

Coperta: AURELIU IONESCU

D. D. PĂTRĂȘCANU

OPERE ALESE

Vol. II

Ediție îngrijită
de
VIORICA FARCAȘIU

EDITURA JUNIMEA
1972

II 560899

NUVELE, SCHIȚE, POVESTIRI

TIMOTHEI MUCENICUL

*„Voi sinteți lumina lumii :
nu poate cetatea să se ascun-
ză deasupra muntelui stînd”.*
Math., Cap. V, 14

Între prietenii mei, cu care m-a învrednicit Dumnezeu pe pămînt, se numără și preacucernicul iconom Grigorie Timothei, fost în două rînduri protoiereu al Iașilor, iar în vremea de pe urmă revizor ecleziastic în sfînta eparhie a Moldovei, din care dregătorie s-a retras cu cinste atunci cînd bătrînețea neînduplecată l-a silit să se gîndească la odihnă. Și, măcar că sfînția-sa se apropia de vîrsta lui Avram, cînd, ieșind din pămîntul Harran, nu dobîndise încă fiu din osul lui, iară eu intrînd de-abia în zilele lui Moisi cînd a fugit din Eghipt, se împlinesc în timpul de față de două ori cîte zece ani de neclintită prietenie. Căci părintele Grigorie, om smerit și cuvios, are mare dar la povestit și bună ținare de minte ; și cînd vorbește parcă cetește din carte. Întîmplările prin care a trecut sînt apoi vrednice de cunoscut, iar oamenii cu care a hălăduit, cei mai mulți au repauzat întru Domnul. Iată de ce, cînd afaceri sufletești — sfînția-sa îmi este și duhovnic — mă duc cîteodată sara în casa părintelui Grigorie, din ulița sfîntului Ioan Zlataust, nu o dată mi s-a întîmplat ca numai cîntatul cocoșilor să mă deștepte, aducîndu-mi aminte de birlogul meu. Căci, cînd îl aud povestind, sufletul meu se bucură cu bucurie mare foarte.

Astăzi, ca și odinioară, părintele Grigorie are două slăbiciuni în viață : cărțile bisericești, ale căror slove vechi le cetește cu nesațiu, și via lui de la Socola, ale cărei cărări le bate fără prihană. Din cele dintăi el își scoate în răgaz hrana sufletească ; din a doua, în sudoarea frunții își agonisește băutura lui trupească cea de toate zilele. Căci, dacă cărțile sînt mîngîiere la năcazuri, via lui via Domnului este ; vin minunat, mai ales cel roșu, face.

Drept aceea, într-o noapte mă aflam alături de sfînția-sa, în casa lui, precum am zis, din mahalaua Beilicului. Era pe la începutul lui noiembrie, cînd viile sînt culese de mult și roada viței încetează de fiert. Părintele Grigorie adusese să gustăm din fructul ostanelilor sale pămîntești, pe care cu bucurie mi-l puse dinainte. Și găsindu-l amîndoi după pofta inimilor noastre, sfînția-sa a poruncit slugilor să scoată o cană mai mare. Deci, umplînd iarăși paharele pînă sus, părintele Grigorie zise cătră mine :

— Bea fără grijă, domnule Mitache, că-i lucru bun și fără dres.
— Se cunoaște, părinte Grigorie, am răspuns eu, că nu-i ca băutura jidovilor : și la măsură lipsă, și acridă la gust.

— Așa-i, îmi zise părintele Grigorie mîngîindu-și barba albă. Adevărat ai grăit. E pămîntul bun și vița de soi, iară soarele o încălzește cu dulceață. Dar și tocmelile ei trebuie mult prețuite. Cînd am cum-părat via de la stăpînul său, Bută, ce se mai zicea și Olariul, era paragină și lucru de jale. Astăzi, mulțămesc lui Dumnezeu, nu mă rușinez cu dînsa. Decît... toate pînă la o vreme...

— Vremea aceea este încă departe, părinte Grigorie.

— Nu se știe, domnule Mitache, că omul e ființă slabă și păcă-toasă, iar căile care duc către Domnul, multe. Numai iarăși mă întorc și zic că îndurarea lui Dumnezeu e fără de margini. Imi aduc aminte cînd, în tinerețele mele, vrînd să mă lepăd de lume și să îmbrac rasa monahală...

— Cum, ai voit să te duci la călugărie ?

— Am voit cu tot dinadinsul, domnule Mitache. Dar Dumnezeu sfîntul mi-a scos în cale pe Nastasia, și... s-a făcut voia lui.

Pe cocoana Nastasia, presbitera părintelui, o cunosc : de treabă femeie ! Și cu toate că vreme multă a trecut de cînd albeața crinilor din cîmp a început să-i împodobească tîmplele, uitîndu-te la chipul ei, înțelegi chiar în ceasul de acum pentru ce l-a întors pe părintele Grigorie din calea pocăinții și a lepădării de sineși. Iară cei patru sprezece fii și fiice, pe care i-a zămislit sfinția-sa cunoscînd pe Nastasia, arată că la porțile vieții părintele Grigorie n-a bătut în zadar : ci vrednic au fost...

— Și nu ți-a părut rău niciodată, părinte Grigorie, că n-ai intrat în ceata de unde Dumnezeu își alege îngerii în ceriuri ?

— Părere de rău n-am avut, căci nici un fir de păr nu se clătește fără știrea și voința lui. În loc să slujesc ca ieromonah în sfînta mănăstire a Slatinei, celei din Suceava, m-am făcut preot de mir, aici în tîrg, la Bărboiu. Acolo am slujit întăi. Am avut noroc de mitropolitul Calinic, că eram la dînsul de cînstă din pricina glasului meu...

— Dar cu mitropolitul Iosif cum te-ai împăcat ?

— Ei, ce om, domnule Mitache ! Era drept și temătoriu de Dumnezeu și blînd ca un miel. A trăit ca un sihastru, cum scrie Iraclie, episcopul Kapadokiei, în *Lavsaiikon*, ce cuprinde vieți pusnicești de bărbați și de muieri. În vremea de pe urmă, chinuindu-și trupul, nici se dezbrăca, nici își scotea încălțămîntea din picioarele sale. Iară pe dedesubt purta haină aspră de păr de cămilă. Pot zice că era un sfînt...

— L-am cunoscut și eu pe preafericitul...

— Toată simbria lui și-o împărțea săracilor, fără osebire, după vorba Mîntuitorului. Iară cînd s-a săvîrșit din viață, l-au îngropat cu cînstă mare și cu jălanie multă, cît plîngeau nu numai creștinii, ci și jidovii...

— Astăzi nu se mai găsesc oameni de aceștia, părinte Grigorie.

— Se strică lumea, domnule Mitache. Chiar cu diadohul lui am dus-o cam greu. Mi-am și dat paretisis...

— De ce, părinte Grigorie ?

— Era lup răpitoriu, cu anevoie de mulțămînt. Nu se temea de Dumnezeu, nici se rușina de oameni, ci viețuind întru dezmierdări, punea sub călcăi poruncile Domnului. Iară curtea lui ajunsese peștera tilharilor.

— Pînă întru atît nu se uita la canoane ?

— Ce să mai vorbesc, domnule Mitache ? Mai bine i-ar fi stătut alături de Codău, în codrii de la Herța, decît ca arhipăstoriu peste oile lui Hristos. Dumnezeu să-l odihnească !

— Ciudat de tot, părinte Grigorie.

— Iară prin minte îi treceau lucruri anapoda. Cînd vreunele din acestea îi stăpîneau duhul lui pururea tulburat, cu anevoie îl întorceai la calea cea dreaptă. Nu ne-a dus o dată, noaptea pe jos, din tîrgul Pașcanilor pînă hăt la Mănăstirea Neamțului ?

— Cum pe jos ?

— Pe jos, domnule Mitache.

— Două poște și jumătate ?

— Precum zici.

— E de-a mirare, părinte Grigorie. Rogu-te, povestește-mi întîm-plarea, căci mult aș vrea s-o cunosc.

Părintele Grigorie, umplînd ochi cele două pahare, zise cătră mine :

— E cam lung de povestit.

Și, zicînd, părintele bău paharul pîn' la fund, lucru pe care l-am făcut și eu, avînd dragoste mare cătră sfinția-sa. Apoi, așezîndu-mă bine în scaunul de lemn, m-am uitat la chipul său cuvios. Barba lui albă, mare, pe care foarfecele n-o cunoscuse niciodată, îi lumina fața, care aducea cu a preacinstuitului stareț Paisie, așa cum e zugrăvit el pe zidul lăcașului vechi din sfînta Mănăstire a Neamțului. Iară virful nasului său era roș cît un dinariu...

— E lung, domnule Mitache, zise părintele Grigorie. Dar noaptea e mare și povestea frumoasă ; și dacă nu-ți este somn, ascultă. Va s-o iau însă de la capăt.

Părintele tuși cu larmă multă, apoi începu :

— Cîți ani vor fi de-atunci... nu mai țin minte... știu atîta, că era în ziua de Vovidenie. Avînd slujbă în eparhie, treburile ei mă aduseră în cîntelaria Mitropoliei. Erau multe fețe bisericesti cînd mitropolitul, care numai ce intrase, zise cătră noi, așa din senin :

— Sînteți niște bicisnici... ce veți face oare cînd vă voi duce pe jos la Mănăstirea Neamțului ?

— Ce să facem, înaltpreasfinte ?... Vom merge, răspunse unul din cei de față.

— Am să vă văz, zise mitropolitul, și zicînd ieși pe ușă.

Cînd am rămas între noi, părintele Serafim, de la școala lui Veniamin, zise :

— Cred că nu-i trăsnește prin cap să facă una ca aceasta.

— Doar de s-a smintit de tot... îi răspunse iconomul Miron, ce era mai mare în cîntelerie.

A trecut mai multă vreme — vorba asta o uitasem — când, în ziua întâia de Paști, mitropolitul, chemându-mă, îmi dădu de știre că mine sară plecăm la Mănăstirea Neamțului. M-am gândit : să umbli pe drumuri în zilele sfintelor Paști nu-i un lucru acătării. Porunca era însă poruncă. S-a înștiințat mănăstirea să trimeată în Pașcani trăsurile covenite, și a doua zi, pe înserate, m-am pogorit la gară. Am găsit aici pe arhierul Chesarie Băcăoanul, vicariul sfintei Mitropolii a Moldovei, pe părintele Serafim, rectorul și povățuitorul seminarului, pe iconomul-stavrofor Miron, mai-marele cânteleriei, pe iconomul Lungu, protoiereul ținutului, cu arhidiaconul Popescu, eclisiarhul dintăi, cu diaconul Ciugolea și protosinghelul Glicherie și... nu mult... a sosit și mitropolitul cu soitariul¹ său, Chiriac Răspopitul, caiafă și cap tuturor răutăților, și cu slujitoriul său Gheorghe, de care nu se despărtea niciodată la drum. Într-o mină sluga ducea geamantanul, iar cu cealaltă ținea un felinariu, căruia mai mult nimeni dintre noi nu i-a dat luare-aminte. Am ajuns în Pașcani cătră ceasul al nouălea. Era întuneric — Paștele căzuse anul acela în luna lui aprilie. În gară ne-au întâmpinat preotul Spătărescu, protoiereul Sucevei, om bătrîn și slăbănog, și sachelariul Giosan, protopopul Neamțului, din neamul lui Vicol, ce se pomenește din vechi. Mitropolitul cu suita lui s-a oprit în gară, într-o cămară din fund, iară eu m-am repezit să văz dacă trăsurile au sosit. Din dos aștepta careta cea mare și două trăsuri cu cite patru cai, cu două hărăbuști de la Mănăstirea Neamțului și o droșcă încăpătoare de la Secu : se vestise că mitropolitul vine cu suită multă. M-am întors și am adus la cunoștință :

— Trăsurile sînt gata, înaltpreasfinte.

— Bine, îmi răspunse el.

Am ieșit cu toții din dos.

— Trăsurile ! am strigat eu cu glas mare.

Dar mitropolitul :

— Nu-i nevoie. Iară către servul său : Gheorghe, aprinde felinarul. (Că era întuneric mare).

Și, zicînd așa, a purces pe jos, Gheorghe înainte, cu felinarul aprins, noi după el. Părintele Miron... l-ai cunoscut ?

— Parcă l-am cunoscut... Unul gros...

— Așa.

Părintele Miron, cu glas încet, îmi șoptește la ureche :

— Oare ce-i asta ?

— Se vede că va să facem tîrgul pe jos, am răspuns eu.

Trăsurile veneau în urmă, la pas. Am trecut prin capătul tîrgului dincoace, pînă am ajuns în deal, și, luînd-o de-a dreptul, am urcat colnicul înalt pe care trebuie să-l iai cam în piept pentru a scurta ceva din drum. Miron mă trase de mîneca giubelei :

— Cum, suim pe jos ?

Eu am ridicat din umere :

— Ce-ai să faci alta ? Și, arătînd cu capul înspre mitropolit : dacă el suie pedestru, vrei tu oare să-l urci în căruță ?

¹ Soitariu — bufon, paiată.

Și bietul Miron, gras și burduhos, sufla ca din foi. Eram împărțiți în două cete : una mitropolitul înainte, alta ceva mai pe urmă, iar în fruntea tuturor, Gheorghe — cu felinariul aprins. Am ieșit deasupra tîrgului, unde ne așteptau trăsurile care veniseră primprejur. Întuneric... să-ți dai cu degetele în ochi.

— Iaca și trăsurile, înaltpreasfinte, a zis vlădica Chesarie cînd am ajuns pe locul drept.

— Lasă-le în pace, răspunse mitropolitul.

— Mi se pare că trebuie să-ți pregătești picioarele, frate Miroane, zise încet părintele Serafim.

Dar Miron, care mergea posac și înăcrit :

— Se vede că lumea-i plină de nebuni.

— De-acu... cum a vrea Dumnezeu, zise și iconomul Lungu.

Am trecut printre dughenile neguțătorilor din deal, care erau închise, și pe lîngă casa rabinului, unde se vedea puțină lumină, și n-am întîlnit decît numai cîțiva oameni care, oprindu-se în loc, s-au uitat la noi cu mare mirare. Căci eram mulțime de preoți, trei dintre noi purtînd culioane¹ roșii, mai toți cu toiege protopopești, urmați de trăsuri și hărăbuște. Am ieșit afară, la cîmp, și am luat-o pe șosea. Ceriul era plin de nouri care ca niște balauri alergau înspre Moldova. Felinariul lui Gheorghe ne lumina calea.

— Oare să ne mai poarte mult așa ? întrebă protopopul Spătărescu.

— Te pomenești că urcăm și dealul Pașcanilor ! zise Lungu.

N-a apucat bine să sfîrșească, și lîngă noi auzim : „ău !“ Părintele Miron căzuse în șanț, căci mergea pe marginea șoselei. Noi am început să ne veselim.

— Da' ce-i acolo ? întrebă mitropolitul, întorcîndu-și fața spre noi.

— A căzut în șanț părintele Miron, răspunse oarecine.

— Miroane, zise mitropolitul, sminteală îmi ești... ori te-i îmbătat ?

— Da' nu, înaltpreasfinte, am călcat greșit... pe întunecimea asta... Iară cu glas încet : lovi-te-ar damblaua !, căci se zdrobise rău.

Cînd am ajuns la dealul cel mare, o groază ne-a cuprins pe toți. Să sui dealul Pașcanilor pe jos, noaptea, prin întunecime, cei mai mulți oameni bătrîni și greoi, nu-i lucru de glumă. Așteptam din clipă în clipă să spuie mitropolitul să vie careta, căci ni se părea lucru pidosnic și fără rost ca avînd trăsurile lîngă noi să ne canonim prin bolovani. Dar el nici gînd n-avea. După ce am răzbit în vîrfurile dealului, cu sufletele la gură, și am călcat încă o bucată bună, mitropolitul zise către mine :

— Mă Timothei, tu știi drumul bine ?

— Cum nu, înaltpreasfinte !

— Nu te lauzi în deșert ?

— Nu, înaltpreasfinte.

— Atunci, trebuie să fie o cale mai scurtă.

— Este, am răspuns eu. Lăsăm drumul mare și Moțca înspre stînga, ocolim pădurea Sturzăi și ieșim devale în Cristești.

— Cît scurtăm pe-acolo ?

¹ Culion, potcap mic, rotund.

— Apoi... eu zic... vreun ceas de drum... tot scurtăm. E cam pripor însă.

— Să mergem dacă-i așa... Nu face nimica. Au început să mă doară picerile.

Vorbele acestea ne-au umplut sufletele de bucurie, mîngîindu-ne cu nădejde. Dacă îl dor picerile... negreșit că se va urca în căruță, căci doar n-are canon de la Patriarhie să meargă pe jos. Mitropolitul mai zise:

— Trăsurile să se ducă pe drumul mare și să ne aștepte la locul de încrucișare.

„Bun! am zis în gînd, acolo s-a sfîrșit pătîmirea noastră“.

Și ne-am făcut semne de bucurie trăgîndu-ne de giubele. Dar părintele Miron, care mergea șchiopătînd și gîfîia ca o mașină de treier, zise cu sfială:

— Înaltpreasfinte!...

— Ce este, Miroane?... Îndrăznește...

— Să mă duc și eu cu trăsurile... ca să nu fie singure...

— Da' ce, le mîncă lupii?

— Ba nu, înaltpreasfinte, dar...

— Du-te, Miroane, dacă ți s-a urît cu noi. Și, grăindu-ne nouă: Care din voi voiește să-i fie soție?

— Apoi... m-oi duce eu, se grăbi vicariul.

— Și eu, se rugă protopopul de Suceava, care, cînd a auzit de pripor, a ridicat ochii în sus.

— M-aș duce și eu... zise căiafa Chiriac cu glasul lui de capră răpciugoasă.

Dar mitropolitul, mîniindu-se cu iuțime:

— Au doară nu veți voi să mă lăsați singur prin văgăunile aceastea! Să se ducă numai Miron, fiindcă el e bicisnic și l-au cules de pe jos, iar noi ceștialalți... apucăm pe dincoace...

Nu știu dacă am văzut bine ori mi s-a părut: părintele Miron și-a făcut semnul sfîntei cruci, chiar defăimat fiind. Și luînd-o trăsurile pe șleah, noi am cîrmit-o pedestri pe drumul cel scurt.

Protopopul Spătărescu, ce era de tot ciumurluit, zise încetișor, ridicînd ochii în slavă:

— Doamne, tu care ai luminat pe Abimeleh și ai liniștit pe Saul, adu-l pe calea cea bună pentru mîntuirea robilor tăi...

Dar Serafim:

— De mai mergea o bucată, plesnea Miron...

Giosan, protoiereul de Neamț, zise la rîndul său:

— Grozav aș fuma o țigare... Mi-e gura uscată... N-am fumat din Pașcani și iacătă și miezul nopții...

— Dă-te și sfînția-ta în buruienile de colo și fă-ți cheful, îl povățui Serafim.

Părintele Giosan, găsind vreme cu prilej, se ascunse după un copac, unde își împlini pofta.

Mitropolitul zise:

— Nu văz pe Giosan.

— A rămas mai în urmă, înaltpreasfinte, vine numaidecît, zise Serafim.

Și, bătucindu-ne tăpile prin zgrunțuri, mutînd din loc bolovanii, sărînd peste băltoage, ne-am lăsat înspre vale, așteptînd locul de încrucișare cum ai aștepta paradisul. Cum mergeam pe de lături, păream niște momii negre, care întru întuneric caută căile dosnice. Noroc de la Dumnezeu că pe drum nu era nimeni. Cine să umble pe drumuri în noaptea sfîntelor Paști, cînd omul stă acasă și se odihnește? Gheorghe, care se depărta uneori, se oprea în răstimpuri, ridicînd felinarul în sus, pentru ca mitropolitul să nu calce prin gloduri. Dinspre pădure venea freamăt lin, ca un susur, căci vîntul bătea ușor cătră asfințit. Cînd am ajuns deasupra Cristeștilor, Gheorghe a strigat: „priporul!“ Ne-am întepenit în șale și ne-am sprijinit în toiege, tremurîndu-ne picioarele ca la caii cei vlăguiți. Și, după ce am pogorit o bucată bună, mitropolitul mă întrebă:

— Timothei, cît mai este pînă-n sat?

— Iaca și satul, înaltpreasfinte. Se vede biserica.

Tocmai treceam pe lîngă o fîntină cu cumpănă. Vlădica Gherasie zice:

— Să ne răcorim sufletele cu apă rece.

Deci diaconul Ciugolea, punînd mîna pe ciutură, o slobozi în fîntină. Cumpăna scîrțîi ca o haraba neunsă, stîrnind toți cîinii din sat, care ne făcură o primire chiar ca la niște fețe bisericești. Ne-am apărut cu toiegile, ridicîndu-ne în sus antereele și zvîrlind vajnic din picioare. Iară protopopului de Neamț, cînd a fost să ieie un bolovan, i-a căzut din cap culionul.

Mitropolitul zise:

— Da' ce, Giosane, arunci cu potcapiul în cîni?

Se vede că și javrelor li se părea deșanț asemenea întrolocare, căci lătrau furios, parcă intrase în sat niscaiva dihanii. Petrecuți de dulăi, am străbătut Cristeștii tocmai cînd era miezul nopții. Iar după ce ne-am lăsat mai în vale, iaca doi oameni ne iese înainte. Și ținea în mîna unul din ei o pușcă, iar celălalt, o furcă de fier cu doi dinți. Ei ne opriră:

— Ce vreți? întrebă mitropolitul.

— Straja! răspuse cel cu țapoiul.

Și oamenii se apropiară, uitîndu-se lung la chipurile noastre, dar mai ales la potcapetele roșii.

— Cine sînteți? întrebă cel cu pușca.

Mitropolitul răspuse:

— Călugări de la Mănăstirea Neamțului.

— Și unde umblați pe vremea asta?

— Ne ducem la chiliile noastre.

Străjerii se uitară bănuitori, iar noi, pornind mai departe, ieșirăm din sat.

„Îl dor picerile...“ Vorba de odinioară ne stăpînea mintea. Și, cu gîndul acesta, am ajuns aproape de locul unde se opriseră trăsurile.

— Ce-s luminile acelea, Timothei? mă întrebă mitropolitul.

— Sînt trăsurile care ne așteaptă, înaltpreasfinte.

— Am ajuns la drumul mare ?

— Da, înaltpreasfinte, sintem lângă șosea.

— Bine ! răspunse el.

Dar în loc să ne suim în ele, cum ar fi fost înțelept, mitropolitul zise cătră Miron, ce stătea pe perinele moi ale droștii :

— Miroane, dă-te jos, doar n-ai prins rădăcină !...

La aceste cuvinte descurăjătoare ne veni ca o sfârșală fiind la capătul puterilor noastre. Mie mi se umflase un picior, căci mă strîngea o ciubotă. Serafim zise cu glas șoptit lui Miron :

— Părinte Miroane, ia-ți picioarele în spinare, căci mai ai de trecut.

Dar preotul Spătărescu, suspinînd din adînc :

— Facă-se voia lui Dumnezeu !

Apucărăm spre Moldova. Nourii alergau acuma înspre șesuri, că se schimbaseră vîntul împotriva. Cătră apus, negreață mare : și cînd se ridică noul de la apus, ploaie vine.

— Dă, Doamne, o ploaie strașnică ! se rugă iconomul Lungu cu glasul smerit.

Preotul Spătărescu, om petrecut în zile și slăbănog, oftînd greu, se opri din cale :

— Nu mai pot ! Și, ridicînd iarăși ochii spre ceriuri : Luminează-l, Doamne, că poți !

— Asta-i curată bătaie de joc, spuse Miron cu duhul tulburat.

— Blestemul cucernicilor preoți pe care îi dijmuiesti te-a ajuns, frate Miroane ! zise rîzînd Serafim.

Iar Iconomul Lungu, căutînd mereu spre nouri :

— Dă, Doamne ! Nu ne lăsa ! Adu-ți aminte și de noi păcătoșii !

Trăsurile veneau încet pe urmele noastre : erau însă o suferință mai mult. Mitropolitul, cu ochii la felinariul lui Gheorghe, mergea liniștit, ca și cum ar fi făcut cel mai cuminte lucru. Dar, după vrun ceas de la încrucișare, el a zis desfăcîndu-și cabana :

— Am obosit !

— Să vie cupeaua, înaltpreasfinte, zise cu grabă mare vlădica Chesarie.

— Mai mergem ceva... îi răspunse mitropolitul.

„Mai mergem ceva...” Va să zică... mergem așa pînă la Timișești, am zis noi în de noi. Nebunia era destul de mare și întru acest chip, căci aici e calea aproape jumătate din Pașcani la mănăstire. Ne-am încordat cu toții, ne-am întărit sufletele, gîndindu-ne la sfinții părinți, care au pătimit pentru Domnul, și ne-am gătit să mergem cum vom putea pînă la Timișești. Despre ploaie, nici vorbă ; nourii se lăsară în jos, iar pe ceriu începură să lucească stelele. Am ajuns în sfîrșit și la podul de peste Moldova, dincolo de care este o circiumă, cum te duci pe mina dreaptă — nu circiuma lui Ițic sîn Ițic, unde căraușii și drumeții fac popas și cînd suie de la tîrg înspre munte și cînd pogoară de la munte înspre șes — ci mai încoace, chiar pe malul Moldovei. Aici ne-au ieșit înainte, așteptîndu-ne de dimineață, arhimandritul Visarion, starețul de la Neamț, cu shimonahul Valerie, exarhul mănăstirilor, și

cu doftorul Pavel, de la casa de nebuni, nu din altă pricină, ci fiind acel loc de tristeță pe atunci la Mănăstirea Neamțului. Ei sosiră aici pe la prînzul cel mic, socotind că vom umbla ziua, iar nu în puterea nopții, ca strigoii. Și fiindcă vremea a trecut în așteptare zădarnică, doftorul Pavel, bînd vin și alte băuturi bețive, și-a tulburat tare mintea, așa că l-am găsit cu totul beat. Ei nu-și puteau da cu socoteala ce pîripiscă ni se întîmplase pe drum de zăbovisem atîta. Cînd am ajuns aici, era ceasul al doilea după miezul nopții ; iar luna, ieșind dintre nouri, strecură în sufletele noastre nemernice o rază de mulțămire și de nădejde...

Arhimandritul Visarion, starețul, ne întrebă, îngrijat foarte :

— Ce s-a întîmplat ? S-a stricat cumva trăsura înaltpreasfintului ?

— Ce trăsură ? răspunse Miron. Venim pe jos din Pașcani.

— Ba lăsăm gluma deoparte... de ce ați zăbovit atîta ?

— N-auzi, părinte, că venim pe jos ?

— Cum pe jos ? Pentru ce ?

— Întrebă-l cuvioșia-ta pe mitropolit...

— Mari sînt minunile tale, Doamne ! zise arhimandritul ridicînd brațele spre ceriuri.

— ...și neînțelese, încheie Serafim.

Iar shimonahul Valerie, făcîndu-și cruce :

— Încă n-am pomenit sminteală ca asta !...

— Și pînă unde mergeți pe jos ? întrebă Visarion.

— Până aici, am răspuns. Înaltpreasfintul e obosit.

— Cred și eu ! făcu arhimandritul.

În vremea asta, trăsurile sosiră oprindu-se în fața circiumii, iar mitropolitul, care se odihnea înăuntru pe un scaun, cu soitariul său, își strigă slujitorul :

— Gheorghe, dă jos geamantanul.

— Oare ce are de gînd să mai facă ? întrebă cu nedumerire iconomul Lungu.

— Poate o fi flămînzit și vrea să îmbrace ceva, am răspuns eu.

Dar mitropolitul cătră sluga lui :

— Scoate prostirea !

— Te pomenesti că se bagă în Moldova ! zise Miron, vrînd să arate cu asta o nebunie și mai mare și care nu poate avea loc.

N-a apucat însă să sfîrșească, și mitropolitul, venind pînă în ușă, zise cătră noi :

— Care din voi se scaldă cu mine ?

Se făcu tăcere mare. Nu răspunserăm nimic, nici așa, nici așa. Iară vlădica Chesarie :

— Să nu răciți, înaltpreasfinte. Îți fi asudat, că eu știu că-s tot o apă.

— Sinteți niște nevolnici, răspunse mitropolitul.

— Eu m-aș scaldă, înaltpreasfinte stăpîne, dar sînt oprit de la doftor, zise Serafim.

Mitropolitul, împreună cu Gheorghe, care ducea felinariul și prostirea, păși înspre mal, zicînd cătră noi :

— Puțin, și iarăși mă veți vedea.

— A innebunit! zise cu spaimă Miron.
— Nu cred să se scalde; Ce dracu! Pe frigul ista... Doar e munte aici... răspunse Lungu.
Și, pe cînd împărechere s-a făcut pentru dinsul, unii zicînd că se va scâldea, iar alții că nu, deodată auzim în apa Moldovei... știabile!
— De bună samă s-a smintit! zise Miron făcînd cruce pravoslavnică, iar cătră vicariu: Mari păcate ispășim noi în noaptea asta, prea-sfinte Chesarie!
După ce mitropolitul a înotat prin apă cît a socotit, s-a îmbrăcat și ieșind pe mal a strigat cătră noi clătănind de frig:
— La drum, băieți!
Eu răcnii:
— Să tragă careta!
Dar mitropolitul:
— Pe jos, cu toții!
Neaflindu-ne deci odihnă picioarelor nici întru acest loc, o luarăm iarăși la drum, mai mulți de astă dată. Gheorghe pusese luminare nouă, iar mitropolitul înviorat, mergea repegior între vlădica Chesarie și doftorul Pavel. Doftorul avea gust de vorbă, iar picioarele abia îl țineau. (Că era amețit foarte). Și cînd se lovea de umărul mitropolitului, se depărta cu grabă mare, cine știe unde, mergînd pe două cărări. Mitropolitul îi zise:
— Domnule doftor, urcă-te în cupeaua mea...
— Nu se poate, înal'preasfinte... mata pe jos și eu... ca'va'zică în cupea... Asta nu se poate...
— Fă-mi, te rog, plăcerea.
— Nu-i cuviincios... nu se poate.
Și mergeam însoțiți de om beat... Noroc că nu ne vedea nimeni. Starețul zise:
— Ce era să faci omul? Așteptăm de azi-dimineață...
— Să știi că de-acuma mergem pînă în Tîrgul-Neamțului... ține minte vorba mea, părinte Miroane, zise Serafim.
— Mă mir că-ți vine oarecum a zburda, frate Serafim, zise Miron tulburat.
— E pentru păcatele tale, Miroane — mai zise Serafim — căci mult ai greșit: au cu gîndul, au cu fapta, au cu limba ta cea blestemată... iar acum îți iese pe nările nasului.
Părintele Miron, suflînd din adînc, își descărcă năduful c-o vorbă grea, cu prihană.
Iar Serafim:
— Mi s-au dus dracului botinele de brunelă.
Ceriul se înseninase cu totul, iară luna, luminînd pămîntul, arunca umbrele noastre pe cîmpuri, ca niște chipuri de uriași.
Eram frînți de oboseală. Pe mine mă dureau șalele, iară pe tălpi făcusem beșici. Protopopul Spătărescu, oftînd cu amar, zise cătră noi:
— Nu mi-e bine de feliu... Picioarele mi s-au îngreuiat, capul îmi dogorește rău și amețala mă cuprinde. Trebuie să-mi cer blagoslovenie să mă urc în căruță, ca să nu moriu.

M-am dus la mitropolit și i-am spus că părintele Spătărescu s-a îmbolnăvit.

— Ce are?

— Nu i-i bine.

— Să se urce în trăsura și să meargă înainte. Să-l însoțească Serafim.

Am suit pe Spătărescu, ce gemea incetișor în trăsura, alături de Serafim, care aflase har înaintea lui. Serafim zise vezeteului:

— Dă bici... să nu se răzgîndească!

Și, în vreme ce trăsura pornea în galopul cailor, noi, pizmuind pe cei doi, ne uitaram cu jînd. La coverca din Plăeș, încă întuneric fiind, ne-am oprit după dorința lui, căci o ținusem pînă aici tot într-o întinsoare. Odihnindu-ne puțin, mitropolitul a zis:

— Sculați-vă, să mergem!

Și zicînd, am luat-o iarăși la picior. Și haide-hai, haide-hai... cu una, cu alta pînă ce la mîncare Gheorghe a suflat în felinariu. Iară dacă s-a făcut dimineață, am zărit și Tîrgul-Neamțului cu cetatea lui. Și soarele ivindu-se îndărătul nostru, îmbrăca vîrfurile muntelui în purpură și vison cu lumina sa cea binecuvîntată. Iară noi, întorcînd fețele noastre obosite, am privit răsăritul lui lăudînd pe Cel Înalt. Cînd am intrat în tîrg, ceasornicul din turnul Adormirei Maicei Domnului arăta ceasurile șase. Dinspre grădina publică venea tocmai atunci unul cu una, el beat foarte, ea sprijinindu-l de braț, să nu cază. Dînd cu ochii de noi, s-au oprit amîndoi cu uimire, el s-a clătinat pe picioare și tuflindu-și pălăria pe ceafă a zis:

— Măai, ce de-a boaițe!... De un' veniți, stimabil'lor?... De la...

Și a nimit un loc de rușine.

Am tăcut cu toții, iar mitropolitul s-a făcut că n-aude.

Tinărul nebun, înțepenindu-se, a strigat după noi cu glas mare:

— Huoa!... Opt cu-a brînzei!...

— Mai rău să te văz! a zis Miron în pofida mitropolitului.

Din Tîrgul-Neamțului am apucat pe lîngă munte, pe sub cetate. Cînd am dat de brațele Ozanei, care între Humulești și munte umplu valea cu cracuri răzlețe, am cercat să le trecem sărînd de pe piatră pe piatră, hurducîndu-ne și inima din noi. Și cît eram de hrentuiți, ni se părea că ne desfacem. Mitropolitul, care dăduse alături, în gîrlă, zise:

— Să așteptăm trăsurile.

Un suspin de ușurare a ieșit atunci din toate piepturile noastre. Mitropolitul s-a urcat în droșca de la Secu, noi în celalalte, vicariul în careță cu Miron. Acest lucru nu ne-a plăcut de feliu, căci am înțeles că odihna noastră este vremelnică. Și cu adevărat, după ce am trecut peste bălțile Ozanei, mitropolitul s-a pogorit și am pornit-o iarăși prin prundiș. Dar cînd a ajuns la o apă mai mare, ce trebuia trecută prin vad, el s-a oprit încurcat. Și, întorcîndu-se înspre noi, a zis:

— Careta!

Am strigat cu toții:

— Să vie careta!

Iar în cugetele noastre am dat laudă Domnului pentru gândul bun care în sfârșit îi luminase mintea. Până la mănăstire mai era jumătate de poștă... va să zică vom face-o cu trăsurile... tot e bine. Și mulțămiram iarăși lui Dumnezeu. Căci eram vlăguiti parcă ne bătuse cu ciomegele. Ne-am așezat după rangurile noastre, mitropolitul cu vicariul în cupea, noi ceilalți câte doi în trăsuri și am trecut girla prin adânc. Cum am ieșit însă mai la larg, careta s-a oprit din nou, și dușmanul nostru, care nu-și găsea astîmpăr, s-a dat iarăși jos. Când l-am văzut, ne-a venit — mare-i puterea ta, Doamne! — să-l luăm cu pietrele Ozanei! Miron, de lângă mine, lovindu-se cu palmele peste genunchi, a zis cu spaimă mare:

— Uită-te la budihacea!

Ne-am coborât încă o dată, blestemînd în gând nebunia omenească și rugîndu-ne lui Dumnezeu să ne aibă în sfînta lui pază. Humuleștii rămăseseră în urmă. Am trecut prin dosul Vinătorilor-Neamțului, pe sub Zlătioară, și am ținut tot drumul de sub munte, adică prin bolovăniș și prin ochiuri de apă. Înaintea noastră se vedea biserica din Lunca, iară toaca se auzea pînă la noi, căci era pe la șapte dimineața. Mitropolitul întrebă pe protopopul de Neamț:

— Cine e preot aici?

— Părintele Costache Bîrlița, înaltpreasfînt.

— Să mergem la biserică.

Giosan protopopul, la această vorbă nesocotită, vru să treacă înainte; dar mitropolitul l-a oprit:

— Stăi cu noi și nu te grăbi.

Și cu toții am intrat în bisericuță...

Dragă domnule Mitache, am șaptezeci și trei de ani, și în viața mea am văzut multe. Dar dacă ar fi să mai trăiesc nu o dată, nu de două ori, ci de nouăzeci de ori pe cît am trăit, și încă n-aș putea să uit chipul popii cînd a dat cu ochii de noi...

În biserică, nimeni — numai dascălul. Preotul săvîrșise proscomidia, zisese „slavă sfîntei și cei de o ființă” și era la catavasii — după tipic — iar acuma cădea la Maica Domnului fiind la peazna a noua. Cînd mulțimea asta de potcapete roșii și de bețe de fildeș a umplut biserica, în frunte cu mitropolitul, preotul — un bătrîn alb ca oaia — punînd palma streșină, a rămas cu gura căscată și cu cădelnița în mînă. Apoi, făcînd un pas în lături, s-a șters la ochi ca pentru o arătare, și galben la față de parcă atunci i-ai fi luat pînza de pe obraz, a dat să sărute mîna mitropolitului, care pe la dveră intra în altariu.

Mitropolitul l-a întrebat:

— Ești pregătit să slujești, părinte?

— Pregătit, vai de mine, cum nu... înaltpreasfînt.

— Nu huli în altariu, îl probozi mitropolitul.

Dar preotul, cu ochii holbați, se uita spăriat la fiștecare din noi, nedumerindu-se de feliu de unde apăruseră în ceasul acela toți mairii lui, afară de Dumnezeu...

— Ia să vedem sfîntul trup, zise mitropolitul.

Preotul, zăpăcit, alergă de colo pînă colo prin altariu, dar vicarul Chesarie îi grăi cu binișorul:

— Încet, părinte, nu te tulbura. Uite sfînta masă.

Și bătrînul, la aceste vorbe blînde, desfăcînd chivotul, scoase la lumină pyxida, așteptînd să vadă ce va ieși dintr-însa.

— Mai ai din sfîntele taine? întrebă mitropolitul.

— Tot ne-a mai rămas, răspunse preotul.

— Vezi de le potrivește. Apoi, încruntîndu-se: De ce nu-i lume la biserică?

— E dimineață, înaltpreasfînt.

Și preotul, tremurînd, își trecea în zadar cădelnița dintr-o mînă în cealaltă.

— Caută de fă slujba cum se cuvine, îl sfătui aspru mitropolitul.

— O fac... cum să n-o fac?... vai de păcatele mele!

— Nu huli...

Ieșirăm din altariu și, bocnînd cu bețele prin biserică, părăsirăm lăcașul lăsînd spaimă pe urmele noastre. Cînd am ajuns în pridvor, am întors capul. Preotul ședea în mijlocul ușilor împărătești, cu mîna la gură, uitîndu-se năuc la ceea ce i se părea că este un vis urit. M-am înturnat îndărăt:

— Ce-a fost asta, părinte revizor? mă întrebă el abia îngăimînd.

— Ce să fie? Înaltpreasfîntul trece în inspecție la Mănăstirea Neamțului.

— S-a întîmplat cumva vreun fapt?

— Nu s-a întîmplat nimica...

— Oleacă de n-am murit! zise preotul trăgîndu-și duhul.

— Caută, părinte, de te liniștește și fă slujba pînă la sfîrșit, ca nu cumva înaltpreasfîntul, trimetînd pe vreunul, să te ispitească...

— Fac, părinte revizor, numai de-oi putea. Mi s-au tăiat picioarele de la încheieturi, răsuflarea mi s-a împușinat, iar la lingurică mă ține ca un boț...

De la biserică am mers înspre Nemțișor, dar drumul era greu, căci primăvara fiind și vărsare de ape făcîndu-se, de la un loc mlaștina și bălțile ne-au încheiat cărarea. Cîteva dintre noi apucarăm, prin tină, ca niște iscoade, să vedem pe unde era nimerit ca să trecem. Dar nefiînd loc potrivit și trăsurile luînd-o pe aiurea, trebuia să ne întoarcem înapoi, să ocolim o bucată, pentru ca să răzbim la drumul mare, căci calea era închisă cătră șosea de case și grădini gospodărești. Mitropolitul zise:

— Să sărîm prin grădina asta, ca să nu încunjurăm.

Ne-am cățarat deci pe garduri și am sărît cum am putut. Nu mai făcusem treaba asta din vîrsta fragedă a copilăriei. Întăi am trecut eu și cu protosinghelul Glicherie și am tăbîrcit pe mitropolit. Apoi am dat mîna vlădicăi Chesarie, care s-a săltat greoi, acățîndu-i-se rasa de parul proptitoriu, rămînînd acolo ca poala unei fuste de femeie. Iar shimonahul Valeriu cînd s-a hurducat, lunecînd a căzut în... afedron. Căci era bătrîn și greoi. A sărît și arhimandritul Visarion și părintele Miron și toți ceilalți preoți și proestoși, fiștecare după rangul și după puterile sale. În vremea asta ne-au simțit cîinii omului și, tăbărînd... să ne rupă, și

mai multe nu ! Din casă a ieșit un român cu capul gol, care, cînd a dat cu ochii de noi, a rămas și el prost; și, după ce a azvirlit cu bulgări în haitele lui, ne-a întrebant nedumerit :

— Da' pe cine cătați 'nevoastră ?

— Pe dracu ! zise încet Miron.

— Omule, îi răspunse mitropolitul, să nu bănuiești că trecem pe locul dumitale. Vrem să ieșim la șosea și am dat mai de-a dreptul. Ia mai zvirle în cîinii ceia. . .

Ne-am adunat la un loc, în frunte cu preasfințitul, și am ieșit cu toții în ogradă. În ușă se ivi gospodina, înconjurată de toți copiii, care se inghesuiau să vadă mai bine. Și priveau ca la urs. Am răzbătut cu mari greutate în șosea. Pe drum, nimeni. Mitropolitul, care își ridicase giubeaua ferind-o de ciuline, zise :

— Nu umblă drumul.

— Azi oamenii stau acasă, înaltpreasfinte. E zi de Paști. Iar în cugețul meu : „Numai noi, ca nebunii“.

Acuma ne luasem orice nădejde. Va să zică, se ținuse de cuvînt, să ne ducă pe jos la mănăstire. Și, mai vorbind unul cu altul, mai îmbărbătîndu-ne întru ascuns, mai ocărînd în gînd, am ajuns la fîntîna albă, cea de la pogor, cînd era aproape de ceasul al zecilea. Aici mitropolitul ne-a poruncit să ne oprim și să așteptăm trăsurile, care nu mult după asta, coborîră la vale încet, înspre cișmea. Ne-am suit în ele, de astă dată de-a binelea, și în treapădul cailor am intrat în mănăstire. . .

Părintele Grigore se opri din povestit. . .

— Și ce ați făcut pe urmă ? am întrebant eu.

— Cum am ajuns, mitropolitul s-a urcat la stăreție, iar noi, ceilalți păcătoși, am umplut odăile arhondaricului. Pe Spătărescu l-am găsit zăcînd și aprins de friguri. Noi eram rupți de neodihnă și din picioare foc ne ieșea. Deci, poruncînd să ni se aducă toate lighenele cîte se vor fi aflînd, ne-am pus cu toții picioarele în apă rece. Și sta, domnule Mitache, pe tălpile noastre beșica cît aluna și bătătura cît dopul. Iară vinele picioarelor, umflate. Spătărescu n-a lăsat patul vro două săptămîni și puțin a lipsit de n-a murit desăvîrșit. Și iaca așa, domnule Mitache, am pătimit a treia zi de Paști.

— Și pentru ce a făcut el una ca asta, părinte Grigorie ?

— Am aflat mai pe urmă. Cică a spus domnitoriului că va să vie pe jos la Mănăstirea Neamțului.

— Atunci, s-a ținut omul de vorbă, am zis eu zîmbînd cu înțeles.

— Da. . . da cît pe ce să ne facă mucenici ! Să mai scoată vro cană ?

— Să mai scoată, părinte Grigorie.

ÎN FAȚA AUTORITĂȚILOR

Gheorghe Tomozei, profesorul, venise în grădină, pe banca de sub nuc, să se bucure de aerul cald al primăverii. Dimineața era liniștită, iar soarele se înălța încet pe cerul albastru. Și uitîndu-se la cireșii înfloriți, Tomozei se gîndea la neplăcerile vieții. Avusese un vis : să se aleagă deputat, idealul tuturor celor îngropați în provincie. Tocmai se isprăvise alegerea la care candidase, dar nu izbutise. Căci, pe lîngă că guvernul se folosisese de mijloacele puterii mai mult decît permitea constituția nescrisă, îl mai combătuseră pe sub mîna și cîțiva amici politici. Și pe cînd, cu un ochi distrat, privea două vrăbii care se jucau într-un cireș înflorit, scuturînd ușor petale albe ca fulgii de omăt, în suflet avea o tristeță. El ar fi stat multă vreme pe bancă, sub nuc, căci timpul era frumos și priveliștea plăcută. Dar pe porțița grădinii, Ion, servitorul școalei, apărut tulburat :

— A venit domnu inspector.

— Ei, și ?

— Vă cheamă numaidecît.

O ușoară neliniște învăluie sufletul profesorului. El știa din experiență că asemeni oaspeți se arată prin orașele provinciei numai ca să lese amintire vreo mică neplăcere, dacă nu mari nedreptăți. Și, printr-o asociație de idei cu totul naturală, îi veni în minte întîmplarea de acuma cîțiva ani, cînd, tot în urma unei vizite la fel, fusese mutat de la liceul lui, din nordul Moldovei, la un seminar desființat de prin părțile Olteniei. Iar pentru ce să vie la loc, în orașul unde funcționa și acuma și unde socotea să rămînă pînă la sfîrșitul vieții, cîte amărăciuni n-a fost nevoit ca să soarbă și cîte greutate n-a trebuit să învingă ! Toate năcazurile de atunci fură deșteptate acuma în sufletul său de vorba și înfățișarea lui Ion. El intră în casă, își perie hainele și pălăria, nu atîta din dorința de a se prezenta cuviincios înaintea aceluia care aducea în cancelaria banală ceva din solemnitatea ministerului, ci mai mult dintr-o vagă trebuință de zăbavă, pentru un scurt examen de conștiință. Dar neputînd descoperi nici un motiv plauzibil care să-i îndreptățească teama, porni spre liceu.

Cînd ajunse aici, Ion, și el cu aerul îngrijat, îi zise :

— Vă așteaptă la domnu director.

Tomozei găsi pe d-l Păltineanu în cancelarie, cu directorul liceului în picioare, lângă geam. După privirea tulburată a colegului său, înțelese că se petrece ceva. Și, închizînd ușa, înghiți nodul nervos care o clipă îi tăiase răsufarea. Inspectorul, uitîndu-se țintă, îi răspunse la salut înclinînd ușor din cap, apoi îl întrebă :

— Dumneata ești domnu Tomozei ?

La afirmarea noului-venit, reprezentantul autorității superioare zise :

— Mă rog, în principiile dumitale, bătaia este admisă ?

— Nu înțeleg ce voiești să spunei, răspunse fără șovăire profesorul.

Drept lămurire, inspectorul îi întinse o telegramă în care Tomozei ceti : „Anchetați de urgență cazul profesorului Tomozei, care împreună cu elevii liceului a atacat sălbatic în sara de 23 cr. pe căpitanul Bănică, pe cînd el se întorcea acasă. Raportați imediat rezultatul“. Iscălit, ministrul.

Tomozei se uită neliniștit la inspector.

— Nu pricep nimica, spuse el.

Și profesorul ceti cu atenție încordată încă o dată telegrama. Apoi întrebă :

— Am atacat eu pe căpitanul Bănică ? Iar cătră director : Cine-i Bănică, domnule ? Căpitanul în retragere ?

Dar inspectorul, sever :

— Sper că nu-ți închipui să scapi tăgăduind. Voi chema pe căpitan... .

— Tocmai ! aprobă profesorul. Să vie căpitanul și să declare că în ziua arătată a suferit ceva de la mine. Aproape nu-l cunosc... .

D-l Păltineanu făcu din cap un semn de neîncredere care spunea : „Cunoaștem noi astfel de apărare !“ Și inspectorul apăsă nervos soneria.

Ion veni spăriat :

— Du-te la domnul căpitan Bănică și spune-i că domnul inspector general al învățămîntului îl pofteste să vie pînă la liceu. Apoi, amenințător, cătră Tomozei : Au să se limpezească lucrurile îndată... .

— Nici eu nu cer altceva... .

— Dacă nu l-ai fi atacat, n-ar fi reclamat domnului ministru.

— Vom vedea imediat, zise Tomozei.

Inspectorul, contrariat, făcu cîțiva pași agitați prin odaie.

După cîtva timp, Ion se întoarse și, oprindu-se smîrnă lângă ușă, aduse la cunoștință că domnul căpitan nu poate veni fiind bolnav în pat.

— A spus că nu se poate mișca, adăugă servitorul.

Inspectorul, la aceste cuvinte, își aruncă ochii la Tomozei. Iar privirea lui era foarte elocventă : „Auzi ? Ei, acu ce mai zici ?“

Și pe cînd reprezentantul ministrului aviza împreună cu directorul cum să-i ia depozitia lui Bănică, ușa se deschise pe negîndite și căpitanul apăru. Era un om de vîrstă mijlocie, potrivit la statură, cu mustețile tunse, cu figura suptă și obosită. Ochii lui albaștri, spălăciți păreau acoperiți de o ușoară albeață. Era îmbrăcat civil, dar hainele, ponosite, semănau croite pe altă măsură. Pășea încet, sprijinindu-se în băț și schiopătînd dureros. D-l Păltineanu îi întinse mîna, cu vădită compătimire, oferindu-i în urmă un scaun :

— Vă rog luați loc și povestiți cum ați fost atacat.

Căpitanul Bănică, fără să se uite la profesor, începu :

— Era în ziua de 23... la Colegiul al doilea. Tocmai mă pregăteam să intru în sala de vot, să-mi fac datoria de cetățean, cînd, prin coridorul primăriei, îmi ieși înainte dumnealui — căpitanul arată cu capul pe Tomozei — și îmi ceru, cu un ton nu tocmai politicos, ca să-i dau votul. I-am răspuns că sint partizan al guvernului și voi vota cum îmi dictează conștiința... .

— Foarte bine ! aprobă inspectorul.

— Dumnealui mi-a zis atunci... uite... să-mi aduc aminte textual : „Vrei să votezi niște bandiți ?“

Aici inspectorul aruncă în treacăt o privire lui Tomozei, ca și cum ar fi voit să-i spuie : „Am luat notă de aprecierea dumitale“. D-l Păltineanu era omul regimului.

Tomozei stătea împietrit.

— I-am răspuns și eu atunci, urmă căpitanul, „asta mă privește. Pe dumneata însă în orice caz nu te votez“.

— Foarte bine ! zise iar inspectorul.

— Era o candidatură nesperioasă și... .

— Domnule, îl întrerupse Tomozei, încrucișîndu-și brațele. Cînd s-au întîmplat toate acestea ? Apoi, cătră inspector : Sint de 8 ani aici... n-am schimbat nici două vorbe cu dînsul... .

Dar căpitanul, punîndu-și mîna în șold :

— Bine, domnule, ești profesor, se poate să îndrugi asemenea minciuni ?

D-l Păltineanu țintui cu două suliți ascuțite pe profesor, apoi, întorcîndu-și capul, zise căpitanului cu blîndeță :

— Vă rog, continuați, domnule căpitan... .

— După ce i-am spus că n-am să-l votez, dumnealui a voit un moment să mă lovească, dar și-a luat iute de samă și mi-a zis numai atîta : „Bine“ !... dar știți, c-un ton amenințător... Vă rog să cercetați cît e de violent... cică-i profesor ! După ce mi-am făcut datoria, am mai rămas prin fața primăriei... vorbind cu unul, cu altul... știți, ca la alegeri. Cătră sară — încă nu se începuse despoierea scrutinului — m-am îndreptat înspre casă, cu gîndul să mă întorc după masă... să aflu rezultatul... — curiozitate legitimă. Amenințării nu-i dădusem nici o importanță. Cînd să fac colțul străzii, văd pe dumnealui înconjurat de mai mulți agenți electorali, turmentați de băutură, printre care și cîteva șepci de liceu... cu galben. Cum a dat cu ochii de mine, dumnealui a răcnit : „Pe dînsul, băieți !“ Atunci au tăbărit cu toții, mi-au pus o pelerină de cauciuc în cap, și... ciomegele au început să curgă. Îl auzeam strigînd : „Dați-i măi ! Îi cu ciocoi !“ Și, pardon de expresie, cruci și dumnezei !... Vă rog numai să vedeți... .

Zicînd așa, căpitanul se ridică încet de pe scaun și cu mișcări domoale își scoase surtucul, apoi cămeșa. Toți cei de față rămaseră înmărmuriți... .

Pe piept, două mari echimoze, dintre care una punctată, ieșeau în relief pe pielea albă, proiectîndu-și culoarea lor neagră-vînată cu contururi neregulate. Pete roșii, umflate, alternînd cu zgîrieturi sîngeroase,

se vedeau pe toată fața anterioară, mai ales lângă sternum. Pe brațul stîng, mai multe virci transversale, făcute cu un corp contondent; iar de o parte și de alta a bergeatei, urme vădite de unghii, care dovedeau strangularea, cînd Tomozei i-a pus mina-n gît. Și, după ce căpitanul își expuse suficient partea de dinainte a trupului, se întoarse și cu spetele. În regiunea lombară, alte vînătăi, deasupra cărora un erythem își arăta fața lui îmbujorată. Plăgi contuze se deosebeau lângă șira spinării, totul alcătuiind un tatuaj bizar, care te umplea de oroare. Se vedea bine că acest om trecuse prin grele momente în minile agresorilor...

Inspectorul fulgeră pe Tomozei cu o privire plină de strășnicie, în care sentimente abia stăpînite strigau: „Bine, canalie, cum ai putut să-l schilodești astfel?”

Tomozei rămase aiurit: pierduse cu totul noțiunea locului și conștiința împrejurărilor. Cînd a văzut pe căpitan dezbrăcîndu-se, i s-a părut o clipă că visează; dar strîngîndu-și cu putere degetul arătător de la mina stîngă, văzu că e treaz și scena aieva. Cînd însă căpitanul și-a scos cămeșa, ridicînd minile deasupra capului, și trupul său mortificat se înfățișă privirilor îngrozite ale celor de față, lui Tomozei i-a scăpărat prin minte ca un trăsnet: „Am innebunit!” Dar, făcînd o sforțare, eroică se convinse că e teafăr, și atunci îi veni în conștiință, ca dintr-o lume de mult uitată, vorbele tatălui său, rostite într-un moment greu: „Să te păzească Dumnezeu, dragul tatei, de năpastă”. Era năpastă? În tensiunea mare sufletească care-l stăpînea și care-i scosese la iveală amintiri din fundul inconștientului, deodată mintea lui fu năvălită de oarecare expresii răzlețe, cuvinte nehotărîte, prinse de ici, de colo, stabilind o reputație a căpitanului, la care nu se oprise niciodată, dar care acum îi aduseră pe buze cuvîntul *înscenare*. Acest proces psihologic s-a petrecut în sufletul înfrigurat al profesorului mult mai iute decît ne-a trebuit nouă să-l povestim. A fost ca o fulgerare subită, neașteptată, dar care îți arată prăpastia dinainte. Și, oprindu-se la vorba mizerabilă, care punea în adevărată lumină toată nevrednicia căpitanului, Tomozei, adresîndu-se lui Bănică, îl întrebă cu glasul vibrînd de indignare:

— Eu te-am schilodit? Uită-te la mine!...

Dar căpitanul, încrucișîndu-și brațele:

— De ce m-ai calicit, domnule?

Inspectorul, profund mișcat, zise lui Bănică:

— Bine, domnule căpitane. Vă rog îmbrăcați-vă, să nu răciți.

Căpitanul adăugă:

— Am și certificat medical.

— De la cine? întrebă Tomozei, fără să știe de ce întrebese.

— De la medicul comunei, ce crezi dumneata?

Căpitanul se îmbracă cu aceleași mișcări încete, scoțînd fără voce exclamații dureroase; apoi, așezîndu-se pe scaun:

— Doar trăim în veacul al douăzecilea, ce dracu!?

Tomozei înțelese cum stă lucrul. Adineoarea mai sperase încă cu naivitate că Bănică nu va stărui pîn' la capăt în arătările lui minci-

noase. Dar acuma, convingîndu-se de nevrednicia lui, voi să-i vadă toată ticăloșia:

— Ascultă, domnule căpitan... Dacă dovedești că te-am maltratat eu, voi fi destituit...

— Să fii! Se-nțelege că să fii! Ai voit să mă omori... Ce fel de profesor ești?

Inspectorul, adînc indignat, aprobă și de astă dată pe căpitan; apoi îl întrebă:

— Și unde s-a întimplat agresiunea?

Căpitanul, drept răspuns, luă de pe masa directorului o foaie de hîrtie și un condei:

— Asta-i strada Armenească — și el trase o linie dreaptă pe hîrtie — primăria vine aici... asta-i strada Mare... perpendiculară pe cea Armenească... colea este statuia lui Kogălniceanu. Așa. Eu treceam pe aici, iar dumnealui stătea în partea asta... dincoace de monument. Aici m-au atacat...

Și căpitanul însemnă locul cu o cruce.

— E grozav, domnule! zise Tomozei galben ca ceara și tremurînd de mînie.

Dar Bănică, fără să fie stînjenit de revolta profesorului:

— Am marturi.

— Nu-i nevoie, zise inspectorul.

— Tocmaș băgasem de samă — complectă căpitanul — că-mi uitasem portabacul acasă... și voiam să intru la tutungeria de peste drum...

— Ai văzut bine, domnule căpitan, că erau și elevi de la liceu? întrebă inspectorul.

— Cum vă văd pe demnevoastră...

— Bine! zise d-l Păltineanu cu un ton hotărît, care era nu numai o aprobare pentru căpitan, dar și condamnarea definitivă a profesorului.

— Cum, domnule inspector, dumneata mă crezi vinovat? întrebă Tomozei scandalizat.

— Cred că nu l-am schingiuit eu, răspunse inspectorul ironic.

— Ba da! Tot așa am făcut-o și eu...

— Asta-i o glumă, și nu tocmai de bun-gust, zise d-l Păltineanu încruntîndu-se puțin, dar suficient ca să se înțeleagă că replica profesorului constituie o notă agravantă pentru cel vinovat.

Directorul, care se uitase pînă atunci la Bănică ca la un fenomen, interveni făcînd un gest expresiv:

— Să vie marturii...

Dar inspectorul, rîzînd sardonice:

— Mai e nevoie de marturi? Apoi, încrețînd subit din sprîncene: Trebuie să lăsăm glumele deoparte. Nu se vede că-i stîlcit?

— Bine, domnule inspector, reluă Tomozei, să fi comis eu asemenea neomenie și s-o tăgăduiesc cu nerușinare, ce fel de om aș fi? Am intr-adevăr aerul unui pervers atît de grozav?

— Dar căpitanul ce aer are, ai?

— Înainte de a mă adresa justiției, reluă Bănică liniștit — fiindcă îi voi intenta desigur acțiune — am ținut să reclam domnului ministru.

Vă rog să-i dați o pedeapsă exemplară... Ce educație dă dumnealui elevilor? Pentru asta ne trimetem noi copiii la școală?

Dar Tomozei, nemaiputându-se stăpîni, izbucni:

— Ai dumneata copii? Ai dumneata casă? Ai dumneata familie?

D-l Păltineanu, făcînd ochii mari, îi închise gura cu un gest plin de autoritate:

— Mă rog, mă rog!

— Acuma puteți să vă convingeți și dumneavoastră ce fel de om este... Chiar în fața dumneavoastră... zise Bănică clătînd din cap cu dispreț.

Și căpitanul, terminîndu-și misiunea, întinse mîna inspectorului, care i-o strînse cu efuziune. După ce plecă, urmărit de privirile celor trei oameni, directorul, care reprezenta la liceu încă regimul trecut, zise abia stăpînîndu-se:

— Inscenarea e diabolică. Trebuie să vă informați ce fel de om e căpitanul. Se tăvălește prin crișme. A fost prins cu cărți măsluite și dat afară de prin taverne. Cît despre titlul lui, puteți să vă adresați comendurii. A fost reformat din armată pentru deturnare de fonduri și, mi se pare... nu pot afirma, și pentru fals în acte publice. Dacă nu intervine familia — e de familie bună — infunda grosul...

— N-are a face. Omul se vede c-a fost lovit. De ce ar reclama contra dumisale?

— Nu știu, răspunse Tomozei, fiți sigur însă... voi lămuri eu lucrul.

— Convingerea mea este făcută, încheie inspectorul cu suficiență.

— Că l-am bătut eu?

— Asta mă privește pe mine; voi raporta domnului ministru. Pe la cîte ceasuri trece expresul?

— Cum, voiți să plecați? Asta nu se poate! declară Tomozei hotărît.

— Domnule inspector, interveni din nou directorul, ați venit ca să faceți lumină. Rămîneți pînă mîine și vă asigur că vă veți schimba convingerea. Lucrul e prea grav ca să-l faceți în pripă. Eu cunosc și pe domnul Tomozei, și pe căpitanul Bănică. Dacă unul din ei minte, acela nu-i Tomozei, vă asigur. Rămîneți, domnule inspector...

— Nu pot.

— Pentru ce?

D-l Păltineanu se gîndi un moment, apoi declară foarte energic:

— Nu pot.

— De ce? Doar ați venit pentru asta!

— Convingerea mea este făcută.

— N-aveți toate datele. Trebuie să ascultați și elevii... și ei sînt amestecați. Trebuie să chemați marturii. Nu puteți cere pedepsirea domnului Tomozei pe arătările unui om ca Bănică...

— Nu pot, zise inspectorul.

— Mai aveți vreo anchetă aiurea?

— Nu.

— Atunci?

— N-am cămeșă de noapte.

— Asta-i? Vă pun la dispoziție o duzină, de olandă, zise directorul. Reprezentantul ministrului stătu o clipă pe gînduri, apoi zise:

— Atunci să mergem să cercetăm elevii. Ce clase au avut dumneata în ziua de 23?

Directorul aduse condica de prezență, după care cei doi funcționari superiori porniră în anchetă. Tomozei rămase în cancelarie, silindu-se să pătrundă taina acestei afaceri. Ajungînd în clasă, domnul inspector ținu elevilor o mică cuvîntare ocazională, în care făcu apologia adevărului, căutînd să inspire oroare pentru minciună. Apoi întrebă colectiv:

— Care din voi ați fost de față cînd domnul Tomozei a bătut pe căpitanul Bănică?

În uimirea generală, unul din școlari exclamă:

— Domnul Tomozei?

Tonul cu care au fost rostite aceste două cuvinte constituia și răspunsul la anchetă. Căci mirarea elevului spunea foarte lămurit: „Să facă domnul Tomozei un astfel de lucru? E cu neputință!“ Și dacă Tomozei n-ar fi fost un adversar al guvernului, desigur că inspectorul ar fi înțeles din revolta spontană a copilului că numele profesorului nu se putea împărechea cu o fărădelege. Dar d-l Păltineanu avea un argument evident: „Cu toate acestea, căpitanul a fost bătut!“

— Trebuie numaidecît să chemați marturii, zise directorul.

Deoarece cămeșă de noapte îi era asigurată, reprezentantul ministrului consimți și la această operație superfluă și, împreună cu directorul, urmat și de Tomozei, părăsi localul liceului pentru a lua măsurile convenite de procedură.

În oraș era o mișcare neobișnuită. Alegerile de deputați se terminaseră cu un succes deplin pentru guvern. A doua zi, cetățenii erau chemați să-și spuie cuvîntul în formarea viitoare a matorului corp. Și pentru că izbînda partidului de la guvern fusese desăvîrșită nu numai în orașul lui Tomozei, ci și în restul țării, de aceea opoziția era hotărîtă să șteargă impresia proastă de la Cameră printr-o victorie la Senat. Lupta era să se deie în special la Colegiul întii, care, prin natura lui mai independentă, constituia pentru guvern călcîiul lui Achile...

Cum mergeau pe strada Mare a orașului, inspectorul și cei doi profesori, ceva mai departe de punctul care fusese însemnat cu o cruce în planul căpitanului Bănică, le ieși înainte Ștefan Gîrbovanu, fostul ministru al instrucției în cabinetul trecut al partidului de la cîrmă, viitor ministru — la prima remaniere — în cel actual și candidat acum la Colegiul întii de senat, unde vota atît directorul, cît și Tomozei. Gîrbovanu, văzîndu-i, îi salută cu amabilitatea caracteristică candidatului în campanie electorală.

— Închipuiește-ți, domnule Gîrbovanu, ce mi se întîmplă, încep Tomozei. Căpitanul Bănică a reclamat în contra mea că l-am atacat într-o sară împreună cu elevii liceului, și domnul ministru l-a trimes pe dumnealui în anchetă... Dumneata mă cunoști...

— Cine? Bănică? Un bețiv... Și dumneata, domnule inspector, ai crezut?

— Cum să nu cred, răspunse inspectorul, dacă i-am văzut vină-tăile...

— Fugi, domnule !... Un ticălos...

— Vra să zică, așa e lucrul ?

— Du-te și telegrafiază ministrului.

— Cum, nu-i nimic adevărat ?

— Du-te, domnule, la telegraf !

— Cu atîta mai bine... plec cu expresul.

Și pe cînd inspectorul se îndrepta spre oficiul poștal, bucuros că nu va îmbrăca cămeșă de noapte străină, cei doi profesori mulțameau călduros fostului ministru, pe care geniul cel bun al lui Tomozei i-l scosese înainte...

*

Dar Tomozei, cu toate că era asigurat acuma față de auctoritatea școlară, nu se declară mulțămît. El făcu o anchetă discretă, dar amănunțită, pentru a lămuri misterul cu Bănică și, după mai multe cercetări și cîteva vicieșuguri, descoperi următoarele :

Vinătăile și toate urmele violențelor de pe trupul căpitanului și le făcuse el singur. Își aplicase două zile în șir cataplasme puternice de muștar și hîrtie rigolo, își pusese lipitori și ventuze, se sîngerase tîndu-și două-trei zbanțuri, zgîriindu-se apoi și autoflagelîndu-se. Îndurase suferința pentru două sute de lei pe care le primise de la cuconul Vasile Balaban, bărbat politic din localitate, cunoscut pentru sentimentele lui liberale și care acuma candidase pe aceeași listă cu Tomozei — susținut de la centru. Dar pentru că cuconul Vasilică găsise pretenția lui Tomozei exorbitantă, iar ridicarea lui în această demnitate onorifică putînd fi un rău exemplu pentru ambițioșii orașului, năimi cîteva bardujeni să-i dea o bătaie țapănă profesorului. Și acoliții își luaseră angajamentul să-l dezguste radical pe profesor de politică. Tomozei simțise însă că vor să-l scoată din viața publică, ba poate cu totul și din cea privată. Și, făcînd cunoscut Parchetului prin petiție timbrată, căpătă voie să poarte veșnic la dînsul un pistol automat cu nouă focuri, din fabrica *Webley & Scott, limited*. Atunci cuconul Vasilică părăsi planul dintăi, recurgînd la căpitanul Bănică, care se bătuse cu pumnul în piept că-l va muta pe Tomozei din localitate, unde încurca lucrurile, amenințînd să ocupe în politică un loc proeminent. Pentru două hîrtii de cîte o sută, căpitanul consimți să devină mucenic, iar dacă izbutea, avea să i se îndoiască suma. Cînd Tomozei a aflat de povestea cuconului Vasilică, a dat în judecată pe căpitan...

Procesul stîrni oarecare vîlvă și fu discutat multă vreme în cele trei cafenele ale orașului. De mișelia lui Bănică nu se mai îndoia nimeni ; totuși, sentința tribunalului era așteptată cu nerăbdare. Iar în scrutarea viitorului între halbele de bere și cafelele turcești, condamnarea și achitarea aveau partizani deopotrivă. Căci în cumpăna dreptății se mai arunca și greutatea lui cuconu Vasilică, și lumea era curioasă să vadă cum va ieși el cu fața curată.

În sfîrșit, sosi și ziua de înfățișare. Sala tribunalului avea un aspect deosebit, amintind ședințele de la Curtea cu jurați. Iar în numă-

rul acelora care luaseră loc pe băncile dinăuntru, cei mai mulți ar fi voit ca judecata să dea o lecție severă căpitanului nevrednic, și numai foarte puțini doreau achitarea lui.

Președintele se adresă lui Bănică.

— Și, zi, te-a bătut domnul Tomozei, ai ?

— Da, domnule președinte.

Dar magistratul, schimbă tonul :

— Nu ți-e rușine ?

— De ce, domnule președinte ?

— Ce ? Crezi că noi nu trăim aici în tîrg ?

— Am marturi, zise căpitanul fără convingere.

— Pe cine ai marturi ?

— Pe domnul Cîrlibaba.

— A-ha ! făcu președintele, lăsînd să se înțeleagă multe lucruri la auzirea numelui. Apoi, către apod : Să vie Cîrlibaba.

Pe cînd ușierul crăinicea numele marturului, lui Tomozei îi venise în minte adagiul de drept : „*Testis unus, testis nullus*“¹, și, ca omul nedepriș cu principiile juridice, mai ales în raportul lor cu lumea reală, aștepta cu uimire să-i vadă efectul practic.

Domnul Cîrlibabă își făcu loc prin mulțime și, cu pași nehotăriți, se apropie de crucea pe care Mîntuitorul stătea cu brațele răstignite.

— Bagă de samă — îl sfătui președintele — martorul mincinos înfundă pușcăria. Ai văzut cînd domnul Tomozei l-a bătut pe dumnealui ?

Domnul Cîrlibaba stătu o clipă pe gînduri. Povața președintelui îi evocase amintiri nu tocmai plăcute și nici prea îndepărtate. De aceea răspunse cu glas domol :

— De văzut... n-am văzut... dar eram de față cînd a venit domnul căpitan la otel, îndată după asta. Era plin de sînge și cu hainele rupte. Spunea că l-a bătut domnul Tomozei...

— Și unde l-ai văzut ? întrebă președintele.

— La Fălcoianu... în cafenea.

— Numai dumneata erai acolo ?

Domnul Cîrlibaba stătu iar la îndoială, căutînd să-și deie sama dacă cele declarate pînă acuma nu-i vor aduce cumva vreo neplăcere. Apoi zise :

— Ba mai erau și alții...

— Cine mai era ?

Marturul păru că se gîndește.

— Nu-mi aduc aminte.

— A-ha ! Nu-ți aduci aminte. Destul !

Și scurt, fără multă vorbă, tribunalul condamnă pe căpitanul Dumitru Bănică, pentru vina prevăzută la art. 294 și 295, combinat cu 497 din codul penal, la 2 luni de zile închisoare corecțională, 300 de lei amendă cătră stat, plus 1 leu despăgubiri civile...

¹ Un singur martor este ca și cum n-ar fi nici unul (lat.).

Căpitanul, ieșind de la judecată, cu fața roșie și cam aburită, a spus către cei care erau pe acolo: „Are el cine să mă scape!”. Și Bănică făcu într-adevăr apel. Dar nici Tomozei nu se lăsă mai prejos. Era hotărît să ajungă pînă la Curtea de casație, numai să învețe minte pe cel care trebuia. Căci în prigoana asta „el nu se uita la cine, ci la stăpînul lui“. De aceea, cînd veni ziua apelului, plecă iarăși la înfățișare. Advocat nu-și tocmi, căci în ochii lui cauză mai dreaptă nu se putea. Nu știa, nefiind purtat prin judecăți, că între justiție și împričinați nu-i totdeauna bine să nu fie mijlocitor. Și pe cînd, în orașul bătrîn, se îndrepta spre vechea Curte Domnească, deasupra căreia Themis, cu pala în mînă și cumpăna înfricoșată, împarte dreptatea în țara de sus a Moldovei, cînd începuse să se vadă voievodul falnic care, de pe cal, cu buzduganul, arată spre ctitoria lui evlavioasă, Tomozei se întîlni cu un prieten din localitate. Întrebîndu-l de rostul lui în orașul străin, profesorul își spuse păsul. Și, după ce îl ascultă cu luare-ămînte, văzînd setea lui de dreptate, amicul, cunoscător de obiceiurile locului, îi răspunse cu tristeță: „Păcat că-i la secția asta... Toți consilierii fac politică... chiar și procurorul“.

— Ce are a face? răspunse profesorul. Doar e condamnat de tribunal...

Și Tomozei sui scările palatului, emoționat.

Bănică își făcu apariția. El aruncă rivalului său o privire triumfătoare. Avea și de ce, căci pășea mîndru spre bara justiției, înconjurat de patru avocați, toți membri cunoscuți ai partidului de la putere, care, prin acest cvartet, își însușise cauza căpitanului. Iar printr-o coincidență curioasă și magistrații care aveau să judece apelul împărțeau aceleași credințe... În fortăreața lui juridică, căpitanul părea inexpugnabil. Tomozei își simți inferioritatea, dar își făcu curaj sprijinindu-se pe principii imanente.

Președintele îl întrebă cu asprime:

— Cum te numești dumneata?

Profesorul își declină numele, pronumele și ocupația, cu tot respectul pe care i-l insufla solemnitatea locului și marea judecătorilor; dar socotind că înaltul magistrat face oarecare confuzie, zise cu timiditate:

— Eu sînt cel calomniat.

Dar președintele, cu același ton:

— Să răspunzi numai la ce te întreb.

De pe banca apărării, avocații rîseră de Tomozei. Profesorul le aruncă o privire amară, iar în suflet simți o durere. Bănică jubila.

— Spune cum s-au petrecut lucrurile. Te rog să fii scurt.

Tomozei începu:

— La alegerile generale am candidat la Colegiul al doilea...

Înaltul magistrat îl întrerupse cu asprime:

— Vra să zică, dumneata declari c-a fost delict electoral. Foarte bine. Și, adresîndu-se către avocații căpitanului: Să-mi ridicați incidentul că tribunalul rău și fără cale a judecat și să trimet afacerea la jurați.

Dar lui Tomozei îi sări țîfna:

— Nu-i mai învățați, domnule președinte, cum să încurce justiția, căci se pricep dumnealor destul de bine și fără asta! Nu degeaba au venit într-un număr atît de impozant... La tribunal dumnealui n-a putut găsi nici un apărător, și aici, uitați-vă...

— Să nu insulti dreptul apărării!

— Eu nu insult pe nimeni... dar dacă cineva dintre noi are nevoie de călăuză... desigur... nu sînt dumnealor...

— În fața justiției, te poftesc să fii cuviincios...

— Sînt foarte cuviincios, domnule președinte, pentru că în acest moment, din cîți sîntem aici, fără îndoială, eu am cea mai bună idee de justiție.

— Te rog, lasă vorbele mari... Aici nu ești la alegeri...

— Așa este... Nu sînt. Căci dacă aș fi avut și eu părerea pe care o au dumnealor în clipa asta de onorata Curte, să nu vă închipuiți că n-aș fi găsit și eu vrun cîrd...

La vorba din urmă, Tomozei făcu din nou cu capul spre banca apărării...

— Continuă, îi porunci președintele înghițind un nod.

Și înaltul magistrat, domolindu-se puțin, ascultă pe Tomozei fără să-l mai întrerupă. Terminînd, profesorul își șterse fruntea asudată...

Urmă apărarea...

Advocatul din capăt se ridică și, din ghiozdanul negru de pe pupitrul, scoase două-trei hîrtii care conțineau desigur nevinovăția căpitanului. În roba lui magistrală, avea un aer solemn. El începu:

— Domnul căpitan Bănică, care a făcut multe servicii partidului conservator...

— Ce are a face, domnilor? zise exasperat Tomozei.

— Te poftesc să taci!... Să nu întrerupi! îl dojeni mînios președintele. Apoi, către avocat, cu ton patern: Continuați, vă rog!

Advocatul urmă mai departe. El arată candidatura lui Tomozei ca un lucru neserios, pentru care și cetățenii conștienți au trimis în Parlament pe membrii partidului opus.

În această reușită, însă, domnul căpitan Bănică își are partea lui de merit, lucru care explică îndeajuns pentru ce adversarii săi i-au jurat pieirea. Iar domnul Tomozei, care, prin ocupația lui, ar trebui să dea altfel de exemplu, în loc să învețe carte pe școlarii săi, pentru care primește leafă de stat, domnia-sa îi face agenți electorali! Apoi, domnilor, mă întreb dacă în școală se insuflă asemenea sentimente barbare, nedemne pentru o societate civilizată, atunci ce trebuie să mai așteptăm de la viitorul copiilor noștri? Că am fost maltrățați... vedem cu certificatul medical, eliberat de...

— Vă rog, uitați-vă la ancheta ministerului... este copie la dosar de pe raportul inspectorului, zise Tomozei adresîndu-se președintelui.

— N-ai să mă înveți dumneata ce trebuie să fac, zise președintele foarte așos.

Advocatul încheie, rugînd călduros onorata curte ca să admită apelul „pentru a tăia pe viitor pofta acelor care ar voi să imiteze pe domnul Tomozei“.

Și omul de legi, făcîndu-și datoria, se așează mulțămît la loc, în aprobarea unanimă a colegilor săi.

Procurorul, în numele societății, făcu un aspru rechizitor împotriva lui Tomozei. El relevă atitudinea sa puțin cuviincioasă chiar în fața „onoratei Curți“, din care, printr-un silogism, deduse firea impulsivă a profesorului. „Desigur, adause reprezentantul ministerului public, un asemenea om nu evită scandalul“. Apoi el își bătă joc de pretenția lui Tomozei, arătîndu-i că locul lui este la școală, iar nu în politică. Și, pe cînd lui Bănică îi zicea „domnul căpitan“, profesorului îi spunea simplu : „Tomozei“. Procurorul încheie — lui Tomozei i se păru că n-a înțeles bine — să se respingă apelul. . .

Curtea era luminată. Președintele se înclină spre consilierul din dreapta, cu care avu o scurtă convorbire ; șopti ceva la urechea celui din stînga, care aprobă de două ori cu capul, apoi, ca printr-un resort, cele cinci toce negre se plecară la un loc într-o mică conferință, și în sfîrșit, președintele îndreptîndu-și baveta imaculată, pronunță decizia : „Curtea admite în parte apelul și, făcînd o mai largă aplicare a art. 60, reduce pedeapsa căpitanului Dumitru Bănică la 100 de lei amendă“.

Căpitanului îi pierise curajul. . .

Tomozei adăugă :

— Vă rog să-mi acordați și despăgubiri civile. . . Am cheltuit cu drumul. . .

— Trebuia să spui la vreme, zise aspru președintele. Acuma e prea tîrziu. . .

Să nu vă pară curios. . . Tomozei ieși din pretoriul curții cu foarte bună idee despre justiție. Iar vestita definiție *jus est ars boni et aequi*¹ căpătase în ochii lui o consfințire practică. Căci, după întorsătura pe care o luase procesul, el se temuse un moment că intrase aici ca om liber și va ieși condamnat. Și, pe cînd se îndrepta spre Otelul Binder unde-și avea locuința, Tomozei, gîndindu-se la incidentele procesului, clătină din cap, iar pe buze îi flutură un suris de mulțămire. . .

„Dar dacă în locul meu ar fi fost un om necunosător de legi și de drepturile lui, tot astfel ar fi hotărît onorata Curte?“

Și Tomozei nu putu găsi răspuns mulțămîtor. . .

ADUCÎNDU-MI AMINTE...

Isprăvisem clasa a treia primară și trebuiam acuma să părăsesc școala „Vasile Adamachi“, al cărei învățămînt se termina aici. Părinții mei auziseră că cel mai bun profesor din Iași era Toma Săvescu și deci m-au înscris pentru clasele următoare la școala din Sărărie. Și, cu ade-vărat, numele pe care-l cîștigase profesorul era bine meritat. Pînă astăzi încă îmi amintesc cu plăcere de timpul petrecut aici. Chiar la începutul anului, d. Săvescu ne spuse cîți oameni mari învățaseră la dînsul în cursul celor 30 de ani de cînd era dascăl. El sfîrși arătînd spre un capăt de bancă :

— În banca asta a stat Haret.

Așa am auzit pentru întăia oară pomenindu-se numele lui.

De-atunci d. Săvescu ne-a vorbit de multe ori despre dînsul. El mai pomenea și alte nume — de care nu-mi mai aduc aminte —, dar de nimeni altul nu ne vorbea cu atîta căldură. De aceea numele lui Haret mi s-a fixat în mintea mea de copil într-o lumină cu totul deosebită.

Au trecut ani mulți de-atunci și copilul zburdalnic care se uitase de multe ori cu respect la locul unde învățase omul mare al profesorului, după ani mulți și grei de ucenicie școlară, a ajuns și el profesor. Absolvisem școala normală superioară, părăsisem Iașul cu durere și mă mutasem la Focșani, unde trebuia să-mi exercit meseria. Intr-o zi am aflat că ministrul nostru a sosit în oraș și va veni la liceu. Și într-ade-văr pe cînd explicam elevilor într-un clas superior, ușa s-a deschis și Haret a intrat încrunțat — așa mi s-a părut. Îl vedeam pentru întăia oară. El s-a așezat în bancă, lîngă un elev, unde a stat nemișcat pînă la sfîrșitul lecțiunii. Eram tînăr și de curînd numit profesor : mărturisesc că nu-mi era de loc îndămînat. Cînd a sunat, Haret a părăsit clasa, spunînd pe drum directorului :

— Pînă acuma n-am știut ce este arianismul. Astăzi am învățat și eu acest lucru.

Pe Haret nu l-am mai văzut și nici n-am mai avut de a face cu dînsul. Peste trei ani, cînd situația mea de profesor suplinitor mă adusesese la Bacău, un ordin al ministrului mă transfera în luna decembrie la seminarul din Vilcea, care de la iunie viitor rămînea desființat. Motivul mutării era „interesul învățămîntului“ care, vai, nu coincidea de

¹ Dreptul este arta binelui și a dreptății (lat.).

loc cu interesele mele din acel anotimp și nici cu situația mea în corpul din care făceam parte. Căci sub forma legală și superioară a binelui public eram pur și simplu scos din învățământ. M-am dus la București și am cerut audiență ministrului. Ministrul era avocat. Motivul adevărat, așa mi-a afirmat superiorul, era : „ideile subversive pe care le introduceam în școală“. Iar prefectul județului în unire cu directorul meu îl pusese în cunoștință, recomandându-i totodată și pe succesorul meu, om pașnic și cuviincios întru toate.

Eram un profesor căruia nu i se putea nimic bănuși. Foștii mei școlari pot s-o mărturisească — o spun nu pentru a mă îngimfa. Lovitura care mi se dădea era nedreaptă și odioasă. Ministrul mi-a făgăduit o anchetă, dar nu s-a ținut de cuvânt. Am venit din nou la București pentru ca să-i aduc aminte... dar el n-a voit să mă primească. Purtat cu vorba și amăgit, de șapte ori am străbătut drumul de la Bacău la București, și în sfârșit am văzut încă o dată fața radioasă a ministrului. De data aceasta mi-a făcut laude mari, mi-a vorbit de studiile mele și de locul pe care-l voi avea mai târziu în învățământ, iar concluzia era „să mă duc la Rîmnicul-Vilcea“. Ministrul, cu alte cuvinte, își bătea joc de mine. Pentru dînsul omul năcăjit nu însemna nimic — și eu eram om năcăjit. La refuzul meu categoric, ministrul mi-a răspuns enervat :

— Dacă-i așa, îți voi trimite anchetă.

Și într-adevăr a sosit la Bacău un inspector școlar. Până astăzi am pentru acel om — pe care adesea îl întîlnesc pe ulițele Bucureștilor — cel mai adînc dispreț de care sînt în stare. Are un nume de împărat, iar sufletul de rob. Eram acuma vinovat cu toate formele și cu toate dovezile. Atunci mi-am dat dimisia din învățământ, hotărît să-mi schimb cariera. Și cînd ministrul m-a întrebat :

— Ce vrei să faci ?

I-am răspuns textual :

— Mă voi face avocat, căci țara asta are nevoie de avocați, nu de profesori.

N-a trecut însă mult și guvernul avocatului a căzut. Pe atunci eram cu totul străin de politică. La Ministerul instrucției a venit Haret. M-am prezentat înaintea lui și i-am povestit lucrul cu toată indignarea mea, pe care n-am stăpînit-o. I-am atras atenția asupra duplicității ministrului, care în adresă îmi spunea că sînt mutat în interesul învățămîntului, iar la ureche — că ideile mele *subversive* sînt pricina. Haret m-a ascultat sever, fără să mă întrerupă, fără să mă aprobe. Iar la sfîrșit mi-a spus :

— D-ta ești profesorul de la Focșani...

I-am răspuns afirmativ.

— Fă-mi un memoriu. Voi cerceta cazul d-tale.

Peste două zile eram reintegrat telegrafic : Haret nu-și bătea joc de oamenii pe care era chemat să-i administreze. Pentru dînsul profesorul, începînd de la cel mai umil învățător, avea nu numai obligația să lumineze mințile elevilor, ci era și un factor puternic social, pe care greutățile noastre specifice îl chemau să intervîie direct pentru îndepărtarea lor. Căci, îmi spunea el odată, „care altă breaslă ar fi mai în

stare să facă aceea ce cer eu de la dascăli ?“ De aceea, Haret, dacă natura lui aleasă îl făcea să prețuiască omul în general, pentru profesori el avea — așa putea zice — un fel de respect. Iar pentru colaboratorii lui cei mai de samă — pentru învățătorii lui, care au pierdut într-însul „pe părintele lor“, pentru acești modești funcționari în care cel dintîi a avut atîta încredere, — el trebuie să fi avut și sentimente foarte duioase. Și dacă Haret a fost iubit așa cum n-a fost nimeni altul în țară, iar moartea lui a produs o durere adîncă în toate clasele societății, pricina trebuie căutată în bună parte în cuviința curat omenească pe care el o punea în toate relațiile sale. De aceea el, și cînd pedepsea și cînd recompensa ca ministru, se simțea în actul lui o augustă seriozitate.

Mai târziu, după ce m-am ales deputat, l-am cunoscut de aproape. Îmi arăta o oarecare simpatie, mai deosebită, dar n-am fost printre intimii lui. Căci, cu firea mea timidă și solitară, nu-mi plăcea să-l importunez. De aceea nu mă duceam la dînsul decît atunci cînd mă chema, sau numai cînd aveam absolută nevoie. Dar cînd mi-am dat samă de marea lui dragoste pentru poporul nostru și de opera lui uriașă pe care o săvîrșea pe tăcute, cînd m-am convins că democratismul lui nu-și găsește păreche, căci sub figura lui severă bătea o inimă caldă cum n-a mai bătut alta, după ce m-a uimit de atîtea ori fermecătoarea lui modestie, am simțit pentru dînsul o dragoste și o admirație nemărginită. Iar cînd mă gîndeam la dînsul mă stăpînea uneori o adîncă emoție. Căci pentru mine, care mi-am petrecut tinerețea încălzit de idei și sentimente umanitare, a rămas pînă azi ca cel mai nobil atribut al omului politic dragostea pentru cei care sufăr și sentimentul solidarității. Iar în ironiile noastre de oportunism și de tranzacții cu conștiința, *convîngerea* este desigur cea mai frumoasă podoabă pentru bărbatul de stat. Și cine altul le-a avut în mai mare măsură decît ilustrul dispărut, și cine vreodată le-a pus în serviciul unui scop mai nobil, care la dînsul se confunda cu înseși existența neamului nostru. Iar munca excesivă, grozavă, uriașă — căci Haret n-a cunoscut niciodată odihna — pentru realizarea marelui său ideal, i-a scurtat desigur viața !

S-a zis că Haret a fost un sectar politic... am auzit de multe ori această ineptie. Haret a avut într-adevăr un principiu, de la care cred că nu s-a abătut niciodată. Pentru un interes individual — dacă era convins — nu lua niciodată o măsură cu caracter public. Acest lucru nu i-l puteau erta unii partizani ai lui. Am auzit de multe ori bărbați politici — șefi în județele lor — care se plîngeau în contra ministrului Haret. Nu o dată am auzit că „Brătianu trebuie să sfîrșească odată cu Haret, căci doar n-a luat ministerul moștenire“. Calitatea de liberal era mai degrabă o piedică pentru satisfacerea intereselor sale — din scrupulul omului eminent cinstit. Chiar scriitorul rîndurilor de față a făcut această experiență, într-o împrejurare capitală în viața lui și care atîrna de Haret. A izbutit concurentul lui, care era conservator și care avea și mai puține drepturi și merite mai puține.

Economia lui cu banii statului ajunse proverbială. Fiind o dată oaspetele lui la Valea Călugărească, unde Haret mă invitase ca să-mi arate via, un întîm al casei mi-a atras luarea-aminte asupra unui vraf de plicuri galbene, uzate, aruncate după sobă, zicîndu-mi :

— Uite ce fel de om e Haret. Strânge până și plicurile întrebunțate, numai pentru că sînt ale ministerului.

Pentru cel care-mi spunea aceste vorbe, lucrul avea o nuanță comică. Eu am rămas cu privirea ațintită la acele hîrtii galbene, fără să spun nimic: Haret îmi apăru în acel moment ca un om antic, ca un erou al lui Plutarh. Dar altă dată fiind cu dînsul la Cotroceni și automobilul nostru înglodîndu-se, Haret a rugat pe cîțiva soldați să deie o mîină de ajutor. Automobilul a fost ajutat să-și poată continua mersul, iar Haret a scos o hîrtie de 20 de lei pe care a dat-o celor cîțiva soldați. Atunci mi-au venit în minte plicurile galbene de după sobă și am gîndit: „galantom cu banii lui, econom cu banii statului. Ce minunat om e Haret!“

Dar una din calitățile cele mai de frunte, care-l făceau să fie cu adevărat bărbat de stat, era că, ocupat totdeauna cu chestiunile mari, el nu scăpa din vedere lucrurile mici, nici nu i se părea curios cînd cineva îi cerea sprijin pentru un lucru străin, care interesa însă binele public. L-am văzut în această privință cu ocazia aeroplanului lui Vlaicu.

Vlaicu venise cu Goga pentru a construi la noi aeroplanul lui; dar amîndoi erau gata să se întoarcă înapoi fără nici un rezultat. Nu știu pentru ce — nu înțeleg mare lucru în chestiunile de aviație —, dar cînd am văzut modelul, am căpătat convingerea că Goga a venit de peste munți cu un lucru bun. M-am dus la un ministru, apoi la altul, în urmă la al treilea. Cel dintîi s-a uitat la mine în chip straniu, cînd a auzit obiectul vizitei mele și m-a ascultat cu o prietenie simulată; dar pe figura lui citeam din cînd în cînd: „de asta îmi arde mie?“ Cel de-al doilea mi-a spus scurt că nu se pricepe în astfel de lucruri; cel din urmă mi-a vorbit cu patos despre frații noștri subjugăți. Aeroplanul era compromis. Atunci secretarul de redacție al acestei reviste m-a sfătuit să mă duc la Haret. L-am găsit pe Haret în odaia lui de lucru, înconjurat de hîrtii și dosare, lucrînd cu un director de la minister... pe cînd altul aștepta în odaia vecină. Haret m-a ascultat cu luare-aminte, apoi consultînd un carnet mi-a dat o oră și o zi, cînd va veni să vadă aeroplanul. Era tocmai ziua cînd Haret a fost afurisit la Sinod, dar asta nu l-a împedecat ea de la ședință să vie la Filaret. Numai astfel aeroplanul a putut în urmă să se construiască la noi.

Astăzi, acest aeroplan se găsește la Londra, unde se fac cu dînsul experiențe pentru război, și nu este exclusă posibilitatea ca statul român să-l introducă în armată cumpărîndu-l de la englezi.

În ziua de 17 decembrie eram bolnav în pat. Nu citisem gazete nici în ziua aceea, nici cu o zi mai înainte. Dar a doua zi dimineață mi-am aruncat ochii pe un ziar. Am rămas aiurit. Moartea lui Spiru Haret! Soția mea pe care vestea o înmărmurise a zis după cîteva minute:

— Ce bine ar fi să fie un vis!

M-am îmbrăcat și m-am dus la locuința lui. Zăbranicul de la poartă m-a înfiorat. Vra să zică e adevărat! Am intrat înăuntru cu sentimentul unui om care pătrunde într-un loc misterios.

Chipul lui, senin, era liniștit. Pe fața lui moartea, infama moarte, nu-și pusese pecetea ei grozavă. Părea că doarme: murise fără dureri,

murise fără să știe. Părul era mai alb de cum îl știam. Acuma se odihnea. Era cea dintîi odihnă a lui! Lumînările ardeau, iar flacărele lor care pîlpîiau încet îmi spuneau că omul de pe masă e mort. Iar acel om era Spiru Haret! Peste dînsul, în toate părțile flori, flori... nenumărate flori. Niciodată ele n-au avut un rost mai frumos. La picioarele lui un bătrîn cu părul alb plîngea liniștit. Cine era? Nu știu. Dar l-am văzut la înmormîntare, cu capul descoperit, ținîndu-se cu greu în urma carului mortuar. Cine era, nu știu. Am stat lîngă catafalca fără gînd, fără durere. Iar în minte mi-a venit deodată: „ce bine ar fi să fie un vis!“ Dar cînd am văzut mulțimea grandioasă venită din toate unghiurile țării ca să-l petreacă la locuința de veci, cînd imensul convoi l-a întovărașit până la mormint, cînd trupul lui neînsuflețit a fost dus la groapă de viitorii învățători și cînd lacrimi multe au curs din ochi bărbătești, am simțit în mine o durere fără de margini, căci am înțeles cu deznădejde că a murit înainte de vreme cel mai mare român!

IN GHEARELE TIRANULUI

D-lui Ig. Mircea

Sîntem în Sinaia...

O trăsură se oprește înaintea unui otel de rangul întâi, într-o frumoasă dimineață de mai. Din ea sare grăbit un tînăr. E îmbrăcat într-un larg *waterproof*¹ de culoare cenușie, cu gulerul ridicat, cu o pălărie moale, turtită cu neîngrijire. El ceru registrul pasagerilor, își alege apoi o cameră și, urmat de un băietan cu geamantanul în mînă, sui repede scările, ținînd batista la gură, întocmai ca un suferind căruia i-ar face rău un aer rece și încărcat. Cînd ajunse la camera cu numărul 13, virî basmau în buzunar și spuse însoțitorului :

— Așteaptă puțin.

Și, fără nici o altă explicație, s-a repezit la ușă și a început să-i poarte canatul mobil încoace și încolo cu mare interes. Ușa scotea un vaier jalnic și prelung la deschidere, un miriit scurt și subțire cînd se întorcea la loc.

— S-o ungi !... porunci noul-venit.

— Îndată...

— Nu îndată... imediat !

Băiatul scoborî scările două cîte două, și un bătrîn se urcă cu o cutie de tinichea în care era o pană de găină. După ce ascultă și el cîntecul ușii, băgă pana printre balamale atît sus, cît și jos, unse bine pe unde a crezut el nimerit și, făcînd proba, zise :

— Acuma tace.

— Să vedem... zise tînărul.

El deschise ușa cu o mișcare obișnuită, și nu se auzi nimic ; o împinse apoi repede încolo și o smunci cu tărie încoace : rezultatul fu același. În sfîrșit, ca să mai facă o incredințare, o purtă încet de tot și apăsat : de astă dată un icnet ușor păru că răspunde din țîțina de jos.

— Mai unge-o !... porunci tînărul.

Omul se cinchi din nou și sfredeli iarăși cu feleștiucul lui printre articulațiile încheieturii și, pentru ca mai degrabă să prisosească decît să n-ajungă, picură deasupra și puțin untdelemn...

¹ Impermeabil (engl.).

Tînărul se declară mulțămît :

— Foarte bine. Ține bacșiș...

Și el lepădă în palma omului mirat o piesă de doi lei.

Servitorul, strîngîndu-și instrumentele, voi să părăsească odaia. Tînărul întrebă :

— Cine șade alături ?

— E liber.

— Dar dincoace ?

— Domnu inginer Tănăsescu.

— I-acasă ?

— Nu, lipsește.

— Cînd se-ntoarce ?

— Sub seară...

— Foarte bine.

Și omul plecă trîgînd ușa după dînsul.

— Las-o deschisă ! îi strigă pasagerul.

Noul—sosit, fără să se dezbrace de manta, veni pînă în prag și se uită cu sfială prin coridor. Nevăzînd pe nimeni, merse la camera din stînga, îi ceti numărul, fixă două—trei uși mai departe și, cu pași de lup, se întoarse în odaie. „Va să zică, numerele mari merg încolo“, rosti el încet. Stăpînit de această idee, ocoli masa din mijloc de cîteva ori, ca un detectiv care, pe baza unui amănunt precis, ar alcătui un plan strategic și abil. El deschise geamul care da înspre munte. După ce făcu oarecare explorații și prin partea locului, scoțînd capul pe fereastră, o închise și, străbătînd odaia, privi iarăși cu mult interes, dar cu pază, în lungul antretului.

Din toate mișcările lui se vedea bine că o neliniște îngrijitoare stăpînea sufletul tînărului călător. Stătea ca pe spini. Așa îmbrăcat cum venise, cu pălăria pe cap, cu mîinile în buzunările impermeabilului, cutreiera într-una odaia, aruncînd priviri iscoditoare prin coridor.

Dacă vreun locatar trecea prin partea opusă, îl petrecea cu privirea, din prag, ascunzîndu-se cînd putea fi zărit ; dacă însă se îndrepta înspre numărul 13, închidea încetișor ușa — care nu scrîțîia — și, prin crăpătura lăsată, spiona pe trecător, fără ca el să bănuiască. Ce folos putea să aibă de la astfel de manevră... nu sîntem încă în stare să răspundem...

El se opri nemișcat un răstimp și se uită pe urmă la ceas. Apoi, făcînd vînt pălăriei pe canapea, se trînti cu *waterproof*-ul pe pat. Stătu cu fața în jos, fără să se miște, pînă cînd o ușoară scrîțîitură se auzi în sală și niște pași răsunară prin coridor. Atunci sări ca ars și năvăli la ușă... dar se întoarse descurajat înapoi. O chelneriță, care trecea cu mătura-n mînă prin fața odăii, se uită ciudat observîndu-i mișcarea.

Tînărul veni din nou înspre geam și, cu mîinile pe prichiciul ferestrei, păru că admiră priveliștea muntelui. Un tîpșan înalt se ridica chiar de lîngă perete. Brazi bătrîni și negri, cu trunchiuri uriașe, cu crengile amestecate, lăsau ici-colo cîte un gol pe unde răzbăteau razele soarelui. Se vedea însă bine că farmecul pădurii nu atrăgea de loc spiritul vizitatorului... Căci el ridică o mînă în sus și rosti rar și apăsat :

Eu te cer de la izvor,
De la codrii cei de brazi,
De la vîntul...

— Ce cauți, domnule, aici? răcni el mînios cătră bătrînul care-1 unsese țîșnile și care îl oprise acuma din elanul său poetic...

— Vă rog... numele dumneavoastră...

— De ce nu bați în ușă?

— Cum nu?... am bătut...

— Altădată te dau a...

Pasagerul sări în sus, întrerupîndu-se, și năvăli înspre ușă: un mic zgomot se auzise în sală. Omul rămase cu ochii holbați, cu peticul de hîrtie în mînă. Dar tînărul se întoarse cu vădită părere de rău și sfîrși vorba începută:

— Altădată te dau afară...

— Bine, coconașule.

Și necunoscutul își scrisese numele: *Robinson Crusoe*; apoi șterse cu creionul și redactă dedesupt: *R. Crusoe, București*.

Servitorul, aflînd ce-i trebuia, puse mîna pe cleampă...

— Las-o deschisă!... zbieră călătorul.

Bătrînul împinse cu grabă exagerată canatul în lături, parcă ar fi voit să zică: „uite, fac cum zici, numai să nu-mi sari în cap“...

Întîlnind chelnerița, îi spuse:

— Domnul de la numărul 13 nu-i în toate mințile...

— Așa mi se pare și mie...

— Sare într-un picior și vorbește singur.

— Și stă cu ușa căscată...

— Să știi că-i nebun.

— Cum îi zice?

— Are un nume pocit... e din București.

Și amîndoi se căzniră să-i silabisească porecla.

— Cînd am intrat adineoarea la dînsul — reluă moșneagul — stătea cu mîinile ia așa și flutura din cap ca un cal nărvaș. Pe urmă, deodată a sărit în sus țonțoroiu...

— Doamne ferește!... își făcu cruce femeia.

— Spunea Ghiță că dimineața, cum a ajuns în odaie, s-a repezit la ușă, a zgîlțit-o și a zis că scîrție...

— Dă-le pocnetului, că toate scîrție... Și doamna cea cu două fetițe de la numărul 19 a zis să-i ungi ușa, răspunse madama.

— Da... și ei îi scîrție... i-am uns-o ieri cînd a venit. Ce are a face?... aceea-i femeie cuminte...

— Te pomenești că se împușcă și ăsta, ca și bărbosul din săptămîna trecută... poac!... și iaca pozna!

— Nu-i lucru curat... Eu zic să spunem lui domnu director...

— Du-te și-i spune...

Va să zică, sosirea acestui musafir misterios făcuse o impresie cu totul neobișnuită asupra personalului de serviciu. Să ne uităm și noi cu băgare de seamă la dînsul, fie chiar prin crăpătura ușii...

A!... acuma și-a lepădat *waterproof*-ul și-și face toaleta... Zîmbește în oglindă... la cine?... nu se știe... E un tînăr plăcut la înfățișare. Să aibă... 25 de ani; nici înalt, nici scurt: potrivit și bine legat... E smolit la față. Poartă barbă neagră, ascuțită, iar părul mare și cam pletos, pe care-l piaptănă peste cap, are strălucirea catranului. Un nas coroiat, îi dă un aer de nobleță. Ochii îi sînt blînzi, iar fața, osoasă și pală. În privire i se cetește o durere ascunsă, iar pe figură se văd urme de suferință. Pare nedormit și obosit. Numai mișcările lui iuți și pline de vigoare te opresc să zici că e bolnav. Sacoul de catifea mohorîtă, încheiat pînă sub bărbie, îl prinde de minune, iar la gît, într-un fiong înfoiat, atîrnă nodul lavalieriei. Într-adevăr... e ciudat!... cînd se-ncruntă fioros, cînd surîde cu dulceață... Uite-l: acuma s-a oprit brusc din mersul lui agitat. Se uită aspru la soba de tuciu din colțul odăii și-i zice făcîndu-i cu mîna: „N-am voie să spun tare iubitu-ți nume sfînt!“.

— Coconașule... zise bătrînul, care tocmai atunci, bătînd în ușă, se arătă în prag...

— Ce vrei, domnule?... răcni el tresărînd. N-ai să mă lași odată-n pace?...

— Vă rog... nu vă supărați.

— Ba mă supăr...

— Așa e regula...

— Ce regulă, domnule? Aici e regula să plictisești mereu lumea?

— Domnu director...

— Moașă-sa...

— ...întreabă cît rămîneți la noi.

— O sută de ani.

Bătrînul căscă gura, apoi răspunse ca să nu-l supere.

— Bine, coconașule, mă duc să-i spun.

— Mergi sănătos! Nu-nchide ușa, bestie!

Servitorul ieși zăpăcit și, dînd peste jupîneasa de adineoarea, îi spuse spăriat:

— E zănatic rău, madamă Ruxandă!

— Vii de la dînsul?

— M-a trimes domnu director... Cît p-aci să mă strîngă de gît...

— Cînd suiam scările — povesti femeia — cînta așa de jalnic, că ți se rupea inima... Am ascultat lîngă ușă...

— Iaca acuși ai să auzi... poac!

— Ce dracu, toți smintiții să se împuște la noi?

— L-am întrebat cît are să stea...

— Și cît ți-a spus?

— O sută de ani...

— Doamne păzește pe toată lumea!

— Să mă bată Dumnezeu!...

— Du-te la domnu director...

— Nu... că mă duc... decît să avem bucluc...

În acest moment soneria zbirnii prelung...

— Ia vezi, cine sună?... zise madama.

— Numărul 13... E la dînsu !
— Vezi ce vrea.
— Ți-o spun drept că mi-i oarecum...
— Las' că mă duc eu... doar n-o fi turbat !...
Într-adevăr, după plecarea bătrînelui, tînărul nostru se gîndi ce se gîndi și sună. Madama Ruxanda intră cu sfială.

Pasagerul sta cu miinile în buzunările pantalonilor, într-o poză bățăioasă :

— Mă rog... mult aveți să mă plictisiți ?
— Noi ne facem serviciul...
— Aici e casă de nebuni sau otel ?
— De... cum socotiți și dumneavoastră.
— Ce poștește directorul vostru ?
— Vă roagă... dacă nu vă supărați...
Două ciocănituri în ușă întrerupse dialogul. Un domn gros și pleșuv, de vîrstă mijlocie, cu lanț de aur pe burtă, își făcu timid apariția. Femeia ieși. Noul-venit se plecă adînc :

— Vă salut, domnule Crușoi...
Tînărul își mușcă buza să nu pufnească.

— Vă rog, nu vă deranjez ?
— Ce este ?

— Eu sînt directorul otelului. Treceam pe aici și fiindcă n-am avut încă onoarea să vă avem de client, mi-am permis să văd dacă sînteți bine servit.

— N-am nevoie de nimica.

Directorul stătu o clipă pe gînduri, apoi zise cu prietenie, scărpinîndu-se lîngă ureche :

— Acuma e lume puțină... Vara însă e foarte greu...
— Se poate.

— Deviza otelului nostru este „promptitudine“ ! Aici... nu merge. Toată lumea trebuie să fie perfect mulțumită.

— Foarte bine... Iar în gînd : „Ce vrea animalul ăsta ?“.

— Avem și noi destule greutăți, reluă administratorul. Săptămîna trecută... nu mai departe, chiar alături de dumneavoastră, la numărul 15, s-a împușcat domnu Micșunescu. L-ați cunoscut ?

— Nu... n-am avut onoarea.

— Desigur, ați cetit prin jurnale...

— Nu... n-am cetit.

— Ce bocluc ! Ce bocluc !

— O fi fost nebun.

— A ! sigur... Cică-i lipsea niște bani... era la o societate.

— Dumnezeu să-l ierte.

— Da' dumneavoastră, dacă aveți nevoie de ceva, sunați. Se face la moment !

— Bine.

Directorul ezită un moment :

— Cit aveți plăcerea să rămîneți la noi ?

— Nu știu... poate numai astăzi.

— Vă-ntoarceți la București ?

Întrebarea rămase fără răspuns.

— Vă ascult, domnule Crușoi...

Și directorul voi să plece. Tînărul îl opri :

— Ia ascultă, domnule... Cine mai stă în partea asta ?

— Nimeni... Pînă la numărul 19.

Pasagerul rămase pe gînduri...

— Dacă aș bate în pîrețe, zise el, ce crezi... zgomotul s-ar auzi...

departe ?

Omul se opri o clipă, apoi răspunse contrariat :

— Eu zic... mai bine să nu bateți.

— Nu stric nimica... nu te teme...

Și directorul se mai ploconi o dată, și la ieșire, aruncînd o privire pe furîș, gîndindu-se : „Tot e smintit nițeluș“.

Tînărul, rămas singur, se uită din nou la ceas. El se aruncă iarăși pe pat și stătu neclintit cu palmele sub ceafă, cu ochii în pod. Rozeta din plafon îl interesa cu deosebire : îi zîmbi... întii sfios, apoi încet-încet un ris franc îi luminea fața.

La urmă, închizînd pleoapele, ca și cum ar fi fost să aștească, fredonă cu mult tremolo romanța : „Laisse-moi, laisse-moi contempler ton visage“¹.

Cineva umblă prin sală... Cîntărețul sare ca pișcat de streche și se aruncă spre ușă, dar se întoarce iarăși vădit nemulțumit...

În loc să continue melodia plină de pasiune a lui Faust el se oprește lîngă masa din mijlocul odăii și, trăgînd un scaun, se așază pe dînsul. Cum se vede, are de îndeplinit o afacere importantă. Căci după ce a șters cu mîna postavul de pe masă și a mai suflat ce-a mai rămas pe deasupra, scoate din buzunarul de sus, de la vestă, un pachetel alb, învîlit în hîrtie subțire. Îl desface cu grijă și... apare... ceva negru... o bucățică de stofă... nu!... parcă-i o mînușă... El o lipește de nas și o ține strîns acolo, pînă cînd se sfîrșesc două aspirații prelungite, fiecare cu expirația sa. Apoi o contemplă de aproape... aș zice cu interes... dar expresia n-ar corespunde adevărului... e prea slabă. Mînușa nu e măcar nouă și nici întregă, căci arătătorul e rupt și cam zdrentuit la vîrf. După ce-i mai soarbe aroma încă o dată, o pune la o parte. Tot din hîrtiuță scoate... ce-o mai fi și asta?... pare un capăt de șiret, lung de 10—12 cm. și lat ca de 5 mm. Ce proprietate o fi avînd și fleacul ăsta... nu știu... dar tînărul îi cercetează cu atenție țesătura și îi remarcă calitățile și în bătaia luminii. În sfîrșit... cu două degete, mai ridică ceva din pachetel, pe care-l așază cu grijă în podul palmei. Ce e, nu se vede, că-i prea minuscul. Însă și acest obiect are probabil însușiri misterioase, căci amicul nostru îi surîde cu multă recunoștință. După ce le mai admiră pe tustrele laolaltă, păturește cu băgare de seamă mînușa, strînge totul în hîrtiuță, face pachetul cum a fost și-l strecoară iarăși în buzunarul de sus.

¹ Lasă-mă, lasă-mă să-ți contemlu chipul (fr.).

Treaba încă nu s-a isprăvit...

Tinărul se așază mai temeinic pe scaun și scoboară mina dreaptă în sân, de unde apare un portofoliu. Din el scoate o hîrtiuță. Curios!... și pe dînsa o duce la nas... Apoi, fără multe forme... țoc! o pupă o dată... de două ori... de trei ori... și mai trimete și pe deasupra o sărutare fierbinte, undeva, în vînt. În sală s-a auzit un zgomot. El sare parcă l-ar fi mușcat un șarpe și se precipită din nou către ușa... dar dă cu ochii iarăși de chelneriță...

— Lua-te-ar dracu! îi dorește el ca răsplată.

Tinărul se plimbă furios prin odaie, apucîndu-se cu mîna de păr și trîntind un pumn în masă. După cîteva rînduri de du-te-vino, se oprește în fața ferestrei. Din rariștea de brazi o revărsare de lumină caldă năvălește înăuntru. Soarele se vede strălucind în toată splendoarea lui. Ca un rapsod antic, care rostește o invocație către Phoebus-Apollo, el își întinde dreapta spre globul de foc și zice cu măreție: „*Oh lune! c'est toi qui me donnes de l'espoir!*”¹.

Va să zică, soarelui îi zicea lună. Bun! Pentru psihologia amicului nostru, să reținem deocamdată acest amănunt...

După ce a sfîrșit vorba cu luna, și-a continuat plimbarea liniștii, ca și cînd nimic neobișnuit nu s-ar fi întîmplat. Apoi, amintindu-și parcă de ceva, s-a așezat din nou pe scaun. În mijlocul mesei se găsește condei și călimară, iar mai încolo, hîrtie pentru corespondență, cu imaginea și antetul otelului. Pesemne voiește să redacteze o scrisoare, căci a muiat tocul în cerneală și a tras cu gravitate foaia albă dinainte.

Intr-adevăr, a scris ceva... însă scurt... un singur cuvînt... nu mai mult... Și, ca și cum ar fi făcut cine știe ce muncă colosală, răsuflă din adînc cu ochii la manuscris. Apoi încet-încet desemnează un covrig în jurul caligrafiei, trage două linii puțin oblice, dar paralele, la dreapta și la stînga covrigului, le înarmează la capătul de sus cu niște săgeți ascuțite, iar cel de jos îl completează cu doi culbeci destul de întortocheați, învîrțiți în sens invers. Cum au apărut culbecii, tinărul depune condeiul și cade într-o adîncă melancolie. Cu capul sprijinit în palmă, se uită ca un halucinat la colacul astfel împodobit. De ce l-o fi aruncat în tristea cele două spirale, n-aș putea să răspund, dar fapt e că numai de la apariția lor și-a pierdut conținutul, iar dovadă că culbecii sînt pricina e că stă mereu cu ochii ațintiți asupra lor. În sfîrșit, ridică din nou condeiul și scrie frumos și mare la fir, dedesubtul helixelor: „*forse che si, forse che no*”² și iar e copleșit de amărăciune. Noroc că un suspin lung și dureros îl trezește din toropeală și, înviorat, tocmai cînd te-ai fi așteptat mai puțin, cu două degete trimete o nouă sărutare în văzduh...

Chiar acuma s-a găsit și moșneagul să treacă prin dreptul ușii și, prințind fără voie sărutul, se cruci, zicînd: „Ducă-se pe pustii!”

Tinărul însă, zărindu-l, îi strigă:

— Trimite-mi pe cineva din restaurant.

¹ O, lună! Tu îmi dai speranță (fr.).

² Poate că da, poate că nu (it.).

— Bine, coconașule! iar în gînd: „Bucureștiul, Doamne iartă-mă, e plin de nebuni”.

Un chelner veni și, măcar că ușa era deschisă și tinărul de față, bătutu toc-toc... lingă cleampă.

Tinărul îi spuse:

— Mănînc în odaie...

— Nu se poate... zice chelnerul.

— De ce?

— N-are cine să vă servească.

— Pentru ce?

— Servim toți în restaurant.

— Doar n-aveți atîta lume...

— Cît avem...

— Bine, domnule, dar nu vreau să ies din casă... ce fel de otel e aicea?

— Vă rog... restaurantul e jos... n-aveți nevoie să ieșiți.

— Poate nu pot nici atîta...

— Atunci... să-ntreb pe domnu director.

Nu trecu mult, și chelnerul se întoarce:

— Puteți mîncă după sfîrșitul mesei, dacă plătiți o suprataxă...

— Bine, domnule, mi-i indiferent...

— Voiți *table d'hôte*¹ ori *à la carte*²?

— Cum poftesti dumneata...

— Atunci, pe la două...

— Mi-i perfect egal.

— Vă salut cu respect.

— Nu-nchide ușa!...

Tot restul zilei chelnerii și oamenii de serviciu l-au spionat pe nebun. Că nu era în toate mințile nu mai încăpea îndoială... Cel puțin madama Ruxanda și bătrînul ei coleg aveau cuvînt să fie cu totul convinși. Fîna și cei doi lei, dați dimineață bacșiș, erau un semn că tinărul e țicnit. Și moșneagul îl auzise pe la toacă fluierînd cîntec de mort și, cînd și-a făcut treabă pe acolo, își ștergea cu batista ochii înroșiți. Va să zică, lucrul era clar. Vestea făcuse ocol în toată domesticitatea. Cine trecea din personalul de serviciu pe la ușa camerei cu numărul 13 arunca înăuntru o privire indiscretă. Tinărul... ori sărea de pe pat, ori își întrerupea un gest elocvent, ori alerga la ușa...

Vremea însă nu stă pe loc: fiecare clipă a prezentului fuge spre trecut și fiecare secundă te împinge către viitor. Măsura e veșnică și neschimbată. Dar pentru tinărul nostru amic timpul trecea foarte anevoios! Oricît de lungă ar fi fost ziua aceea, i-a venit însă și sfîrșitul. Acuma... de mult s-a întunecat. Din codrii de brazi o liniște mare se lasă tot mai mult peste casele și vilele din Sinaia și o pătîcică din ea se revărsa și peste otelul tulburat. Călătorii se întorc pe la locuințele

¹ Menu fix (fr.).

² La alegere (fr.).

lor... iar într-un târziu, unde și unde o ușă se deschide și cite o mină, în cămeșă albă, depune lângă ușor o păreche sau două de ghete...

Sînt ceasurile 11 din noapte. Zgomotul a încetat. Numai arareori pașii vreunui singuratic întirziat răsună tot mai încet, pînă se pierd la cotitura coridorului...

Dar în odaia cu numărul 13 amicul nostru nu-și mai găsește astîmpăr. Cu cît se scurge vremea, cu atîta e mai zbuciumat! Vine și se duce... stă pe gînduri... trece pragul... scoate ceasul... închide și deschide ușa... își viră nasul prin crăpătură... așteaptă cu nerăbdare pe căpătii... Iar cu batista își șterge mereu nădușala. Aci aprinde lumina, aci o stînge. Dacă n-ar fi prea grav, am fi și noi dispuși să credem că la prînz a gustat ceva din *Atropa Belladona*...

În sfîrșit, pașii au încetat de mult... e aproape miezul nopții. Chelnerii s-au culcat și ei. Un servitor stînge lămpile din antret, afară de două: una la capătul din dreapta, alta, la celălalt...

Acuma e liniște complectă... nu se mai aude nimic. Tînărul nostru a trecut peste prag. Niciodată nu l-am văzut atît de tulburat: își frînge minile cu desperare și înghite în sec. Se pare că din moment în moment i se va întîmpla ceva catastrofal. Nenorocirea, după cît înțelegem, îi va veni dinspre numerele mari... căci într-acolo se uită cu anxietate. De ce a tresărit?... Un zgomot mic... imperceptibil... abia s-a deslușit. El se dă înapoi și, galben la față, închide ușa cu mare băgare de samă. O altă ușă... ceva mai departe... se crapă încetișor, apoi se deschide mai larg. Nu scîrție de loc. Dacă nu ne înșelăm, e la numărul 19... da, da... chiar acolo. O fantomă? Nu, e o femeie... care apere cu precauție infinită în cadrul de lemn. Ea minuieste ivărul cu multă prudență... ca și cum ar voi să nu trezească pe cineva dinăuntru. După asta se uită cu spaimă la dreapta și la stînga și își comprimă pieptul rotund. Pare că tremură, mititica! Apoi face un pas înainte și se oprește ca o căprioară urmărită. Nu i se distinge figura, căci dantela fumurie de pe cap aproape îi acopere obrazul; dar, după linia zveltă care-i încovoiaie conturul, se vede bine că e tînără și, nu știu de ce, sînt sigur că e și frumoasă. E îmbrăcată sumar: o haină lungă de mătăasă neagră pe deasupra, un veșmînt alb, mai scurt, pe dedesubt. Atîta. În picioare, pantofi mici. Întocmai ca o trestie suflată de vînt, tot așa de mlădios se îndoaie din mijloc și se uită... unde?... pe borta cheii. În sfîrșit, își ia îndemnul, și, ca și cînd s-ar arunca într-o vultoare, o pornește repede, lăsînd în urma ei un foșnet aspru de mătăasă și un suav parfum de iasomie. În dreptul camerei cu numărul 13, ușa se deschide de sine și la timp și... mititica spăriată se aruncă în brațele tînărului călător...

CANDIDAT FĂRĂ NOROC

D-rei Pia Brătianu

I

Pentru ce a căzut amicul nostru Ionică Lucan la alegerile generale n-aș putea să vă spun în puține cuvinte. Înfrîngerea lui a preocupat cîtva timp cercurile politice dintr-o capitală de județ a Moldovei și a întristat îndeajuns pe cei interesați. S-au spus multe și s-au acuzat cîtiva. Între cei mai vizați, a fost desigur prefectul. Cu toate acestea, rău și fără cale a fost calomniat acest înalt funcționar. Bietul om a făcut tot ce a putut. La vreo douăzeci de cetățeni, care nu prezentau garanții suficiente că sufragiul lor va fi conform cu interesele superioare ale țării, prefectul le-a pus cu bunăvoință în vedere că numai exercitarea dreptului lor civic în ziua de 7 mai va face dovadă de dușmănie față de guvern, iar guvernul se simte dator să le atragă din vreme luarea-aminte. Pe alți zece cetățeni, asupra cărora autoritatea supremă n-avea — se vede — destulă forță morală, înaltul dregător i-a convins să depună în săltarul său documentele lor de legitimație electorală. Apoi, chiar cu mîna lui, a întocmit o echipă de slujbași din C.F.R., pe care șeful stației a trimes-o de urgență la drum, măcar că nu era *turnus*-ul ei. Atîta... și ar fi fost de ajuns! Dar ca părinte al județului, nu s-a mulțămît numai cu simple măsuri negative, ci s-a ostenit și pentru ca, practic și pozitiv, Lucan să însumeze mai multe sufragii. Aici pot spune c-a fost chiar neadormit. Conferințe cu slujbașii; ordine verbale și scrise cu mașina, împărțite cu profuziune; curier la București; telegrame expre cu retur-recipisă; tratative cu directorul băncii „Mercur” — ce n-a făcut bietul om? Pe cîtiva din subalternii lui deocheați i-a povățuit anume cum să se poarte în această critică împrejurară; pe alți doi-trei rătăciți i-a admonestat ca un părinte bun. Ba la unii din funcționari le-a primit ca zălog demiterea voluntară din ocupațiile lor, singurul suport al celor de acasă, pentru ca pe cei mulți să-i convingă cu exemplul celor puțini. Iar lui Ghiță Chiticeanu, un copist din prefectură, i-a făgăduit că-i trage șaptezeci părechi de palme dacă va mai sta de vorbă cu Tătaru, adversarul cel mai tare al lui Ionică Lucan. Bineînțeles, făgăduința era numai un pretext ca să intre în materie; dar lui bietu Chiticeanu, o dată cu pofta de mîncare, i-a pierit și gustul să mai facă opoziție, așa că guvernul putea fi cu totul liniștit în direcția asta...

Prin urmare, degeaba a fost găsit vinovat prefectul. Ce putea face mai mult? Chiar să-mpartă palmele promise... nu mai merge! Iar în ziua de alegeri, când era votul în toi, a trecut ca o furtună cu mașina la deal și la vale pe strada Mare a orașului, vîjiind sinistru din sirenă, numai ca să trimeată cetățenilor șovăielnici un *memento*. Nu!... Prefectul și-a făcut în conștiință datoria...

Și cu toate acestea, Ionică Lucan a căzut. E drept că patru voturi în plus — atîta! — au adus inviolabilitatea lui Tătaru, dar tocmai de asta durerea lui a fost și mai vie, deși unii din prieteni cercau să-i servească circumstanța... drept motiv de consolare. Pentru ce n-a reușit a aflat amicul nostru mai pe urmă. Că măgarul de Voronca a dat votul lui Tătaru, măcar că partidul îi acordase debit de tutun cu distanță nereglementară; că tâlharul de Sutașu a ținut întrunire la dînsul, și pe față, chipurile, a pledat pentru guvern, iar la ureche a șoptit în taină bețivanilor lui să voteze pe Tătaru; că bandiții din poliție au fost cu toții cumpărați de *individ*; că pușlamalele de la „Credit“ au votat blanc cu opoziția; că prefectul este un imbecil; că tovarășul său de luptă — îl știe și pe dumnealui cîte parale face — a căutat numai ca să iasă în fruntea listei și nu s-a îngrijit cum trebuie și de interesele partidului. Dar ceea ce-l supărase mai tare este că guvernul nu trebuia să rămînă impasibil față cu împrejurările grave prin care trecea țara, căci numai în folosul ei nu este ca, atunci cînd ai nevoie de oameni cinstiți și capabili, să se aleagă... cine?... nu voia să critice pe cei aleși. În sfîrșit, el și-a făcut datoria în conștiință, dar se spală pe mini ca Pilat de toate nenorocirile ce vor lovi România și puțin îi pasă de figura pe care o va face Parlamentul, care-n loc de deputați va cuprinde mameluci și manechine...

Prietinul meu este prea supărat pentru ca să-i spun că n-are în totul dreptate. Nu zic că Sutașu n-a lucrat pentru Tătaru și nici n-aș putea afirma că poliția a fost ușă de biserică. Iar cu „Creditul“... lucrul e de cercetat. Dar mai încolo, nu! Pe Voronca degeaba îl categorisește, căci știindu-se omul cu distanță nereglementară, a votat cinstit, cum cereau interesele guvernului. De prefect... ce să mai spunem? Reușita lui Tătaru este un punct negru în administrația lui.

Dar dacă amicul nostru ar fi fost mai obiectiv și ar fi aplicat maxima că „în tot răul care-ți vine caută și vina ta“, apoi, dacă în loc să pretindă cucoanei Agripina represalii de prisos și-ar fi făcut un examen scrupulos de conștiință, sînt sigur că atunci ar fi ținut altfel de limbaj, sau, mai exact vorbind... poate nu l-ar fi ținut de loc. Ș-apoi toată iscodirea asta, personal, ce folos îi mai aduce? Căci pe cînd Tătaru calcă țanțoș pe strada Mare a orașului și se plimbă cu *fraicart* la București, Ionică, destul de amărit, recunoaștem, își mărește suferința deschizîndu-și mereu, cu propria mină, rana care altfel, chiar de a doua zi, trebuia să se închidă.

Dar să povestim și noi tot ce știm în această încurcată chestiune, ținînd o cumpănă dreaptă și-n partea lui Ionică, și-n aceea a adversarilor săi, și la urmă cetitorul va vedea în ce măsură cetățenii ponegriți

sînt vinovați, precum și cui se datorește în bună parte reușita *individului*.

Mai întii, toată lumea știe că amicul nostru este un galanton. De ce a fost atît de sobru în ziua de 7 mai? Căci pe cînd Tătaru tăia-n două cinci pachete cu hîrtii de douăzeci și, om foarte ordonat, însemna pe ambele fragmente numărul lor respectiv, pentru ca mai tîrziu să evite confuziunea, Ionică Lucan, bizuindu-se pe situația lui privilegiată, se făcea că nu pricepe salutările semnificative pe care grupe de cetățeni binevoitori i le adresau cu respect ori de cîte ori îl vedeau în ochi. Și doar au mărturisit-o mai pe urmă unii din ei: de la dînsul, fiind și omul guvernului, s-ar fi mulțămît și cu jumătate de pol, însă plătit cinstit, înainte.

Apoi, la întrunirea publică — a doua greșală — cînd și-a făcut profesia de credință, prea a vorbit puțin și, fie din pricina solemnității momentului, fie din alte cauze independente de voința lui, prea nu s-a înțeles ce voiește să spună. Și ce bună treabă s-ar fi putut face! Sute de cetățeni, din centru și de la periferie, doritori să-i audă cuvîntul, se-nghesuiau și pe scaune, și în picioare în sala prea mică a berăriei, căci poliția de cu vreme umblase din casă în casă și anunțase întrunirea. Publicul — ce e drept — n-a manifestat nici un soi de nemulțămire, ba unii au și aplaudat elocvența lui Ionică; dar chiar de atunci conu Manolache Ilieș, care ascultase cu atenție oratorul, a fost de părere că discursul lui Lucan a adus mai multe voturi lui Tătaru. Și doar conu Manolache are prea multă experiență în materie, ca să arunce o vorbă hazardată. Dar... să trecem peste asta dacă credem și noi, ca acel ministru englez, că discursurile politice, chiar cînd modifică părerile, nu pot niciodată să schimbe și votul. Bine! Cînd însă casierul a convocat în sala de onoare a administrației pe toți subalternii lui, ca să se pună în contact cu ambii candidați ai partidului, amicul meu prea a fost prezumțios! În loc să asculte de povețele înțelepte și să roage pe slujbași, ca unul ce se găsea în nevoie, nu!... el le-a vorbit cu asprime, scoțînd guvernul în proțap la fitece minută, ca și cînd secretul votului n-ar fi fost un fapt real. Ba la poliție, cum stătea tot personalul așezat pe două rînduri, el le-a bătut din picior, și mai-mai i-a insultat. Comisarul Păpurescu afirmă „*parole d'honneur*“ că le-a arătat și pumnul. Nu zic că n-a avut de loc cuvînt, căci auzisem și noi cu o zi înainte că directorul și vreo doi din epistați sînt agenții lui Tătaru. Oricum însă... nu-l aprob. Căci dacă nu te poți bizui pe meșteșugul suveicii, care azi e foarte greu și riscat, trebuie să fii cu mare prudență, ca unul ce te găsești complet dezarmat. Lucrul s-a văzut cu polițiștii: dacă au ascultat fără murmur reprimandele candidatului mîniat, este că toți dezmierdau în acel moment operația misterioasă a votării...

Unde însă lui Ionică Lucan i-a mers cam anapoda, e cînd a umblat din casă în casă, cum obișnuiesc candidații cînd stîrnesc cîinii de prin mahala. Aici parcă o soartă vrăjmașă l-a urmărit aproape pas cu pas. Vina lui, ce e dreptul, a fost de multe ori mică, — nu putem să-i bănuim; mai degrabă trebuie de acuzat întîmplarea, vitregă și dușmănoasă. Nu

vom povesti desigur cum a decurs întreaga sa campanie de propagandă, căci nu rivnim să fim cronicarul lui. Vom arăta însă cum s-a folosit el de ultima duminică înainte de alegeri, care cădeau într-o joi. Cetitorul, de la una... va conchide...

II

Deci, pe la prânzul cel mic, Ionică Lucan a pornit la luptă într-o trăsură cu doi cai, înarmat cu documente, cu creioane colorate și cu portofelul plin. Este sigur de izbândă și e legănat de măriri, căci și vremea e superbă.

— Pe strada Cosminului! a poruncit ovreiului de pe capră. La numărul 13, unde a oprit birjarul, e trecut pe listă Panaite Chișculeț. Un om roș, înalt și mustăcios trebăluia prin ogradă. Candidatul, trecând pragul, îi întinse mâna cu multă prietenie și următoarea convorbire se încinse:

— Bine v-am găsit și noroc bun!

— Foarte mulțămim. Da' pe cine căutați?

— Chiar pe dumneata, domnule Chișculeț...

— Pe mine nu mă cheamă Chișculeț.

— Cum, nu șede aici d-l Panaite?

— O stat...

— A! s-a mutat... și unde șede acum? Aș dori să-l văd...

— De!... cam greu, făcu omul scărpinându-se în cap. E cam departe...

— N-are a face... sînt cu trăsura...

— Apoi s-o dus săracu... pe cea lume.

— Cum, a murit?

— Dumneata să fii sănătos! Iaca, s-o împlinit anu la Sfîntu Gheorghe.

— Ti... ce păcat! zice Lucan mai mult pentru a ieși din încurcătură.

— Da' ce treabă aveți cu Chișculeț?

— Pentru alegeri...

— Se poate. Acu-i oale și ulcioare...

— Atunci... te rog pe dumneata să-mi dai votul...

— De ce nu?

— Dacă nu te superi... cum îți zice?

— Neculai Paraschiv.

Lucan scoate din buzunar un catastif și caută la litera convenită... pac... pag... poc... dar Paraschiv... nicăieri!

— Nu te găsec, spuse în treacăt candidatul.

— Îmi mai zice și Rusu.

— Așa da!... aprobă cu satisfacție Lucan, întorcînd fila. Și, trecînd la litera respectivă, dădu cu degetul de numele căutat: Rusu Vasile.

— Nu. Neculai Rusu Paraschiv.

Lucan șterse cu arătătorul toată pagina de sus în jos, după care făcu același lucru viceversa. Degeaba!

— Ai mai votat până acum?

— Ba!

— Ia să-ți văd cartea de alegător.

— N-am.

— Da' pe mine mă cunoști?

— Acu vă văd întăi.

— Se vede că nu votezi...

— Se vede.

— Atunci de ce naiba mă mai ții de vorbă?! se răsti furios candidatul suindu-se în trăsură și nemaisocotind de nevoie să-și ia rămas bun de la Paraschiv. Ovreiul, care auzise dialogul, dădu lămuriri:

— Căscăleț o murit de mult.

— Să-l ia dracu și pe dînsul și pe tine! răspunse Ionică. De ce nu mi-ai spus? Oprește la numărul 18.

La numărul de mai sus domiciliază d-l Mihai Tănăsescu, casierul gării. Amicul nostru trage de două ori coada clopoțelului. O cucoană scurtă și groasă, care nu se poate număra numaidecît printre bătrîne, dar nici între cele tinere, îi deschide. Lucan își scoate pălăria:

— Sărut minile... Domnu Tănăsescu...

— Bărbatul meu nu-i acasă. Da' poftim, mă rog, înăuntru.

— Sărut minile. Doream să-i vorbesc ceva...

— Cam bănuiesc eu ce, răspunse cucoana, bine dispusă. Dacă așteptați, poate să vie. Vă rog luați loc...

— Sărut minile. Sînt cam grăbit. Fiindcă am avut însă plăcerea să vă găsec pe dumneavoastră, vă rog să fiți așa de gentilă și să puneți pentru mine o vorbă bună la alegeri. Că și eu... la nevoie... știți mata... o mină spală pe alta...

— Și amîndouă obrazul... asta-i de cînd lumea, complectă madam Tănăsescu potrivitându-și pestelca.

— Tocmai, întări Ionică.

— De ce nu? Mai ales că bărbatul meu vă cunoaște...

— Cum nu... sîntem prietini buni...

— Atunci nici nu mai este nevoie...

— Ba da... tot e bine să-i amintești din cînd în cînd... știți mata... ce vrea femeia... vrea și Dumnezeu... darmite bărbatul!

— De, asta așa-i...

— Sărut mîinile.

— Cred eu că pe dumneavoastră nu vă lasă, fu de părere madam Tănăsescu.

— Sărut mîinile, îi mulțămi încă o dată candidatul.

În vremea asta, un copil desculț și mînjit pe obraz de funingine se își pe ușă, cu un deget în nas.

— Puiule, zise Lucan, vin' la bădia... să-ți dea ceva bun.

Copilul se opri uitîndu-se cu ochi mirați, fără să scoată degetul de unde era băgat. Lucan zise cătră cucoană, care făcea semne băietului:

— Drăguț copil... e al dumneavoastră?

— Da' de unde? răspunse înțepat madam Tănăsescu. E al servitoarei. Du-te, diavole, în bucătărie... haide, fugi! se stropși ea încruntându-se la copil.

Amicul nostru voi să dreagă ce stricase:

— Ați putea avea și dumneavoastră... sînteți destul de tînără...

— Ba că chiar! făcu fără voie cucoana.

— Cît sînt mici... sînt drăguți, fu de părere Lucan, socotind că încă nu-i bine să părăsească subiectul... Cînd cresc mari... numai răcazuri. Va să zică, pot conta?

— Cum nu? răspunse madam Tănăsescu cu gîndul la bucătăreasă.

— Atunci, sărut mînile și complimente domnului Tănăsescu.

Ionică Lucan nu rămase tocmai mulțămît cum își începuse activitatea. Să-i iasă mortul înainte... nu-i semn bun! Și să dea și peste omul roș... Apoi și diavolul cel de plod n-a mai găsit altă vreme să se scobească în nas? În sfîrșit... ce-a fi a fi...

— Birjar, ia-o pe Broscărie.

Partea de tîrg designată automedonului atît de sugestiv își merită cu prisosință numele mai ales primăvara; iar strada unde stă d-l Ilie Căruntu, după care umblă acuma Lucan, poate să-ți reprezinte în mic icoana întregului cartier. Casele sînt așezate numai pe o parte a uliții și, lăsînd spațieri largi între ele, se înfundă la sfîrșit într-o mahala vecină. În față locul este gol, iar micile accidente ale solului, cînd nu-s acoperite de apă, sînt cercetate cu rîvnă de nobile animale domestice, și mari și mărunte, care, sau purtînd pe grumazul lor un jug ce nu le mai pare greu, ori în deplină libertate, găsesc prin aceste terenuri o ocupație destul de plăcută. La cîtiva pași mai încolo se vede albia sinuoasă a unui pîrau ale cărui ape primăvăratic se răspîdesc cu o egală solitudine pentru locuitorii de pe ambele maluri, ajungînd cu valurile lor în zilele mai îmbielșugate pînă la marginea dinăuntru a bătăturii. Dincolo de matca rîpoasă, sînt iarăși case și locuințe ome-nești, bucurîndu-se în față de privesiștea pîraului, iar în dos adăpostite de grădini și livezi care variază în întindere și frumuseță după cuprinsul gospodarilor.

D-l Ilie Căruntu tocmai se pregătea să iasă, cînd amicul nostru descinse înaintea locuinței lui. E un om nu tare înalt, dar solid alcătuit.

— A, bine că te-am prins! își manifestă bucuria candidatul.

— Mă duceam pînă aici... la cumătru Gheorghieș... dar nu-i nici o grabă, răspunse d-l Căruntu silindu-se să vîre din nou cheia în broască.

— De mult nu te-am văzut, domnule Ilie...

— Tot cu meșteșugul, cucoane. Ne-am mai întîlnit noi de vreo două ori... dar n-ați băgat dumneavoastră de samă, răspunse fără nici un gînd rău domnu Ilie.

— Se poate... nu prea văd bine, socoti prudent să adauge Ionică Lucan.

— Da' poftiți, mă rog, înăuntru... nu în atelier, poftim în odaie. D-l Ilie e dulgher și atelierul e în stînga.

— Uite ce este, domnule Căruntu, începu grav candidatul. Am venit... știi dumneata pentru ce. Alegerile se apropie... Joi avem colegiul al doilea. Ai auzit desigur că guvernul voiește să facă reforme mari și are nevoie de oameni pricepuți și energici. Se va ocupa și de legea meseriilor... Pentru asta... s-a gîndit și la mine. Interesele mele mai degrabă cer să stau liniștit... decît să umblu pe drumuri. Guvernul însă a stărui... și n-am avut încotro... Acuma fiecare trebuie să dăm concurs țării. De aceea...

— Apoi bine ați făcut, îl întrerupse lemnarul.

— Dacă am făcut bine sau nu, domnule Ilie, are să se vadă joia viitoare. Te rog însă să nu mă lași...

— De ce să vă las? Avem și noi la dumneavoastră o mare rugă-minte, cucoane.

— Spune, domnule Căruntu, și orice-ar fi... se face.

— Nu mai putem trăi prin părțile estea, începu dulgherul cu un ton care arăta că cuțitul a ajuns la os.

— Cum se poate? făcu Lucan cu interes.

— E poveste veche, cucoane, și de mult ne jăluim, zise meșterul clătînd din cap, descurajat și pentru vechimea suferinții, dar și pentru mirarea nouă a candidatului.

— Ia s-aud și eu, domnule Ilie, spuse Ionică, lăsînd să se înțeleagă că: „Nici nu știi de unde sare iepurele“.

— Cum dă-n primăvară, începu d-l Căruntu, păcătosul ist de pîrau, că mai bine nu i-oi zice, se umflă și se varsă peste maluri. Să nu dea Dumnezeu nici dușmanilor! N-ai chip să ieși din casă și, dacă nu-i avea îmbucătură, poți muri cu zile... apa-i pînă ici. Amar ne mîncăm viața, cucoane! Ne-am rugat de atîtea ori, am reclamat domnului primar, la domnu prefect... am făcut și suplică la București, da' să vedem vrun folos... nici atîta! Ne-o tot făgăduit domnu Ștefănescu, și domnu Baltă, și cuconu Ghiță... nici nu-i mai țîn minte... Dea!... cum n-ai făcut mata nimica, așa n-o făcut nici dumnealor. Cu domnu primar se cheamă că avem încai o vorbă... să mai poftească la alegeri... cică nu-s fonduri...

— Asta nu se poate, răspunse candidatul încruntînd din sprincene, ca să vadă lămurit d-l Căruntu că răspunsul primarului e fără teimei...

— Se-nțelege că nu se poate — capătă curaj dulgherul — cu dările noastre ce se face? Doar plătim toate dăjdiile... ș-acuma s-o mai suit c-o zecime.

— Nu e bunăvoință, domnule Căruntu, numai puțină bunăvoință să fie... și să vezi dumneata cum s-ar găsi fonduri. Mă ocup eu de chestia asta.

Și Lucan, ca să-l convingă, îi puse o mîină pe umăr.

— Tocmai de aceea vă rugam... dacă vă duceți la București, să stărușiți și dumneavoastră să se facă o dată o cheltuială, ca să nu putrezim de tot în glodărie și în mișelia asta.

— Chiar așa am de gând, domnule Căruntu. Și ce-ar trebui de făcut?

— Până nu s-a canaliza pîrăul, nu scăpăm de apărie, cucoane, răspunse domnu Căruntu avînd soluția pregătită.

— Așa? Se va canaliza.

— Apoi, reluă d-l Ilie, trebuie un pod numaidecît. Cînd vrei să treci rîpa dincolo... dacă-i balta mare... încunjuri pe la dracu-n praznic, tocmai pe la Vartolaș. Să vorbiți, cucoane, să ne facă numaidecît pod.

— De lemn, de fier?

— Da' fie cum a fi, cucoane, numai să-l vedem odată făcut! Dacă-i vorba pe ales... se-nțelege că de fier, ca să nu-l rupă puhoiul.

— Atunci... va să zică, de fier.

— Iaca, stau în partea locului de douăzeci de ani, și de douăzeci de ani în șir, la alegeri, care mai de care ne face pod. Pe urmă... o trecut nevoia... prinde orbu și scoate-i ochii...

— De data asta... așteaptă puțin...

Și Lucan, pentru ca să dea mai multă tărie cuvîntului său, se căută prin buzunare și, negăsind ce-i trebuia, scoase un ziar și scrise ceva pe marginea lui. Apoi zise cătră dulgher:

— Ne-am înțeles... uite ce-am scris: „Ilie Căruntu... pod de fier... canalizare“. Acuma... vei vedea!

Și, asigurîndu-l, Lucan făcu lemnarului un gest elocvent care trebuia să-l convingă că ce-a fost mai greu s-a făcut.

— Bine, cucoane, să vedem, răspunse sceptic d-l Căruntu.

— Se-nțelege... trebuie întâi să facem studii... să întocmim planurile... însă nici nu se discută... ai toată dreptatea. Până atunci să nu cumva să mă uiți joi. Semnul nostru este steaua. Vorbește și cu prietenii dumitale... Salutare, domnule Căruntu... Va să zică, ne-am înțeles...

Și amicul meu, cu gîndul la interesul lui, plecă lăsînd ziarul cu însemnarea podului pe masa domnului Ilie.

După plecarea candidatului, omul luă gazeta în mîină și admirînd mîzgălitura lui Lucan, elătină din cap cu vădită descurajare: „Îmi faci pod mie pînă ce-i trece puntea tu! Helbet! Am și eu ac de cojocul tău!“

Ionică Lucan nu se mai gîndea însă nici la pod, nici la canal. Făgăduința domnului Căruntu îi era de ajuns. De aceea, trăgînd o linie pe pomelnic, îndreptă birjarul pe strada Kogălniceanu.

La numărul 14 stă d-l Vasile Pantofaru, ciubotar bocciu, dar om prețios și căutat la alegeri. În fața localului de vot face cerc în jurul lui și, fiindcă vorbește cu haz, lumea petrece pe sama candidatului care nu-i pe placul său. E un soi de uriaș, blînd la față, cu musteața tot-

deauna pe oală. Poartă de obicei, nu numai în alegeri, un băț gros și noduros, pe care se sprijină în mers ca și cum n-ar fi încă în putere, dar căruia îndată îi face vînt pîn' la umăr, ca un tînăr. Lucan opri trăsură înaintea locuinței lui. Pe dinafară, casei îi trebuie puțin meremet; înăuntru, cu toate că-i dimineată, meșteru-i cam afumat. Cum văzu pe candidat, d-l Vasile, cercînd să se ridice, îi strigă:

— O mie de ani pace... don'le Lucan... Mă mieram eu de ce sughiț...

Femeia domnului Pantofaru interveni:

— Ia las', bre omule... îra! nu ți-i rușine? Și, adresîndu-se musafirului: Mă rog, cucoane, poftiți...

D-l Pantofaru zise arătînd cu dispreț cătră jumătatea lui:

— Dumneai... fâmeie...

Și meșterul făcu un semn subtil lui Lucan, prin care voia să înțeleagă că afacerea pentru care venise el se va pertracta fără amestecul sexului feminin...

Lucan se așeză pe un scaun, lîngă masă, în odaia dinspre stradă. În sălița din fund se vedea scăunașul cu trei picioare, calapoade, oala cu pap și toate sculele meseriei. D-l Vasile, cu fața aprinsă, cu ochii tulburi, luă și el loc alături de candidat, elătinîndu-se puțin pe picioare.

— Ei, domnule Vasile, ce zici de alegerea noastră? intră în materie Lucan.

— Eu?... zic bine... dar să vedem ce zice can... titatu, răspunse el clipind șiret dintr-un ochi.

Și, fiindcă semnul avea înțelesul lui, d-l Vasile, crezînd că poate n-a fost destul de explicit, încercă să-și frece degetul cel gros cu arătătorul... semnul stabilit al unei anumite convenții.

— Bine, domnule Vasile, spuse Ionică Lucan pricepîndu-i intenția. Asta se înțelege de la sine.

— Atunci... hai cu noi la vitejie!

— Da' Tataru a fost pe-aici?

— Asta nu te privește... Secretu votului...

Și, sub ocrotirea legii, el duse mîna spre musteață, cu gîndul parcă să și-o netezească.

— Atunci... în ziua de alegere... înainte de vot, îi fixă timpul Lucan pentru satisfacerea dorinții.

— Atunci... ca' va' zică... mă crezi prost, dete răspuns și ciubotarul.

— Dimpotrivă, domnule Pantofaru...

— Dacă-i așa... s-o vedem... Eu trebuie din vreme să știu ce fac. La mine... fleacuri... nu merge. Altfel... nix!...

Și, încruntîndu-se, d-l Vasile purtă arătătorul de cîteva ori încolo și încoace, ca s-arăte că într-adevăr nu merge. Apoi, îndulcindu-și brusc figura, întinse mîna dreaptă și schiță din nou semnul clasic și convențional.

Nevasta domnului Pantofaru stătea în picioare, serioasă, cu brațele încrucișate, interesată și ea la rezolvarea cu bine a acestei afaceri. Soțul ei, îi porunci !

— Tu... adă dulceți... și două pa're. Vreau să beau cu dipotatu nostru.

— Mă rog, nu vă deranjați, se apără cu energie Lucan.

— Vai de mine, se poate ? răspuse femeia.

Și, sprintenă, scoase dintr-un dulap hrentuit tablaua cu flori șterse, o chisea cu șerbet, două linguriți de tinichea și două pahare mari. Pe urmă se plecă lângă bufet, ridică o garafă, care i se păru prea ușoară, alese apoi alta și umplu ochi cele două pahare.

Amicul nostru, la vederea acestei împărecheri nepotrivite, fu apucat de spaimă. Dar gazda ținea morțiș să cinstească cu viitorul lui reprezentant.

— Ei... hai cu noi la vitejie ! zise meșterul făcînd cu ochiul înspre tablă.

Lucan scobi puțin șerbet, îl puse pe limbă oțărîndu-se și duse paharul cu vin la gură, gîndind : „De nu mi-aș strica stomahu...“

D-l Vasile așeză energic pe tavă paharul golit, își șterse mustețile cu dosul palmei, la dreapta și la stînga, și apostrofă pe candidat :

— Am auzit că iar v-ați cartelat.

— Nu-i adevărat, se apără cu tărie Lucan.

— Nu te mai cartela... hai cu noi la vitejie !

Ionică Lucan dădu să se ridice de pe scaun. Nenorocirea făcu că un blestemat de nasture de la surtuc să se anine într-un ochi al împletiturii care spînzura peste masă. Decî amicul meu se sculă cu rețeaua, cu tablaua și cu tot ce mai era pe dînsa.

— Uite ce-ai făcut, domnule Vasile, exclamă candidatul minunîndu-se de isprava lui.

— Eu?... sughiță ciubotarul simulînd un zîmbet amar... eu n-am făcut nimica. Eu am zis... hai cu noi la vitejie...

— Dacă ți-a trebuit numaidecît cinste...

— Apoi... asta-i... după obrazu omului.

— Nu face nimica, interveni și femeia cu ochii la cioburi.

— Iaca, domnule Vasile, pentru pagubă, spuse Lucan punînd în mîna lui Pantofaru o piesă de cinci lei.

Meșterul luă carboava, se uită cu dispreț la dînsa, o scuipe pe zimți și, căznindu-se să-i găsească adăpostul, făcu cunoscut încrețînd dintr-o musteață :

— La mine asta... nu face parale.

— Aasta-i numai pentru chisea, îl lămuri Lucan. Pentru celelalte... vorbim amîndoi înainte de vot.

— Acu... ca' va' zică... așa... un mezelic ?

— Firește ! Atunci... altă vorbă !... îl asigură candidatul.

D-l Vasile rămase un moment pe gînduri, cu capul în piept. Apoi ridicînd fruntea subit :

— Ascultă... don'le Gheor... ghiță... Gheorghe te cheamă...

— Nu... Ion. Dacă-mi schimbi numele, îți cer un vițel, glumi Ionică.

— Eu nu sînt vacă de mulș... spuse el în treacăt, însă cu gravitate. Ascultă, don'le Gheorghe... Tată-meu... avea o 'orbă : „Ce-i în mîna nu-i minciună“.

Și meșterul, admirînd înțelepciunea bătrînească, își duse un deget cătră rădăcina nasului, pe care-l scăpătă în jos cu mîna cu tot.

— Foarte bine... și eu sînt de principiul ista, domnule Vasile, zise Lucan. Las' că ne înțelegem noi. Nu te teme...

— Eu ? De ce să mă tem ?... zise el indignat. Să te temi tu...

Și un sughiț ascuțit arătă încă o dată că Lucan a pus rău chestiunea.

— Nu !... am vrut să zic că ne înțelegem noi, explică candidatul rîzînd.

— Înțelesu-i de față... ripostă și ciubotarul, care nu era de loc pentru amînare. Dacă-ți convine... Dacă nu... Pantofaru mă cheamă...

— Apoi... ce fel de prietini mai sîntem noi atunci, domnule Vasile, întrebă Lucan, voind să-l îmbuneze.

— Uite prietenia noastră !... zise foarte sever meșterul, arătîndu-i mecanismul celor două degete.

Candidatul se sculă de pe scaun și strînse mîna ambilor soți, fără să reguleze însă chestiunea la care ținea morțiș d-l Vasile. De la ușă, gazda îi strigă :

— Și... nu te mai cartela !

După ce Lucan se urcă în trăsura, d-l Pantofaru spuse cătră femeia lui : „E năuc... o vărsat vinu... nu face de adipotat... Tătaru e mai... dilicat“.

— Baată-l... Doamne iartă-mă ! răspuse soția, venindu-i în minte dauna făcută în gospodăria ei. Și, strîngînd ultimele rămășițe de pe jos, ea încheiă : Numai dracu l-o adus !...

Amicul meu părăsi locuința domnului Vasile cu gura plină de cocleală. Pe drum să gîndi că n-ar fi rău dacă ar tocmi pe Pantofaru ca să-i facă propagandă sările, pe la întruniri, ori cel puțin joi, în ziua de vot. În sfîrșit... va tranșa el chestiunea. Deocamdată trebuie să meargă în strada Frumoasă, să cîștige simpatia domnului Loghin, care pe listă e trecut cu două vorbe în rezumat : „Hala și abatorul“. Asta înseamnă că, prin ajutorul lui, va putea să dobîndească încrederea negustorilor din cele două locuri de consumație publică.

Din nefericire, aici îl aștepta ceva cam neplăcut.

La numărul 26, o căsuță curată, cu cerdac și cu balcon, cu ronduri de flori în față, răsărea luminos dintre locuințele vecine. Oale cu pelargonii și zarnacadele, rînduite frumos la ferestre, arătau că înăuntru este o mîna tînără care îngrijește de splendoarea lor. D-l Loghin (Simion), proprietarul imobilului, are cel mai mare trunchi din hală, căci de profesie e măcelar. De cîte ori treci dimineața pe lângă compartimentul lui — vine cel dintîi pe mîna stîngă, la intrare — într-un cinghir cîrjoiat atîrnă carnea unui bou întreg, din care dumnealui desprinde cu osebită

măiestrie mușchiul, fleica și pulpa de tocătură; iar în cîrlige mai mici, cîte-un mascur... un vițel... un bărbăcut, în poziții potrivite soartei lor, sînt operați de mîna ageră a casapului și a celor două ajutoare. D-l Loghin, rumen la obraz, cu pestelcă albă, imaculată, afară de cîteva pete roșii — un simbol al meseriei — chestionînd gospodinele dacă nu doresc și-o bucățică de ciolan, își ascute în răs timpuri cuțitul operator, trecîndu-l cu multă adresă pe masatul atîrnat la brîu.

Mulțămită hărniciei și cinstei lui cunoscute, măcelarul se bucură de multă trecere printre negustori. Dacă colegii lui ar alcătui o breaslă, cum era în vremea veche, d-l Loghin desigur, ar fi starostele lor.

Lucan a ajuns la locuința înflorită și mînuiește clopoțelul de la balcon. O cuconiță tînără și frumușică îi deschide. E îmbrăcată cu capoțel și legată strîns la cap cu un tulpan ca omătul, ale cărui mărgele rubinii se potrivesc de minune cu albeața naturală a obrazului. În picioare... papuci tîrîiți, fără ciorapi. Dînd cu ochii de Lucan, ea voi să se retragă, rușinată; dar candidatul o opri aproape fără voie:

— Nu fugi... că nu mînc pe nimeni, zise el, potrivit și cravata. D-l Loghin e acasă?

— Dineoarea o plecat, răspuse cuconița colorîndu-se la față. S-o dus pînă în oraș.

— Foarte bine a făcut... aprobă candidatul, uitînd, se vede, că tocmai de prezența lui avea trebuință.

— Vă rog, poftiți în salon, îl invită cuconița.

Apoi, aruncîndu-și ochii pe dînsa: „Vai de mine, cum m-ați găsit!”

— A! nu face nimica, spuse amicul nostru înviorat. Așa stă frumos gospodinelor...

Și amîndoi intrară în salonaș și se așezară pe scaune. Lucan se dădu mai aproape:

— Ei... d-apoi știi că-i halal de chir Loghin! Cînd are așa comoară acasă... ce mai caută dumnealui prin tîrg?...

Și berbantul Ionică măsură din ochi cuconița începînd de la picioare.

— Cred că n-ați venit pentru asta, zise femeia rîzînd.

— Acuma... nici nu mai știu pentru ce am venit...

Într-adevăr, Lucan spunea de astă dată adevărul.

— Dumnealui s-o dus puțin pînă-n tîrg... zicea... să se întîlnească cu Mitruț.

— Să trăiască Mitruț!... Da' frumoase mărgele... Ei!... Cum n-am știut eu mai demult...

— Și ce era dacă știai?

— Vedeam eu. Degeaba nu stam.

— Că nu era ce vedea.

Lucan trase scaunul mai aproape:

— Copii aveți?

— N-avem.

— A!... păi nu se poate...

— Dacă nu vrea Dumnezeu...

— Aș! ce-are a face?

Și Lucan se dădu și mai aproape de capoțelul alb, prin care năzuiau două vîrfuri ponciș. Femeia rîdea fără supărare.

— Ei, ce zici, scumpă cuconiță, o întrebă Lucan apucînd-o de mînă, imi dai votul?

— Dă... cum nu ți l-aș da... Dacă n-am...

— Atunci... ce-i de făcut?

Și cu genunchiul lui freca mereu rotula cucoanei.

— Nu-i de făcut nimica, răspuse madam Loghin din ce în ce mai bine dispusă.

— A! asta nu se poate, se inflăcă ră Ionică sărutîndu-i de cîteva ori mîna. Fiindcă ai inimă bună... hai, ce zici... ai inimă bună?

— Dă... știu eu?...

— Eu știu bine... Se vede după ochișori... Nu mă-nșel...

Și pentru ca să-i dovedească într-adevăr că ochișorii ei nu-l înșală, o ciupi și de bărbie. Femeia zise, lăsînd privirea în jos:

— Vai de mine, cum m-ați găsit!

— Parcă eu ți-am spus... Așa piciorușe albe ar fi fost păcat să nu se vadă, o învîrti candidatul.

Cuconița rîdea încetîșor, fără să se ferească de Ionică, care îndrăznea din ce în ce mai mult. El îi pupa mereu mînușita... tot mai sus... întrebînd-o:

— Ei, ce zici?... ai, ce zici?

Tocmai în momentul acesta d-l Loghin, fără să se anunțe nici într-un fel, intră cu toată greutatea lui profesională în salon. Atît musafirul, cît și partenera sa se sculară în picioare, aruncați parcă de același resort. Mișcarea fu observată de măcelar, ba chiar interpretată în continuitatea ei trecută, căci numai astfel putem să ne explicăm pentru ce d-l Loghin a ascultat pe oaspetele său cu sprinceana încrunțată.

— Tocmai rugam pe cuconița... să mă sprijine pe lîngă dumneata, începu cam încurcat Ionică Lucan.

De astă dată d-l Loghin își petrecu privirea asupra cuconiței, care, pentru mai bună rînduială, părăsi odaia.

— Mi-ar fi părut rău... dacă nu te-aș fi găsit, reluă Ionică, mai venindu-i puțin suflet. Știu că ai trecere multă, domnule Loghin... de aceea am venit să-ți cer nu numai votul dumitale, dar ca să te rog ca...

— Asta se va vedea joi... zise d-l Loghin încrunțat, întorcîndu-se cu spetele.

După ce plecă amicul nostru, măcelarul, de față cu soția lui, scoase din depozitul său sacru cîteva părechi de cruci și-o duzină de arhangheli, presură și puțină năfură pe deasupra, puse o parte din procesie în legătură cu ascendența directă a lui Ionică și sfîrși cu următoarea declarație solemnă:

— Îl tai!

Dacă alegerea ar fi avut loc cu scrutin de listă, afirmația domnului Loghin s-ar fi putut raporta la momentul solemn din gheretă, în care caz amicul nostru ar fi trebuit să socotească un vot mai puțin. Dar fiindcă împărecherea și despărecherea buletinelor de vot, după legea în vigoare,

nu comportă operația anunțată de dumnealui, socotim că cele două vorbe incisive erau mai degrabă o aluzie la meseria lui zilnică. Oricum însă, amicul nostru, când se văzu în aer liber, puțin a lipsit să nu-și facă cruce și, primul moment de confuzie trecut, nu uită să desemneze un cerc negru pe listă în dreptul numelui Loghin (Simion).

— Și, fiindcă se simțea cam indispus, porunci birjarului :

— Acasă !

III

După ce gustă ceva, se culcă să se odihnească puținel, ca să capete forțe nouă. Dar când reprezentanța poporului își joacă pe dinainte, nici mîncarea, nici odihna nu se prind de candidat. După o bucată de vreme sări de pe pat și se întoarse iarăși la listele lui, înflorite cu tot soiul de culori. El ceti mai multe nume, cu același interes cu care lua cunoștință de deznodămîntul dramelor pasionale în autorii lui favoriți, se opri foarte atent la începutul paginii, pe verso, făcu semne cabalistice ici și colo în două locuri, scrise un pomelnic lung pe carnet, și, auzind zgomot afară, alergă la geam, să vadă cine intră în ogradă. Sosind ovreiu cu trăsura, porni din nou să-și combată adversarul :

— Pe ulița Armenească... să oprești la Mardiros...

D-l Mardiros Sahîm e negustor cunoscut, căci negoțul de abale, de sumane, cerși și marfă de Brașov l-a moștenit de la tatăl său, răposatul Ohanic. Prăvălia dumisale e în strada Sfintei Vineri, în casele vechi, bătrînești, unde vinde cu toptanul, dar desface destul și cu amănuntul; iar la iarmaroacele mari din Moldova trimete și marchitani prin Suceava, pe la Roman, prin Țara-de-Jos, căci așa a apucat de la părintele său. Casele din ulița Armenească, unde locuiește d-l Mardiros și cucoana Isguhi, le-a cumpărat dumnealui de la Aramis Cheharian, bogasier vestit pe vremuri, care rămăsese mofluz.

Lucan sui treptele de la intrare, dar n-apucă să mai sune. Un bătrîn smolit la față, scurt și gros, cu un pîntec ascuțit, cu degete conice, îl întîmpină frecîndu-se la ochi. El zice cu politeță :

— Poftim, ma rog, poftim !

— Te salut, domnule Șahîm, se plecă cu reverență candidatul.

— Poftim, poftim ma rog...

Și d-l Șahîm deschise ușa, făcînd loc musafirului. Amîndoi intrară într-o odăiță scundă și se așezară pe scaune. Înăuntru curățenia te atrage, mirosul de sulfină, amestecat cu odoare de tabac, te înțeapă la nas. D-l Mardiros, deși blajîn din fire, are privirea încrunțată.

— În sfîrșit... iată c-a venit și ziua cea mare, domnule Sahîm...

Ce zici ?

— Votăm, votăm...

— Țara trece prin vremuri grele, reluă amicul nostru. Anul se arată prost... nu plouă de loc. Țăranul n-are ce mîncă... Dumnezeu știe ce ne așteaptă ! În sfîrșit... e o jale, ca la 907...

— Votăm, votăm, spuse din nou d-l Șahîm.

— Și parcă noi stăm mai bine ? se întrebă plin de grijă Ionică. Uită-te în oraș... n-avem apă... n-avem străzi... lumină nu, spital nu... pentru ce ? Pentru că aleșii dumneavoastră nu și-au făcut datoria... De aceea trebuie să deschideți ochii și să trimeteți acuma oameni vrednici și cinstiți pe care să se poată sprijini guvernul. Ai cetit desigur că prefaceri mari se pregătesc. E vorba de reforme importante.

— Da' pe Ovanes de ce nu băgat în consiliu ? îl întrerupe d-l Mardiros.

— Eu am fost pentru, domnule Șahîm. N-a vrut primarul cu nici un chip. Zicea că...

— Ce ? nu băiat bun ? se încrunță aspru protectorul lui Ovanes.

— Ba da, foarte bun... nu-i nimica de zis... dar dacă primarul n-a vrut. Eu... l-am susținut...

— Ovanes... bun și la București.

— Nu zic ba, se apără Ionică Lucan. Și cînd i-a veni rîndul... să știi că are în mine cel mai puternic sprijin. Eu sînt prietin bun cu dînsul. Îți făgăduiesc...

În acest moment cucoana Isguhi intră în odaie...

Și dumneaei este scurtă la stat. Din pricină că obrazul îi este așa de smolit, pare că un nour negru i s-a lăsat pe figură, iar spinarea nasului îi evocă iataganele turcești. Pe cap poartă o fanșonetă de dantelă neagră, cu cordeluțe de fai ; în mîna dreaptă, învîrtite de două ori, metăanii de chihlimbar.

Ionică Lucan îi sărută dosul palmei, lingă boabele gălbui.

— Ați venit chiar la timp, începu candidatul, luîndu-și poziția cuvenită. Tocmai voiam să rog pe d-l Șahîm să vorbească cu fratele matală...

— Manuc e la moșie, spuse cucoana accentuînd răs-picat silabă cu silabă.

— Și cu frații Marcovian... mi se pare că vă înrușiți...

— Avedic ține pe fata lui Tosum... mi-i nepoată... dădu lămuriri cucoana Isguhi. Dar, vă rog, luați loc...

— Tocmai. Am rugat și pe părintele Vartan, spuse Lucan, așezîndu-se din nou pe scaun.

— Votăm... votăm... asigură din nou d-l Mardiros.

— Tătaru a fost pe-aici ?

— Așa nu votăm.

— Foarte bine. Se zice că nici nu-i român. Am ajuns, domnule Șahîm, să nu mai putem răsufli de străini. Iaca, la noi... s-a umplut tîrgul... Unde te întorci... numai străini ! Și dacă cel puțin și-ar vedea de nevoile lor... Dar nu !... Vor să ne stringă de gît... Ei bine, asta nu se poate !

D-l Șahîm ascultă, mai posomorît decît pînă acuma, cuvintele patriotice ale amicului nostru și, drept aprobare, adăugă :

— Ovanes... băiat bun...

— Un giuvaer... spuse cucoana Isguhi.

— Ei, dacă ar fi mulți ca dînsul, oftă Lucan, cu vădită părere de rău că asemenea lucru nu-i cu putință.

— Ovanes... bun și la București, zise d-l Mardiros foarte încrunțat.
— Ovanes are viitor... am spus-o întodeauna, zise Lucan. Trebuie să-l împingem înainte. Apoi, aducându-și aminte de interesele lui: Ei, ce zici, domnule Șahîm, pot să conțez pe dumneata?

— Votăm... votăm...

— Îți mulțămesc... și dacă-l vezi pe Ovanes... complimente!

Candidatul sărută mîna cucoanei Isguhi, după ce-i mai recomandă încă o dată pe d-l Manuc, strînse cu multă căldură palma d-lui Șahîm și scobori scările, regretînd c-a adus vorba de străini.

Urcîndu-se în trăsura, își aruncă ochii pe carnet și strigă birjarului:

— La Calman Manașcu!

D-l Calman a făcut războiul de la 77, și situația lui politică o doarește acestui eveniment. Îndată ce domnitorul și sfetnicii lui au hotărît atunci să ne luptăm cu turcii, s-a ordonat mobilizarea, și oastea — toată cîtă se găsea — s-a pus pe picior de război. Numai o parte din unități însă a trecut Dunărea la momentul hotărît, restul a rămas în țară, să facă față împrejurărilor; așa că nu toți de sub drapel au avut norocul să lupte pe cîmpiile Bulgariei, deși toți doreau neatîrnarea. D-l Calman era pompier și a continuat să stingă incendiile în orașul său natal cît a ținut focul în Balcani. După ce Congresul din Berlin ne-a recunoscut independența, fostul pompier și-a validat drepturile, și azi este veteran. Ține și crîșmă pe strada Coroiu.

D-l Calman sta în picioare, lîngă tejghea, cînd intră în prăvălie Ionică Lucan. Candidatul îi întinse mîna cu prietenie:

— Îmi pare bine că te văd, domnule Calman... Tocmai țineam să-ți vorbesc. Sînt candidatul guvernului și vin în numele lui să-ți cer votul.

— Să fii sănătos... noi votăm întotdeauna cu guvernul... răspunse d-l Calman mîngîindu-și barba rară.

— Foarte bine faci... așa și trebuie. Dumneata ești negustor... dacă guvernul se supără... dai de bucluc... îți închide crîșma... ori te dă în judecată. Năcazuri de-astea îți trebuie dumitale?

— Ferească Dumnezeu... nu-mi trebuie nici un năcaz.

— Tătaru a venit pe la dumneata?

— Și dacă o venit?

— Poate să-ți fi spus că prefectul nu mă susține...

— Las' să spuie...

— Să știi că-s minciuni... să nu cumva să te potrivești și să...

— Ce am eu?

— Fiindcă, vezi, domnule Calman, dacă cumva, doamne ferește, n-oi ieși... am să zic... iaca, Calman și cu ai lui nu m-au votat și... dă!...

Negustorul, pentru vorba din urmă, îl bănuie cu ochii lui blînzi:

— Da pentru ce să zici?

— Nu zic... reluă Lucan... Da' vezi că trebuie să ies numaidecît. Guvernul are nevoie de mine... țara trece prin vremuri grele...

— Să dea Dumnezeu să ieși, îi dori d-l Calman, parcă zic eu altfel?

— Că nici nu se poate...

D-l Calman ridică amîndouă mînile, aduse din cot, pînă la înălțimea urechilor:

— Nici eu nu zic altfel.

— Ascultă, domnule Calman, cu Bercovici cum stai?

— El cu dugheana lui... eu cu dugheana mea... spuse d-l Manașcu, ca să arate că n-are nici în clin, nici în mîneacă cu Bercovici.

— Va să zică... te trec bun.

— Știe domnu prefect.

Și negustorul rîse binevoitor, arătîndu-și dinții stricați.

De la Calman, Lucan ieși voios, căci ajunsese departe cînd crîșmarul spuse soției sale: „Am eu frică de dînsul“. Dar fiindcă trăsura ocolise deja strada, Ionică îl împodobi pe d-l Manașcu cu o cruce roșie pe catastif.

Candidatul își consultă documentele și făcu cunoscut birjarului:

— Peste pod... în strada Grădinăriei!...

Din strada Coroiu trebuie să încunjuri hudița, să treci pîrăul Magherniței, peste pod, la Vartolaș, și să te scobori devale, la capătul tîrgului, pentru ca să dai de ulița care-i trebuie lui Lucan. Dincolo de strada Grădinăriei se vede cîmpul și, fiindcă locul este gras, Gaspadin Egor, un lipovan pripășit de prin bălțile Dobrogei, cultivă la margine harbuji și zămoși. Dar nu-i nevoie s-ajungi pînă la Mihailov ca să te oprești la locuința lui Grigore Maștei, gospodar cu trecere în mahala, mucalit și bun de clonț, dar care acuma se scaldă mai mult în apele opoziției decît în ale guvernului.

Trăsura se opri la poarta unei livezi. Un băiat și o fetiță, amîndoi desculți, se jucau în drum. Ei aruncau cîte un pumn de colb în sus, arătînd mare bucurie dacă măcar o parte din el li se întorcea în cap. Însă oricît de plăcut era jocul, ei îl întrerupseră în fața unui spectacol mai interesant. Apropiindu-se de droșcă, o cercetară cu ochi curioși și pe din dos, și pe de lături. Din cuprinsul unei locuințe vecine apărură încă un băiețaș, numai în cămeșă, mult mai scurtă-n față, din pricina pîntecelui umflat ca la un hidropic, care admiră și el cu multă uimire cum se apărau caii de muște. O femeie cu cofa cu apă în mîna, trecînd pe lîngă grup, găsi locul potrivit să răsufle un moment. Numai birjarul stătea rece și nepăsător...

Ionică Lucan străbătu livada ai cărei cireși, meri și corcoduși înfloriți ascundeau puțin casa din fund. Pe la mijlocul drumului, se opri subit...

— Da' poftim, domnule Lucan... nu te teme... că nu mușcă... De, javră!

Omul care primi astfel pe amicul nostru era un unchiaș verde, cu musteața cît un vrăbioi, alb la păr și roșu la obraz. Cele două vorbe din urmă, rostite cu glas foarte subțire, erau adresate, firește, unui

dulău, care cu prezența sa făcuse pe Lucan, contra deviziei lui, să dea o clipă îndărăt.

— Poftim sus, dacă vă face plăcere, zise d-l Maftei, prefăcându-se că aruncă cu o piatră în gardianul lui.

— Putem vorbi și-afară, domnule Maftei... că-i păcat pe o vreme ca asta să te înfunzi în casă, se împotrivi Lucan.

— Ei... după cite văd... ți-era tare dor de noi, domnule Lucan, dacă ai călcat dumneata atita loc, zise bătrînul cu înțeleș.

— Apoi, ce să facem, domnule Maftei... Iaca, a venit vremea să umblăm cu sămănatul.

— Dă... așa-i... Deputăția-i dulce... spuse zîmbind gospodarul.

— Are și ea năcazurile ei, domnule Maftei, răspunse Lucan, modulindu-și glasul ca și cum ar fi vorbit de o belea.

— Alte năcazuri să n-ai, domnule Lucan, c-apoi atunci știu că-i duce-o bine. Da-i vorba că sîntem și noi la preț, măcar o dată în doi-trei ani...

— Vai de mine, domnule Maftei, cum poți să vorbești așa!... Eu totdeauna... pentru dumneata...

— Dea!... păn' ce te-i alege... domnule Lucan... și pe urmă... iei năravu!

— Aici chiar te înșeli, domnule Grigore... tocmai de asta am venit pînă aici, să mai stăm puțin de vorbă.

— Despre asta... nu-i nici o supărare. Decît... am putea vorbi și-n celelalte zile... spuse moșneagul netezindu-și musteața, fără ca ea să fi cerut numaidecît acest lucru.

— Și eu, care credeam să am un sprijin în dumneata... se căină Lucan.

— Aceea-i altă vorbă...

— Fiindcă vezi, domnule Maftei...

— Da' nu mă mai domni atita... zi-mi, ia acolo... moșule...

— Cum îți spuneam, moș Grigore... guvernul...

— Apoi ce-avem noi cu guvernul — îi tăie vorba unchiașul — el îi cu puterea la București și noi cu sărăcia noastră aici.

— Așa este, moș Grigore, de asta ai mare dreptate... Decît... socoteam că ai poate vreo pretenție. Parcă aveai un nepot... Ce face? Nu cumva vrei să-l pui în slujbă?

— M-o ferit Dumnezeu!

— Oricum... dacă vrei ceva... sînt la dispoziția dumitale... Orice!

— La mare strîmtoare se vede că te găsești, cucoane...

— De loc. Doar mă susține guvernul...

— Bine... te subține el... da' și domnu Tătaru-i tare...

— Nu iese. Pun rămășag. Nu e rîndul lui.

— Mai trece omu și peste rînd... zise glumind moșul Grigore.

— Și-apoi... ne cunoaște lumea și pe unul, și pe altul.

— De asta... așa-i. Ne, cotarlă!

Cînele se apropiase fără veste, silind pe Lucan să-și schimbe locul. Candidatul aruncă o privire în jurul lui.

— Frumos e la dumneata, moș Grigore... drept să-ți spun... parcă-i în rai!

— Am pus și eu cîțiva copaci... da... omizile estea... batăle amaru... nici nu știi de unde dracu se mai înmulțesc!...

— Ai curățit pomii astă-iarnă? întrebă Lucan.

— Cum nu? Am ars ia așa un morman de cuiburi...

— Atunci... îți vin din vecini.

— Se vede treaba...

Urmă o mică pauză.

— Ei... altceva... ce mai spui, moș Grigore? începu din nou Ionică.

— De spus așa avea eu multe... da' vorba ceea: „Lungă-i limba bouului“...

— Pentru ce, moș Grigore? Datoria noastră e să ascultăm toate păsurile... să ușurăm nevoile... să fim...

— Apoi, dacă-i așa... foarte bine... aprobă moșneagul cu humor.

Lucan, văzînd că nu poate scoate pe unchiaș dintr-ale lui, voi să-și ia rămas bun, dar răzgîndindu-se:

— Ascultă, moș Grigore, ai două voturi... dă unu opoziției... numai nu-l da lui Tătaru... și pe celălalt dă-mi-l mie.

— De ce nu? zise bătrînul. Ne-om mai gîndi noi... că pentru babă nu le strîng.

— Eu îți mulțămesc de pe-acum... socoti nimerit să-l angajeze Lucan.

Dar moșneagul nu voi să-l lese nici în această nădejde:

— Fac și eu ca cela... „Nu zi hop pînă nu te vezi în joc“, încheie moș Grigore.

Lucan părăsi pe gînduri livada domnului Maftei. Ovreiul adormise pe capră. „E cu Tătaru“, își zise Ionică trăgîndu-l de mînică. Apoi, găsindu-se vinovat, pe cînd pornise trăsura: „Rău am făcut că n-am lepădat ghiujului vreo 20 de lei... îi mai muiam pliscul. Trebuie să-l mai văd“.

Și, liniștit cu această măsură, care amîna pe mîine ceea ce ar fi trebuit să facă astăzi, spuse birjarului să iasă în ulița Cuza-vodă.

Strada care poartă numele ultimului domn pămîntean este un povîrniș aplecat, căci pornind din partea ridicată a orașului, se lasă la vale, în mahalalele joase, între două șiruri lungi de case, înghesuite unele într-altele pe ambele părți, pînă unde începe o nouă stradă, popa Gînju. Într-una din aceste locuințe stă cu chirie d-l Gheorghe Irimia, fost multă vreme grefier la tribunal, acuma așezat în pensiune. Lucan nu știe anume unde domiciliază alegătorul, căci pe listă n-are număr. De aceea oprește trăsura și, în picioare, întreabă salutînd frumos pe o gospodină care șade la privire în cerdac. Fiindcă un cîine negru îl latră zgomotos, Lucan înțelege mai mult schima decît vorba „mai încolo“ și, potrivit indicației, o ia în direcția arătată, urmat de protestările furioase ale animalului, întărtat acuma din cale-afară, pentru că trăsura a pornit.

Dintr-o ogradă vecină se repede un cotei alb și sfrijit, care dă și el de știre, după puterile lui, de prezența lui Lucan. Acest *duo* atrage îndată pe un al treilea colaborator: o jigodie roșcată și fără coadă care își spune cuvântul liniștit, însă cu glas tare și răsunător. Candidatul găsește locuința fostului grefier. Dar dinspre capătul străzii aleargă mîncînd pămîntul, mare cît un vițel, un cîne ciobănesc, lășos și tărcat cu alb și vînat.

După salturile lui voinicești, se vede bine părerea cu care a pornit că acolo e de dînsul. Ajungînd lîngă Lucan, se repede să-l rupă în bucăți, ca și cînd ar fi avut în fața lui un lup răpitor. Intervenția veze-teului mai mult îi mărește ardoarea. Toți patru au încunjurat trăsura, la o prudentă distanță, unde birjarul ajunge din greu cu biciul, plecîndu-se de pe capră. Acuma s-au organizat. Coteiul cel alb, cu capul pe spete, cu coada covrig, nu mai latră: urlă pur și simplu... Și scheaună și se îneacă de prea multă indignare. Iar glasul lui e subțire și strident. Cel negru și cînele berc țin isonul, cu timbre deosebite; pe cînd dulăul tărcat, sprijinindu-se pe labela de dinainte, cu gitul vînjos, cu coada birzoi, își arată sentimentele cadențat și monoton, cu voce forte de bas...

Lucan a oprit trăsura...

Cele patru potăi la un loc se trudesesc cu atîta virtute, parcă ar voi să dea alarma că dușmanul străzii s-a ivit în sfîrșit. Într-adevăr, pe la garduri apar chipuri de neveste curioase sau bărbați treziți din somn, iar pe porțițe aleargă copiii veseli, socotînd c-au apărut niscaiva țigani cu ursul...

Candidatul intră în casă, unde fu primit cu cinste de soția domnului Irimia, care-l rugă să aștepte puțin, retrăgîndu-se. Bărbatul său hodinea.

Lucan se uită la cadrele de pe pereți. O vînătoare de lei și una de struți arată oarecare dispoziții cinegetice ale stăpînului, iar dedesubtul lor, chipul lui Mihai Viteazul, cu căciula împodobită cu surguci. Mobila — jumătate de garnitură — este îmbrăcată cu brocart roș. Pe jos, presuri nouă, vărgate.

D-l Irimia e cunoscut de toți ca om cumsecade și liniștit, iar în mahala vorba lui e respectată. Atmosfera de procese, de cîrcioburi și chichițe în care a trăit o viață a avut se vede asupra lui un sfîrșit contrar de cum poate ar fi trebuit. Are însă o mică meteahnă, pe care n-o cunoaște Lucan. Nu prea aude bine, iar uneori, pe vreme turbure mai ales, nu aude aproape de loc. Infirmitatea a căpătat-o în anii din urmă, cînd a suferit o operație la urechea stîngă, și timpul, care vindecă toate, departe de a avea același efect și în cazul de față, îi mărește dîm-potrivă neplăcerea.

D-l Irimia, după ce s-a spălat puțin pe ochi, intră cuviincios în odaie. E un om mărunțel și adus tare de spete. Pare mai bătrîn decît i-e vîrsta.

— Vă rog să mă iertați... dacă v-am deranjat, se scuză amicul nostru cînd dădu ochii cu pensionarul.

— Cum ați zis? întrebă el încet.

— Zic... vă rog să mă iertați... începuse Lucan ceva mai tare.

— Ce-are a face? răspunse d-l Irimia, chiar doream să vă cunosc...

Am auzit de dumneavoastră și-mi pare bine că vă văd.

D-l Irimia vorbește rar și tacticos.

— Și eu țineam să te cunosc, domnule Irimia, zice Lucan întor-cîndu-i delicateța.

— Cum ați zis? întrebă din nou bătrînul.

— Doream și eu să te cunosc, spuse mai răspicat Lucan.

— Știu pentru ce ați venit... nu era nevoie...

— Îți mulțămesc... La rîndul meu, fii sigur că... Altă ce mai faci, domnule Irimia? Cucoana?

— Bine... cu gospodăria.

— Copiii?

— Aud?

— Ce-ți fac copiii?

— Copii n-am. Am avut un băiet ca o floare... Ce să fac? A fost să n-am parte de dînsul... Așa-i se vede dat... La unii le merg toate-n plin... la alții...

Și d-l Irimia înlocui restul ideii printr-un oftat adînc.

— Și acuma... va să zică la pensie... zise Ionică pentru a-l scoate din amintirile lui triste.

— Cum ați zis?

— Zic... acu la pensie...

— Aud?

— Acuma ești la pensie, răcni Lucan.

Bătrînul se uită în jurul lui și zise:

— Nu prea aud de urechea asta...

Lucan strigă tare de tot, lăsînd spațieri mari între cuvinte:

— Ai muncit o viață întregă, domnule Irimia, și acuma te odih-nești, care va să zică, la pensie...

— Ei... pensia!... înțeleg el abia acum. De asta așa-i... dar, ce mai pensie? Vorba ceea: „Trei zile postești și a patra nu mîncînci“. Da... mulțămesc lui Dumnezeu și de-atîta, sfîrși el cu glas domol.

Lucan, asigurat, socoti c-a venit momentul să se retragă.

— Apoi, domnule Irimia — spuse el tare — sînt vesel că te cunosc și dă-mi voie să-ți mulțămesc pentru încrederea pe care mi-o arăți...

— Nici nu era nevoie să veniți, îl asigură alegătorul încă o dată.

— Știu... decît voiam să te rog să mai pui o vorbă și printre prietinii dumitale...

— Cum ați zis?

— Prietinii... să stăruiască...

— Ghiță Fleașcă?

— Cu dînsul și cu alții... mi se pare însă că el nu-i alegător.

— Nu-l cunosc... rosti încet bătrînul.

— Atunci, la revedere, în ziua de alegeri, spune Lucan, gîndin-du-se: „Săracul, e surd“.

Și dînd mîna cu pensionarul, Lucan îi strecură în palmă o bancnotă de 20. Bătrînul deschise mîna cu uimire:

— Da' ce-i asta, cucoane Ionică? Așa om mă socoți dumneata?

- Nu te supăra, domnule Irimia... am crezut...
- Aud?
- Zic... am crezut că...
- Foarte rău ai crezut, cucoane Ionică. Sărac sînt, nevoi am... e drept... dar în viața mea una ca asta n-am pomenit. Iaca... sînt bătrîn...
- Atunci... să uităm, domnule Irimia...
- Cum ați zis?
- Zic... să uităm.
- Să uităm, cucoane Ionică, dar mai bine ar fi să n-avem ce uita...
- Și Lucan își luă ziua bună de la pensionar, după ce se mai rugă de iertăciune încă o dată. Rămas singur, d-l Irimia spuse femeii lui numai atîta:
- Mai bine îmi trăgea o palmă.

Lucan nu era de loc mulțumit de rezultatul propagandei lui electorale. Parcă îi spunea cineva că lucrul va ieși prost. Mai cu samă d-l Irimia îi dădea muștrări de conștiință. Va să zică n-a avut dreptate C.C. Manolache Ilieș, cînd, discutîndu-se tocmai asupra acestei materii, a declarat fără rezervă că: „toți iau“. Acuma însă e prea tîrziu... Neghiobia s-a făcut. Din această remușcare se trezi gîndindu-se: „Trebuie să văd și pe părintele Silvestru“.

Părintele Neculai stă pe strada Vasile Alecsandri, în dosul grădinii publice, unde-i este și biserica și poporul. O căsuță curată, cu geamlîc de sticlă, cu ograda plină de găini, de curci și de giște, e adăpostul bătrînețelor sfinției-sale, cum îi place părintelui adeseori să se laude. Lucan apăsă pe butonul soneriei. Preotul, în antereu, încins cu o curea care-i scoate puțin pîntec înainte, îl primește singur, cu semne de bucurie.

Părintele Neculae a zdravăn și bine zidit. O barbă rotundă, mai mult sură, îi încadrează figura, ai cărei obraji, care bat în violet, îi arată că sfinția-sa se bucură de-o robustă sănătate. Musteața e îngălbenită de uzul fără frîu al tutunului, iar nasul, gros și puternic, e apărat la ambele intrări printr-o eflorescență bogată de fire, încrucișate ca niște sîrme, care formează două paveze sigure pentru organul părintelui.

— Chiar vă așteptam, începu sfinția-sa. Eram sigur că veniți. V-am văzut adineaoarea. Apoi așa-i făcută lumea, să ne ajutăm unii pe alții la nevoie, spuse părintele strîngînd mîna lui Lucan.

— Tocmai de asta am venit la sfinția-ta.

— Bine-ai făcut... Ia poftim ici, la răcoare... în odaia mare.

Și părintele Neculai, deschizînd ușa din dreapta, făcu loc musafirului.

Amîndoi intrară în salonașul curat, ale cărui storuri erau lăsate. Părintele luminează odaia, și deodată ordinea și curățenia — calitățile cucoanei preutese — apărură ca o mărturie elocventă.

Podelele salonașului, date proaspăt cu lac, sînt acoperite de un covor tuns, cu trandafiri roșii, mașcați. Împrejurul unei mese, în mijlocul adăii, stau așezate patru scaune de lemn închis, îmbrăcate cu adă-mască undelemnie. Pe masă, un paneraș de scoici conține bilete de vizită, rînduite cu grijă. O măsuță neagră, cu oglinda ei, ține pe dînsa un papagal colorat și pe Napoleon, amîndoi de ghips. În rama oglinzii sînt infipte de jur împrejur cărți poștale ilustrate, iar pe perețele din fața canapelei, portretul sfinției-sale și al cucoanei preutese, lucrate în estompă, îi arată tineri.

Părintele și candidatul se așezară pe canapea.

— Programul nostru... începu Lucan...

— Îl știu... îi tăie popa vorba. Programul dumneavoastră... cînd vă veți duce la București. Acuma... să vorbim de nevoile noastre.

— Să vorbim, părinte.

— Știi că am o fată...

— Tocmai. Apropo... ce mai face domnișoara?

— E!... cu una... cu alta... ca acasă. Treabă nu-i?

— Aș dori să sărut mîna și cucoanei preutese.

— S-o dus cu fata pîn' la soră-sa... da' trebuie să vie. Și cum îți spuneam de Profirița... i-o venit vremea s-o urnesc din casă. Am găsit ginere bun... feciorul lui Costache Pintilie... îl cunoști desigur. Are două părechi de case... Una le dă băiatului... pe cele din Ștefan cel Mare, iar în cele bătrînești șede el... pîn' ce-a muri, se-nțelege, că pe urmă tot lui au să-i vie. Trebuie să-l cunoști...

Lucan cit pe ce să spuie că sînt prieteni, dar se reținu la timp.

— Cum nu? făcu el.

— Eu avere n-am — urmă popa — da' oleacă de bulendre... o mișoară, două de lei... și ce s-a mai găsi pe lîngă casă... tot i-oi sclîpui eu. Băietul e bun. Nu că-l laud, că va să zică are să-mi fie ginere... da' e bun. Are școală... slujbă sigură la casierie... și e econom — lucru rar la tineretul de astăzi — o pus și ceva deoparte. Acuma... aș dori și eu de la dumneata...

— Spune, părinte Neculai, te ascult cu dragă inimă.

— Să-i cununi.

— Cum nu... le și botez.

— Apoi atunci unu-i popa Sălăvăstru din Gioseni!

— S-a făcut, părinte!

— Și... mai e ceva, reluă părintele. Astăzi știi cum merg lucrurile. Poți să fii cu stea în frunte, dacă n-ai și tu vreun dumnezeu, sau măcar vreun sfîntuleț... rămii cu buza umflată. Am să te rog, cînd îi fi la București, să pui un cuvînt la ministru, să-l înainteze. Pentru dumneata asta-i un fleac.

— Cu plăcere.

— Că alți copii n-am, zise popa apucîndu-se de barbă, și știi cum îi vorba: „Dacă însori un băiet... l-ai înstrăinat, iar dacă măriți fata, capeți și-un băiet“. Pentru dîșii mă strădănuiesc.

— Bine, părinte.

— Și acum, iaca ce m-am mai gândit, spuse din nou popa, mutînd cureaua de pe pîntec ceva mai jos. Fiindcă fata nu prea are zestre și cuscră-mea cam bîzîie — mi-o spus Ghiță Lungu, c-ar fi vorbit... treacă și meargă... către femeia lui — de aceea, dacă vrei și nu te superi, să trec în foaia de zestre și numele dumitale...

— Adică cum? făcu Lucan uimit.

— Adică, la urmă... după ce înșir totul... să arăt că dumneata le ești... cum s-ar zice... un protector... și ai să stăruiești pentru dânșii.

Lucan cumpăni o clipă lucrul, socoti paguba și folosul și, cu gîndul la Tătaru, aprobă ideea popii.

— Bine, părinte, primesc și asta.

— Atunci, adă palma...

— Noroc să dea Dumnezeu!

— Joi deputat și în curînd ministru!

— Să te-audă Cel-de-Sus...

— Desară aveți întrunire?

— Avem în mahala... la Costache Lipan.

— Acolo-i loc de ajuns și vinu-i bun, găsi părintele. Să știi că mă înființez și eu și are să-ți placă cum am să te ocărăsc...

— Te rog să vorbești cu poporeni sfinției-tale, să nu cumva să strice votu cu Tătaru.

— De-acu popa Neculai mă cheamă. Te și văd la București.

— Atunci... s-auzim de bine, părinte.

— Și joi sara... în fruntea listei!

— Amin! pecetlui Ionică.

Și popa cu candidatul bătură palma de sus, în semn de perfectă armonie, bizuindu-se unul pe altul.

„Iese el și fără mine“, gîndi părintele Neculai, frecîndu-și palmele de bucurie.

Prietinul nostru părăsi voios pe preot, mai făcîndu-i o temenea cu pălăria și cînd se așeză pe perinele moi ale droștii.

— Complimente domnișoarei Profirița! strigă Lucan întorcîndu-și capul pe cînd birjarul îndemna din hățuri. Apoi, mai încet, îndepăr-tîndu-se cu trăsura: „A dracului boaită, ce i-o mai trăsînit prin gînd!“

Și, venindu-i în minte foaia dotală, stătu la cumpene să nu s-aleagă cu vreun ponos. Oricum... făcuse bună afacere. Și candidatul, invio-rîndu-se subit, se așeză mai cu temei în trăsura.

Lucan scoase planul luptei. Îi mai rămăsese crîșma lui Găvan, unde negustorul îi făgăduise să adune la ora ceea mai mulți alegători din vecini. Vezeteul opri birja înaintea prăvăliei și Lucan intră sprinten înăuntru.

Cinci-șase oameni se sculară în picioare. Ionică își scoase pălăria pe care, pentru mai multă solemnitate, o ținu în mînă!

— Bine v-am găsit, domnilor!... Salutare, domnule Găvan!

Glasul și ținuta candidatului erau ale unui general care comandă o armată. Lucan strînge minile cetățenilor, pe cînd crîșmarul face prezentările de rigoare: „d-l Manole, d-l Toader Țîmpău... moș Costache Chiriță... d-l Iancu Botezatu... Vasile Pricop“...

— Dumneata ești rudă cu cel de la tribunal? se interesă Lucan de ultimul recomandat.

— Cu care? întrebă cetățeanul interpelat.

— Parcă este un Pricop la arhivă...

— Acela își zice Precup... da'nu-s cîmotii, lămurii circiumarul.

Pe la mese mai retrase, cîțiva mușterii rămaseră pe scaune, nefiind alegători. Lucan nici nu-i băgă în samă, parcă n-ar fi existat. Ei se uitau însă ciudat, ca la o năzdrăvănie ce nu se vede în toate zilele.

— Sînt vesel, domnilor, că mă găsesc în mijlocul dumneavoastră, încep să debitez Ionică. Știți că joi avem alegeri și niciodată n-au prezentat o importanță ca acum. Guvernul pregătește reforme însemnate, care vor ușura viața orășenilor, fără să uităm, bineînțeles, și nevoile țărănimii de la sate. Vom proteja lucrătorii... vom ajuta meseriile... vom ușura traiul. Opoziția ne combate însă cu înverșunare. Domnu Tătaru chiar s-a exprimat pe față că ar fi cea mai mare nenorocire dacă ar reuși guvernul. Se-nțelege... domnilor lor nu le convine ca și dumneavoastră să trăiți bine. Dar și dumneavoastră aveți arme ca să le astupați gura: votul! Prin urmare, nici un vot lui Tătaru! Semnul nostru este steaua...

— Sus steaua! exclamă d-l Găvan.

Pentru simetrie, ar fi trebuit poate cineva din grup să completeze: „Jos crucea!“ dar nu se atinse nimeni de dînsa.

— „Guvernul apoi...“

— Am dori și noi, cucoane, să auziți năcazurile noastre, zise d-l Manole învîrtindu-și pălăria în mînă și întrerupînd avîntul oratorului.

Un căruțaș de la o masă vecină șopti ceva la urechea tovarășului său, și amîndoi, rizînd, se uitară la Lucan.

— Foarte bine, reluă Ionică observînd mișcarea celor doi, decît... în aceste momente... interesul general trebuie să primeze pe cel individual. Cu alte cuvinte... trebuie să ne dăm bine sama de... starea noastră politică... socială și... morală și să lăsăm pentru mai tîrziu micile noastre nevoi.

— Ele ne omoară cu zile, se jălui din nou d-l Manole.

— Alegătorul nostru, care altfel este o ființă foarte cumsecade, e învățat rău, își urmă mai departe ideea candidatul. În Anglia, în Franța, în Italia... chiar în Austria... cetățeanul nu se îngrijește decît de interesul obștesc... să aibă școală bună, să-i fie biserica încăpătoare, să aibă drumuri și spitale. Se-nțelege!... Dacă obștei îi merge bine, și individul înflorêște. La noi, nu! Asta înseamnă că am rămas în urmă... Nu zic că n-aveți dreptate, și eu sînt cel dintâi care să v-o recunosc; dar starea asta de lucruri... o stare intolerabilă... trebuie să înceteze cu un moment mai devreme.

— Măcar dacă ar fi așa, cucoane... dar iaca înotăm în glod pîn-in urechi, obiectă d-l Vasile Pricop.

— Care nu se mai află... întări și d-l Toader Țimpău.
— Și când ieși din casă, îți dai cu degetu-n ochi, complectă d-l Iancu Botezatu.

— Primaru dă de lucru numai la jidani, pîri pe părintele orașului d-l Manole.

— Ei !... dacă-i înțeles cu dinșii... explică motivul d-l Toader Țimpău.

— Acu își face palaturi cu beciuri vrăjmașe... pînă în fundul pămîntului... cu băi de cristal... cică pune și *carulinfer*... aduse la cunoștință moș Costache Chiriță, ca să-l compromită de tot pe șeful comunii.

— Apoi asta-i de cînd lumea, moș Costache, cine poate... oase roade... încheie în chip fatalist, dar cu glas tare, d-l Vasile Pricop.

Mușterei de la celelalte mese se uitau cu mare plăcere la harța ce se încinsese, curioși să vadă cum se va isprăvi. Bărbații chiar rîd. Numai o femeie, foarte serioasă, spăriată chiar, cu mîna la gură, privește țintă la grupul politic, parcă ar avea în față un animal pocit de la o menajerie.

— Bineînțeles, domnilor, nu urmează de aici că nu mă voi ocupa și de interesele dumneavoastră individuale, voi s-o dreagă Lucan, care, în mijlocul atîtor fapte diverse, își pierduse un moment capul. Am vrut însă să vă atrag atenția asupra unei chestiuni care trebuie să facă parte... ca să zic așa... din educația dumneavoastră cetățenească. Iată pentru ce, domnilor, joi... nici un vot lui Tătaru ! Cine-i dă... îl strică. Nu iese... Ș-apoi nici nu-i rîndul lui...

— De asta... cam așa-i, întări cu jumătate de glas moș Costache Chiriță.

— Foarte bine ai vorbit, moșule... bravo ! Dumneata ești om bătrîn... știi cum îi bine, aprobă Lucan, încîntat.

— Dumnealui ține minte de demult, glumi rîzînd cu bonomie d-l Toader Țimpău.

— Și acuma, domnilor, spuse Ionică, dați-mi voie să mă retrag și să vă zic la revedere pe joi... Apoi, mai încet : Dacă doriți să-mi spuneți ceva înainte de vot... mă găsiți acolo... Și ridicînd iarăși tonul : Domnule Găvan, fă bunătate, te rog, și dă prietinelor cinci litruri de vin de cel bun, să beie pentru reușita guvernului.

O dată datorია ֆmplinită, Lucan strînse iarăși mina fiecăruia din grup, bătut palma cu negustorul și ieși ocărîndu-se în gînd : „Idiot și tîmpit ce sînt ! Cine dracu m-a pus să le-ndrug atîtea prostii !“

Natural că amicul nostru exagera.

Găvan se luă după dînsul și lîngă scara trăsुरii își dădu și el părerea :

— Rău ai făcut, cucoane, că le-ai vorbit de peste nouă țări. Lor nu le trebuie vorbă lungă. Era bine să-i întrebi pe fiecare în parte și să le fîgăduiești ce ți-or cere... ia, pîn' ce te-i alege. Așa o apucat ei și așa le-o făcut domnu Tătaru. Da' las'... că-i împac eu... îl liniști la urmă crișmarul.

— Oare cum s-o dreg ? întrebă pe gînduri Lucan.

— Acuma... lasă... că eu li-s popa.

— Spune-le că sînt pentru dinșii... că am să stăruiesc să capete de lucru... Ocărește pe Tătaru, îl povățui Ionică pe Găvan, ca să iasă treaba bine.

— Las' pe mine, cucoane, spuse crișmarul punîndu-și palma în piept, ți-i învîrtesc eu !...

Candidatul plecat, cetățenii își comunicară impresiile :

— Treanca-fleanca... făcu întii d-l Toader Țimpău.

— Apoi lor ce le pasă ? constată cu un pic de indignare d-l Manole.

— Îi trimeți la București în bine și în bielșug și tu rămii cu degetu-n gură, zise și d-l Pricop, stabilind figurat contrastul celor două situații.

— Iaca, băieți, și pentru gură, îi tăie vorba Găvan, așezînd sticlele pe masă.

D-l Pricop, cu ochii la vinul lui Ionică, își schimbă puțin părerea :

— Bun ar fi... vorbește frumos... d-apoi dacă tot anul nu te vede...

Și sfîrșind cu părere de rău, umplu paharele.

— Nu ca Tătaru... E ! sireacu ! aista-i om, exclamă cu admirație d-l Iancu Botezatu ciocnînd cu tovarășii lui.

— Ia și dumneata de ici, domnu Neculai, îl pofti moș Chiriță pe Găvan.

Și cu toții... dădură paharele peste cap.

— Mai zilele trecute — își aduse aminte d-l Manole, după ce așeză cupa pe masă — m-am dus la primărie să-mi dea mie școala numără doi s-o învălesc. Dea ! ți-ai găsit !... O dăduse primaru lui Șfai-țînberc cela... cum dracu-i mai zice !...

— Și Lucan te-nvață cum îi la talieni, spuse d-l Pricop cu năduh, ștergîndu-și mușetele.

— Ba nu, zău, să nu mori ? ! ceru avizul d-l Toader Țimpău.

— Apoi toacă el degeaba... nu s-alege... orice-ar face. Nu-l vra lumea. Oamenii vrau pe Tătaru, declară scurt d-l Iancu Botezatu.

Și, golînd paharul, d-l Vasile Pricop explică motivul :

— Tătaru îi om dulce.

— Eu zic, moș Costache, că la cruce ne închinăm cu toții. Ai, ce zici ? întrebă d-l Iancu Botezatu privind chestiunea dintr-un punct de vedere mai înalt.

— Mai așa... răspunse moșneagul... că doar nu sîntem păgîni.

— Să ne închinăm ca jidanii la stele, complectă și Găvan pe lîngă tejghea.

— Dacă-i așa... ce mai tura-vura... sus crucea și să trăiască Tătaru ! ură d-l Botezatu cu paharu în mînă.

— Și cu steaua lui Lucan ce faci ? întrebă Găvan, așa, de-o curiozitate.

— O lăsăm să strălucească, că-i șede destul de frumos, dădu prompt răspunsul d-l Țimpău.

— Apoi s-a alege și el altădată... că doar nu se mîntuie cu asta, îl mîngîie oarecum d-l Pricop. Până atunci s-a mai îngrășa oleacă... că tare-i slăbuț... Și, trecînd la altă ordine de idei : Adă, domnule Neculai, niște covrigi... plătesc eu.

Într-adevăr, d-l Pricop puse un pitac de cinci pe masă.

— De ce-a fi așa de ogîrjit săracu Lucan ? se intersă cu vădită simpatie d-l Toader Țîmpău. Parcă nici nu bea, nici nu mănîncă...

— De puțintel... e puțintel... da' de supt suge bine, îi liniști, chirpurile, d-l Manole. Ia întrebă pe țărani lui de la moșie, sfîrși el ca să-i convingă cu totul.

Și, mestecînd covrigii, cetățenii închinară iarăși :

— Hai, noroc !

— A la votru, moș Chiriță !...

— Să trăiască Tătărușu !

— Și să-i frigă chelea lui Lucan.

— Sus crucea, băieți !

— Jos steaua, domnu Manole...

— Iura !

— Dacă-i așa... nici eu nu mă pun împotriva vîntului, trinchi și Găvan.

Și iarăși deșertară cu toții paharele.

IV

Lucan își isprăvise itinerarul. Fiindcă mai era pin'în sară, socoti să se abată și pe la C.C. Ștefanache, să ia oarecare înțelegere cu cucoana Agripina.

C. C. Ștefanache Măzăreanu conduce cu pricepere partidul nostru de la moartea lui Vasile Chendrinò, om cu mare putere pe vremuri și vestit în trei județe. Asta vine că e șef de peste douăzeci de ani. Acuma e bătrîn. Ochiul lui blînzi și sfioși, spinarea puțin adusă și mai ales barba albă care-i împodobește figura aproape pînă la briu și care cătră sfîrșit se bifurcă în două șfiichiuri, îi amintesc numaidecît de străvechile figuri din *Biblie*. C. C. Ștefanache este foarte onorat. Prietenii și chiar adversarii săi politici îl tratează cu respect și venerație, iar autoritatea lui morală e considerabilă în județ. Președinte activ al clubului, este membru în consiliul central al partidului, președinte de onoare la trei societăți de binefacere și la filiala „Crucei Roșii“, membru onorific în congregația „Femeilor ortodoxe române“ și e vorba acuma să fie ales și vicepreședinte al Senatului. De multe ori șeful îl consultă în privința afacerilor importante de stat. Într-un cuvînt, C. C. Ștefanache este un stîlp puternic, pe care te-ai putea sprijini cu nădejde. Numai că în localitate dumnealui nu prea are trecere, și cînd, rar de tot, își manifestă voința ori arată vreo dorință în intersul administrației, pentru candidaturi sau pentru alte schimbări, nu e băgat în seamă de nimeni, măcar că inspiră cel mai mare respect. Este drept că în calitate sa oficială, de la centru, este șeful teoretic al ținutului, dar tot atîta-i de adevărat că cucoana Agripina e mai mare peste șef. Deci în toate trebile, în județ și la comună, stăpînește o voință... a Kneghinei.

Cucoana Agripina este mult mai tînără decît C. C. Ștefanache. E înaltă, mlădioasă, cu trăsături ascuțite și fine. Trebuie să fi fost frumoasă de tot într-o vreme, și C. C. Manolache Ilieș, care o știe de copilă,

spune că întorcea capul tuturor. Chiar acuma, cînd aproape 50 de ani încearcă s-o încovoiaie, strălucirea ochilor ei plini de foc tot te mai încîntă citeodată. Or fi mai mulți ani de-atunci, purtarea ei, neînțeleasă de unii, a dat la oarecare vorbe și-a stîrnit niște cancanuri într-un domeniu străin de politică, care au răsunit și în București. Dar cine poate crede tot ce spune gura lumii, mai ales cea din provincie, unde invidia și ura îți creează atîția dușmani și unde o mindrie justificată a făcut să fie numită, în ironie, desigur, Kneghina...

Judecînd după aparență, între cei doi oameni politici parcă nu-i nici o asemănare : pe cît mișcările lui C. C. Ștefanache sînt încete și domoale, pe atît ale cucoanei sînt iuți și nestăpînite. Totuși, căsnicia lor este un model de armonie și știm că anul trecut au celebrat cununia de argint. Însă influența soției asupra șefului nostru e covîrșitoare... nu de azi, nici de ieri, ci chiar de cînd s-au luat. Căci C. C. Ștefanache, simțind vrednicia tovarășei lui, a abdicat de timpuriu de la orice năzuință personală. Pînă într-atîta o ascultă, încît sara, cînd pendula din părete bate rar și cadentat unsprezece lovituri, cucoana Agripina îl anunță cu glas dulce, mai cu samă dacă sînt și musafiri :

— Ștefane... sînt unsprezece !

Asta însemnează că e ora de culcare. Căci fiind un factor atît de important pentru județ — copii n-are C. C. Ștefanache — trebuie să se păstreze. De aceea șeful nu opune nici o rezistență și ori pleacă îndată, cînd ultima bătaie a orologiului n-a încetat să vibreze, ori, dacă partida de preferans nu-i încă sfîrșită, își mai cere o amîinare care, natural, nu i se refuză niciodată.

O dată intrat în iatac, cucoana Agripina rămîne cu invitații. Și pe cînd C. C. Ștefanache hodinește liniștit, dumneaei regulează cu prefectul trebile administrației, ori discută chestiuni de politică înaltă, ori întreține adunarea cu bogatele resurse ale spiritului său.

Dar... să revenim la Lucan.

După ce ochi cîteva străzi, prietenul nostru descinse înaintea verandei împodobite cu plante indigene și streine, așezate în oale îmbrăcate cu cămeși de mătasă și în ciubere voluminoase. Aici dădu drumul trăsării, arvonind-o pentru ziua următoare...

Cînd Lucan intra în vestibulul central, care servește și ca sală de primire pentru intimi, tocmai ieșea Pompeescu, candidatul de la colegiul întii, după ce stabilise și el oarecare dispoziții cu cucoana Agripina. C. C. Ștefanache, ca de obicei, joacă preferans cu doi prietini.

Lucan, trecînd pragul șefului, se simți pentru întia oară în ziua aceea liniștit, și încrederea în cauza lui îi reveni. Într-adevăr, înăuntru e frumos și o atmosferă caldă și prietenească te dispune. Un covor persan acopere aproape în întregime pardoseala, așa că, oriunde calci, e moale și discret. La dreapta și la stînga, două divanuri joase, învăluite cu scoarțe moldovenești, miroase a levănțică. O lampă mare, cu abajur roș, sprijinită pe o coloană de bronz, îți atrage ochiul la capătul divanului din dreapta ca un mac uriaș, iar lîngă cel din stînga, o turnantă de nuc plină de cărți oferă cucoanei literatură curentă și mai ales jurnale de modă ținute la zi. În fund, înaintea unei ferestre, e masa verde, ani-

mată acum ; iar lângă ușa, în colț, un biou mic cu tot necesarul lui, te invită la scris. Pe foteluri și pe divanuri, perne multe, aruncate, iar pe pereții tapetați în azur, oglinzi și tablouri în ulei...

Cucoana Agripina poartă o rochie de interior, în gaz subțire violet închis, ale cărei cute sînt strînse pe șolduri de o centură țesută în fir, încheiată cu două paftale vechi de argint. Transparența gazului lasă să se străvadă un *dessous* mătășos, de culoarea pielii, care se potrivește minunat cu dantela *ivoire* de Bruges, așezată ca un amănunt pe poale și pe corsaj. La gît, într-un șirag lung, mărgelile de ametist atîrnă pînă la genunchi. O pieptănătură simplă și un coc maiestos îi desenează cu precizie profilul fin și fără cusur.

Dacă la coada ochilor mizerabila labă de gîscă nu și-ar fi făcut apariția și dacă o ușoară relaxare a mușchilor faciali n-ar indica uneori adevărul, nimeni nu i-ar da cucoanei Agripina vîrsta ei adevărată...

— Iaca și teribilul luptător, zise stăpîna casei la vederea noului candidat. Cum merge treaba, Lucan ?

— Cred că merge, coană Agripină. Azi am umblat singur... Ștefănescu a plecat la Măcieș... Trebuie să mă duc și eu, încă n-am văzut alegătorii de-acolo. De cînd sînt n-am făcut atîtea vizite ca astăzi !

Și Lucan se așază pe divan lângă frumoasa amfitrioană.

— Ce zic alegătorii ? se interesă cucoana.

— Cum e obiceiul lor, răspuse Lucan. În față îți spun una... și la vot fac alta. Pare însă că-s pentru noi... așa s-arată... dar tot mi-i frică de Tătaru.

— La colegiul dunitale, reluă cucoana Agripina, e chestie mai mult de curent... nu-i ca la colegiul întăi. Acolo mă îngrijește... mi-i frică de Andriopol.

Și cucoana Agripina, exprimîndu-și neliniștea, își întoarse inelul pentru ca să se vadă mai bine picătura de smarand.

— Cred că stă bine în județ, spuse Lucan distrat.

— Dacă conu Jules se hotărăște să dezlege punga, Andriopol e pierdut. Ai agenți ?

— Am vreo cîțiva bețivani, răspuse fără curaj Lucan. Astăzi am umblat și eu prin tîrg... să văd ce scofală au făcut.

— Este unul... Petre Sava... foarte bun...

— Știu... oftă Lucan cu părere de rău... l-a angajat Tătaru.

— Bani să nu dai pînă atunci... altfel îi dai degeaba.

— Nici nu prea dau, răspuse fără chef Ionică. Apoi, după o pauză : L-aș fi rugat pe cuconu Ștefanache să meargă cu mine... în vreo două locuri... nu atîta pentru vizite, cît să ne vadă lumea împreună... Ce zici, coane Ștefanache ?

Șeful tocmai atunci dădea cartea :

— Dacă a fi nevoie... merg. Apoi, așezînd talonul jos : Nu vă amblați... reușiți... sînteți prea fricoși, zise el cu glas blajin.

— Nu se știe... îi obiectă repede cucoana Agripina. Tătaru e tare și lucrează colegiul de mult. E bine să nu neglijăm nimic, sfîrși ea așezîndu-și părul la tîmple.

— Atunci... ne-am înțeles, coane Ștefanache.

Șeful aprobă cu capul și zise : „Șapte odată.

— Apropo... uitam — începu cucoana Agripina — am auzit că Tătaru v-a cumpărat agenții. Mi-a spus-o azi Nicolici...

— Se poate, răspuse Lucan cu tristeță... e în stare. S-a desperat ! Cutreieră mahalalele și imprăstie tot felul de minciuni. Mai ieri spunea că dumneata, cucoană Agripină, nu mă susții și că prefectul mă combate.

— Asta-i poate pentru că nu admit reformele guvernului... Am vorbit cu conu Jules... își dădu părerea patroana.

— Ce-are a face, răspuse Lucan. Nici eu nu le-admit... și dacă s-or implini... nu știu, zău, ce s-alege de noi...

Și candidatul clătină din cap îngrijat.

— I-am spus și lui Ștefan, reluă cucoana, că reforma agrară e o nenorocire. Nu poți desființa marea proprietate. Tot ce s-a făcut în țara asta... noi am făcut... nu țaranii. Dumnealor nu cunosc pe țaran. Să trăiască întăi cu dînsul și să vadă. Așa... știu că-i ușor... vrem pămînt, poftim pămînt... Să vedem de unde-l dai... Și după ce s-a isprăvit?... Ei, ce te faci ?...

— Desigur... ai toată dreptatea, întări Lucan. Și eu sînt contra. Cred că-i o idee nenorocită.

— Să ferească Dumnezeu să intre în capul țaranilor că au drepturi asupra moșilor noastre. Atunci nu rămîne decît să ne facem bagajul și să ne mutăm la Paris.

Și indignarea cucoanei Agripina îi scoase o gușă care dispăru îndată ce trecu emoția.

— Asta ar fi cea mai mare nenorocire, afirmă Lucan.

— Apoi... cu votul... sîntem noi copti pentru noutăți de-aiestea ? întrebă cu uimire cucoana Agripina.

— Sigur că nu, răspuse Lucan.

— Da' nu vrei să mergi cu sistemul de azi... foarte bine !... fă două colegii... Să treci dumneata însă hodoronc-tronc... de la trei colegii la unul... asta-i votul universal ! Iată c-am căzut și în socialism !... sfîrși cucoana Agripina ridicîndu-și în sus minile albe și grăsulii.

— Așa-i, întări Lucan.

— Și-apoi, să mă puie pe mine în aceeași ciorbă cu Stan și cu Bran... mersi... Cică-s bărbați politici... Nu zău... parcă n-ar fi oameni serioși.

Și cucoana Agripina, agitată de sentimente multiple, se sculă de pe divan îndreptîndu-și cu demnitate bustul frumos.

— Să n-audă C. C. Ștefanache, zise Lucan mai încet, reținînd-o, eu am să votez contra.

Dar C. C. Ștefanache avea altă grijă acuma :

— Ai scris pitișca ? O dată...

— Passe.

— De două ori.

— Acole-s protos.

— De trei ori.

— Ș-acole-s protos...

— Pe la conu Jules ai fost ? întrebă cucoana Agripina întorcîndu-se de la fereastră, după ce, indignată, privise o clipă în grădină.

— N-am fost, răspunse Lucan. E nevoie să mă duc ?

— Trebuie să-i faci o vizită de politetă... te combate mai de milă... și tot ai un profit. Tătaru e tare, după câte aud, încheie cucoana Agripina cu grijă, jucându-se cu mărgelile de ametist.

— N-aș fi vrut. Te pomenești că se află și din nou zice lumea că ne tragem pe sfoară. M-a și întrebat azi unul dacă iar ne-am cartelat.

— Asta n-are a face, trecu repede cucoana peste obiecția lui Lucan. Pe primar l-ai văzut ?

— Am vorbit cu dînsul. Trebuie să-i dau o listă să-ndrăcească pe cîțiva. Apropo... cucoană Agripină, cum stai cu Hermeziu ?

— Foarte bine.

— Te rog... numaidecît... cere-i mata să-mi dea concurs. Invită-l la ceai. Am auzit că Tătaru are multe voturi acolo.

— Bine. Scrie-mi cine sînt.

— Și încă ceva... reluă Lucan. Dacă vrei, să ne uităm amîndoi pe listă...

— Cum nu ? ! Vină desară...

— Desară avem întrunire la Lipan.

— Atunci... după colegiul întăi.

— Să nu fie prea tîrziu. Sînt o mulțime de indivizi... cine-or fi... habar n-am !

— Întrebă și pe Dubău... el îi cunoaște.

— Foarte bine ! Mi-ai dat bună idee.

— Nu uita, îl povățui cucoana, să vezi pe șefii de serviciu... la gară, la tribunal... la poștă... acolo sînt mulți alegători. Am să vorbesc și eu cu Modreanu.

— Mi se pare că Modreanu umblă cu șahăr-mahăr...

— N-avea nici o grijă. Cînd l-a mutat în Severin, eu m-am dus la conu Jules de l-a adus înapoi... Pentru dînsul garantez...

— Cînd avem să vedem atîția alegători... nu mă pricep... zise cu descurajare Lucan.

— Nu trebuie să-i vezi chiar pe toți, îl liniști cucoana Agripina. Du-te la cei mai de samă. Cît nu puteți... trimiteți manifestul.

— Așa-i... Să trec mîne pe la tipografie... e vremea să-l împărțim...

— Ce spuneți într-insul ?

— Lăudăm reformele... altă... ce să spunem ?

— Eu am convingerea, începu cucoana Agripina, că n-au să se facă. Nu vrea regele. Altfel... ho-ho... de mult aș combate guvernul. I-am spus-o și lui Ștefan...

— Trebuie, frate... ascultă-mă și pe mine, se rugă C. C. Ștefanache cu glas potolit. Așa-s acuma timpurile... nu merge. Ai schimbat talonu ?

— Prefectul e prea moale, cucoană Agripină. Umblă cu scrupule. Aici trebuie mină de fier... Am vorbit să-l mute pe Mălinescu... până acuma n-a venit nimica de la București. Așa nu putem face alegeri, sfîrși Lucan ridicîndu-se în picioare.

— Prefectul vine desară la noi. Am să-i spun să dea o telegramă cifrată.

— Nu uita, te rog, și de Hermeziu, cucoană Agripină.

Și Lucan voi să plece :

— Cînd mă gîndesc la întrunirea din astă-sară... m-apucă fiorii ! Toate ca toate... le înghit eu... dar prin crișme... cu toți bețivii... e grozav !

Lucan salută respectuos pe C. C. Ștefanache, își luă ziua bună de la cei doi jucători, sărută mina cucoanei Agripina și părăsi nu tocmai bine dispus locuința șefului.

El veni acasă pe jos, oprindu-se în răstimpuri ca să stringă mina cetățenilor care se descopereau înaintea lui mai tare ca de obicei. Cînd salutul venea de departe, el își scotea adînc pălăria.

v

În ogradă îl așteptau trei cunoscuți. Cel mai tînăr dintre dînșii e mai chipeș. Statura, mai mult înaltă, îi dă oarecare prestigiu în ținută ; musteața, răsucită cu grijă, trebuie să facă furori pe undeva. E îmbrăcat într-un surtuc cenușiu, iar la gît o cravată pembé îi împodobește gulerul, puțin înnegrit de gheroc. În mină ține o cravașă, ruptă la vîrf ; în picioare, botine de iuft. Deși la prima vedere crezi că-n față ai un călăreț, totuși e numai pedestru. Al doilea-i mai în vîrstă și la făptură mult mai scurt. Poartă căciulă de imitație de astrahan care, pe căldura timpurie cînd se petrec evenimentele de față, pare un mic anacronism. O mină, cea stîngă, i-e stricată din născare. Al treilea este bătrîn, și semnul lui particular sînt mustețile zborșite. O jachetă, care se vede bine că n-a fost croită pe măsura lui, îi îmbracă bustul fără multă eleganță, însă destul de comod. Vremea rea și glodurile, care în orașul nostru sînt frecvente și generale, i-au mîncat puțin marginea pantalonilor la căpută. Ghetele, cu toate că se văd cu prisosință reparate, totuși, una din ele are nevoie urgentă de meșter. În mină poartă un baston cu măciulie albă la capăt. De oboseală, sau poate din alte pricini, se clatină puțin pe picioare, ca un om care n-ar fi în deplină sănătate.

Tustrei se descoperiră cu respect exagerat cînd văzură pe Lucan. Candidatul îi chemă înăuntru. Cu toții se opriră la ușă.

— Ei, cum merge, Spiridoane ? începu vorba Lucan trecînd pălăria și bastonul în minile servitoarei.

— Bine, cucoane, răspunse cel tînăr, merge strună.

— Ați văzut mulți alegători ?

— Berechet ! spuse bătrînul.

— Pe unde ați umblat ?

— Da' pe unde n-am umblat ? ! îi întoarse întrebarea Spiridon. Am fost prin Șoseaua Tîrgului... pe Bogdan Dragoș... pe la gară...

— Am căzut de picioare, zise cel cu mină stricată.

Bătrînul, ca să confirme spusele tovarășilor săi, scoase o batistă murdară și-și șterse ostentativ nădușala.

— Da' dumneata, Nichifor, ce-ai făcut ? întrebă Lucan pe bătrînul care, cu gestul lui imprudent, îi atrăsese luare-aminte.

— Am lucrat cu dumnealor, răspunse Nichifor, arătînd cu capul spre amicii lui.

— Cum, ați umblat toți la un loc? întrebă îngrijat candidatul.
— Adică... până când ne-am pus la cale... pe urmă... dumnealor s-o dus în treaba dumilorsale și eu... într-a mea, restabili lucrul bătrînului, ca să-l liniștească pe Lucan.

— Măi... mi se pare că voi v-ați infundat în vreo crîșmă și ați băut ca niște porci. Uite că de-abia te ții pe picioare, se adresă de astă dată Lucan în special cătră Nichifor.

— Ferească Sfîntul! răspunse repede cel ciș.

— În crîșmă nu pot zice că n-am fost, socoti mai prudent Nichifor să mărturisească. Acolo întilnești lumea... că treaba asta se face doar la un pahar cu vin... Azi am cheltuit de la mine vreo... 8 lei.

Și, ca să dovedească că nu exagerează suma, Nichifor băgă mîna în buzunar la pantaloni.

— Și ce ispravă ai făcut? întrebă sceptic Lucan.

— Vai de mine, cum nu?... răspunse pripit Nichifor. Am vorbit cu cela... cum îi zice, măi Vasile?... Cu cel înalt de la Herșcușor... cum dracu-i zice?

— Ei... cu Păvălache... făcu omul cu mîna chircită.

— Așa... cu Păvălache... că spunea el... că-i pentru domnu Tătaru... și noi de colo... măi Păvălache așa... măi Păvălache pe dincolo... s-o dat omul pe brazdă.

— La gară Tătaru are mulți? întrebă Lucan ca să știe ce avea de așteptat de la instituția asta.

— Da' de unde! spuse bătrînul. Doi-trei... pe Ifrim... pe Minzatu... pe burduhosul cela... cum îi zice, măi Vasile?

— Care?

— Care stă pe strada Bradului... Are el o fată... se ține cu... cu cela... cum îi zice, măi Vasile?

— Todirașcu?

— Nu Todirașcu, bre... aista... cum dracu îi zice?... Cela...

— Apoi bine, măi, ce fel de agenți sînteți voi dacă nu cunoașteți nici lumea, întrebă Lucan cu adevărată uimire.

— Cum să nu-i cunoaștem, cucoane, d-apoi poți să-i știi pe toți? Doar e mulțime asta... se apără indignat Nichifor.

— Am auzit c-ați luat bani și de la Tătaru, zise Lucan trecînd fără nici o tranziție la această chestiune.

— Ferit-o Dumnezeu! făcură tustrei deodată.

— Cine o văzut un ban de la domnu Tătaru să-i sară ochii din cap, blagoslovi Spiridon, iar de nu... cel ce zice. Apoi, luîndu-și de samă: Cred că v-o spus cineva.

— Mine să nu mai umblați cioacă, le porunci aspru Lucan. Să vă împărțiți tîrgul în trei. Dumneata, Spiridoane, să iei mahalalele dinspre Oțelești... începi de la cimitirul catolic... prin Cremenea... te lași de-vale în Ocolul vitelor... toată partea asta pîn' la Canton. Dumneata, Nichifor — caută să fii om de treabă — o iei dinspre gară... pe la Justiție, pînă hăt încolo... spre Maghernița... iar dumneata, Balamaci, umblă prin Țigănime... treci prin Broscărie și ține malul pirăului pîn' la moara lui Altersohn.

— Am înțeles, cucoane... ne trebuie parale... zise Vasile Balamaci, care socoti momentul potrivit să-i aducă la cunoștință această nevoie urgentă.

— Să nu-mi mai veniți cu brașoave, urmă mai departe Ionică Lucan, sperînd să treacă neobservat peste trebuința lui Vasile Balamaci. Să-mi aduceți negru pe alb — ați auzit? — cu cine ați vorbit și ce v-a spus. Însemnați pe cei care s-au mutat... aveți adresele pe listă. Să-mi ștergeți morții. Căutați să aflați cine e cu Tătaru... Asta-mi trebuie numai-decît.

— Bine, cucoane, aprobă Spiridon bătînd ușor cu cravașa peste carîmbul cizmei. Cu părintele Costache cum stați?

— Cred că nu stau rău, răspunse Lucan.

— Vă ocăra mai zilele trecute.

— Așa? Ia să-l dau pe mîna protopopului...

— Că n-ați face rău... Apoi Corbu...

— Cine-i aista?

— Care trăiește cu Meteloiaia...

— Ei, ce-i cu dînsul?

— Îi cu domnu Tătaru, asigură Spiridon. Și el spunea... cite și mai multe...

— Ce spunea?

— De Părniceasa... că i-ați vîndut casa... după ce... dă! că luați camătă... că la moșie plătiți 50 de bani ziua, că...

— Destul! făcu Ionică, luminat prea de ajuns.

— Acu-i vremea minciunilor... căută să îndulcească lucrul Balamaci...

— Pe urmă Panțiru... spuse și Nichifor, ca să-i dovedească că nici el nu stă cu mîinile în sîn...

— Panțiru e cu dînșii, cine dracu nu știe asta? zise Lucan supărat.

— Noi vă spunem ca să știți, perseveră Nichifor.

— Fleacuri! rosti cu dispreț Lucan. Liste de alegători aveți?

— Avem, spuse Spiridon.

— Desară vine lumea la Lipan?

— Vine, răspunse tot el.

— Mezeluri s-au cumpărat?

— Domnu Grigoriu îi cu asta, se descărcă Spiridon, căutînd să stabilească în același timp și responsabilitățile.

— Băgați de samă să rămîie lumea mulțămîtă, le atrase luarea-amîinte candidatul. Am regulat totul cu Lipan. Acuma... duceți-vă... și nu vă mai îmbătați! Dumneata, Spiridoane, treci pe la Dubău și roagă-l să vie pîn' la mine... Aveți să-mi mai spuneți ceva?

Tustrei rămaseră pe loc...

— Să ne dați cite 20 de lei... zise Balamaci, care, împotriva prevederilor lui Lucan, nu uitase acest punct...

— Pentru ce așa de mult? întrebă Lucan.

— Să avem... de-o întîmplare... nu pentru noi, explică motivul Balamaci. Azi am cheltuit din banii noștri, sfîrși el schimbînd din picioare.

După ieșirea celor trei bărbați politici, Lucan spuse soției sale :
— De-aș scăpa odată de talharii ăștia !

Lucan nu isprăvisese vorba cu colaboratorii săi, când servitoarea îi anunță :

- O venit cineva...
- Cine-i ?
- Nu-l cunosc. Zice că are treabă numai decît cu dumneavoastră.
- E bine îmbrăcat ?
- Nu... e un alegător.

Se vede că în opinia servitoarei, calitatea de alegător al stăpînului său și o îmbrăcăminte bună erau noțiuni incompatibile.

— Să vie în casă. Vorbește-i frumos, zise Lucan.

Un om mai mult bătrîn, cu capul sur, cu o musteață mică, intră cu aplomb în odaie. El se îndoi puțin descoperindu-se și zise :

— Buna sara, cucoane.

Lucan îi întinse mîna.

— Cu ce vă pot servi ? întrebă afectuos candidatul.

— Întăi... vă rog să vedeți... spuse omul fără să se grăbească.

Și noul-venit, punîndu-și pălăria sub braț, scoase din buzunar o basma păturită : din ea ieși la iveală o hîrtie verde, pe care musafirul o întinse prezumțios candidatului.

— E în regulă... atrase el atenția lui Lucan.

— Foarte bine... Și cum e poronca ? se interesă cu gravitate Ionică.

— Apoi... sîntem 17 voturi, cucoane... și toate-s ale dumneavoastră, spuse el strîngîndu-și cu grijă documentul și băgîndu-l iar în sîn.

— Cine-s anume ? întrebă fără entuziasm Lucan, măcar că numărul era destul de seducător.

— Cumnați, veri, nepoți... rubedenii, numai rubedenii... da' știi, de-aproape. Eu se cheamă că li-s capu.

— Să fii sănătos ! Trebuie să știu însă cine-s. Poate am vorbit și eu cu unii din ei.

— N-au voie, răspuse repede cetățeanul. Eu sînt comandirul lor. Din cuvîntul meu nu iesă nici unul... o dată ce li-s șef...

— Și ce dorești ? întrebă Lucan.

— Apoi dă... cum socotiți și dumneavoastră... 17 voturi... toți în regulă... Cred că e ceva.

— Întăi, de unde știu eu că sînteți atîția ? făcu prima obiecție candidatul.

— Vi-i dau pe listră, răspuse scurt șeful.

— Așa da !... zise Lucan liniștit.

— Cum nu ? toți pînă la unul... e vorba numai să ne-nțelegem. De asta am venit la dumneavoastră.

— Și cam ce-ai dori dumneata ?

— Eu zic... 200 de lei... da' ce-am cerut n-am luat.

— Nu e prea mult ? zise Lucan pentru a face a doua obiecție.

— Mai puțin nu ne dă mina, răspuse negustorul fără convingere.

— Zici că sînteți...

— 17 cu toții.

Lucan privi un moment lampa din mijlocul plafonului, apoi răspunse :

— În sfîrșit... n-ar fi scump. Cum am să știu însă că m-ați votat ?

— Să ne căutați... propuse omul fără ezitare.

— Unde să vă caut ? întrebă Lucan cu un ton din care reieșea toată zădărnicia ofertei. Se vede că dumneata nu știi cum se votează... Acu nu mai merge cu căutatul.

Și Lucan regretă sincer această lipsă de control.

— Atunci, reluă cetățeanul, vă dovedim cum îți zice.

— Nenorocire că nu e nici un chip, exclamă cu părere de rău candidatul mai mult pentru sine.

— Eu nu vreau nimic înainte, cucoane... ia, acolo, o arvonă de 20...30... de lei. Numai să știu că-i treaba făcută... ca să nu mai încerc aiurea. Restul mi-l dați cînd vi-i aduc acasă.

— Ce-mi aduci acasă ? întrebă uimit Lucan.

— Toată oastea, răspuse scurt comandirul.

— Cum, ai să vii cu toți aici ? se miră Lucan.

— Cu toții cucoane... 17 voturi... în regulă... fiecare cu cartea lui.

Lucan stătu o clipă pe gînduri, neștiind ce să creadă.

— Spune-mi măcar un nume... două... zise candidatul, ca să poată face un mic control.

— Cum nu?... Am pe Vasile Munteanu... mi-i cumnat... pe Ghiță Cojocariu... alt cumnat... pe... ista... cum îi zice... sînt mulți, cucoane... nepoți, veri... da' vād că nu credeți, sfîrși el învîrtindu-și pălăria.

— De ce să nu cred ? Dar înțelegi și dumneata că nu pot da bani numai pe vorbe...

— De asta, așa-i. Da-i vorba că nici eu nu-i cer pe toți, accentuă el cu humor, ca să arăte că Lucan a scăpat din vedere acest amănunt. Că dacă am venit la mata... dă... sînt și eu din partidul ista. N-am vrut să mă duc la domnu Tătaru... dumnealui ar fi bucuros... da' eu, nu ! Zic... sînt voturile lui conu Ionică... a lui cuconu Ionică să fie...

— Cum zici că te cheamă ?

— Ștefan Silion... îi scris în carte.

Și cetățeanul voi iar să-și scoată documentul.

— Nu-i nevoie... îl opri Lucan. Vino miine dimineață cu cîțiva de-ai dumitale și-ți dau arvonă. Restul, după ce mă aleg.

Omul se scărpină în cap la această nouă întorsătură a afacerii.

— Păi, cucoane... dacă nu mă credeți... n-am ce să vă fac. Dar eu socot că 17 voturi nu v-ar strica. Domnu Tătaru îi tare.

Și, amintindu-i primejdia, d. Silion se uită în ochii candidatului, să vadă ce efect va face propoziția lui într-un moment atît de psihologic.

— Ascultă, domnule Silion, spuse Lucan, hotărît să curme tocmeala. Bani... așa... nu dau decît în ziua de vot. Altfel... treabă cinstită... îmi aduci oamenii... poftim banii.

— Apoi bine, cucoane, zise el lăsînd să se vadă din atitudinea lui că Lucan dă cu piciorul în noroc. Decît... să nu vă pară rău... Buna sara...

— Buna sara, domnule Silion.

Şi Lucan îi strînse din nouă mîna. Omul rămase pe loc. Se vedea că mai are de spus ceva :

— Da' vreun franc... doi... ca să beu şi eu un pahar de vin în sănătatea dumneavoastră... cred că atîta favor merit.

— Cum nu?!... zise Lucan băgînd mîna în buzunar.

— Apoi... mulţămim. Rămîne, care va să zică, să vin tu oamenii.

D-l Silion plecă. Şi pe cînd Lucan, rămas singur, medita cu oarecare melancolie că ar fi mult mai bine dacă situaţiile plăcute n-ar fi fost legate de atîtea neplăceri premergătoare, servitoarea vesti că d-l Dubău a trimis vorbă că vine numaidecît.

D-l Tudorache Dubău e negustor vechi... coloniale şi băuturi spirtoase. Propriu-zis, magazinul peste care e stăpîn d-l Dubău mai degrabă-i un bazar, căci printre rafturi şi pe deasupra dulapurilor se găesc şi alte mărfuri cu totul străine de firmă. Oale şi farfurii, faianţă şi porţelanuri; tingiri, cratiţe şi tăvăli, de Viena şi locale; un asortiment cu obiecte de sticlărie; cuie, coase şi lăcăţi, din ramura fierăriei; diferite mărunţişuri: ace, aţă, degetare, bumbi, şireturi pentru uzul gospodinelor, precum şi mici produse de braşovenie, o uşoară lipscănie şi chiar marfă de săidăcărie¹. Într-o vreme, ţinea şi cumăşuri² de rochie şi... slavă Domnului, nu se plîngea de clienţi! A trebuit însă să abandoneze acest articol, căci băieţii din dugheană mînuiau uneori stoffe fine cu degete pline de untdelemn. Prăvălia lui e aşezată lingă bariera de la Rampă, foarte aproape de oraş, iar clienţii ei sînt... jumătate din tîrg. Mai toţi micii impiegaţi, nu numai din partea locului, ci şi din alte despărţiri, sînt muşterei lui. Căci d-l Dubău e negustor cinstit şi filotim. Vinde cu bani peşin, dar dă şi pe credit; şi cîţi iau pe datorie, chiar persoane cu poziţie, numai tîrfălogul dumisale are cunoştinţă. Şi dacă nenorocirea sau chiar o nevoie mare sileşte pe unii din debitorii lui să-i amîne socoteala, dumnealui nu se face în patru ca să-şi scoată numaidecît datoria. Cine nu l-a auzit în asemenea ocazie spunînd, fără supărare: „Nu face nimica, bădiţă, mi-i plăti dac'om trăi“... bineînţeles asta cîtă vreme ţidulele nu-i compromit negoţul şi nu-i zdruncină creditul, căci atunci, vorba dumisale: „Cămeşa-i mai aproape decît sumanul“ şi cu părere de rău... dar n-are ce face.

D-l Dubău e şi filantrop. Cînd vreun muştereu se trece cu băutura... basta!... nu mai vede nici un strop de vin sau de rachiu. Poate să se roage cum a şti... De prisos! Chiar să puie pe teighea o carboavă, ca să-l momească pe negustor... aş, ţi-ai găsit! D-l Dubău nu-i dă decît sfaturi şi poveţe: „De-acuma, băiete, du-te acasă şi te culcă, ţi-i destul în astă sară“, ori: „Nu vezi că ai să-ţi bei şi cămeşa de pe tine, prostule!“ Dacă cumva la aceste vorbe înţelepte nenorocitul răspunde cu scandal —

¹ Săidăcărie — meşteşugul săidăcarului (care face sau vinde şei, hamuri).

² Cumăş — stofă pentru rochii.

se întîmplă şi cîte unul zurbagiu la beţie — regula stabilimentului cere ca băieţii să-l scoată cu binişorul afară din prăvălie. Şi oricît s-ar lăsa el de greu şi s-ar înţepeni cu picioarele înainte... altă violenţă nu i se face. Numai cînd cel izgonit se întoarce mai dîrz înapoi, cu ameninţări şi alte vorbe triviale, numai atunci se recurge la ajutorul gardistului din post, care, natural, îl umflă. Dar ca să n-ajungă aici, d-l Dubău se sileşte să dezguste de patima beţiei pe cei care au acest dar. Păreţii stabilimentului dumisale — mai ales unde se debitează *en-detail* băuturile beţive — sînt împodobiţi cu tablouri colorate, sugestive, care ori arată ce ravagii face spirtul în măruntaiele pătimaşului, ori îi pune sub ochi soarta tristă a descendenţilor săi, dacă va stărui în beţie, ori icoana elocventă a risipirii avutului cearcă să-l dezbrace de viţiu, cu motive de ordin economic.

Prin urmare... nici pomeneală de cadre colorate cu călugări veseli care beau din poloboc sau inscripţii ademenitoare: „Cine bea şi chefueşte viaţa îşi prelungeste“, ori alte îndemnuri înşelătoare, cum ar cere negoţul, ca să te faci să crezi că lucrezi în interesul tău cînd măreşti numai deverul prăvăliei. Să întrebuiţeze dumnealui astfel de şărlătării ordinare... dec!... nu-l cunoaşteţi pe d-l Dubău. Chiar şi firma prăvăliei e „La progresul român“. Or, progresul nu se face cu beţia.

Toate aceste bune purtări au făcut ca d-l Dubău să fie iubit de cei mici şi cinstit de toţi. Fiindcă cunoaşte atîta lume, candidaţii la onoruri mai totdeauna recurg la ajutorul lui. D-l Dubău niciodată nu se dă în lături. Pentru partidul nostru lucrează acuma pe faţă, iar lui Tătaru îi dă concurs pe ascuns şi cu rezervă, căci ca iubitor de oameni nu refuză sprijinul său nimănui. Iată de ce Lucan speră că punînd umărul şi negustorul, va putea mai uşor să răpuie pe Tătaru.

Servitoarea anunţă:

— O venit d-l Dubău.

Un om între două vîrste, potrivit la stat, cu părul des şi cărunţ, cu musteaţa mai mult albă, intră în odaie zîmbind binevoitor. Poartă gospodăreşte un pardesiu lung şi e blînd şi simpatic la chip. D-l Dubău îşi aşează pălăria şi bastonul pe un scaun, strînge mîna lui Lucan şi spune continuînd să surîdă:

— Tocmai eram prin tîrg cînd m-am întîlnit cu Spiridon. Fiindcă s-o întîmplat să fiu pe-aproape, zic: „Ia să mă duc să văd ce vra conu Ionică“.

— Foarte bine ai făcut, domnule Dubău, spuse Ionică, oferindu-i un scaun. Aş dori să ne uităm amîndoi pe listă... Te rog, dă-mi puţin concurs... nu că mi-e frică... dar... oricum...

— Vai de mine, la poruncă, cînd doriţi!... Şi în astă sară... răspunse d-l Dubău dîndu-şi poalele pardesiului într-o parte, ca să poată sta cum se cuvine pe scaun.

— Astă-sară avem întrunire la Lipan... n-am să pot... Mine însă... negreşti. Văd o mulţime de nume... habar n-am cine sînt!...

Şi Ionică Lucan, scoţînd din buzunar o listă lungă, zise uitîndu-se pe dînsa la întîmplare:

— De pildă... Botez, Botez, Botezatu, Budălescu, Bogriman... Cine-i Bogriman?

— Ei, făcu d-l Dubău, rîzînd de-a binelea... Nu mai şede aici. S-o mutat la Vaslui... O fost trîmbiş la artilerie... acu-i la pensie. Are pămînt la Negreşti. Cînta din fligoarnă... o mîndreţă! Şede pe strada Albă, la o babă...

— Oare să vie la vot?

— Dacă-l chemaţi... vine.

— Să-i trimet bani de drum. Cutureanu, Codăescu, Cotăescu, Ciovir-nache, Curcumeli, Ciocălău... Pe Ciocălău îl cunoşti?

— Cum nu? Stă în Ocolu vitelor... are o căsuţă cu trei perji în faţă. E la drumu-de-fier... Da-i finu lui domnu Tătaru.

— Atunci nu-i bun.

— E cununat de dînsul.

— Da' Cuţui? Cine dracu mai este?

— Ţiganu... spuse d-l Dubău rîzînd vesel de spaima nemotivată a lui Lucan.

— Care ţigan? întrebă Ionică.

— Potcovariu. Cinci lei, indică d-l Dubău tariful meşterului în astfel de ocazii.

Lucan întoarse faţa.

— Giurgiuveanu, Gorgan, Grinberg, Goagă, Grundu... Aista... par-că-l ştiu eu cine-i, zise el cercînd să-şi aducă aminte.

— E mort, spuse scurt negustorul.

— Stăi să-l şterg... să nu mă duc la dînsul. Da' Ifrimoiu?

— Nu votează. Şi-o pierdut drepturile...

— Bine că le-o pierdut! Miron, Mironică, Mironeanu, Mironescu, Mirinescu, Misirliu, Mitigan... Aista nu-i unu înalt şi bărbos care are el obicei de se-mbată?

— Acela-i Tilibaşa de la judecătorie. Mitigan îi unu scurt... stă acum la Domneşti. Are el un neg mare pe nas, ici. Are şi o vie... da' de vreun an o dat şi la dînsul filoxera.

— Cu Rotaru cum stai? întrebă Lucan.

— Pentru dînsu trebuie să vorbeşti cu Săvulescu de la serviciul tehnic... e cam prietin cu nevasta lui.

— Apoi, atunci?

— Atunci... foarte simplu. Mata îl rogi pe dînsu, el pe nevastă şi nevasta pe bărbat, zise negustorul rîzînd cu glas. Aşa se face treaba, coane Ionică, sfîrşi d-l Dubău lovînd cu palma uşurel peste piciorul candidatului, pentru a-i dovedi neexperienţa în trebile politice.

— Savinschi Tadeu... Aista-i vreun polonez...

— Moş Tadiu e bătrîn de tot, spuse d-l Dubău. Nu iese din casă. Stă pe logofătul Tăutu... Cu trăsura poate să-l aduceţi. Da' mai bine lăsaţi-l... e prea ramolosit... strică votu.

— Bine, domnule Dubău, zise Lucan închizînd catastiful şi vîrîndu-l în buzunar. Te rog vină mîine să vedem ce-om putea face... vād că-i cunoşti pe toţi... Nu iei un rachiu?

— Cred că nu strică, glumi bătrîneşte d-l Dubău.

— S-aducă două păhăruţe cu rachiu şi citeva felii de prezentin, porunci stăpînul servitoarei.

— Îi cunosc, bată-i norocu, urmă d-l Dubău bine dispus, revenind la remarca lui Lucan, înainte de rachiu. De cîte ori n-am fost pe la dînşii... cu domnu Ştefănescu, cu domnu Logaridi... cu cuconu Costică... cu domnu Andriiopol, — haide, Dubău! — haide. La 905 îmi zice domnu Şoimariu — voiau atunci să-l mănînce, da' a avut spete la Bucureşti — zice: „Dubău, fără dumneata nu fac un pas“. Apoi bine, domnule Şoimariu, dacă-i așa, să mergem. Şi... ne ducem.

Aici d-l Dubău începu să ridă cu hohot, punînd pe masă păhăruţul cu rachiu, pentru ca ilaritatea sa să nu-i verse conţinutul.

— De ce rîzi? întrebă Lucan mirat.

— Aşteptaţi să vedeţi.

— Ei, noroc, domnule Dubău! zise Lucan ciocnînd şi ridicînd păhăruţul în dreptul nasului.

— Să trăieşti, cucoane Ionică!

— Joi să bem şampanie.

— Să dea Dumnezeu, coane Ionică! Să vă trăiască cuconiţa şi puişorii. O luăm întăi pe strada Sălciilor — continuă d-l Dubău oţărîndu-se de ţăria tescovinei — da' tare-i! făcu el în treacăt — şi ne oprim la Ghiţă Gafencu... venea în capul străzii. O murit săracu mai anu trecut. Nu ştiu, l-aţi cunoscut?

— Nu l-am cunoscut.

D-l Dubău rîde şi mai tare de răspunsul lui Lucan.

— Ne dăm noi jos din trăsura şi intrăm cu domnu Şoimariu în ograda — aici d-l Dubău luă de pe farfurie o felie de caşcaval — Gafencu, într-un cămeşoi pin' la călcăie, era prin iunie — trebăluia c-o femeie pe la poiata găinilor. Eu ştiam că-i nebun, da' păn' acolo nu mi-l închipuiam. Îl strig: „Bună ziua, domnule Gafencu, ia poftim mă rog mai încoace“. Da' el de colo: „Ce vreţi mă?“. Şi, fără să mai aştepte răspunsul nostru, unde nu înşfacă, cucoane, un hadarag¹, şi amandea spre noi cu paru-n mină. D-l Şoimariu, cît ai clipi, o rupt-o de fugă... îi sfîrîiau călcăile, nu alta!... Eu, după dînsul... şi... mină, birjar! Că nebunul, Doamne iartă-mă, ajunsese la porţiţă, cu ochii holbaţi.

Şi d-l Dubău, rechemîndu-şi în minte toată vioiciunea scenei, îşi trînti fără milă o palmă peste genunchiul drept, rîzînd cu poftă mare şi clătînd semnificativ din cap. Pentru Ionică subiectul nu era de loc vesel.

— Şi pentru ce v-a primit el așa? întrebă Lucan.

— De abraş ce era, răspunse d-l Dubău, mestecînd aşezat prezentinul. Dar nu mai făcuse niciodată una ca asta...

Candidatul nostru rămase pe gînduri.

— La 905, începu din nou d-l Dubău — nu că mă laud — eu l-am făcut deputat pe domnu Şoimariu... că dumnealui nu prea era iubit. Zicea mereu: „Serviciul dumitale, domnule Dubău, n-am să-l uit niciodată“. Tea! Ţi-ai găsit!... Că el l-o uitat chiar de a doua zi!...

— Cum se poate? exclamă indignat candidatul.

¹ Hadarag — băţ gros.

Și vehemența sentimentului cu care Ionică își manifestase uimirea voia să arăte negustorului că ingratitudea nu face parte din caracterul lui.

— Păi nu mi-o făcut-o ? zise d-l Dubău.
— Ce ? întrebă Ionică cu interes. Nu mai luăm vreun păhărel ?
— Mulțămesc... e de ajuns. Vine popa Costache la mine...
— Apropo de popa Costache, întrerupse Lucan. Să-i spui să-și astimpe gura dacă nu vrea să vadă pe dracu...
— Da' ce-i ? îl știam om cuminte... zise d-l Dubău serios.
— Te rog să-i spui numai atîta.
— Bine. Îi spun. Vine popa, cum zic, la mine : „Aman, vere Ștefănică... știu că ești prietin cu domnu Șoimariu... numai el poate să mă scape“... — un ginere al lui dăduse de un bucluc. Bine, părinte. Îi trimet o scrisoare recomandată... pace ! Popa din nou : „Aman-zaman ! hai cu mine, frățioare, la București, îți plătesc drumu“. Zic : „Hai, părinte“... Aveam și eu olecăț de trebușoară prin capitală. Ajungem la București...
Lucan scoase ceasul...
— Vă grăbiți ? zise d-l Dubău.
— Nu, mai am timp, îl liniști Ionică.
— Ajungem la București... și... întins la domnu Șoimariu — ședea atunci pe bulevardul cel nou. Nu se sculase. „Veniți mai tîrziu“, ne spune feciorul... adevărat tocmai ca acela... „veniți pe la 10, că eu plec la 9“. „Mai bine, zic, îl așteptăm, să nu-l scăpăm“. Ne-o ținut afară vreun ceas și mai bine. Am deschis cortelul, bura mărunțel și era o umezeală rece de te pătrundea la ciolan — asta se întîmplase pe la jumătatea lui noiembrie. Bine. Așteaptă, Dubău ! Înțepenisem de frig. Bietul popă, cînd tropăia din picioare... cînd își arunca minile împrejur, să se dezmoștească. În sfîrșit, ne primește. „A ! dumneata ești, domnule Dubău“, zice, da' știi, sirios. Mîna, nu. Îi spun eu cum îi pricina, părintele dă suplica, da' el, încruntînd din sprincene : „Nu știu dacă oi avea timp, am proces“. Popa, de colo, nici una, nici două, scoase trei hirtii și le pune sanchi-pontu pe masă...
— De cîte o sută ? întrebă timid Lucan.
— Nu, de douăzeci. Mie mi-o plesnit obrazu de rușine și mă strîmb urît la popă... că adică ce-o făcut ? Așteptam să se supere și să ne deie afară. Aș ! de unde ? O scos portofelul de la piept, o tras afară un pachet îndoit de bumăști și le-o pus frumușel și pe cele trei, parcă ar fi fost de-acolo. Îmi venea să intru în pămînt. Da' popa, la ieșire : „De ce ?... sînt bucuros... numai să-mi facă“. Și, iaca așa, cucoane Ionică, încheie domnul Dubău ridicînd glasul și gîdilindu-l la picior.
— Și i-a făcut ? întrebă Lucan.
— Ți-ai găsit ! exclamă d-l Dubău. I-o scris că nu vrea ministru.
— Cred că nu se mai alege, zise Lucan.
— O cercat la 907... Basta !... nu l-am mai ajutat. Prea și-o făcut de urît ! Nu se mișca fără parale. Lua și 20 de lei...
Ionică se gîndi cu respect la d-l Irimia.

— Apoi s-o vîrît și pe la păduri cu fel de fel de jidani. Prea s-o feștelit. Dă... și deputăția trebuie s-o ții...
— Ce crezi, domnule Dubău, Tătaru stă bine ?... întrebă Lucan.
— Cam, făcu d-l Dubău. Are trecere printre slujbași... da'... nu cred să iasă.
— Atuncea... ne-am înțeles, domnule Dubău.
— Mine, tot pe vremea asta. Vin negreșit.
— Și dacă nu te superi... poimîne mergem și în mahala.
— De ce nu ? Vai de mine ! Cu toată plăcerea.
— Apropo... cunoști pe unu Silion ?
— Un bețiv...
— Așa ? Zicea că are 17 voturi.
— N-are nici pe dracu... Să nu vă potriviți.
— Îți place ? Îmi cerea 200 de lei.
— Apoi cearcă și ei... dacă se prinde, bine, dacă nu... Atunci, la revedere, coane Ionică.
— La revedere, domnule Dubău. Vorbește și cu prietini dumitale. Și negustorul, luîndu-și rămas bun de la Ionică Lucan, îl părăsi cu zîmbetul lui obișnuit, petrecut pînă la portiță de candidat.
Întunericul nopții scosese stelele pe cer. Amicul nostru cuprinse c-o privire bolta înstelată de la răsărit la apus, zicînd îngrijat :
— Trebuie să mă duc la Lipan.
Și el intră în casă învăluit de mîhnire.

VI

Cum a inserat, a început să se strîngă lume la Costache Lipan. Frînari și slujbași mărunți de la drumul-de-fier, lucrători cu palmele și gospodari mărginași, meseriași și mici negustori, grupe-grupe sau răzleți, veneau la crîșmă cu aerul unor oameni care-și împlinesc o datorie. Ei intrau pe din față, cu francheța omului care n-are ce-și bănuși, ori dacă niscaiva scrupule de protocol îi făceau puțin timizi, se îndreptau cătră portița de din dos, și cu toții luau loc în ogradă, la o masă lungă, pregătită anume într-o șandrama veche de scînduri, pentru popici, ori în odăile dughenii.

Spiridon și Balamaci, sub conducerea lui Grigoriu, fac onorurile. Părintele Neculai a venit și el din vreme, dar nu s-a fixat încă nicăiri, ci se plimbă de colo pînă colo, convorbînd cu poporării săi. Lipan, cu doi băieți, începe să care vinul în sticle și în căni de lut pîntecoase, ținînd dreaptă socoteală — se înțelege, cu oarecare aproximație — în folosul prăvăliei ; iar Grigoriu, un om mărunțel și burtoș, cu panerul în mîna, distribuie invitațiilor felii subțiri de salam, dobă, ca un mozaic mașcat, și cîrnați cu usturoi — mezelicuri proaspete, cumpărate de la Iancu Stratulat, alegător și el la colegiul lui Lucan. În curînd cele trei sălițe ale dughenii și șandramaua de afară sînt pline de cetățeni. Înăuntru te sufocă năbușala, și un miros acru de vin, amestecat cu aroma *trandafirilor*, plutește pe deasupra asistenței. Oamenii vorbesc liniștit între dinșii... tot

felul de interese : năcazuri familiare, neajunsurile meseriei, oftează de nevoile vieții, orice, afară de subiectul pentru care sînt chemați. Numai părintele Neculai, într-o odaie din fund, unde s-a retras un grup de slujbași — o mică aristocrație a colegiului — a adus vorba despre calitățile lui Lucan și de norocul orașului, dacă va fi el deputat. Spiridon și Balamaci sînt agenți de legătură între publicul consumator și beciul stabilimentului.

În sfîrșit apare și Lucan în fruntea statului-major al partidului. Toată lumea, în picioare, bate în palme, strigă ura, iar părintele, care s-a alipit și el de membrii marcantî, își manifestă entuziasmul cu glas puternic de stentor și aplaudînd călduros.

Lucan trece în revistă întreaga adunare, întii în odăile de sus, apoi în ogradă, unde încet-încet se strînge toată lumea, zicînd la intervale : „Bună sara, bună sara, bine v-am găsit, domnilor“, nemaiștiind cum să strîngă atîtea mini care i se întindeau. Din cînd în cînd întrebă :

— Aveți tot ce vă trebuie ?

— Este... este de ajuns, îi răspund cetățenii mai bucuroși acuma de prezența lui.

— Grigoriule, ia mai pune niște dobă și vezi să nu lipsească pînea. Balamaci, s-aducă vin ! Văd c-aici s-o mîntuit.

— Da' lăsați, că-i de ajuns, slavă Domnului !... se apărau cetățenii.

Lucan este mulțămît. Totul s-a făcut în regulă. Acum trebuie să urmeze partea a doua a întrunirii, episodul principal, în vederea căruia a convocat mai cu seamă colegiul. Într-adevăr, membrii partidului îi dau ghes într-una lui Lucan ca să-și spună și cuvîntul său politic, iar amicul pare că amină mereu momentul fatal. În sfîrșit, își ia îndemnul, tușește în palmă și începe :

— Domnilor alegători...

O liniște mormîntală se face cît ai clipi. Ionică urmează, după ce înghite în sec :

— Ori de cîte ori mă găsesc în mijlocul domniilor-voastre, simt o mare plăcere, care plăcere... nu numai că este... mare, dar îmi dovedește până la evidență că între dumneavoastră și mine este o strînsă legătură.

— Bravo ! Să trăiască domnu Lucan, bătu în palme părintele Neculai și alți cîțiva pe lîngă dînsul.

— Domnilor !... Ca cetățean al orașului nostru, trebuie să simt o mare bucurie cînd văd strînși la un loc reprezentanții meseriilor... ai comerțului... ai funcționarilor, în frunte cu clerul, temelia societății noastre. Dumneavoastră, domnilor, sînteți clasele producătoare... laborioase albine... care întocmai ca și mica insectă... Să aducă puțină apă, porunci Lucan scoborînd glasul.

— Adă, măi, un pahar de apă, strigă părintele Neculai.

— Beți puțin vin, îi întinse paharul un slujbaș de la percepție, care stătea pe bancă aproape de orator și se uita în ochii lui cu interes.

— Mulțămesc. Domnilor alegători și iubiți concetățeni ! Dacă noi sîntem capul organismului social, dumneavoastră sînteți membrele pro-

ducătoare și vă întreb : ce s-ar face capul dacă membrele ar refuza concursul ? Deci fără dumneavoastră nu poate să fie progres.

— Așa este ! Muncim din greu, strigă un frînar de la Căile Ferate.

— N-avem de lucru ! se plîne un meseriaș din fundul sălii.

— Domnilor, aveți în fața dumneavoastră două partide de guvernămînt care trebuie să le votați, continuă Ionică trecînd peste cele două întreruperi contradictorii. Înainte vreme, cînd secretul votului nu era garantat, care a fost nu demult, conștiința cetățeanului era violată, și cetățeanul era, ca să zic așa, la discreția guvernului. Astăzi, din fericire, nu se mai poate vorbi de astfel de lucruri, care nu le regretă nimeni și care au trecut în noaptea timpurilor, pentru a mă exprima astfel. Astăzi veți alege în deplină conștiință, la alegerea care are loc joia viitoare, pe acela care veți socoti mai vrednic dintre noi. Guvernul, avînd nevoie de oameni capabili, mi-a propus și mie să candidez...

Unul din statul-major tuși cu înțeles.

— Dacă am primit cu plăcere, zise Lucan întorcînd capul cătră falsul răgușit, este numai pentru ca să vă pot fi de folos domniilor-voastre și pe această cale...

— Trăiască domnul Lucan ! Ura ! Bine ați făcut ! aprobă toată partea mesei de lîngă orator, în frunte cu popa.

— Din opoziție se prezintă d-l Tătaru...

— Jos cu el ! răcni părintele Neculai.

— D-l Tătaru este un avocat bun, nu-i nimica de zis... un om... în sfîrșit... onorabil... care la vremea lui ar merita poate să solicite încrederea dumneavoastră. Însă... este, domnilor, un însă... care după mine are un mare cusur și care tocmai din această pricină îi întunecă toate meritele. D-l Tătaru, departe de a fi un democrat... așa zice mai degrabă că este un demagog. Acum mulți dintre dumneavoastră mă veți întreba desigur ce este un demagog...

— Un tîrîie-brîu... explică cineva din sală cu glas tare.

— Prietinel de colo spune că-i un tîrîie-brîu, remarcă Lucan. Nu în sensul acesta l-am întrebuintat eu. Un demagog, domnilor, este tot ce poate fi mai primejdios, căci niciodată demagogul nu se interesează de nevoile poporului, care de cele mai multe ori trebui să primeze toate interesele noastre, ci are în vedere numai și numai interesul său personal, pentru care el se ridică pe spinarea dumneavoastră...

— Jos cu el ! Nu ne trebuie ! zberă un acar de la drumul-de-fier învîrtindu-și șapca și ridicîndu-se în picioare ca să fie mai bine văzut.

— Așa este ! Nu ne trebuie ! se lepădară de dînsul cîțiva din fund.

— Nu-l credeți, domnilor ! — aici Lucan făcu un gest larg cu mîna — nu-l interesează suferințele domniilor-voastre !...

— Ce-i pasă lui ? El cîștigă mii de lei... îl denunță un meseriaș care agonisea ceva mai puțin.

— Nu vreau să-l critic pe domnu Tătaru, reluă Lucan, și nici nu vreau să arăt cum cîștigă domnia-sa miile de lei. Nu-mi place să critic. Nu vreau nici să repet înaintea domniilor-voastre cele ce spune lumea cu pădurea de la Mogoșești. Chestiunea îmi repugnă. Cine este marele vinovat că țărani au ajuns la sapă de lemn... nu știu și nici nu do-

resc să știu. Afacerea este prea tristă, și desigur că, mai curînd ori mai tîrziu, justiția va trebui să-și spuie cuvîntul. . .

— S-au înfruptat ei mulți, insinuă unul.

— Domnu Tătaru o luat ca dintr-a lui, lămuri altul.

— Că a fi d-l Tătaru principalul autor, după cum ne spune prietînul de colo. . . îl privește. Dar nu despre asta voi să vorbesc. Am un argument mult mai puternic împotriva domniei-sale.

— Bravo ! se entuziasmă singur popa.

— Știți că guvernul pregătește reforme însemnate, căci nu mai putem trăi în halul acesta. Domnilor, nu este țară în Europa, afară de Rusia, mi se pare, unde procentul analfabeților să fie așa de mare ca la noi. Nici în Bulgaria. . . nici în Serbia, nici chiar în Turcia. Țăranul o duce greu de tot ; dar ce să mai vorbim de țăran, cînd și domniile-voastre nu trăiți mai bine decît dînsul. . .

— Cu 60 de lei pe lună și cu 5 copii, ce să fac ? Șapte suflete ! . . . se plînsese destul de energic unul.

— Așa este ! Numai nu murim ! complectă altul.

— Știu, domnilor, că o duceți greu de tot. De aceea guvernul vine cu reforme mari, care vor ușura foarte mult viața orășenilor. Meseriile vor fi modificate, comerțul protejat, situația materială a funcționarilor, îmbunătățită. În sfîrșit. . . avem un guvern. . . care îl susținem din toate puterile noastre. Ei bine, domnilor, d-l Tătaru s-a pronunțat *coram populo*¹ contra acestor reforme.

— Rușine ! Jos cu el ! strigă popa și încă vreo zece guri.

— Votînd pe d-l Tătaru, veți vota împotriva domniilor-voastre, și, dați-mi voie să nu cred că este cineva aici care nu dorește să-și îmbunătățească soarta cu un moment mai devreme. Iată de ce, domnilor și iubiți concetățeni, vă rugăm ca joi să mergeți la urnă toți ca un singur om. Dumnealor și-au luat ca semn crucea. . .

— Jos crucea ! zise părintele Sălăvăstru fără voie.

— Dar avem convingerea că le veți lega-o în spinare și . . . ca și Mintuitorul — dar ce distanță, Doamne, de la vierme pîn' la astru ! — o vor duce pe calvar pentru greșelile lor. Semnul nostru este steaua. . .

— Sus steaua ! zbierară 20 de gîtlejuri.

— . . . și cu ochii spre cer, adică la Dumnezeu, ne punem speranța în viitorul poporului nostru, care îl sprijinim din toate puterile și care la nevoie ne dăm și viața. Trăiască guvernul ! Jos opoziția ! Am zis.

Un ropot de aplauze, întretăiate de „bravo ! . . . trăiască domnul Lucan ! . . . sus steaua ! ” . . . izbucni din toate părțile și ținu mai multă vreme. Oratorul, după ce-și isprăvi discursul, scoase o batistă și își șterse sudoarea care-i aburise fruntea.

— Să nu răciți, domnule Lucan, se îngrijiră cîțiva alegători de sănătatea prețioasă a candidatului lor.

Lucan se întoarse către bărbații marcanți care stăteau în picioare la spatele lui și întrebă încet :

— Am vorbit bine ?

¹ În mod public (lat.).

— Foarte bine, îi răspunse un prieten. La început te cam încurcaseș, . . . dar ți-ai revenit repede.

— Mi-era gura uscată . . . nu știu de ce.

— De emoție . . .

— Mai ales figura cu ochii la stele și cu crucea în spinare a fost cît se poate de reușită, observă cel care se știrise în mijlocul discursului.

Lucan, înțelegînd ironia și știind că amicul e nemulțămît fiindcă n-a încăput și el pe lista candidaților, ca să evite scandalul, îi aruncă numai o păreche de ochi, care, din fericire, nu produse nici un efect.

De astă dată, toată lumea din sală vorbea numai despre alegeri, comentînd discursul oratorului. Părintele Neculai zise către bărbații politici.

— Acuma, să cuvîntez și eu două vorbe.

— Să ascultăm, domnilor, pe părintele Silvestru, se adresă adunării unul din elită.

— Fraților și iubiților, începem popa.

— Domnilor, tăcere ! vorbește părintele, interveni din nou cetățeanul marcant.

— Fraților ! . . . Domnu nostru Isus Hristos o zis : „Unde este turma și păstoru să fie”. Turma este aici. . . sinteți dumneavoastră. . . poporu muncitor cum o spus așa de frumos prea onoratu nostru concetățean și iubitul nostru deputat, domnu Ion Lucan. Păstoru sint eu. . . și am venit în mijlocul dumneavoastră ca să scap de ispitirea celui viclean. . .

— Bravo, părinte ! Cel viclean e Tătaru, aprobă cu convingere Ionică Lucan.

— Dar eu sint păstor numai pentru cele sufletești, din cer ; pentru trebile lumești, de care-s legate interesele și nevoile dumneavoastră pe pămînt, păstorii care vă conduc sint dumnealor. . .

Și părintele întinse degetul cu gest arhipăstoresc către bărbații politici.

— Așa este ! bravo ! să trăiască domnu Lucan ! vociferară cîțiva inși.

— Fraților și iubiților ! Joia viitoare aveți de ales între guvern și opoziție. Guvernu, domnilor, reprezintă vrednicia, tăria și puterea ; opoziția reprezintă slăbiciunea, neputința, căci altmintrelea, dacă ar fi fost vrednici, n-ar fi pierdut puterea pe care o avut-o și dumnealor. . .

— Așa este ! bătu-n palme un funcționar care rămase încîntat de argumentul popii.

— Prin urmare, fraților, să mergem cu cei tari, cu cei vrednici și cu cei care ne pot folosi, și să lăsăm pe altădată pe cei care numai ne încurcă. . .

— Bravo, părinte ! îl felicită entuziasmat Ionică Lucan, al cărui ton însemna : „Nici nu mă așteptam”. Și toți alegătorii, bătînd în palme, aprobară : „Așa este ! ”, uitîndu-se care mai de care cu atenție veselă în ochii popii, ca să vadă ce mai spune.

— Bun este și domnu Tătaru — urmă părintele — că e din țîrg de la noi, dar acuma nu e vremea lui. Să mai aștepte și să ne lese să ne ușurăm nevoile noastre, care ne înădușă. Cine nu cunoaște pe domnu Lucan ?

— Sus cu el! Trăiască conu Ionică! Jos Tătaru, răspunseră în cor vreo zece glasuri.

— Casa dumisale e deschisă orișicui; masa dumisale este și pentru bogat și pentru sărac; banu dumisale este la îndemina văduvei și a orfanului.

— Părniceasa, șopti la urechea vecinului adversarul invidios al lui Ionică Lucan.

— ... și, cum zice psalmistu, din prisosul lui s-o ușurat bolnavu și nevoieșu. Să ne fericim, fraților, că-l avem în mijlocu nostru și să ne rugăm lui Dumnezeu să ni-l ție în viață până la adinci bătrînețe, pentru fericirea orașului nostru și pentru norocu copiilor dumneavoastră. Să trăiască domnu Lucan și partidu dumisale, precum și toți acei care-i vor da votu joia viitoare! Sus steaua! Amin!

Un zgomot infernal izbucni subit îndată ce părintele Neculai își încheie discursul. Ionică Lucan aplauda cu frenezie și tot așa de călduros aprobau și ceilalți membri ai partidului care se grăbeau să stringă mâna popii. Părintele Neculai se șterse pe cap de nădușeală și-și așeză coada acolo unde trebuia.

După ce se potoli entuziasmul, Lucan, aruncîndu-și ochii pe masă, zise:

— Eu văd că domnii alegători stau degeaba. Spiridoane, să mai aducă ceva vinat, fiindcă acuma atîta daravelă mai este de făcut.

— Dară e de ajuns, domnule Lucan!... se împotriviră doi-trei.

— Poate că e de ajuns pentru dumneavoastră, ripostă jovial candidatul... da... domnul Petrovici de acolo stă cu ochii la stele... și stelele numai joia viitoare sînt bune.

Cei care auziră apropoul lui Lucan rîseră cu gust clătînd din cap, admirînd adică — cum ar veni — istețimea candidatului.

Lucan se adresă unui bătrîn:

— Ce mai zici, moș Gavril?

— Apoi... zicem bine deocamdată, răspunse moșneagul, vesel c-a fost interpelat.

— Ți-a fătat vaca, domnule Pavel? se interesă Lucan de altul. Știi că-mi spuneai săptămîna trecută...

— O fătat, coane Ionică.

— Vițel, vițică?

— Ba-i un boușor.

— Să-ți trăiască!

— Foarte vă mulțămim. Să trăiți și dumneavoastră!

— Acu să-ți mai fete încă unul.. și iaca, părechea de boi e gata.

Apoi, adresîndu-se colectiv: Poate a da Dumnezeu să ploaie...

— Mare nevoie este... oftă un moșneag care ședea chiar lîngă Lucan.

— Cum să nu fie? Vorba ceea: „Dacă nu plouă în mai, n-ai mălai“, zise candidatul.

— De asta așa-i, răspunseră cîțiva.

Nichifor se apropie de Lucan:

— Domnu Tătaru ține întrunire la Ursache, spuse el.

— De unde știi? întrebă Lucan.

— Vin de-acolo.

— Are lume multă?

— Vreo douăzeci de oameni... nu-s mai mulți...

— Cine sînt?

— De la gară este Niță, Vasile Bogdan, cîțiva din ungurenii lui Fodor... Pantîru... nici douăzeci.

— Să mergem și noi acolo, zise Lucan prietinelor săi; apoi, cătră adunare: Vă mulțămim, domnilor, pentru încrederea care ni-o arătați și vă rugăm să credeți că și noi, la rîndul nostru, vă vom sprijini din toate puterile. Acuma... dacă aveți bună plăcere... puteți rămîne mai departe aici... Aveți tot ce vă trebuiește la dispoziție, iar joi cuvîntul de ordine să fie: „Nici un vot lui Tătaru!“.

Cele din urmă vorbe ale candidatului fură iarăși acoperite de răpăituri, de bocănituri și de strigăte răgușite. Lucan salută adunarea cu pălăria, pe care o ținu cîțva timp în aer, strînse mai multe mini asudate și părăsi șandramaua lui Lipan, cu sentimentul că a mai scăpat de o greutate, îndreptîndu-se voios cu prietini săi spre domiciliul politic al lui Tătaru. Tocmai cînd trăsurile încărcate ale amicului nostru se deșertau în fața stabilimentului lui Ursache, întrunirea opozanților se sparse, și Tătaru, în fruntea partizanilor săi, părăsea localul. Dînd cu ochii unii de alții, cele două tabere vrăjmașe se opriră la distanță.

— Bravo, domnule Ionescu, zise Lucan cătră unul din auditorii lui Tătaru, nu știam că te-ai dat cu opoziția... Vom ține socoteală...

— Ce socoteală, stîrpitură! zbieră Tătaru, ieșînd din mulțime și făcînd un pas înainte.

— La cine răcnești, mizerabile? Mă iei drept unul de la Mogoșești? ripostă Lucan, înaintînd și el dintre prietini lui.

— Îndrăznești încă să vorbești! Uitați-vă, oameni buni — și Tătaru arată disprețuitor spre Lucan — cred c-ați auzit de vătavul lui Rothemberg...

— Las', că te învăț eu minte, ciocoi puturos! zise Lucan amenințînd cu degetul.

— Până cînd mi-i învăța tu minte, am să-ți leg joi tinicheaua de coadă, îi făgădui Tătaru.

— Du-te și sărută mîna lui conu Jules, ca să te miluiască, spuse Lucan cu dispreț. Apoi, îngroșîndu-și glasul: Rușine!

— Mazetă! Cămătar! Harpagon!...

— Stăi, că-ți arăt eu, canalie!

Și amicul nostru voi să se arunce asupra dușmanului său.

— Să nu te apropii, secătură, că-ți zbor crierii! zise liniștit Tătaru întinzînd revolverul.

— Lăsați-mă! strigă Ionică Lucan vînzolindu-se în mîinile celor care îl stăpîneau, făcînd să lucească și el țeava unui revolver de buzunar.

Partizanii interveniră de ambele părți:

— Domnule Lucan...

— Dragă Tătaru...
 — Sede rău!
 — Vă vede lumea, domnilor...
 — Bre! nu nebuniți...
 — Vreți să se întâmple moarte de om?
 — Au să-ți plîngă țitoarele de milă, banditul! strigă Lucan furios, amenințînd pe deasupra capetelor cu bățul.
 — Complimente Părnicesei!
 Și Tătaru, rîzînd, se îndepărtă dînd bezele lui Lucan.
 — Huo! zbierară din urmă cei din ceata lui Lipan.
 — Huideo! răspuseră fluierînd partidul de la Ursache.
 Și cei doi adversari politici, cu secundanții lor, împrăștiindu-se, ulița, un moment tulburată, reintră iarăși în tăcerea ei obișnuită..

VII

Rezultatul îl cunoașteți...

Făgăduința lui Tătaru că-i va lega joi lui Ionică... etc... etc. s-a împlinit întocmai. I-a legat-o. Și acuma cred că ați înțeles pentru ce. Căci să alergi după morți ca să le ceri votul și să-ți pierzi timpul în zădar cu cei care nu-ți pot folosi; să ocărăști pe străini, tocmai cînd Ovanes n-a intrat în *consiliu*; să zici că un copil desculț și golăneț e drăguț numai pentru că ține degetul în nas; să te strici cu măcelarii, chiar cînd te-ai pus bine cu nevasta starostelui lor; să faci poduri năzdrăvane și să le distrugi tot tu, cît ai clipi; să fii econom în ziua risipei și prodig cu... Irimia; să expui, în sfîrșit, înalte teorii constituționale lui Toader Țîmpău... nu! aceste sînt greșeli pe care nu le-a făcut Ghiță Tătaru. Iată pentru ce, cu tot sprijinul părintelui Silvestru, care-l trecuse în foaia de zestre, și cu calda propagandă a lui Nichifor și Balamaci, amicul nostru n-a putut să reprezinte națiunea.

UN FIGZONOMIST

D-lui profesor D. Horvat

Ori de cîte ori mă uit la prietînul meu Hristache Păun, totdeauna îi admir meșteșugul cu care știe să înlătore o mică infirmitate a vîrstei. Din părțile occipitale, șuvițe mari de păr, aduse în față și ținute pe loc printr-un fixativ, care este secretul său, acoper ireproșabil capul lui gol și luciu ca un ou, așa că bărbierul poate să-i taie pe frunte, în semicerc, un breton admirabil improvizat. Cu socoteala asta — cît va ținea nu știu — Hristache își rîde de timp. Căci numai cu o minuțioasă cercetare descoperi trucul lui ingenios. Căinindu-și apoi și mușetețile, amicul meu, cu procedeele sale, repară fără odihnă ravagiile pe care necruțătorii ani zădarnic încearcă să i le facă.

Pentru mine, podoaba capului de multe ori în viață a fost o cauză de neplăcere. Hei!... îmi amintesc totuși cu duioșie de vremile trecute, cînd profesorii mei, pe lîngă alte defecte, îmi remarcău și circumstanța totdeauna agravantă că, în fața lor, mă prezentam cu capul cît un stog. Astăzi, vai, o obiecție la fel n-ar mai putea avea loc!

În dorința de a mă arăta în lume totdeauna cuviincios, capul meu acuma, cu pușinul ce i-a rămas, ia înfățișări cu totul deosebite, după zile. Uneori pare rebel, ca trupul unui arici cînd se zburlește într-o energică defensivă; alteori, așezat și lins, îți face impresia că numai ce a ieșit din fereedeu. În sfîrșit, cîteodată, convins că nu sînt pe drumul cel bun, o cărare luminoasă pornește de la una din tîmple — indiferent care — și se pierde ceva mai încolo. Căci, contrar lui Hristache Păun, asupra acestui punct nici pînă astăzi nu m-am fixat. Și, pentru că multiplele mele ocupații nu-mi dau răgaz aproape de loc, de cînd deschid ochii pînă noaptea tîrziu, cetitorul va înțelege de ce recurg întotdeauna cu greu la foarfecele și briciul meșterului bărbier.

Nu e mult de-atunci, afaceri urgente m-au dus într-un oraș din partea nordică a Moldovei. Chiar în dimineața cînd am sosit, aruncîndu-mi în treacăt ochii în oglindă, pe cînd ieșeam din otel, m-am convins că, pentru mai multă decență, trebuie neapărat să cer intervenția unui frizer. În strada Petru Rareș, între o magazie de mobile și un debit de tutun, o firmă atrăgătoare arăta tocmai ce-mi trebuia. Un pictor local pusese în imagini sugestive o idee, desigur a patronului. Tabla era împărțită în două registre. În cel din stînga, un domn bine soponit

a încercat să se radă singur înaintea unei oglinzi. Nenorocitul! O tăietură pînă la os arată încumetarea lui imprudentă. Din această pricină acuma se uită ca un prost la șiroiul de sînge care se scurge de pe briciul asasin. Artistul n-a izbutit tocmai bine să imprime figurii sentimentul moral al căinței, dar noi îl gîcim. Pentru ca exemplul să nu fie obscur, în despărțitura din dreapta, un specialist consumat — se vede asta atît din mișcările lui, cît și după pieptenele înfipt într-un cîrlionț — rade cu grația inerentă meseriei pe un client care, după chipul cum e înfățișat, trebuie să se simtă foarte bine dispus. Nici urmă de tăietură... se-nțelege. Mai jos, un anunț anume vestea cu litere mari că „aici se taie părul după figzonomia obrazului“, iar dedesubtul lui, un deget indicator te îndruma — de prisos de altfel — spre „intrarea în salon“.

Am intrat în salon.

De la ușă, ochii mi-au căzut întii pe o femeie stînd comod pe scaun și ținînd un copilaș mărișor la sîn, apoi pe o chitară atîrnată în cui, în urmă pe un om corpulent, cu musteață mică, care mesteca ceva cu multă convingere, radiînd o siguranță jovială și care, cînd s-a ridicat, a pus în evidență două brațe mult mai scurte de cum s-ar fi cerut, în sfîrșit, privirea mi s-a oprit pe capul unui client la care lucra din greu un cavalier artistic pieptănat. Toate aceste ființe și lucruri să zicem că s-ar fi potrivit cu interiorul unui salon. Ceea ce însă părea dispart erau țoalele de pe jos și podelele, cît se vedeau. Patronul, înghițind bolul alimentar, îmi arată un jeț, oferindu-mi serviciul lui. După ce m-am așezat, el mă privi o clipă concentrat, pentru a-mi studia figzonomia obrazului, ca apoi să-mi potrivească o coafură conform cu știința lui.

Felul cum m-a înfășurat în prostirea albă, care-n limbaj special se numește manta, îmi spunea lămurit : „Știu ce-ți trebuie“.

Eu îmi admiram chipul și așteptam. Fiindcă pe perețele opus o oglindă similară era așezată la aceeași înălțime cu cea din fața mea, mă vedeam multiplicat de patru ori, de cinci ori, ba din anumită poziție, într-un șir nesfîrșit. Dacă n-aș fi fost *intonsus*¹ și după cît îmi părea și hirsut, ca îndepărtații mei strămoși pe care i-a semnalat tristul cîntăreț din Tomis, mi-ar fi făcut plăcere fenomenul...

De o parte și de alta a oglinzii, două cadre îmi atraseră privirea. În cel din stînga nenorocitul prinț al Danemarcei privește prin evantaliu cum unchiul său criminal a căzut în cursa ce-i pregătise cu legitimă perfidie; în cel din dreapta, ... Maurul din Veneția și alba Desdemonă, îmbrățișați, își pledează cauza înaintea bătrînului senior, care, văzînd ce ginere smolit îi este hărăzit, s-apucă cu mîna de păr.

Shakespeare era deci bine apreciat aici.

Meșterul figzonomist își începu operația...

— Cine te-o tuns? mă întrebă el cu asprime.

¹ Netuns (lat.).

Cunoscînd de mai înainte obiecția lui, am vrut să cruț capitala de un discredit, în parte nemeritat, și i-am răspuns :

— În provincie.

— Acela n-o fost bărbier, decretă artistul meu.

Și, descalificîndu-mi practicianul la care sînt abonat de vreo zece ani, el vîrî mîna în buzunar, scoase o bucată de cîrnaț, mușcă un fragment, băgă cealaltă mîna în buzunarul respectiv, rupse cu dinții o fărîmă de pită și zise cu gura plină :

— Acela de-acu trebuie să-nvețe meseria.

Dacă lucrurile s-ar fi petrecut în chip normal, i-aș fi dat oarecare lămuriri atît în privința dezordinii, care îi provocase o îndreptățită mînie, cît și asupra meșterului meu din București. Dar cîrnațul și celălalt aliment îmi puneau dinainte o problemă care trebuia numaidecît rezolvită.

Pentru ca să-i fac cunoscut dispoziția mea, m-am posomorît subit, socotînd că astfel va pricepe el, mai ales fiind figzonomist. Dar bărbierul meu era la mare distanță de adevărata situație, căci își continuă masticățiunea cu mult sînge rece, pe cînd foarfecele țacăneau mereu...

Am și eu un cusur. Sunetele care îmi răsuna la ureche — nu vorbesc de scula lui — nu-mi place să le aud decît în timpul mesei, și uneori nici atunci, cînd sînt prea energice, cum erau în cazul de față. De aceea, văzînd seninătatea sa, i-am spus cu oarecare greutate :

— Domnule, te rog isprăvește de mîncat și pe urmă tunde-mă.

Dar figzonomistul nostru, luînd sfatul ca o grijă exclusivă pentru binele lui, îmi răspunse cu abnegație :

— Nu te îngriji de mine.

Și, ca să-mi arăte în același timp și sacrificiul pe care-l făcea din pricina mea, băgă în gură tot restul trandafirului.

De felul meu sînt puțin cam laș. Nevinovăția în special mă dezarmează. Văzînd că remarca mea a fost înțeleasă tocmai invers, am renunțat la explicații, dar mi-a pierit veselia cu care intrasem în salonul lui.

Bărbierul înghiți și de astă dată amestecul și-mi zise după ce-și șterse gura cu capătul mantalei de la gîtul meu :

— În curînd iese luna.

Deși chestiunea pusă astfel era destul de interesantă pentru mine, am păstrat totuși o prudentă tăcere, de frică să nu mai scoată de pe undeva alt nutriment. Văzînd că nu răspund nimic, îmi descrie cu degetul o roată mare în moalele capului, adăugînd :

— Iacătă-o...

— Oare ce să-i fac să mai întîrzie puțin? l-am întrebat eu, nepuțînd să rezist la verificarea suprafeței pe teren.

— Aleluia! răspunse calăul, aproape voios de nenorocirea mea.

— Nu cred: nu știi dumneata. Trebuie să fie vreun chip, i-am ripostat eu, convins că resursele omenești sînt fără sfîrșit.

— Sapa și lopata, declără el fără milă, tăindu-mi orice nădejde.

— Mi se pare... că-i bine să porți părul lung, am opinat eu și pentru a trage un profit din sfatul unui specialist, și pentru ca să justific înfățișarea amorfă cu care mă prezentasem în dugheana lui.

— Iarba, cu cât o tai, cu atîta se îndesește, spuse el sentențios, scoțîndu-și cu unghia dintr-o măsea o mică rămășiță alimentară. Apoi, pentru ca să se convingă dacă am priceput analogia aforismului său: Ești agricultor?

— Nu... dar tot n-ai dreptate. Ai văzut dumneata vreo femeie sau... vreun popă pleși?

— Cum nu... popa Vasile, răspunse el oprindu-se numai la una din categoriile mele.

— Excepțiile întăresc regula, i-am spus eu, nevoind să mă dau învins.

Aici el încercă să zîmbească puțin, ca să nu pară gluma mea fără gust. Apoi deodată, devenind serios și luînd tonul unei teorii adînci:

— Părul... el dacă crește... și dezvoltă, mă-nțelegi, o grăsime... dă-i cu apă de chinină. Dacă... contrer... îi uscat... dă-i cu brian-tină. Altăceva nu-i. Barba radeți?

— O rad pînă ici — îi arătai eu precis o linie de demarcație — pe urmă o iai binișor cu foarfecele și...

— O pierd.

— Tocmai. Vezi de mă rade bine.

— Catifea!

— Ți-i briciul curat?

— Serviciul antiseptic. E scris afară.

— Bine, afară o fi scris... dar înăuntru nu văd nimica...

— Apoi dacă-i vedea toate, îmbătrînești prea degrabă, glumi rîzînd bărbierul.

După ce obrazul îmi devenise, vorba lui, catifea, el învîrti împrejur scaunul și, făcînd doi pași înapoi, își puse palma streșină, ca să se convingă și de la distanță dacă opera sa convine sau nu figzonomiei obrazului meu. Apoi, întorcîndu-se la loc, se cinchi jos, îmi cuprinse obrazii între palme, îndepărtîndu-și capul cît îi permitea lungimea brațelor, și zise satisfăcut:

— Buun!

Constatai că mezelicul avusese un pic de usturoi.

— Oleacă tot m-ai pișcat, zic eu, ducînd mîna la locul lezat.

Dar el, cu cea mai perfectă nevinovăție:

— Era un coș. Tragem perdaf?

După ce îndeplini și ultimele formalități, luă de pe măsuță un pulverizator ruginit și, îndreptîndu-l amenințător înspre obrazul meu, începu să-i strîngă pompa de cauciuc mult mai energic decît ar fi fost nevoie, bineînțeles, dacă meșterul n-ar fi avut motivul lui. Instrumentul chinuit... sufla... gîfîia... fluiera — dar atîta.

— Nu iese nimica, am spus eu cu ochii închiși pentru ca să-mi garantez organele vizuale împotriva unei erupțiuni neașteptate și... cine știe, poate prea abundente.

— Să le bată Dumnezeu... lucruri nemțești, zise el fără multă supărare.

Și, obișnuit să învingă greutățile, turnă în palma făcută căuș un lichid aromat, apoi, apucîndu-mă cu stînga de barbă, mă spală frumos pe obraz.

— Luță — spuse el femeii lui — ia adă-mi din săltarul de jos o păreche de clempușe, să-l fac pe boier Făt-Frumos...

După cît mi se păru, tonul era cam ironic.

Femeia, cu sarcina ei în brațe, se ridică încet de pe scaun. Prin oglindă văzui că doamna Luță pornise din nou într-adaos. Va să zică, frizerul meu nu era numai bun figzonomist, ci și un emerit gospodar. Ea trecu în odaia alăturată, de unde se întoarse cu odorul ei și cu cele două instrumente mici.

Bărbierul, după ce-mi fixă mustețile încîrjitate cătră rădăcina nasului, puse un genunchi pe pămînt, ca un cavaler medieval cînd depunea omagiul, și începu cu instrumentul lui cicălit să-mi potrivească barba pe dedesubt.

— Cine cîntă din chitară? am întrebat pe frizer privind instrumentul din părete.

— Eu. Să-ți cînt marșul lui Napoleon... nici mîncare nu-ți trebuie. S-o fac în două, zise el ridicîndu-se în picioare și schițîndu-mi o o diră prin barbă.

— Pentru ce?

— Te-ar prinde mai bine.

— Nu cred...

Propunerea lui îmi evocă figura ornată a amicului Vasilică Odo-bașa, care, în ce privește barba, are același gust ca și artistul meu. Figzonomistul însă nu se lăsă:

— Dumneata ai nas mare.

— Și dacă am?

— S-ar asorta mai bine.

— Ce-are a face — zic eu — dacă am nas mare, urmează numai-decît să am și două bărbi? Las-o în una.

— Cum vrei... cu de-a sila nu ți-o fac.

— Atîta ar mai lipsi!...

Dar el nu se dădu bătut nici de astă dată:

— Unde mă pricep, mă pricep. Domnu Tufănică numai aici își face barba. De tuns se mai tunde el și la păcătosul ist din față... da' barba, numai la mine. Și dă!... Domnu Tufănică...

Bărbierul se opri la mijlocul ideii, dar eu înțelesei restul, că adică n-are a face d-l Tufănică cu mine. Apoi afirmă cu tonul unei desă-vîrșite siguranțe:

— Ai văzut barba domnului Tufănică...

— Nu, că de-abia am sosit.

— A, face s-o vezi!

El mă îndemna așa, parcă ar fi fost vorba de vreun monument al orașului.

Și, tăindu-mi niște peri inoportuni de la coada mustețelor, artistul meu continuă :

— Acu o căpătat și el slujbă.

— Da' ce... până acuma n-avea ?

— N-avea. Da' nu prea are el nevoie... îi merge strună la cărți...

— E om cu noroc.

— Barba și-o face în fiecare zi... da' știi, regulat. Acu trebuie să vie.

— Eu credeam că dumneata ești mai tare în păr... După câte îmi spui, însă, văd că barba...

— Într-amîndouă, îmi răspunse el nelăsîndu-mă să termin. Apoi, trecînd la o chestiune care nu avea nici un raport cu barba domnului Tufănică :

— Cu războiul ce se mai aude ?

— Rău. Nu intrăm.

— Și asta la dumneata e rău ?

Și el lăsă în jos mîna cu foarfecele, pentru ca să-mi arăte că nu împărtășește de loc părerea mea.

— Se-nțelege că e rău, am afirmat eu.

— Ce ești, mă rog, dumneata în armată ?

— Sînt scutit.

— De asta ești așa de viteaz. Ia să-ți tragă un glonț unde știu eu, și să te văd pe urmă !...

— Până cînd n-om vărsa puțin sînge, n-am făcut nimic, i-am răspuns eu, crezînd că-l conving.

— Vrai sînge ? mă întrebă bărbierul sever. Poftim...

Și, zicînd, își scoase briciul din buzunarul de sus, oferindu-mi-l deschis, fără să precizeze dacă e gata să-mi facă el operația dorită, ori să mi-o fac eu.

— Nouă, domnule, nu ne trebuie război, așa să știi, spuse el băgîndu-și briciul la loc, după ce-mi dăduse o lecție aspră.

— Bine... da' dacă te-or sili ?

— Cine, neamțu ? făcu el cu dispreț.

— Neamțul ori rusul...

— Atunci, care va să zică nu mai sînt independentă.

— Ba ești...

— Nu te uiți dumneata ce prăpăd?... Că scrie berechet la *Universul* cîți mor și cîți rămîn schilozi. Ne trebuie și nouă asta?... Știu eu ce le-aș face celor cu războiul... care nici nu ești pregătit...

— Aici cred că te-nșeli...

— Ce să mă înșel, domnule!... Mai zilele trecute — stăi să-ți spun cînd o fost... duminică o săptămînă — după întrunire, vreo treizeci de ținci cu lăutarii în cap... „Ura!... vrem război!“... Cine crezi că era în fruntea lor ?

— Domnu Tufănică, i-am răspuns eu, neștiind alt nume.

— Aș ! făcu el nemulțămît. Băietul popii...

— Ei, și ce ? N-are voie omul să-și spuie părerea ?

— Ba da... numai c-o umblat popa valvîrtej să-l scape de armată, și cum i-o venit scutirea... „la arme!“ Știu eu ce i-ar fi trebuit...

— Ce ?

— „Vrai arme, băiețele?“ întrebă blajin bărbierul ca să-l facă pe feciorul popii să cadă în capcană. Apoi, îngroșîndu-și glasul, cu ton formidabil : „Umflă-l și îmbracă-mi-l!“... și las' dacă nu i-o trece. Care va' zică, pe de o parte scuteală la cataramă, pe de alta... vrem război ! Așa le-aș face eu la toți care vorbesc prostii, sfîrși el posomorît.

Dar eu, făcîndu-mă că nu pricep aluziunea :

— Că foarte bine le-ai face !

Bărbierul se înfurie :

— Și nu mai sare odată rusu cu toată puterea lui, să-i ia mai degrabă dracu pe șocăți ! Ai în sprînceană un păr rău.

— Scoate-l.

— Luță — strigă el, ca să se audă în odaia alăturată, unde i se retrăsese familia — adă-mi cimbistra !

— Aud că rușii se pregătesc strașnic, am spus eu.

— Văleu, mamă, mamă, ce-are să mai fie ! Te pui dumneata cu muscalul ? Țară mare, domnule ! Acu i-o lăsat oleacă pe nemți să se îndulcească... știi... ca să li-o ardă mai bine. Să vă fac o *frecțiune* ?

Și el îmi puse sub ochi următorul tablou cu sorturile de care dispunea casa, împreună cu tariful lor respectiv :

„Violette de Parm	30 de bani
Eau de portocal	30 de bani
Eau de brad	25 de bani
Eau de quinine	30 de bani“

— Pentru ce, zic eu, *eau de brad* e mai efină ?

— Pentru că bradul e colea, sub nas... pe cînd portocala...

— Am înțeles.

Însă deodată, ivindu-mi-se o nedumerire :

— Bine, dar nu le-aduci pe toate din străinătate ?

— Isența de brad o prepar eu, spuse el fudul.

— Cum se poate ? am exclamat eu fără voie, aflînd că are și dispoziții industriale.

Și, neînțelegînd nici de astă dată sentimentele mele, frizerul îmi propuse să mă spele pe cap cu produsul lui. Puțin patriot, am preferat însă o marcă străină și, după ce o alesi de pe tablou, bărbierul îmi scutură deasupra capului un flacon, cu gesturi prea mari pentru cantitatea de lichid de care beneficiam. Apoi, așezînd șipul la locul lui, începu să mă frece c-o mare dezinvoltură...

— Freacă, te rog, mai încet, zic eu.

— Nu ești de-aici, îmi răspunse el găsînd tocmai acuma momentul potrivit să se intereseze de locul obîrșiei mele.

— Nu... domnule, zic, sînt de departe. Dă mai încet !

El își șterse minile de temple și, după ce-mi petrecu de două ori pieptenele prin păr, se opri grav, făcând o descoperire lugubră în vârful capului meu :

— Ai două cununii, îmi anunță el cu oarecare rezervă, probabil pentru ca vestea să nu-mi facă prea mare impresie.

— Unde ? am întrebat eu.

— Ici.

Și el mă gîdili cu unghia drept în creștet.

— Și ce înseamnă asta ? întreb eu îngrijat.

— Asta înseamnă că ai să te însori încă o dată.

— Ferească Dumnezeu ! am răspuns spăriat. Uită-te bine, domnule !

— Ce să mă mai uit, c-așa-i ! Iordane, vină și tu ...

Iordan, care tocmai atunci înflorea cu pămătuful obrazul clientului, își întrerupse operația și, împreună cu victima lui — înfășurată în manta — și cu ucenicul, care stătea neocupat la o parte, veniră și cu toții se uitară în vârful capului meu.

Prin oglindă vedeam trei capete plecate asupra mea, dintre care al lui Iordan se distingea printr-o frumoasă pieptănătură cu colț, iar al clientului printr-un obraz și jumătate bărbie mînjite cu clăbuci de săpun.

Dacă ar fi fost de față și Luța cu pruncul său, desigur, ar fi verificat și ei descoperirea figzonomistului. Pentru moment, însă, lipseau.

— Ești însurat ? mă întrebă bărbierul, văzînd că prezicerea lui mi-a stricat cheful.

— Sigur că sînt.

— De cîte ori ?

— Cum de cîte ori ? O dată. Nu mi-i de ajuns ?

— Ei, ai să te mai însori odată și ... pace !

— Nu cred, domnule, răspunsei eu avînd socotelile mele.

— N-ai ce-i face. Așa ți-i destinu ... cercă el să mă liniștească punîndu-mi înainte imutabilitatea soartei.

Bărbierul, sfîrșindu-și opera, îmi dădu o oglingioară ca să mă admir de aproape.

— Acuma ești altul, îmi spuse el.

— Cred și eu. Și, mîndru de rezultat : Nu-i de ajuns să-ți pui firmă și să zici că ești frizer, ca păcătosul de peste drum, care nici să tundă cîinii nu-i bun. Bărbieria, domle, îi lucru greu ... Apoi, observînd ceva : Stăi să-ți tai și părul din urechi.

Și pe cînd simțeam răceala fierului în pîlnia auditivă, el comenta fenomenul :

— Cînd începe să cadă din cap, crește, bată-l pîrdalnicul, în nas și prin urechi ...

Mă ridicai de pe scaun ...

— Îți șede tare bine acuma. Păcat de barbă. Măturița, băiete !

Băiatul, care după pieptănătură și îmbrăcăminte se vedea bine că-i în faza de tranziție, de la ucenic spre calfă, începu, după datină, să mă

curețe pe haine. Înfățișarea mea nouă îi deșteptă bărbierului curiozitatea să știe de rostul meu.

— Ai vreo chereștea ?

— Din nefericire, nu.

— Îi fi negustor, că acuma vezi fel de fel de ...

— Sînt deputat, am răspuns.

Dumnezeule mare, iată un lucru pe care nu l-aș fi crezut ! Iordan întoarse capul, fără să vrea, uitînd că este cu briciul în mînă, și tot așa și clientul, care, sucindu-se din greu pe scaun, dori să mă vadă și el sub această nouă înfățișare. Cît despre amicul nostru, meșterul figzonomist, îndată ce auzi calitatea mea, izbi în lături pe ucenic, îi luă repede măturița din mînă și, în persoană, începu să mă scuture cu multă acuratețe. Băietul se făcuse numai ochi.

Bărbierul zise dîndu-mi pălăria și bastonul :

— Vă rog să iertați ...

— De ce ? M-ai ferchezuit foarte bine.

— De asta așa-i ... da' vezi că ... noi bărbierii ...

Cu vorbele aceste, el își renegea toată purtarea față de mine, depreciîndu-și și breasla. Și dintr-un pas fu lîngă ușă, pe care o deschise cît era de largă, așteptînd la capătul ei cu mîna pe cleampă. Regretai imprudența mea, care stricase cheful acestui brav bărbier. Cînd trecui pe lîngă dînsul, el se îndoi adînc și, măcar că era departe de mine, îmi făcu încă puțin loc, ca și cînd aș fi fost de trei ori mai voluminos.

Părăsind — în grabă și, nu știu de ce, umilit — prăvălia acestui artist al briciului, dublat întrucîtva cu stofa unui om de știință, am ieșit în stradă, unde am admirat încă o dată cele două tablouri, dedesubtul cărora avizul cu „figzonomia obrazului“ căpătase acuma pentru mine deplinul lui înțeles ...

TEMPERAMENT EGAL...

Cu vreo doi ani înainte de război — dacă nu mă înșel prin 1912 — concurasem la un premiu al Academiei. Era o lucrare din științele morale, su subiectul fixat. Fiindcă scrisul meu n-a strălucit niciodată prin însușiri caligrafice, trebuia să găsesc pe cineva care, mai bine înzestrat decât mine, să se însarcineze cu copierea manuscrisului. Întîlnindu-mă într-o zi cu amicul meu, doctorul Caton, îmi spuse, auzind despre ce e vorba :

— Îți trimit eu un caligraf carej te va mulțami. E un băiat deștept și... ai noroc... tocmai e neocupat.

Peste citeva zile, într-o după-amiază, cînd voiam să mă las puțin pe canapea, aud clopoțelul sunînd. Eram cam pe la începutul lui noiembrie. De cîtva timp începuse să sufle un vînt rece dinspre miazănoapte, iar în ziua aceea cerul era încărcat, nouri negri se ridicau din toate părțile și prin dreptul ferestrelor flutura cînd și cînd, cite un fulg de zăpadă. De pe geam, văzui la ușa intrării un om zgribulit, cu gulerul sacoului rădicat — era fără palton — cu minile în buzunările pantalonilor și cu genunchii lipiți unul de altul. Fața nu i se vedea, dar atitudinea era a unui biet nevoiaș care își luase toate măsurile ce-i stăteau la îndămină, ca să suporte cît mai ușor biciuirile crivățului. Am ieșit în balcon și am întrebat din ușă :

— Cine-i acolo ?

Omul îmi răspunse prin altă întrebare :

— Aici șede domnul Iulian Ștefănescu ?

— Aici. Ce e ?

Am trebă cu dumnealui.

— Eu sînt.

Și făcui un pas înainte...

Musafirul scoase minile din buzunări și zise ridicîndu-și pălăria :

— Vă salut, domnule Ștefănescu, sînt trimes de domnul doctor Caton...

— A, dumneata ești ? Vină, te rog, înăuntru.

Și el a intrat prin bucătărie.

Așa am cunoscut pe Isac Kornblum...

Era un tînăr înalt, slab și cam palid la față, cu privirea francă și cu o libertate în mișcări ce se oprea tocmai la limita de unde ar fi produs o impresie neplăcută. Să fi avut 24—25 de ani. Dar ceea ce mă lovise

chiar de la prima vedere, era starea deplorabilă a îmbrăcăminteii lui, și sumară, și uzată peste măsură... Sacoul subție — un gheroc de vară — era destrămat pe la minci și cu o mulțime variată de pete care, probabil din pricina colbului stîrnit de furtună, își definiseră contururile foarte vizibil. Pantalonii — îi cădeau mereu pe vine — țineau bună tovarășie surtucului, atît la fason cît și prin vechime, iar ghetetele nu făceau de loc o notă discordantă în echipamentul său. Pe scurt, încă o ușoară exagerare în rău a obiectelor pomenite, și lucrul ar fi fost nu numai jenant, ca în cazul de față, ci chiar de-a dreptul... rușinos.

Dar vizitatorul meu părea că nu ia în samă de loc asemenea nimicuri. Mi se adresă cu încredere :

— Am venit pentru manuscris...

— Într-adevăr... am ceva de copiat, am răspuns eu, însă aș dori să văd mai întăi cum scrii.

Întîmplarea i se păru cu totul firească :

— De ce nu ? Putem face proba.

Și el își ridică pantalonii.

Am trecut amîndoi în odaie la mine. Kornblum aruncă pălăria pe un scaun — o ținuse pînă atunci în mînă — descoperindu-mi prin gestul său larg că panglica, desigur în altfel de împrejurări, s-ar fi cerut numaidecît înlocuită. El se așeză la biurou, iar eu îi pusei o foaie albă dinainte. Muind tocul în cerneală, mă întrebă :

— Ce să scriu ?

— Știu și eu... Scrie... de pildă : „Mărul mălăieț are un gust mistreț, mărul cel domnesc e împărătesc“.

Kornblum mă întrebă :

— E o poezie ?

— Nu o... cugetare.

— Atunci putem s-o complectăm, zise el cu gravitate.

— Cum ?

— Mărul cel crețesc e... dumnezeiesc...

— Se poate... am răspuns eu gîndindu-mă însă dacă are dreptate.

Fiind lămurit acum asupra îndoielilor sale, învîrti condeiul în aer de citeva ori, ca un exercițiu preliminar, apoi așternu pe hirtie o frumoasă literă inițială punîndu-i și o încîrjoietură drept ornament. Pe urmă, plecîndu-și capul pe umărul drept, scoase puțin virful limbii într-o parte și scrise dictandul meu cît putu mai caligrafic întrebîndu-mă pe la mijloc :

— Are gust... cum ?

Îi repetai :

— Mistreț...

Kornblum făcu o schimă care însemna că la urma urmei lui puțin îi pasă ce fel de gust au merele mălăiețe.

După ce-i puse punct și aruncă în treacăt asupra operei o ochire admirativă, îmi întinse foaia așteptînd rezultatul cu oarecare emoțiune. Îmi plăcu scrisul său mașcat — un grafolog ar fi zis că denotă energie — și-l angajai. Am făcut prețul (el nu s-a tocmnit de loc), i-am dat un

acento, de care am simțit că avea absolută nevoie, și Kornblum, mulțumit, a luat la subsoară topul voluminos de hirtie, cu manuscrisul meu, și-a ridicat pălăria de unde o aruncase și a plecat dorindu-mi un cordial rămas bun.

Cînd a deschis ușa, am observat că gheata din dreapta călca pe staif...

Poate altul, în locul meu, ar fi stat la gînduri dacă să aibă ori nu afaceri cu dînsul. Aspectul său exterior, de bună samă, nu constituia o recomandatie; mie însă, felul său de a fi, cu toate scăderile lui, îmi inspirase încredere și într-adevăr nu m-am înșelat. Kornblum mi-a scris curat tot ce-am avut, mi-a adus manuscrisul la timp și nu mi-a pocit nici un cuvînt, lucru de care — drept să spun — mă cam îngrijeam. Ca să-mi arăt bunăvoința, i-am acordat pe deasupra și o gratificație pe care a primit-o mulțămindu-mi frumos...

Am aflat atunci că crescuse la țară, pe malul Tazlăului, și că i-ar fi plăcut să trăiască acolo, că venise numai de vreo doi ani în București, ca să-și caute norocul, că făcuse în Moldova șase clase liceale și fusese nevoit să se lese de școală, că părinții săi — mici negustori — trăiau la munte, într-un tîrg mărginaș, și că el, venind în capitală, a încercat ba una, ba alta, dar îmi dăduse să înțeleg că nu prea izbutise. Toate astea mi le-a povestit cu franchetă, ba chiar cu oarecare vioșie. Numai cînd a vorbit de instrucția sa, mi s-a părut că întrezăresc o ușoară amărăciune...

— Acuma, sfîrși el, fiindcă am timp liber, aș dori să-mi capăt o ocupație. Poate știți dumneavoastră...

I-am spus să-și lese adresa. Kornblum mîzgăli pe un petec de hirtie: „D. Petre Iosipescu, strada Oițelor, 70 bis“, și mi-l întinse. Întrebîndu-l dacă asta i-i locuința, mi-a ripostat cu oarecare revoltă:

— Aș! Vin deseori pe aici...

Unde sta însă, n-am putut afla...

Aș fi fost bucuros să-i pot găsi un serviciu, dar oriunde m-am adresat, locurile erau ocupate și postulanții numeroși, așa că, cu toată bunăvoința mea nu i-am putut face nimic.

Într-o zi, servitoarea mă anunță că „domnul cel rău îmbrăcat“ iar a venit. Am înțeles numaidecît că-i vorba de Kornblum și i-am spus să-l cheme înăuntru...

Kornblum s-a scuturat de zăpadă tropăind viguros din picioare și a intrat în odaie vînat la față, dar altfel, ca totdeauna, bine dispus. Costumul era același, numai că acuma gîtul îi era înfășurat de două ori cu un baidir¹ liliachiu. Mi-a spus că fusese informat — fără să-mi precizeze anume de cine — că am iarăși nevoie de scris și „fiindcă ține să mă servească“ a venit fără întîrziere. La răspunsul meu negativ, nu numai că n-a arătat nici o mirare, ci chiar a întors-o cu oarecare veselie:

— Nu face nimica — și s-a rădicat să plece.

¹ Baidir — șal colorat.

Afară viscolea cumplit. M-am uitat la hainele lui ușurele, apoi cu groază mi-am aruncat ochii pe geam. Din cînd în cînd viforul zvîrlea în ferestre o mină de mazăriche, parc-ar fi vrut să ne strige: „nebunilor, nu părăsiți odaia!“ În sobă pîlpiia focul. L-am reținut pe Kornblum înadins, să se mai încălzească. El s-a așezat din nou pe scaun, și-a liberat puțin gîtul din învâlișul lui și mi-a vorbit cu humor de-o întîmplare a domnului Iosipescu pe care numai ce îl văzuse. Apoi a făcut glume asupra vieții căutînd să mă convingă că oricum ar fi ea, nu trebuie luată decît în ușor. Iar ca motiv, îmi dădea caracterul ei vremelnic și schimbător. Și deodată ... aducîndu-și aminte de ceva:

— Apropo ... poate puteți să-mi împrumutați douăzeci de lei. Bineînțeles, dacă nu vă deranjează.

Și, ca să strice efectul:

— Cum vedeți, încă n-am ajuns milionar.

Într-adevăr, asupra acestui punct, nu putea fi nici o îndoială ... Desigur nu l-am refuzat...

După asta, Kornblum n-a mai dat multă vreme pe la mine.

Peste vreo lună pe cînd mă întorceam într-o zi de la Palatul Justiției, l-am întîlnit pe aproape de chei. Venea dinspre piață. Subsoară ținea un pachetel, învâlit într-o bucată de ziar. Din el ieșea afară... ceva... întocmai ca o codiță de șoarece. După perii rari care o împodobeau ici și colo, ușor puteai recunoaște ... o ridiche.

Kornblum, puțin cam stînjinit — așa mi s-a părut — zise arătîndu-mi către pachet:

Provizii.

Și zîmbi disprețuitor...

Aș fi voit să-l opresc, dar temîndu-mă ca nu cumva să vadă în asta vreo aluzie străină de intențiile mele, m-am îndepărtat surinzîndu-i amical.

A trecut iarna, o iarnă aspră și vijelioasă, cum nu fusese de mult, am intrat în primăvară și era acuma pe aproape de sărbătorile Paștilor. Pe Kornblum îl cam uitasem, cînd, a doua zi de duminică mărțișoarelor, fără să mă aștept de loc, mă trezesc deodată cu dînsul. Fiindcă ziua era frumoasă, o zi cu soare primăvărat, iar în casă începuse scuturatul și grijitul, l-am primit în ogradă. Pe fața lui Kornblum cetii o nerăbdare elocventă care mă făcu atent. El mă vesti într-adevăr că are să-mi comunice ceva important și, după ce se așeză pe scaun, scoase din buzunarul de la piep o hirtie păturită, o desfăcu și mi-o întinse...

M-am uitat pe dînsa, dar n-am înțeles, lămurit despre ce poate fi vorba. Văzui numai atîta că era o adresă de la Muntele de Pietate. Kornblum mă desluși:

— Mi s-a întîmplat ceva ciudat. Să vedeți ... Prin octomvrie trecut, am depun la Muntele de Pietate pardesiul și umbrela. Fiindcă... n-am prea avut nevoie de ele... le-am lăsat să steie acolo ... ba ... între noi fie vorba... chiar le socoteam pierdute. La urmă... pagubă-n ciuperca! Pot trăi și fără ele. Azi primesc înștiințarea asta din partea

administrației, ca să mă prezint să le ridic, căci mi le-a achitat... regele.

— Cum regele?... am început eu uimit.

Kornblum îmi întinse hîrtia din nou:

— Poftim cetiți și dumneavoastră.

Într-adevăr... lucrul era tocmai așa!

— Și... cum se face asta? Te cunoaște majestatea-sa?

— De unde? Nu ne cunoaștem...

— Ce sumă era?

— Optsprezece lei... N-au vrut să-mi deie mai mult...

Mă gîndii ce poate fi...

— Probabil — am zis eu — de sărbători regele achită unele datorii, garantate cu obiecte de prima necesitate.

— Uite... așa trebuie să fie... și ideea nu e rea, fu de părere

Kornblum. Apoi, după o secundă: — Ei, să mi le fi dat de Crăciun!

Și regretînd cu duioșie inadvertența regală, Kornblum uită remarcă de mai adineoarea că... n-ar fi avut ce face cu ele...

— Oricum... tot e bine și acuma, încheie el.

— Mai ales că... la ocazie... le putem *depune* din nou, am zis și eu glumind.

Kornblum întinse un deget afirmativ:

— Tocmai! Și atunci vom verifica dacă ipoteza noastră se adevărește.

Cu aceste cuvinte, mă părăsi ducîndu-se la instituția populară de credit, pentru a reintra în proprietățile sale. Era vesel și bine dispus. De atunci nu l-am mai văzut, nici n-am știut multă vreme ce s-a mai făcut cu dînsul...

A venit anul fatal pentru Europa, cînd dorința generală de mai bine a prăbușit bătrînul continent în groaznică mizerie trupească și sufletească, i-a minat civilizația și a aruncat popoarele nenorocite în durere și-n suferință. O dată cu dezlănțuirea războiului nebun, știm că noi ne-am declarat neutri, dar mai știm că doi ani de neutralitate au revărsat pe pămîntul mînos al României, valuri de aur din care o bună parte a ajuns în lăzile celor cu noroc. Dar, cum se întîmplă mai totdeauna în asemenea împrejurări, prin jocul capricios al hazardului, printre cei blagosloviți de Dumnezeu — de obicei oameni mari și puternici — se strecoară uneori și cîte un nechemat, vreun pîrlit cu coate goale, care, fie că culege fărîmăturile de la mesele celor îmbuibăți, fie că, dacă e mai îndrăzneț, se așează tam-nesam chiar la ospăț. Așa s-a întîmplat și atunci și, firește, nu trebuie să ne pară rău c-a fost așa...

Într-o dimineață — era în primăvara lui 1916 — mă suiam încet la deal, pe strada Carol, către Poștă. Preocupat de cine știe ce chestiuni ale zilei, mergeam gînditor uitîndu-mă la pietrele caldarîmului, ca și cînd de-acolo trebuia să-mi vie vreo soluție. Prin dreptul magazinului Rietz, cînd am ridicat ochii, pe cine văd în fața mea? Pe Isac Kornblum...

— Bună ziua, domnule Kornblum — încep eu. Îmi pare bine că te văd. Apropo... Ți-am găsit o slujbă...

Într-adevăr, cu două zile înainte, un director de pension mă rugase să-i recomand pe cineva care, în schimbul întreținerii, să-i facă oficiul de secretar. Văzîndu-l acuma pe caligraful meu, am socotit că n-ar fi rău să-i propun lui asemenea chilipir.

Kornblum îmi răspunse însă surizînd:

— Mulțămesc... acu sînt ocupat.

— Așa? Îmi pare bine — am răspuns eu, și de astă dată m-am uitat la dînsul cu mai multă luare-aminte...

Am rămas cu totul surprins... Sfinte Dumnezeule, ce schimbare! Mai întîi era îmbrăcat, cum să zic?... Nu bine... nici foarte bine, ci splendid... ireproșabil! Pantalonii, de culoare cenușie, cu dungi fine de matasă, aveau niște muchi... dar ce muchi? Dumneata, dragă cetitorule — să mă ierți că ți-o spun — niciodată n-o să le ai la fel, afară doar dacă nu vei porunci unui maestru al fierului călcător ca în fiecare dimineață să ți le calculeze la milimetru. O vestă cărămizie, cu puchiței negri, era tăiată în lat de un lanț subțire de aur, trecut prin cheutoare de la un buzunar la altul. Jacheta neagră, croită parcă cu compasul, îl îmbrăca așa, încît, pe legea mea, ar fi deșteptat puțină pizmă și în sufletul unui arbitru al eleganței. În cap... o pălărie moale... boțită cu neglijență, dar cu oarecare socoteală, acoperea o sprînceană ceva mai mult decît pe cealaltă, iar botul cocîrjat al ghetelor de glanț te făcea să vezi numaidecît pe meșterul yankeu din New-York care le tăiasă, bată-l pustia, anume pentru Kornblum. Cravata... cum să spun ca să pricepeți?... ca pănușa păpușoiului uscat... avea o coșcogemite perlă, iar mînușile, asortate cu cravata, le ținea ușurel într-o mîină cu bastonul, a cărui cîrjă era toată-toată de aur. Dar ce stau eu și vorbesc? Zădarnic mă trudes: condeiul meu grosolan nu poate să redeie, nici măcar pe departe, strălucirea lui Kornblum! Ceea ce mă minuna însă și mai mult era că fostul meu copist își modificase și figura. Las' că se rumenise la obraz și căpătase și puțin pîntec, dar, acuma, în preajma urechilor i se zborșeau două favorite buclucașe — niște cotlete apelpisite¹ — la care numai cît te uitai și rămîneai fără cuvînt.

Ținărul se bucură de întîlnire, eu de asemenea:

— Îți mărturisesc, domnule Kornblum, că...

El mă opri:

Nu mă mai chem Kornblum...

— Așa? Și cum te cheamă acuma?

— Jac Corneanu.

— Foarte bine, domnule Corneanu, am zis eu, mulțămîț și de treaba asta. Dar, pentru Dumnezeu, ce s-a întîmplat? Ai găsit o comoară? Ai primit vreo moștenire? Ia te uită... Bre! bre! bre!

Și inspectîndu-l cu admirație din cap pînă la picioare, privirea mi se opri pe inelul din degetul său, la care lucea un briliant cît o fasolă...

Kornblum îmi răspunse grav:

— Nu! am intrat în afaceri...

¹ Apelpisit — exasperat.

— Bravo, domnule Corneanu, să fie într-un ceas bun! Să te văd c-o sută de mii de lei. Da' frumos brilliant ai...

Kornblum, zimbînd cu înțeles, îmi întinse brațul stîng, să-i admir în voie nestimata dîndu-mi și o lămurire :

— Șase mii de lei, de la Helder.

Și, pe cînd îi potriveam mîna, ca să-i deosebesc apele :

— Să mă crezi că-mi pare foarte bine. Acuma zic și eu că ai ni-merit-o.

Dar el :

— Știi ce, domnule Ștefănescu? Îmi faci o mare plăcere... vino să-mi vezi casa... Nu stau departe. În cinci minute sîntem acolo.

— Ți-ai cumpărat și casă? am întreat eu din ce în ce mai zăpăcit.

— Nu. Deocamdată stau cu chirie. Zece mii de lei anual. Sînt în vorbă însă s-o cumpăr.

Căzui ca din pod : va să zică el își făcuse suma.

— Și zi, vrei să te faci proprietar în regulă...

— Îmi cere cam mult...

— Cît îți cere? am întreat eu de curiozitate.

— Două sute zece mii de lei. I-am dat o sută nouăzeci de mii.

— Bre! Frumos capital!...

— A, e un palat...

...Iar eu care crezusem mai adineoarea că 100.000 de lei e ceva im-
posibil pentru dînsul!...

— Și, mă rog, care e rețeta? N-ar fi rău s-o cunoaștem și noi...

Kornblum îmi răspunse cu un ton, ca și cum ar fi trebuit să pricep
lucrul de la sine, fără să-l mai întreb :

— Import-export.

— Atîta?

— Altă... ce să mai fie?

— Ei, comedia naibei...

Ocolirăm două-trei ulițe — Kornblum saluta în dreapta și-n stînga,
aruncînd ici o vorbă, dincolo un suris — și ieșirăm pe o stradă centrală.
De departe, întinse bastonul :

— Uite casa...

Într-adevăr, un palat! Mare minunăție...

Cînd am ajuns, Kornblum sună. O subretă tînă, cu boneta drotată,
cu șorț foarte curat, ne deschise ușa... Chiar de la intrare am rămas
prostit!

Ca să ajungi la parter, te suiai pe o duzină de trepte acoperite cu un
covor verde deschis, fixat cu drugi de alamă care străluceau parcă ar fi
fost de aur. De o parte și de alta a scărilor, două oglinzi urieșe, zidite-n
păreți, față-n față, reflectau în lumina lor adîncă sumedenie de plante
exotice, care cu frunza lată, care cu ea ascuțită. Totul aici era verde.
Ne-am lăsat pălăriile și bastoanele în cuierul din fund — verde și el —

eu mi-am șters bine picioarele și am intrat... vorba lui Kornblum... în
hol. Doamne, Doamne, ce lux, ce gust, ce bogăție!

Foteluri și canapele, peste care erau aruncate scoarțe țărănești și lăi-
cere străine, se împărecheau într-o neregulă artistică, cu mesuțe de fanta-
zie, încrustate în fel de fel de sidefuri, cu pufuri bocănețe și taburete pi-
tice, așezate unele strîmb prin unghere, altele gospodărește, mai încoace.
Lîngă intrare, un barometru cît o roată de căruță, arăta lui Kornblum va-
riațiile atmosferice. Apoi oglinzi, pe unde nici nu te așteptai, și tablouri
de toate dimensiunile. Erau și cît fața mesei, erau și de o palmă. Mă
oprii înaintea unuia mărișor, airnat mai la iveală : un car cu fin, tras agale
de doi boi plāvani, cu un țaran într-o rînă, cu nouri albicioși pe de-asupra.
Kornblum mi-l explică :

— Grigorescu... Opt mii de lei... Veritabil.

El îmi atrase atenția arătîndu-mi în treacăt și alte rarități insistînd
numai asupra unor caractere specifice, neuitînd însă niciodată să-mi in-
dice și prețul cu care intrase în posesia lor...

Abia acuma băgai de samă că în hol culoarea galbenă era înadins
căutată... Da... așa e... Și covorul persan de pe jos, și perdelele grele
de catifea și tapetele delicate, ba chiar și unele aruncături de pe jilțuri —
toate erau în același ton, începînd de la coaja portocalie, trecînd pe lîngă
sora soarelui și șofran și sfîrșind cu spicul de grîu cînd e copt...

Zic :

— Ce faci cu aitea oglinzi?

Zice :

— Să mă văd... orj pe unde trec...

M-am uitat la dînsul... Ei, nu... c-avea haz!

Kornblum apăsă pe un buton din părete, și servitoarea de adineoarea
apăru la moment. El îi șopti ceva, fata făcu un semn de înțelegere și
plecă.

Am trecut în odaia din stînga : biuroul! Aici, chiar din prag, îmi
luă ochii un portret în mărime naturală, pus în pervaz grandios. Ei,
bată-te să te bată... Kornblum leit! Da, Kornblum din epoca a doua...
cu cotletele zborșite... cu lanțul trecut prin cheutoare... cu mîrgă-
ritarul lui. El ședea pe un fotoliu... cît un bei... picior peste picior...
c-o mîna pe genunchi, iar cu cealaltă se sprijinea de capătul jilțului,
așa fel, ca să i se poată vedea brilliantul... cel cît fasola. Un suris
ușor... mai exact... disprețuitor... îi inflorise pe buze. Căutai locul
precis de unde să-l pot admira în toată strălucirea concepției și, cu ochii
mereu la favoritele lui de sus, i-am spus :

— Ești așa de bine, încît îmi vine și mie să strig ca ăla : „Dom-
nule Kornblum; *perche non mi parlati?*“

Dar el, corectîndu-mă :

— Corneanu...

— Așa, că bine zici... Și... cine-i autorul?

— Vermont. O mie cinci sute de lei. Cinci ședințe.

¹ De ce nu-mi vorbești? (it.).

— Nu e scump: te-a flatat puțin.

Kornblum protestă:

— Deloc! Așa eram în ziua aceea.

Apoi:

— Te rog... un moment, domnule Ștefănescu. Până atunci... ia sezi colea...

Mă infundai într-un fotoliu de piele roșie — aici jilțuri și sofale erau de marochină stacojie, asortate cu restul mobilierului — și așteptai să văd ce voiește să facă...

Kornblum se duse la telefon... și:

„Allo — Allo! Șaptesprezece pe douăzeci“... iar cătră mine:

— Numai un singur moment.

Înțelesei că dorește să-l văd oarecum în exercițiul funcțiunii și-mi pregătii o mutră atentă...

Clopoțelul zbirnii... Kornblum duse receptorul la ureche:

„Ellu-Ellu!... aici casa Corneanu... casa Corneanu! Da-da... Chiar dumnealui în persoană. Acolo domnu Bercovici? Domnișoară, ce vrea să zică asta? De ce m-ai întrerupt? Lasă-mă deschis. Totdeauna faceți astfel. Trebuie să aveți și nițică atențiune... Doar plătim... Domnu Bercovici? a! bună ziua, domnule Bercovici! Am fost pe la dumneata... Mi-o părut foarte rău... Foarte bine, foarte bine!... Când? Astăzi? Aprobă!... Cheamă și pe domnu Șulemson... Pe domnu Șulemson! Vreau să-i spun ceva... Să-i dau instrucțiuni cum să procedeze... De asta mie puțin îmi pasă... Ministerul va trebui să plătească... La nevoie vom vedea pe conu Alecu... Foarte bine... La revedere!... Nu uita pe domnu Șulemson... îți mulțămesc... La revedere... La revedere, la revedere!“

Kornblum închise aparatul:

— E vorba de-o afacere bună... O furnitură internă. Putem cîștiga dintr-un condei două sute mii de lei. Și... cinstit, domnule Ștefănescu... Foarte cinstit!

— Se poate... am afirmat eu cu toată convingerea gândindu-mă însă și la puterea misterioasă a lui... conu Alecu. Dar, cred că tot trebuie să ungi... pe ici... pe colo...

— Mai e vorbă?... Uneori... chiar din gros. Altfel nu mișcă nici el din urechi — mă lămuri Kornblum.

Apoi, aducîndu-și aminte de oarecare lucruri:

— A, să-ți arăt ceva... E interesant.

El deschise nu săltar de la biuro, de unde scoase câteva hîrtii pe care mi le prezintă...

Am întrebat:

— Ce sînt astea?

— Uită-te la ele...

— Spune-mi dumneata.

Kornblum îmi luă din mină fițuicile — erau niște chitanțe — și ceti:

„Crucea Roșie, zece mii de lei. Familia luptătorilor, zece mii. Marpe Lenefș, șapte mii. Ezra Betzaroth, șapte mii. Malbiș Neurim, zece mii. Azilul de noapte, patru mii...“

— Ce sînt sumele astea, am întrebat eu.

— Donațiuni.

— Și... cine le-a făcut?

— Subsemnatul.

— Dumneata?

— Firește...

— Bravo!

Rămăsei pe gînduri.

— Ai dat și Azilului de noapte?...

— Se-nțelege că i-am dat. Pentru ce să nu-i dau? Și... în fiecare an... de Sfîntu Dumitru — nici mai tîrziu, nici mai devreme — cincisprezece paltoane și zece pardesiuri sînt achitate la Muntele de Pietate...

— Va să zică... faci și dumneata ca...

— Desigur, mă întrerupse el. Decît... eu le dau toamna.

— Vrai să spui că dumneata dai vara car, și iarna sanie.

— Tocmai.

— Să fim drepți, domnule Kornblum — am răspuns eu. Pardesiul este o haină de primăvară, așa că majestatea-sa a putut crede că...

— Ei, uite, asupra acestei chestiuni eu am altă părere.

Și punînd chitanțele în plicul lor:

— Apropos... și dumitale îți datoresc ceva...

— Lasă — zic eu — îmi dai altă dată.

— De ce?

El scoase de la piept un portofel durduciu:

— Cît era?

— Parcă... două zeci de lei.

— Ai să-mi schimbi o hîrtie de o mie?

— Aș, de unde?...

— Uite... am găsit. *Les bons comptes font les bons amis*². Și acuma... să vizităm dormitorul. E la etaj.

Mă ridicai de pe fotoliu roș și, fără voie, aruncaî încă o ochire spre chipul lui din cui care mă privi iarăși surizînd. Cînd să suim scara principală, acoperită cu un covor ca scortîșoara, auzii un țcănit uniform. Am întrebat:

— Ce-i asta?

Kornblum deschise o ușă alăturată. Era altă odaie, însă mobilată sumar. O domnișoară tînără, cu coada pe spate, cu brațele goale, scria la mașină. Eu făcui cu capul că... cine-i? Dar el, tare:

— A, e dactilografa mea...

Ne-am suit la etaj și intrară în dormitor...

În sfîrșit iată și odaia albastră! Dar aici nu te mai fermeca coloarea, ci baldachinul somptuos. Patul de nuc, un respectabil refugiu pentru două persoane, în care un sculptor îndrăzneț își arătase toată dibă-

² Socotelile lichidate asigură prietenia (fr.).

cia artistică, mai ales la capătul principal, avea pe deasupra lui un acoperiș elegant, bombat ca un coviltir, simbol protector pentru cel care dormea — în cazul de față... pentru Kornblum. Era captușit cu mătasă ca azurul, împodobit cu șnururi și găitane, îmbrățișate într-o frățească torsadă, care-l ocoleau de jurîmprejur. De aici porneau cam de două palme în jos, ciucuri și franjuri ca peruzeaua și dantele subțiri ca pinza de painjen.

Pologul era susținut de un panou, drapat și el în matasă la fel; iar de sus, chiar de lingă coviltir, se lăsau pînă-n pămînt două perdele ca apa mării, care faldurite frumos în mometul de față, la nevoie puteau schimba adăpostul într-un alcov. Totul era de-o eleganță atît de strălucită încît pe-onoarea mea, dacă patul lui Kornblum nu aducea, în felul său, cu mobila similară a regelui-soare, așa cum se poate vedea astăzi în pomposul castel din Versailles...

— De ce l-ai făcut așa de luxos? am întrebat eu arătînd spre baldachin.

Kornblum îmi răspunse neted:

— Ca să mă despăgubesc de nopțile cînd dormeam la Azilul de noapte...

Răspunsul lui îmi plăcu strașnic:

— Bravo, domnule... să trăiești! Și la mai mare!

Și, drept mulțămire, i-am strîns mîna cu căldură...

— Va să zică... donația... de aia...

— Ei da... își are tîlcul ei.

Abia acum am înțeles pentru ce în epoca întăia n-am putut afla niciodată unde-i era locuința...

Deoparte și de alta a patului, doi urși albi ca omătul — bineînțeles numai blăniile lor — stăteau cu gurile căscate fioros și cu labele rășchirate, gata să-și împlinească oficiul. Era singura culoare deosebită în odaie. Zic:

— Astea nu se potrivesc aici.

Și cu virful ghetei am atins botul uneia din cele două dihăanii...

El zise nedumerit:

— Ce puteam pune alta?

Îi răspunsei grav:

— Vulpi albastre.

Kornblum se uită la mine neștiind dacă vorbesc serios ori glumesc...

— Văd că patul e pentru două persoane — zisei. La o adică... ar încăpea și a treia... însă cred că nu...

Dar el:

— E vorba să mă însor...

— Apoi de ce nu spui așa, nenîșorule! Ei, uite, de asta îmi pare chiar foarte bine. Și... pe cine? Nu cumva domnișoara... care...

Și cu mîinile imitai jocul clapelor de la mașina de scris. Dar el, revoltat:

— Aș, se poate?! Cunoști pe domnu Rosenberg...

— Care?

— Lupu Rosenberg...

— Lupu? Am cunoscut un crișmar...

— A, nu!

— Atunci... nu-l cunosc.

— Are magazin în Lipsani, lingă Papagal...

— Nu... nu-l cunosc.

— E milionar...

— Pe fata lui?

— Da... pe domnișoara Rebeca.

Eu scoborii tonul:

— O iubesti?

Drept răspuns, Kornblum învîrti iute pumnul de trei ori, apoi mi-l repezi ușurel în stomah... asta, ca să-mi arate că pricepe și gluma.

— Apoi, domnule Corneanu, — am spus eu acum solemn — dacă e vorba de așa, ce-am auzit să fie cu noroc...

De astă dată ne-am strîns mîinile voinicește...

Kornblum îmi dădu oarecare indicații:

— Mă pregătesc de cîteva luni... Altfel nu mi-aș fi mobilat casa.

Îmi lipsește numai salonul. E comandat la Portois Fix. Cincizeci de mii. Stăi... să vezi ceva. Să facem însă mai întăi o mică operație... preli-minară... care va să zică. Așa!...

Și el închise obloanele de la ferestre, lăsă storurile în jos și făcu întuneric în odaie. Apoi aprinse un bec.

— A, dar asta e curată feerie... am exclamat eu.

Într-adevăr, o lumină albastră, tainică, ca o noapte de mai învăluia acum cu reflexul ei patul, paravanul, pieile de urs, schimbînd ietacul într-un colț de paradis.

Kornblum zise fudul:

— Noaptea... e încă mai frumos.

— Și cînd va veni domnișoara Rebeca, va fi și mai frumos... hoțule!...

Și, ca să se vadă că-i glumă... l-am scuturat de umăr.

Kornblum îmi trînti un dupac³ peste omoplat, de astă dată ceva mai tărișor.

Din dormitor am trecut în baie. Dacă antreul era odaia verde, hol-ul odaia galbenă, biuroul odaia roșie și dormitorul odaia albastră, baia ar fi putut fi numită în toată voia *odaia albă*. Ce faianțe! Ce albeață! Ce frumuseță! Kornblum îmi explică rostul feluritelor căzi și lighene deschizînd și robinetele respective: unele țîșniră... altele improșcară... unul vijii... din altul căzură stropii lin, ca o ploaie binefăcătoare.

— Bine, zic eu... Asta e apă rece... dar caldă, cum ai?

Kornblum îmi răspunse:

— Automat.

Și el voi să-mi facă dovada pe loc aprinzînd un chibrit și îndrep-tîndu-se înspre o sobă luxoasă de nichel, așezată pe la mijlocul unui pãrete. L-am oprit crezîndu-l pe cuvînt. Kornblum mă sfătui:

³ Dupac — ghiont.

— Acuma... trebuie să-mi vezi și caloriferul.

Am primit, firește, și am ieșit în antret. Aici el îmi arată o ușă discretă, și, făcînd cu mîna un gest oblic, parcă ar fi dat c-o sabie, zise :

— *Tout à l'égout.*

După asta am început să scoborîm cele 50—60 de trepte, învîrtite în spirală, ce alcătuiau scara de serviciu și duceau în subsol. Pe la mijloc, ne-am întîlnit cu un om al casei, care, smerit, și-a scos pălăria și s-a lipit de perete sugîndu-și violent abdomenul, mai mult din respect exagerat pentru Kornblum, decît dintr-o necesitate topografică. Am ajuns unde trebuia. Cazanul enorm și țevile numeroase, sucite și răsucite, care găureau pereții, termometrele și gradele colorate, și-au primit și ele convenita admirație, lucru care încîntă pe noul lor stăpîn. La urmă, am spus lui Kornblum arătîndu-i spre mormanul de cărbuni :

— Uite și odaia neagră !

El mă aprobă rizînd...

Vizitarăm și atenansele contigue, dar aici toate erau la fel... am putea zice fără culoare. După ce am sfîrșit totul i-am strîns mîna încă o dată, apoi am suit scările, una cîte una... însoțitorul meu laudîndu-mi strașnic binefacerile încălzitului cu țevi.

Trecurăm printr-un antret, apoi prin altul, pe urmă am străbătut pe al treilea. Aici Kornblum, deschizîndu-mi o ușă, mă invită să trec înainte, subliniindu-mi :

— *Pour la bonne bouche*⁴.

A, sufrageria !...

Cum am intrat aici, parcă anume, o succesiune de sunete melodioase răsună ca un fel de salut. Mă uitai într-acolo... să văd ce-o mai fi. Era orologiul : să nu spun minciuni... peste un stînjîn de lung ! Unsprezece fixe : tocmai bătea sferturile.

Fiecare sfert era anunțat prin patru note armonioase, șaisprezece tonuri în total, care, și după timbru și după cadență, alcătuiau o arie unitară. Urmară apoi unsprezece lovituri, armonizate cu rezonanța ultimei bătăi a sfertului din urmă, unsprezece apeluri grave, solemne, faticose, ca glasul sumbru al unui prooroc apocaliptic. La sfîrșit, se auzi o mică sfîrșială și... deodată picură în odaie, ca niște boabe de mărgăritar, o muzică fină, ușoară ca un vis de fecioară, una din acele melodii dulci și suave care, adiînd parcă din vremi de mult uitate, îți răscolește tot ce e poetic în tine... tot ce e nostalgic... tot ce e visător ! Era un cîntec de pe alte tărîmuri. Nu mă mai găseam în sufrageria lui Kornblum, în vremea groaznicului măcel omenesc, ci, prin acea făinică putere pe care numai muzica o stăpînește, eram răpit... purtat cine știe pe unde... în veacul al XVIII poate... în palatul Trianon, înaintea unui tablou de Watteau... ori în grădinile lui Le Nôtre... cu havuzuri și fîntîni scînteietoare. Simfonia urma dulce și eterată învăluindu-mi

⁴ Pentru sfîrșit (fr.).

sufletul de înduioșare. Da, timpul regentei... al gavotei... al doamnei de Pompadour !... Prin fața mea treceau marchizi eleganți, strălucind de tinereță cu perucile pudrate... acoperiți de panglici și de dantele, ținînd de mîna rumene marchize în vertugadine de mătăasă... și pași, cu fețe de copii, ca heruvimii, în pas ușor de menuet... afundîndu-se în depărtări vapoase...

Am ascultat cu emoție cantilena, ultimele acorduri se pierdură unul cîte unul într-o negură depărtată, și mecanismul se opri brusc... cînd tic-tacul monoton își spuse apoi cu limba sa înțeleaptă, că totul pe lume e numai iluziune și că însăși viața, cu bucuriile și durerile ei, nu-i decît o himeră înșelătoare.

Kornblum zise ștergîndu-se la ochi :

— De cîte ori o aud, îmi vine să plîng...

Mă prefăcui că duc hasmaua la nas și, cu colțul ei, zvîntai și eu o lacrimă de la coada ochiului care se furișase acolo...

Stăpînul ceasului mă ispiti :

— La jumătate are alt cîntec.

— Să-l auzim, am propus numaidecît.

Kornblum aduce cu degetul minutarul mare, întai la ora trei, apoi la șase. După ce răsunară sferturile, roțița sfirii iarăși, și... de astă dată năvăli impetuos în odaie o muzică zglobie, veselă, săltăreată, mai ales săltăreată. Era un dans popular, un soi de bătută care, la intervale egale, arunca în aer o notă ascuțită, ca o chiuitură, parc-ai fi fost la Tazlău. Cu ochii la ceas, ascultarăm de astă dată aria, într-o dispoziție veselă, Kornblum marcînd tactul cu mîna, eu cu piciorul. Și cînd muzica tăcu, contenirăm și noi măsura.

— Admirabil, am exclamat eu. De unde l-ai luat, domle ?

— De la Biscabor... Zece mii de lei.

— Fie, că face !...

— Am ținut numaidecît să aibă și muzică.

— Drept să-ți spun că n-ai avut gust rău.

Kornblum zise vînturîndu-și batista :

— Dar noi nu luăm nimic ? Nici măcar un aperitiv ? Ce fel de casă este asta, mă rog ? Să vedem — aici pufni — te pomenești că se găsește...

Și el sună :

— Leonoră, adă-ne ceva, că uite... leșinăm. Vezi să fie rece... că boierului așa-i place. Boierul eram... eu.

Iar cătră mine :

— Doar am suit și am coborît... nu glumă !...

Și zicînd, suci de două ori un șurub din perete. Policandru din mijlocul bagdadii își aprinse în două răstimpuri toate luminile. Kornblum îmi făcu cunoscut rostul lor :

— Cînd mîninc... îmi place lumină multă.

— Va să zică... muzică și lumină, am accentuat eu, așezîndu-mă pe scaun.

— Da... vorba lui Goethe : „mai multă lumină“.

Și citînd celebrele cuvinte, stinse candelabru...

Leonora aduse o tavă pregătită, o puse pe masă, apoi mai aduse una. Era țuică bătrână, și vin la gheață, și salam de Verona, și sardele de cutie, și masline de Volo, și felii de jambon, și bucăți de cașcaval... Ridichea lipsea.

Kornblum porunci Leonorei :

— Adă și scobitori...

Am mâncat de toate, am băut cu poftă privind pe furis scafele și lambriurile de nuc (aici culoarea era a nucului natur) și polițele pline cu fel de fel de străchini, de ploști și ulcioare vechi și moderne, așezate după mărime. Cel dintâi pahar l-am ciocnit sculându-ne în picioare. Și amintindu-mi de prostia din stradă, când i-am urât o sută de mii de lei, m-am corectat de astă dată :

— Ei, domnule Corneanu... Să te văd ca pe Rotschild...

El nu se dădu în lături...

— Și astă se poate... Și dumitale îți urez... un premiu de la Academie...

— Îți mulțămesc...

Cam puțin îmi dorea... nu e vorbă...

— Va să zică, știi că nu l-am căpătat, atunci...

— Cum nu?... Ne-am muncit degeaba... vii la nuntă?

— Cu plăcere. Și la botez... Dar nu mi-ai descoperit rețeta. Trebuie să mi-o spui...

Kornblum zise curățind o felie de șuncă :

— Îți spun. Vin într-o sară la dumneata și... stăm de vorbă. Mare lucru însă nu-i. Totul e... numai să voiești dar să voiești așa... cum am voit eu. Prima mie de lei e grea. Încolo treaba merge de la sine și... să mă crezi... mare procopseală nu-i.

— Însă... tot mai bine așa — și arătai spre bufet — decît...

Și... nu-mi terminai ideea.

— Firește, îmi răspunse Kornblum. Dar... (aici făcu un gest larg cu mâna spre mobila sufrageriei, toate astea sînt pentru proști... și nici dumneata nici eu nu facem parte din tagmă. Bea vinul... că se răcește. Vivat! Viața nu trebuie luată decît în ușor. La urmă... *je m'en fiche!*⁵... *parole!* Eu știu să dorm nu numai sub baldachin. Să trăiești, nene Iulian!

Am mulțămît lui Kornblum, mi-am luat ziua bună și am părăsit casa Corneanu cît se poate de bine dispus. Cum s-a întimplat însă transformarea asta miraculoasă, n-am aflat nici pînă în ziua de astăzi. Kornblum n-a mai venit pe la mine, eu nu m-am dus la nuntă, am intrat pe urmă în război, așa că nu pot să vă spun cum tînărul Isac Dudl Kornblum, de pe valea Tazlăului, a devenit peste noapte milionarul Jacques Corneanu din București.

UN PRÎNZ DE GALĂ

Pe Jean Renaud l-am cunoscut mai bine în 1909, cînd l-am văzut în orașul P. din nordul Molovei, unde era profesor de limba franceză. Venise aici după ce colindase toată țara, lăsînd pe unde fusese amintiri neuitate. La munte ca și la șes, în Dobrogea ori în Oltenia, pretutindeni unde îl ducea vitregia Ministerului de instrucție, figura lui ieșea îndată în relief, iar personalitatea sa morală intra, ca să zicem așa, în filozofia poporului. Dar pe atunci hotarele României fiind ceva mai concentrate, limitele peregrinărilor didactice ale lui Renaud erau și ele mai restrînse. Acuma nu mai știu pe unde se găsește : i-am pierdut urma de mult. La dreptul vorbind, de cînd cu războiul, nici nu m-a prea interesat soarta lui...

Renaud, cînd l-am cunoscut, să fi avut 40 de ani. Mai mult gros și nu tocmai înalt, cu pîntecele proeminent, umbla iute-iute, făcînd însă pașii mici, din care pricină ori de cîte ori l-ai fi întilnit pe stradă, fără voie te uitai după dînsul. Mai purta apoi și pantaloni foarte largi sus, din pricina conformației bogate a abdomenului, fie din alte motive, în legătură poate cu vreo modă uitată, așa că și partea asta a îmbrăcămîntei punea o notă distinctă pe făptura lui. Subt brațul drept avea mai totdeauna o servietă, fără să vă pot spune precis ce anume ținea el într-însa. Știu însă că dimineața vîra acolo pîne, brînză, masline și alte articole de băcănie pe care, ca un bun gospodar, le aducea acasă. Probabil însă că alimentele din piață se amestecau uneori cu lucrările școlare, căci elevii săi remarcău adesea că temele la franceză mirosea a ceapă și-a usturoi...

Renaud venise în țară de mic copil. Vorbea cît se poate de bine românește și, fără o ușoară hîriială, nici n-ai fi crezut că-i străin. Ce-ar fi fost acasă la dînsul, dacă nu și-ar fi părăsit solul natal, greu am putea preciza ; la noi, după cum am arătat, era profesor de franceză, pe care o preda după o metodă proprie. Așa, între altele, orice spunea el de pe catedră, elevii trebuiau să repete în cor, *mot-à-mot* și cu glas tare. Și cînd răcnetele acestea se schimbau pe nesimțite în diverse miorlăituri și behăieli, era un semn, după Renaud, că școlarii au obosit. Atunci,

⁵ Cuvînt cu cuvînt (fr.).

⁵ Puțin îmi pasă (fr.).

la o nouă comandă, începeau cu toții să intoneze un cântec franțuzesc, pe care profesorul îl conducea cu o vioară hodorogită, motiv iarăși de veselie pentru cei ștregari. Și numai când diavolii se întreceau prea din cale-afară cu obrăznicile, Renaud se încrunta și zvirându-și pumnul înainte, striga :

— Taisez-vous, coquins !²

Cu rinduiala asta, în clasele profesorului de franceză era totdeauna un fel de rumoare, care silea adesea pe unii colegi, cu sisteme pedagogice mai liniștite, să reclame că, din pricina metodei lui Renaud, nu pot să-și facă lecțiile...

Altfel... amicul nostru era vesel și prietenos cu toți chiar de la întâia vedere. Din *mon ami*³, *mon vieux*⁴ și *mon brave*⁵, nu te mai scotea. Mie îmi zicea *mon brave*. Era însurat cu o româncă, o moldovancă neaoșă din Botoșani, și avea trei copii — trei băieți. Din acest punct de vedere, dacă ar fi fost în Franța, ar fi binemeritat de la patrie. Trăind însă în România, tinerii Rodrigue, Bertrand și Bayard erau destinați să devie trei ostași români. Tustrei se aruncaseră mai mult în partea mamei, căci și la chip și la grai n-aveau nimica galic. Dar mai ales, nici în ruptul capului n-ai fi putut bănui, când îi vedeai pe toți laolaltă, că sînt trei Montmorency. Fiindcă Renaud era un veritabil Montmorency — așa cel puțin m-a asigurat el.

Întia mea cunoștință cu Renaud a fost scurtă și banală. Ne-am întilnit într-o cafenea din București, cam cu un an înainte de a-l vedea la gospodăria sa. Atunci, numai vorba-i repezită și gesturile largi și viguroase m-au făcut să mă uit cu atenție la dînsul. Totuși, înfățișarea lui, neobișnuită, se remarcă și aici : la cafenea, prin zgomotul pe care-l făcea, pe stradă, prin felul cum umbla... Venise în capitală, chemat de minister, ca să se descurce de oarecare ponosuri...

Peste un an, o plicticoasă afacere comercială m-a dus prin nordul Moldovei, așa că am ajuns și în orașul P. Întîmpinasem aici greutăți și neplăceri mari, din care pricină așteptam cu nerăbdare să-mi închei socotelile și să mă întorc mai iute acasă, măcar că altfel locul nu-mi era displicut. Cu cîteva zile mai înainte ninsese tare ; acum însă vremea era senină și frumoasă, iar munții, acoperiți de omăt, străluceau în razele unui soare aspru. Dispoziția mea sufletească era însă rea.

Intr-o dimineață — astea toate se întimplau prin ianuarie — pe un ger strașnic, chiar și pentru regiunea muntoasă în care mă găseam — pe cînd mă îndreptam grăbit spre otel, mă oprește Renaud. De bucurie că mă vede, mi-a strîns mîna cumplit și, fără alt preambul, m-a anunțat că desară mîncă la dînsul. Am voit să refuz sub un pretext oarecare, dar el, nelăsîndu-mă nici să vorbesc, mi-a spus strada și numărul locuinței și m-a conjurat la plecarea ca nu cumva să lipsesc.

² Tăceți, blestemaților ! (fr.).

³ Prietene (fr.).

⁴ Dragul meu (fr.).

⁵ Viteazule (fr.).

Invitația lui mă cam plictisea. Mutre necunoscute... poate etichetă... eu posac... totul mă îndemna să nu mă duc. Dar, la urma urmei, o masă în familie (ah, restaurantele de provincie !), într-un oraș străin și pe un ger ca acela, iarăși nu era de lepădat. De aceea sara, amintindu-mi și de insistențele lui Renaud, mi-am pus redingota, pe care totdeauna o iau la drum, și la orele obișnuite am pornit spre locuința amfitrionului meu. Era într-o mahala depărtată și ascunsă, unde am descoperit-o în cele din urmă. Însă casa, care corespundea indicațiilor primite, mi-a tăiat orice avînt cînd am dat cu ochii de dînsa. Înfațișarea ei nu impunea nici prin formă, nici prin vechime și nici prin felul cum era ținută. Un felinar somnoros din apropiere îmi înlesnea s-o cercetez amănunțit. Lîngă ușă și deasupra ferestrelor lipseau bucăți mari de tencuială ; un geam stricat era lipit cu hîrtie, iar capătul din dreapta al clădirii, pornit înspre stradă din pricini felurite, ca un om care ar căuta să alunge o durere subită luînd o poziție incomodă, era sprijinit pe un șarampoi⁶, fără multe calcule arhitectonice. Apoi o aripă de gard, chiar în față, trîntită la pămînt, făcînd inutilă porțița, ograda neîngrijită... complectau imaginea tristeții. Totuși, fiindcă ajunsesem pînă aici, nu-mi veni să mă-ntorc — ba chiar, trebuie să mărturisesc, o ciudată curiozitate mă împingea înăuntru. Am voit să sun, dar n-am găsit nici o sonerie, nici clopoței și nici vreun alt mijloc de avertizare ; de aceea am bătut în ușă, întai încetîșor, apoi ceva mai tare, așteptînd cu oarecare neliniște rezultatul...

În sfîrșit auzii pași și Renaud, ținînd lampa într-o mîină, îmi deschise. Era îmbrăcat cu paltonul, ca pentru ducă.

— *Vous, voilà mon brave*⁷ zise el cu un gest care scoase o clipă flacăra lămpii pe deasupra burluiului⁸. Chipul său era jovial...

Călăuzit de franțuz, am intrat în odaia din dreapta. Aici am voit să-mi scot blana, dar Renaud, punînd lampa pe masă, mă opri :

— Nu te dezbrăca... uite și eu stau cu paltonul.

Și suluri groase de aburi îi ieșeau pe nas și pe gură cu fiecare vorbă, parcă ar fi fost o locomotivă sub presiune.

— După cum vezi — urmă el — am aer curat... ca la țară... Anume m-am mutat aici. Rustic și sănătos ! *Voilà mon cabinet de travail*⁹...

Odaia designată astfel era mică și joasă, cu podelele roase și pline de glod, cu un pat invalid, acoperit c-o pătură de cazarmă, iar lîngă geam, o masă de brad peste care stăteau aruncate în neregulă cîteva cărți și caiete, o perie de cap pleșuvă, un guler purtat și două fărîme de pîine uscată. Locul lămpii se cunoștea printr-o circomferință unsuroasă.

Renaud puse iar mîna pe lampă și deschise o ușă în fund :

— Aici e... *lasalle de bain*¹⁰...

⁶ Șarampoi — par lung și gros.

⁷ Iată-te, viteazule ! (fr.).

⁸ Burlui — sticlă de lampă.

⁹ Iată biroul meu (fr.).

¹⁰ Baia (fr.).

Mă uitai cu atenție... Era acolo un cufăr mare, stricat, niște țoale aruncate într-un ungher și încă două, trei lucruri, străine cu totul de menirea anunțată a odăii. Nevăzînd nici un șurub prin părăți, sau măcar vreo stropitoare, ori cel puțin un lighean, m-am întors spre Renaud să-mi dau samă dacă nu cumva glumește; dar franțuzul, dînd cu totul altă interpretare mișcării mele, ridică lampa deasupra capului pentru ca nimica din interiorul odăii să nu-mi scape vederii. Părăsirăm apoi *le cabinet de travail* și, trecînd în antret, împinse ușa din stînga. Însă soția sa, care se găsea acolo, îi făcu un semn aspru cu capul și Renaud se retrase iute, anunțîndu-mi:

*La salle à manger*¹¹.

Apucasem să văd două paturi, trei băieți și un cîine de ogradă, care urmărea mișcările doamnei Renaud, ocupată cu așezarea mesei...

Ar mai fi rămas să-mi arăte *la chambre à coucher*¹², dar, după toate aparențele, atribuțiile ei erau împărțite între *le cabinet de travail* și *la salle à manger*.

Stînd acuma în cabinetul său, eu pe un scaun și Renaud pe pat, începu să-mi povestească de neplăcerile tirgului: orașul era prea mic pentru dînsul! Îmi mărturisi părerea de rău c-a părăsit Franța, unde sigur ar fi ajuns profesor la Sorbona; că în curînd vine și el în capitală ca să ieie o catedră la Universitate, fiindcă acolo știința sa ar putea fi mai utilă decît „nespălaților lui de elevi“; că are o lucrare foarte importantă la Academie; că așteaptă în curînd o decorație mare și că este prieten bun cu ministrul instrucțiunii.

Aici ușa se deschise și unul din băieți, îmbrăcat cu mantaua, ne pofti la masă. Renaud îi dădu o puternică acoladă:

— Bayard, spune *bonsoir* lui nenea!...

Băiatul, încurajat astfel, se apropie de mine și aflai cu ocazia asta că are treisprezece ani și că e în clasa întâia la liceu, adică elevul lui tată-său. Dacă și colegii lui aduceau cît de cît cu dînsul, colorata caracterizare a lui Renaud de mai adineoarea nu era o simplă figură poetică...

Ridicîndu-mă, am voit din nou să-mi scot blana. Dar amfitrionul, avînd motivele lui, se opuse cu înverșunare, spunîndu-mi că dincolo toți sînt cu paltoanele pe dînsii. De altfel... Bayard confirma faptul. Deci Renaud înșfăcă iarăși lampa care, de atîta zbucium, își afumase cu totul hogoagul, și ieșirăm în antret.

N-am apucat însă să deschid ușa la *salle à manger*, și cînele sări pe mine, sperîndu-mă strașnic:

— Marș, Bismarck... nu te teme, *mon brave*... nu mușcă... Se cunoaște că ești om bun... altfel nu s-ar bucura... Uite cum te iubește...

Și Renaud, împreună cu băieții, mă desfăcu de îmbrățișările afectuoase ale dulăului. Salutai pe doamna Renaud îngăimînd:

— Soțul dumneavoastră mi-a făcut onoarea să mă invite la...

— Așa face el, îmi răspunse stăpîna casei cu o intonație morocănoasă, nelăsîndu-mă să-mi sfîrșesc introducerea.

¹ Sufrageria (fr.).

¹² Dormitorul (fr.).

Am înțeles că doamna nu era de loc încintată de prezența mea.

Masa era compusă din două mesuțe mici, așezate cap la cap, care neavînd aceeași formă și nici aceeași înălțime, imbinarea lor alcătuia o figură geometrică cu totul arbitrară. În fața unui tacîm se sprijinea de pahar un carton manuscris. Am priceput: era *menu-ul*. După conținut părea cît se poate de bogat. Cartonașul avea împrejur două chenare: unul cu cerneală roșie și altul cu cerneală violetă. Textul era cu cerneală neagră, și rînduri lungi alternau cu unele scurte. În colțul din stînga, o floriceică, desenată cu tustrele colorile, trebuia să-i mărească decorul. Fără să-i cunosc talentul, am simțit numaidecît mîna lui Renaud...

Doamna îmi arată locul, cel cu *menu-ul*, dar eu încercai încă o dată:

— Permiteți-mi, vă rog, să-mi scot șuba.

Permisiunea îmi fu iarăși refuzată: într-adevăr toți avea cîte ceva gros pe dînsii. Amfitrionul purta un șal de lînă legat la spate, ca să nu-i stînjenească mișcările.

Neavînd încotro, am tras scaunul să mă așez, dar Renaud interveni cu grijă:

— Încearcă-l, *mon brave*, să nu fie stricat.

Verificîndu-l Bayard și Bertrand și găsindu-l destul de rezistent, ne-am luat fiecare locul. Bismarck stătea între mine și doamna Renaud.

Băiatul cel mai mic ridică un cuțit și uitîndu-se la el ca la o curiozitate, întrebă:

— De unde le-ai luat, mamă?

Renaud interveni aspru:

— *Tais-toi, coquin!*¹³.

— De la coana Luța, răspunse Bertrand.

— *Tais-toi*, zise iarăși Renaud cu un semiton mai ridicat. Apoi, cătră neavastă-sa: Acuma, madame Renaud, cite un rachiuș... pe frigul ăsta...

Dar madame Renaud:

— Nu e rachiu... ce tot atîta rachiu?

— Vă rog — zic — dacă e pentru mine... nu vă deranjați... eu... niciodată nu obișnuiesc.

— Și pentru dumneata și pentru mine, *mon brave*... ce dracu? O drojdie...

— Doar tu în fiecare zi bei la Teodorescu, zise fără milă stăpîna casei.

— Bei... bei... imită Renaud pe soția sa cu un accent foarte dramatic — *c'est rustre, madame!*¹⁴.

Și de ciudă zvirli lui Bismarck o bucată de pîne, pe care cînele o înghiți numaidecît, așteptînd alta.

Îmi aruncaii ochii pe *menu*:

„*Apéritifs à la russe*“.

Va să zică începeam masa de-a dreptul, fără această introducere. Rodrigue, băiatul cel mai mic, scînci:

¹³ Taci, blestematul! (fr.).

¹⁴ E o grosolănie, doamnă! (fr.).

— Mie mi-i frig!

— De ce n-ai făcut focul, madame, întrebă Renaud cu ton aspru pe nevastă-sa, nemulțămît însă mai mult de lipsa drojdiei decît de a căldurii.

— De ce? Încă vrei să știi?... Acuși îți spun... însă n-are să-ți placă, îi răspunde femeia.

— Lăsați, vă rog — zic eu —, nu-i așa de frig... Iar în gînd: „Cine dracu m-a adus aici?”.

Dar Renaud:

— Știi ce? Pune-ți căciula-n cap.

— Vai de mine — zic eu — și șuba aș scoate-o de pe mine.

— Uite... o iau și eu, îmi spuse amfitrionul.

Și, într-adevăr, sculîndu-se de la masă, îmi aduse repede căciula și își puse și el pălăria. Băieții ne imitară cu oarecare veselie.

Mă gîndii cu groază: „De n-ar veni și rîndul mănușilor!”.

Doamna Renaud ne scosese dintr-un castron cîte un polonic de lichid în care, pe lîngă niște verdețuri, zării și cîteva fasole. Cercetai pe menu:

„*Consommé Richelieu au fumet de céléri*”¹⁵...

Am gustat cu oarecare neîncredere gîndindu-mă dacă marelui cardinal îi plăceau într-adevăr fasolele. Renaud înghiți cu poftă o sorbitură, apoi uitîndu-se la mine făcu:

— Hein?

Asta însemna:

— „Ai mai mîncat așa ceva de cînd ești?”.

— Într-adevăr... e gustos, i-am răspuns eu cu toată bunăvoința, dar fără multă convingere.

Rodrigue, lungindu-și gîtul înspre castron, zise:

— Dă-mi mai multe fasole!...

Renaud îl fulgeră încruntat:

— *Tais-toi, coquin!* Iar mie: La mine... nu merge... educația înainte de toate... ca la cazarmă... Și n-au ce face... îmi cunosc cu toții moarea, cum ziceți voi.

— Ba că chiar! făcu doamna Renaud.

Franțuzul se întoarse speriat cătră femeie, voi să zică ceva, dar se stăpîni bătînd de trei ori barabanciul pe masă.

Am sorbit cu toții lichidul din farfurie: nici supă, nici borș. Ca să fi fost cea dintâi, îi lipsea tăria și gustul; ca să fi fost al doilea, n-avea acrială.

Îmi ridicai o poală la blană și mă scărpinai în cap, subt căciulă. Renaud îmi turnă vin... un vin roș...

— Ia gustă, te rog, *mon vieux*, și spune-mi ce zici? E de la prietinul meu Chirculescu...

Într-adevăr pe *menu* era trecut „*Bourgogne Kirkoulesco*”.

— Are băiat la liceu, lămuri Bayard...

— *Tais-tois coquin!* Apoi, cătră mine: La voi, în București, nu găsești așa ceva...

¹⁵ Bulion de carne Richelieu cu aromă de țelină... (fr.).

Aici avea dreptate: vinul nu era rău...

Amfitrionul ne strînse farfuriile și părăsi *la salle à manger* cu teancul în mină. Mă uitai pe *menu*:

„*Pomme de terre à la française, sauce divine*”¹⁶.

Mîncările cu sos nu-mi prea plac, cu cartofele mai ales nu mă bat de loc. De astă dată eram însă curios să cunosc compoziția.

Doamna Renaud aduse numaidecît o mîncare de cartofe *à la française*, adică fără carne. Gustai sosul... Așa ceva nu mîncasem de multe ori sau... mai exact... nu-l mîncasem niciodată.

În ce privea pe franțuz... avea o poftă de lup. Apetitul i se cunoștea și după zgomotul elocvent cu care își mesteca alimentele. De asemenea cei trei băieți lăsară farfuriile curate, ca și cum le-ar fi spălat.

Bismarck, cu ochii la stăpînul său, parcă-i zicea: „Frumos mînci; să nu mă uiți însă nici pe mine”. Renaud muie o bucată de pîne în sos, mai șterse cu dînsa și farfuria și i-o aruncă. Cînele o înghiți cu lăcomie, se lîns pe buze, apoi privi iarăși fix la divinitatea sa tutelară.

Amicul îmi atrase atenția:

— E de rasă... *griffon* și *terre-neuve*.

Mă uitai și eu la dînsul: aș, cine de-al nostru... moldovenesc.

Doamna Renaud, fără să se mai scoale de pe scaun, întinse mîna pe pat și luă de-acolo un taler acoperit. Controlai pe *menu*:

„*Suprême de merlans batelière*”...

După ce mi-am căpătat porția, am gustat o bucățică, concentrîndu-mă... Parcă-i scrumbie... Da, da... scrumbie de poloboc... cu ceapă și cu oțet...

Franțuzul exclamă cu entuziasm:

— Asta-i mîncarea mea!... Delicios!... Face bine la ficat.

Și gastronomul nostru, încîntat că scrumbiile au și proprietăți medicale, a scos și capetele, a consumat toată ceapa adunînd cu meșteșug și oțetul, în sfîrșit s-a comportat astfel, ca și cum ar fi fost chiar bolnav de mai. Cînd n-au mai rămas decît cozile, doamna Renaud a strîns totul de pe masă, apoi a pus la mijloc, *sans façon*, un pumn de nuci. Trăsei cu coada ochiului să văd cum sînt trecute pe *menu*: „*Poularde braisée à l'américaine*...”¹⁷. „Va să zică... friptură” — îmi zic eu. „După nuci... nu cred însă să mai vie”.

Mă uit mai jos: „*Corbeille de fruits*...”¹⁸.

Amfitrionul luă două nuci și sfărîmîndu-le între palme îmi zise:

— Cu sare și cu pîne sînt excelente! Ia încearcă, *mon brave*...

Deoarece îmi era totuna, mîncai și pîne cu nuci și sare cu nuci și pîne cu sare.

În *salle à manger* era acum o bocăneală și o scîrțială, parcă ne-am fi găsit într-un atelier.

— Eu le mînc și cu mămăligă, mă înștiință Renaud. Sînt delicioase...

Lipsind mămăliga, fui scutit de această probă.

¹⁶ Cartofi franțuzești, cu sos minunat (fr.).

¹⁷ Pui fript americană (fr.).

¹⁸ Tarte cu fructe (fr.).

După nuci, Renaud își frecă minile :

— Și acum... o cafeluță !

Felul cum și-a enunțat această dorință, ar fi putut să însemne : „Acuma, după o masă atât de copioasă, o cafea merge de minune !”.

Dar n-a apucat să sfârșească bine, și nevastă-sa i-a făcut un semn cu piciorul, al cărui înțeles l-am prins numaidecît :

— Cafea... eu nu iau — zic — mulțămesc... nu obișnuiesc... Mă cam enervează și pe urmă nu pot să dorm.

M-am grăbit, firește, să mă conformez situației de fapt, știind că brașoavele mele nu pot fi controlate.

Renaud însă nu se lăsă :

— Asta nu merge, madame... trebuie să faci două cafele...

— Nu e cafe, spuse cu cruzime soția.

— Cum se poate ? se miră strașnic Renaud. De ce n-ai luat de la Teodorescu ?...

— Fiindcă nu vrea să mai deie fără parale...

— Ah, *mon cher... les femmes !... Qu'elles sont affreuses !*¹⁹.

Dar nici nevastă-sa nu se dădu bătută :

— În loc să-ți bei leafa la Teodorescu, mai bine te-ai îngriji să fie în casă ce trebuie...

— *Tais-toi, co...*

Și Renaud, înghițind restul cuvintului, schimbă tonul :

— Auzi, auzi, *mon brave !* Și... mai zi că Balzac n-are dreptate...

Mă temeam să nu se încaiere la masă. De aceea, când Renaud m-a întrebat ce caut prin orașul lor, i-am povestit pe larg păsul ce mă adusesese, bucuros că convorbirea luase o întorsătură atât de departe de... Teodorescu.

La rîndul meu l-am întrebat și eu de cînd e în tîrgul acesta și el mi-a istorisit, tot pe larg, cum a fost întâi profesor la liceul lui Bașotă din Pomîrla, cînd s-a și însurat (aici povestitorul întoarce doi ochi grozavi înspre doamna), apoi cum a fost mutat la gimnaziul din Alexandria și pe urmă la cel din Rîmnicu-Sărat, cum, din pricina „unei mari canalei” a fost trimes la Tîrgu-Jiu și în ce împrejurări a venit la liceul local, acu șase ani. Mi-a mai spus apoi că el e filo-român... dovadă că stă la noi... căci altfel ar putea să aibă o situație splendidă în Franța... fiind un Montmorency...

— Ieși afară, spurcăciune, strigă deodată doamna Renaud trintind cu piciorul în cîne, nu fără motiv.

— *Hors d'ici*²⁰, Bismarck, zise și Renaud care se ridică de pe scaun și luînd cînele de-o ureche îl tîri spre ieșire, cu toate că animalul nu se da de loc dus din *la salle à manger*...

Renaud, după ce închise ușa, se așeză iarăși la masă :

— Și... cum îți spuneam...

Cînele scheună sgrebțenind ușorul :

¹⁹ Ah ! Dragul meu... femeile ! Ce groaznice sînt ! (fr.).

²⁰ Ieși afară (fr.).

— *Tais-toi, coquin !...* Și... cum îți spuneam... sînt un Montmorency... înrudit cu familiile Hauteville... Bouteville... Monthlery... cu Bourbonii... și cu toți regii și împărații din Europa. Unchii mei au fost conetabili... mareșali... amirali... cardinali...

Doamna Renaud întrerupse genealogia cu o nuanță ironică :

— Vorba ceea : „Ce folos că tata a fost domn...”.

— Ce-are a face, intervin eu repede nelăsînd-o să-și termine ideea, destul de transparentă de altfel. Va să zică, urmez eu imperturbabil, băieții dumitale sînt Montmorency...

— Mai vreau nuci, se pronunță ferm Rodrigue...

— Și... dacă sînt Montmorency — continuai ca și cum numai această chestiune m-ar fi preocupat — atunci... poate moștenesc de la niscaiva rubedenii...

— Aș, zise sceptic doamna Renaud, ți-ai găsit berechet...

— Pentru ce nu ? insist eu...

— Pentru că ar fi să umblăm după cai morți...

Dar Renaud :

— D-apoi că și de la Țuguiu tăi...

— Eu mai vreau nuci ! interveni la timp băiatul.

— Rodrigue, vino încoace, îl chemă tatăl său. Ia spune lui nenea o poezie frumoasă...

Băiatul, îmbrăcat c-o scurteică de-a mă-si, cu minicile îndoite, veni lîngă mine. Ședea însă botos pentru că, în loc de nuci, i se punea înainte perspective mai puțin nutritive.

— Haide, băiete, spune... că nenea are să-ți dea gologani să-ți cumperi șocolată.

Auzind de gologani și de șocolată, Rodrigue începu cu cel mai pur accent botoșănean :

Pentru țară, pentru neam,

Bucuros dau tot ce am.

Pentru neamul românesc,

Bucuros eu mă jăvresc.

— Drăguță, zic eu apucîndu-l de bărbie, eu mă jertfesc... nu mă jăvresc...

Rodrigue zise după mine, din toată inima :

— Eu mă jă-vresc !

— E foarte deștept, sublinie Renaud.

— Se vede — zic.

Și pentru ca să-mi arăt mulțămirea, bineînțeles urmînd și sugestiu-nii tatălui, i-am dat tînarului Montmorency cincizeci de bani, pe care Rodrigue i-a strîns cu multă energie în palmă, ca și cînd ar fi avut in-tuiția unei confiscări violente.

Ne-am ridicat de la masă cu toții, neuitînd să iau cu mine și *menu*-ul lui Renaud, pe care, aruncîndu-mi încă o dată ochii, văzui trecu-tă și cafeaua („*Café-Filtré*”), sfîrșind cu „*Bon appetit*” !²¹.

²¹ Poftă bună ! (fr.).

Am mulțămît frumos amfitrionilor, scoțîndu-mi căciula din cap, și am părăsit locuința soților Renaud presimțînd că în urma mea se va începe lichidarea „dineului”. Bucuros că am scăpat relativ ușor, am ieșit în centru și am intrat într-un local de noapte, să iau un ceai, căci... *merlanii* lui Renaud îmi stăteau în gît. Pe cînd sorbeam băutura fierbinte, mă gîndii la evenimentele sării și în special la *menu-ul* ticluit de franțuz: „Hm... Mare ticălos... Auzi... *Corbeille de fruits!*...”

Noaptea am visat pe soții Montmorency aruncîndu-și în cap cu farfuriile, așa că m-am trezit apărîndu-mă. Dar cînd m-am văzut singur și la otel, deci în afară de cercul discuțiilor contradictorii ale franțujilor mei, am răsuflet ușor...

A doua zi am plecat la București.

ADMIRATORII

Cîrloveanu ieșise să ieie puțin aer; în dimineața aceea n-avea chef de lucru. Vremea se îndreptase și căldurile nu începuse încă, așa că înviorarea primăvăratică a naturii te îmbia, fără voie, să apuci peste dealuri. Încătușat în capitală de ocupațiile sale prozaice, Cîrloveanu ar fi dorit să evadeze undeva, la țară, departe de orașul vulgar în care micile mizerii ale vieții, ca o apă corosivă, îi rodeau zilnic sufletul, dar împrejurările nu-i îngăduiau această plăcere. În lipsă de ceva mai bun, se gîndi să se ducă la Șosea. Fiindcă avea oroare de Calea Victoriei, apucă prin bulevardul cel nou, ca să iasă deocamdată la statuia lui Lascăr Catargiu.

El mergea încet, ca omul fără treabă, lovind din cînd în cînd cu bastonul de corn marginile trotuarului. Avea un sentiment de libertate completă pe care nu-l simțise de mult: întreaga dimineață îi aparținea și prin urmare putea să urmeze, după fantazia sa, toate ademenirile momentului...

Căm prin dreptul Bisericii Amzii, o cuconiță zveltă îi aruncă o privire înadins cînd trecu pe aproape și, după cîtiva pași, întorsese și capul cu un zîmbet imperceptibil.

Cîrloveanu remarcă mișcarea trecătoarei, și atitudinea ei drăgălașă îi făcu mare plăcere, căci doamna era tînără și frumoasă.

Uitîndu-se cum se depărta, îi admiră linia elegantă, și jocul armonios al formelor și se gîndi cu o ușoară amărăciune: „Cît de rău sînt alcătuite lucrurile pe pămînt! Toată viața alergi după o clipă fericită, și uneori norocul îți trece poate pe lingă tine, fără măcar să-l bănuiești!”

Și, ca încheiere, Cîrloveanu trînti cu bățul în caldarim.

Doi domni în puterea vîrstei, care mergeau iute în direcție contrară vorbind și gesticulînd, își întrerupseră convorbirea, iar unul din ei făcu celuilalt semn cu cotul, ca și cînd i-ar fi spus: „uite cine trece”.

Cîrloveanu nu-i băgă în samă, căci în momentul acela, printr-o asociație căreia nu i-am putea găsi explicația plauzibilă, îi venise în minte cearta sa cu proprietarul care, după cît bănuia el, ar fi vrut să-l alunge din casă în speranța unei chirii mai bănoase. Avea înaintea ochilor înfățișarea lui grosolană, cu capul patrat, cu ochii infundați în grăsime, cu mîinile scurte și butucănoase și îi răsunau parcă în urechi vorbele lui

de dimineată : „Dacă nu-ți place, domnule Cîrloveanu, n-ai decît să-mi liberezi odaia. Îți zic mersi și-ți strîng și mîna“. Cîrloveanu se întrebă în gînd : „Oare dacă aș fi proprietar, aș jupui și eu lumea ca bandiții aștia ? Mai știi ?“ Și el rise singur de răspunsul îndoielnic pe care și-l dete. Pentru moment însă, putea fi liniștit : schimbarea nu era probabilă, Cîrloveanu fiind și el unul din cei care îngroșau rîndurile armatei proletare...

Pe aproape de Piața Romană, un tînăr cu o fată, amîndoi studenți, îi ieșiră în față. Ea ținea de un capăt o servietă îndoită cu care tăia aerul în mers, el istorisea ceva tovarăsei sale în hohote de rîs. După ce trecură de dînsul, tînărul spuse cu glas destul de tare :

— Cîrloveanu.

Auzindu-și numele, prietinel nostru întoarse capul și urmări puțin cu privirea pe cei doi adolescenți care mergeau săltînd și rizînd în voie, fără să se mai îngrijească de existența lui.

Ajuns în Bulevardul Colții, o luă domol înainte pe trotuarul din dreapta uitîndu-se cu o atenție, pe care niciodată n-o avusese pînă atunci, la casele grandioase de pe amîndouă părțile acestei mari artere bucureștene, croite în fel de fel de stiluri, unele mai baroce decît altele, cele mai multe fără gust, două, trei ridicule, și zise cuprins de un sentiment de milă : „Sărmanii burgheji... nu mai știu cum să-și cheltuiască paralele !“.

Pe trotuarul celălalt, doi elevi de liceu, care tocmai voiau să apuce pe Clopotarii-Vechi, dînd cu ochii de Cîrloveanu, se opriră, vorbiră ceva între ei, apoi amîndoi trecură strada și se ținură după dînsul, la distanță.

Cetitorul s-a întrebât desigur cine e eroul nostru și ce isprăvi a făcut el ca să fie remarcat astfel aproape de toți trecătorii ? Poate unii să-și fi închipuit că e vreun luptător de circ, specialist în lovitura „la centură“ sau un boxer care a zdrobit cîteva duzini de fălci, ori vreun mare om politic. Nu, Cîrloveanu face parte din *genus irritabile*¹, e poet și încă poet adevărat, în care literatura română (înșelată de atîtea ori, nu-i vorbă) și-a pus toată speranța și al cărui ultim volum a cunoscut aproape un triumf...

Cîrloveanu nu observase pe cei doi liceeni și nici prin gînd nu-i trecuse că e urmărit, iar băieții, ca doi detectivi începători, îi spionau, cu discreție, toate mișcărilor.

Trecînd pe lîngă un grilaj de fier, poetul îl atinse cu bastonul, hîrșcînd cîteva ostrețe ca să le-audă toaca. Cel mai tînăr dintre urmăritori zise plin de entuziasm :

- Ai văzut ?
- Se joacă... spuse celălalt.
- Da' de unde ? E distrat.
- Se poate.
- Cine știe la ce se gîndește el.
- Și... uite ce băț are.
- Ah ! ce zi fericită !

¹ Tagma poezilor (lat.).

Cîrloveanu ajunsese la Capul Podului și, mai înainte de a lua drumul la Șosea, se opri un moment pe trotuar să se uite la încărcăturile aurite ale palatului Sturza. Cei doi se opriră și ei, prefăcîndu-se că vorbesc unul cu altul. Apoi poetul o luă, fără să se grăbească, înspre trotuarul Muzeului de istorie naturală, așteptînd însă în mijlocul drumului să treacă mai întîi două automobile. Băieții păstrară iarăși distanța și pe urmă pășiră încet după dînsul.

Cîrloveanu, trecînd de rondul întîi, căută o bancă mai retrasă și o găsi lîngă o deschidere de copaci înspre păduricea de la spate. Liceenii se așezară și ei nu tocmai în față, ci puțin mai la stînga, de unde puteau să-l urmărească în voie pe poet.

Odată așezat pe bancă, Cîrloveanu își deschise nasturele de la sacou, luîndu-și o poziție comodă. Venindu-i în minte discuția cu directorul ziarului în care își publica din cînd în cînd impresiile literare, își zise :

„Să mă ierte domnul Marinescu... dar numai prostii a spus. Se vede c-a început să se zaharisească... Auzi... mîncările franțuzești nu sînt higienice... Asta înseamnă că sarmalele, chiftelele, pîrjoalele, caltaboșii și tuzlamaua... fie și regală... sînt mai sănătoase... Hm !“.

Și el făcu un gest ce ar fi voit să spuie : „Dracu a mai văzut ?“.

Liceenii se uitară încîntați. Unul din ei conchise :

— E absorbit...

Îl preocupă vreo imagine frumoasă...

— Ori o cugetare înaltă.

— Sau... o idee filozofică.

— Bagă de seamă... Să nu ne vadă !

Și ei se uitară prin copaci...

Cîrloveanu își urmă mai departe gîndul.

„În sfîrșit... prost-prost... bine că mi-a dat o mie de lei. Tot e om de treabă... Să văd acuma... cum îi întînd“.

Și, lăsîndu-și capul pe spate, făcu deodată :

„Hap !“.

O rîndunică se repezise și prinse o musculiță din zbor.

Prietinii remarcară :

— Ce-a fost ?

— A tresărit...

— Să știi că e inspirat...

— Ah... Dacă am avea noroc !...

Și cel mic nu îndrăzni să-și exprime ideea pîn'la capăt...

Cîrloveanu își mai zise :

„Se codea... dar tot mi-a dat... Hai să-i împărțim...“.

Aici poetul scoase din buzunarul de la piept un carnet. Băieții se făcură numai ochi. Cel mai mare din ei strînse de mîna pe celălalt :

— Compune !

— Taci !

— Îți spun că compune...

— Ai dreptate.

— St !

Într-adevăr, Cîrloveanu scrisese în carnet :

„Cucoana Marița... 300 de lei”.

Apoi, complectînd în gînd : „Restul l-o mai aștepta băboiul... că n-o crăpa. Mai trebuie și altceva...”. Se gîndi o clipă : „Să-mi iau vreo cămașă, batiste, ciorapi...”. Și ducînd creionul la gură : „În chestiune de ciorapi e mai bine mai mulți și mai proști decît buni și puțini”. Formulînd această cugetare practică o trecu în cifre subt rîndul cucoanei Marița : „2 perechi ciorapi 80 de lei”, iar dedesubt : „diverse 120 și...”.

Aici Cîrloveanu surise, iar cei doi :

— A rîs...

— E bine dispus...

— Cine știe ce frumuseți scrie.

— O să vedem cînd le-o publica.

Cîrloveanu urmă : „500 de lei pentru ceva... știut numai de mine, cum ar zice Dinică Goleșcu”.

Și el rise din nou :

— Sigur că scrie ceva vesel.

— Poate vreo fabulă...

— Sau... vreun epitalam.

— Știi... are poezii cu vinul.

— Atunci... vreo bahică.

— Ce noroc avem !

— Uită-te aiurea... ne-a văzut !

Într-adevăr, Cîrloveanu, zîmbind, a dat cu ochii de liceeni, dar ei s-au prefăcut că n-au nimic cu dînsul, și poetul a închis catastiful.

Dimineața era fără pic de nour, și printre crengile copacilor soarele încălzea plăcut. Cîrloveanu se gîndi : „Acuma să fiu singur... m-aș întinde colea la soare... și mi-aș scoate și ghetete... Dar poți ? Uite boii ceia cum se uită la mine...”.

Aluzia era la prietenii noștri pe care poetul îi surprinse în flagrant delict de admirație fățișă.

Cîrloveanu, neputînd să-și scoată ghetetele, se uită la ceas și zise :

„Am o foame de lup... O să mînc niște mititei turbați !”.

Și fiind tirziu, se sculă și plecă. Băieții se rîdicară de asemenea, dar temîndu-se să nu-i observe poetul încă o dată, au mai mers o bucată de drum împreună, apoi s-au despărțit și fiecare s-a întors încîntat acasă, cu convingerea că au asistat la „elaborarea unei opere poetice”...

PENTRU BAL...

În casă la domnul Cuparencu și așa nu era tocmai ordine. Las'că praful pe mobilele cu suprafețe mai întinse te ademenea la adevărate inscripții, care dispăreau numai subt depozite nouă, iar painjenii își arătau în tihnă toată măiestria de care erau capabili, dar obiecte cu totul nepotrivite destinației odăilor staționau acolo nestingherite cu săptămînilor. Și... nu numai atîta. Dacă o ustensilă domestică era compusă, de exemplu, din mai multe părți, după întrebuințare, fiecare din ele era considerată ca o individualitate de sine stătătoare și deci băgată în alt loc, așa că, la nevoie, cu greu le mai puteai aduna, pentru ca aparatul să-și îndeplinească menirea. De chei... nu mai vorbesc : la fiecare două săptămîni se comanda alt rînd. De aceea, de cîteva ori s-a întîmplat ca într-un moment oarecare să fie disponibile pentru aceeași broască cîte trei și patru chei, găsite din întîmplare prin locuri pe unde nici prin gînd nu ți-ar fi dat să le cauți. Însă specialitatea casei, care purta marca doamnei Cuparencu, era ca prin antrete ori prin dreptul ușilor mai frecventate să se așeze de cu ziuă lăzi, scaune scunde ori cîte o căldare cu apă care rămîneau acolo și după ce întunericul le ascundea forma. Într-un cuvînt, se proceda astfel în această privință, ca genunchii și țurloaiele domnului Cuparencu să se aleagă cu răni și vinătăi, dumnealui trecînd uneori prin spaimile morții.

Iar sara, după ce stăpînii casei se așezau osteniți în pat și viața înceta cu totul în odăile de jos, începea sus o sarabandă satanică. Se auzeau prin pod țuitori și covîțaieli ascuțite, urmate de trînte voinicești, apoi cineva deșerta un săculeț cu nuci și în sfîrșit alergături în galop, adevărate curse, de cîte două și trei ori în toată lungimea tavanului. Cînd toate aceste zgomote îl făceau pe domnul Cuparencu să tresară din somn, după ce se dezmeticea puțintel identificînd condițiile locului, asculta cu atenție încordată expansiunea faunei sale misterioase și, de multe ori, din pricina ei, nu mai putea închide ochii pînă în ziuă.

Neorînduiele pomenite se întîmpleau nu fiindcă n-ar fi avut cine să facă puțînă ordine înăuntru și să domolească entuziasmul cursierilor nocturni. Căci doamna Cuparencu, soția patronului casei, e tînără, sănătoasă și frumoasă. Dar dumisale îi repugnă să se amestece în astfel de treburi, lucru pe care l-a și adus la cunoștința bărbatului său chiar a

doua zi de nuntă spunându-i ritos că ea s-a măritat să fie cucoană, nu bucătăreasă sau fată-n casă. Și ce cucoană ar mai fi dumneaei dacă ar vîntura prin odăi mătura de painjeni ori ar cotrobăi prin pod? Asemenea lucruri nu le fac azi nici servitoarele. Prin urmare, asta înseamnă că domnul Cuparencu trebuie să-și ieie nădejdea unei schimbări în mai bine a gospodăriei, atîta vreme cît cucoana își va ține prestigiul sus, și de aceea neajunsurile de care se plîngea uneori deveneau din zi în zi tot mai supărătoare...

De două săptămîni însă lucrurile s-au mai înrăutățit, și anume de cînd domnul și doamna Cuparencu au fost poftiți la balul Crucii Roșii ce se dădea în sala Prefecturii județului și la care aveau să ieie parte toate notabilitățile orașului, ba chiar și domnul Porumbescu, ministrul lucrărilor publice, în calitatea sa de șef al organizației politice locale. Din acea zi, toate merg pe dos în casă la domnul Cuparencu. De pildă, azi: dumnealui a ieșit în oraș fără să-și poată lua cafeaua cu lapte, la dejun mîncarea a crănțănit, iar paharul i-a mirosit a otreapă. Domnul Cuparencu s-a sculat de la masă fără să zică ceva... de altfel... nici n-ar fi avut cui, căci Roza era beată, dar, cînd a trecut prin ietac, a spus cătră soția sa care mîncă în pat:

— De s-ar sfîrși odată și cu balul ista.

Vorbele acestea erau o aluzie directă la doamna Cuparencu care, de două zile, nu s-a mai sculat din așternut, pentru ca desară, cînd e balul, să fie *freșă*.

Domnul Cuparencu s-a plimbat de două ori în sus și în jos prin ietac, împovărat de un sentiment care-l făcea să nu prețuiască viața, apoi și-a scos ceasul și a constatat că pînă să se ducă la tribunal are vreme să așteaptă cinci minute. Cu gîndul acesta a trecut în odaia alăturată și s-a lăsat pe canapea. Dar n-a apucat să închidă bine ochii și de afară veni pînă la dînsul un țipăt al bucătăresei, însoțit de cîteva expresii ardelenesti. Doamna Cuparencu, care sta întinsă cu mîinile-n sus, ca să se facă albe, strigă din pat:

— Iorgule, tu ce faci? Iar te-ai culcat? (Domnul Cuparencu se mai culcase și ieri, tot pe vremea asta). Vezi ce are bețiva! Și, fără să-și schimbe poziția: — N-am chip să stau și eu nici cinci minute liniștită.

Domnul Cuparencu, renunțînd la veleitățile sale, se sculă, potoli pe Roza, care se certa cu o vecină, apoi plecă la treabă.

Dar activitatea domnului Cuparencu e mai puțin interesantă, de aceea trecem peste ea. Aceea a soției sale merită însă să fie înregistrată.

Doamna Cuparencu, după plecarea bărbatului, a mai stat cîtăva vreme cu mîinile ridicate, iar într-un tîrziu, se încumetă să se scoale.

Se ridică întăi pe jumătate și capul îi apăru tot plin de bigudiuri, învîrtite încă din ziua trecută, pentru ca ondulațiile părului să fie rezistente. Apoi luă o oglindă cu coadă — ce stătea lîngă dînsa — își cercetă cu atenție fața netezindu-și umerii orazului, se uită de aproape la ochi, descoperi o ușoară „laba gîștei“ pe care o tipări cu mare grijă, doar doar s-a face nevăzută, își arată dinții sus și jos, pe urmă sună.

Roza apăru:

— Ce-a fost afară, Rozo? Iar te-ai îmbătat...

— Da pocnească-i ochii cui a beut batir o chicătură...

— Lasă... nu te mai jura... că într-o zi chiar au să-ți pocnească...

— No... pocnească cît o vrea...

— Du-te și pune pe foc oala cea mare cu apă și cînd a clocoti bine... da, știi, să forfotească... să mi-o aduci aici.

Roza întrebă:

— Desară ce gătesc?

Stăpîna răspunse plictisită:

— Fă ce știi... n-am vreme să mă ocup de asta.

Doamna Cuparencu se dădu jos din pat, luă pe dînsa un *saut-de-lit*¹ cu desene japoneze, își viri picioarele goale în pantofi și întinse o acoperitură peste așternutul strîns în grabă. După asta scoase din garderob rochia de *mouseline de soie*, roză, pe care o așeză cu mare grijă drept în mijlocul patului; lîngă dînsa puse îndată, pentru a se vedea conveniența, o dantelă de fir *or*, întreruptă printr-o bandă de catifea violetă, brodată cu spice de grîu de culoarea dantelei. Doamna Cuparencu le admiră pe amîndouă de la distanță, întăi drept în față, apoi puțin piezîș, rămînînd satisfăcută de armonia combinației. Pe urmă, tot din garderob scoase și *dessous-ul*² de *charmeuse rose*, cu bretele de panglică, la culoare, al cărui loc fu sofaua rotundă. Ieșiră îndată la iveală pantofii mici, de nuanță *chair*, care veniră tot pe sofa, mai la capăt, așezați cu atenție ca să formeze amîndoi un unghi ascuțit, iar ciorapii de mătăsă, la fîl cu pantofii, fură îndoiti pe speteaza scaunului, după ce, bineînțeles, au fost examinați cu profundă luare-aminte dacă cumva n-au vreun beteșug. Mînușile *beurre-frais*³ — trecute mai ieri printr-o abundentă baie de benzină — au fost rînduite pe scaun, în toată lungimea lor, făcînd oarecum un *pendant* cu ciorapii de pe spetează. În sfîrșit, evantaiul de pene, deschis și închis la repezeală, își găsi și el odihna de partea cealaltă a rochiei, căpătînd o notă bună de la inspectoarea lui.

Dar doamna Cuparencu își amintește ceva și din scrin scoate o camelie și o roză — care poți să juri că-s naturale — și le aliniază și pe dînsese tot pe pat, însă în partea opusă a evantaiului.

După ce și-a așezat astfel fiecare obiect la îndemînă, cuconița noastră își încercă un pantof, numai pentru a vedea ce formă va căpăta piciorul cu culoarea aleasă anume din București. Și, pe cînd trăgea ciorapul pînă sus, gata să-l introducă în pantoful *chair*, deodată un ochi al împleturii, aninat de unghia trandafirică a arătătorului de la mîna dreaptă, s-a desprins pînă jos cu așa exactitate, cum desigur n-ar fi izbutit dacă ar fi vrut s-o facă înadins. Doamna Cuparencu s-a îngălbenit simțînd în partea stîngă o tresărare violentă. Dîndu-și samă de imensitatea nenorocirii și găsindu-se în fața unui dezastru ireparabil, sună prelung:

Bucătăreasa veni numaidecît. Stăpîna îi vorbi cu glas întretăiat:

¹ Halat (fr.).

² Combinezon (fr.).

³ De culoarea untului (fr.).

— Dă fuga la tribunal și cheamă pe domnu. Să lese totul și să vie iute acasă. Să nu caști gura pe stradă... cum ți-i obiceiul... și să te întorci la moment. Ai auzit ?

Roza alergă la domnul Cuparencu pe care-l găsi la secția întâia așteptând sentința unui proces unde tocmai pledase. După răsufierea zgomotoasă a femeii, avocatul crezu că l-a lovit vreo nenorocire și uitînd și de sentință și de client, veni și el într-un suflet acasă.

Intrînd la soția sa, o întrebă gîfîind :

— Pentru Dumnezeu... ce este ?

Doamna Cuparencu, cu obrazul palid și cu suferința în față, îi întinse ciorapul :

— Du-te iute la Pruncu sau la Horoviț și cumpără-mi o păreche de ciorapi la fel. Dă cît ți-a cere. Dar uită-te bine să fie identici. Eu nu pot ieși.

Domnul Cuparencu întrebă cam perplex :

— Dar ce s-a întimplat ?

— Nu mă mai cerceta... Du-te iute... cît e lumină... A ieșit un fir.

— Ei și ?

Doamna Cuparencu se înfurie :

— Cum ei și ? Pot să mă duc cu ciorapul destrămat ?

Bărbatul, nefiind, se vede, convins, inspectă împletitura, căutînd să-și deie samă dacă într-adevăr face să se ostenească pîn'la magazin.

— Poate nu se observă, încercă el.

Doamna Cuparencu îi smunci ciorapul din mînă, dîndu-i pe cel bun :

— Nu vorbi prostii... Du-te iute.

— Mă rog... pentru asta m-ai chemat ?

— Sigur că pentru asta.

Domnul Cuparencu plecă ridicîndu-și mîinile în sus, dintre care una cu ciorapul :

— Dumnezeule, multă minte îți trebuie ! De s-ar isprăvi odată și cu balul ista...

Dar cucoana, neluînd în samă imprecategoriile soțului, îi strigă din urmă :

— Vezi să fie identici !

Cum plecă bărbatul, doamna Cuparencu se duse la biuroul lui și scrise repede o scrisoare. Chemă apoi pe Roza. Și punîndu-i în mînă ciorapul stricat :

— Rozo, du-te pînă la Sofi cu scrisoarea asta. Are să-ți deie un pachet... Bagă de samă să nu-l pierzi... și vină repede acasă. Spune-i și din gură să-mi împrumute o păreche sau două de ciorapi din cei pe care i-a adus din București, dacă se potrivesc la culoare cu ai mei. Ai înțeles ?

— Am înțeles, cocoană.

— Ei, ce-ai să spui ?

— Am să spun că... la cocoana Safta...

— Spune mai iute, dobitoaco !

— Să-ți deie două părechi de... călțuni.

— Nu numaidecît două... și una îmi ajunge... dacă e la fel cu ciorapul meu. Ai înțeles ?

Roza luă proba și scrisoarea și plecă numaidecît. După o bucată de vreme, care i se păru doamnei Cuparencu un an, soțul se întoarse, și de la ușă, îi spuse cu un aer triumfător :

— Am găsit.

— Bravo, Iorgule !

Și domnul Cuparencu îi întinse un pachetel învelit în hîrtie subțire. Soția sa îl desfăcu în grabă, și se înfurie numai cît se uită la conținut :

— Bine, Iorgule, ce fel de om ești ? Se potrivește aista cu aista ?

Ca să facă dovada și mai evidentă, doamna apropiie cei trei ciorapi unul de altul ținîndu-i așa ca să cadă lumina pe dîinșii.

— Eu văd că se potrivesc foarte bine — făcu domnul Cuparencu, stricîndu-i-se pe loc dispoziția.

— Ah, cînd îl aud vorbind !...

— Bine dragă, și Horoviț a spus că-s identici...

— Dar tu n-ai ochi ? Nu vezi că unii sînt *rose-chair* și alții *rose-thé* ?

— Ce știi eu de prostiile tale ?

— Dacă nu știi... de ce te îndeși să te duci ?

— Cum ?... Mă îndes eu ? Nu m-ai chemat tu de la tribunal ?

— Te-am chemat crezînd că ești om... dar dacă știam că nu ești bun de nimica... nu te mai chemam.

— Acuma mă și insulti... Insultă-mă încaltea bine... c-așa mi se cade... dacă ascult de nebuniile tale...

Și domnul Cuparencu trîntindu-și pălăria pe cap se duse iute la tribunal să ieie cunoștința de rezultatul procesului.

Abia ieși dumnealui și intră Roza.

Ea îi întinse un petec de hîrtie și ciorapul cu firul rupt. Doamna Cuparencu află că Sofi și-a cumpărat într-adevăr ciorapi de la București — dar nu se potrivesc de loc : ai ei sînt *rose-saumon*...

Cucoana se plimbă agitată prin odaie, cu ciorapii domnului Cuparencu în mînă. Din cînd în cînd se uita la ei punînd alături și pe cel destrămat și de fiecare dată constata absurditatea tonului. Ce e de făcut ?... La cine să mai trimeată ? Îi va pune așa cum sînt... deși nu se potrivesc cu pantofii. Iată ce înseamnă să trăiești în provincie... poți să mori... nu găsești nimica !...

Resignată în fața fatalității, ea trecu la lavuar unde se spală pe față, pe gît, pe brațe, pe piept. Căută apoi ceva și nu găsi. Cercetă pe după oglindă, prin garderob, pe mesuță, și negăsind nici acolo, chemă pe Roza :

— Unde mi-i apa de castraveți ?

— Eu nu știu, cocoană...

— Era aici... Am pus-o cu mîna mea...

— Atunci musai trîbui să se găsească.

— Nu cumva ai luat-o tu ?

— Poi mie la ce mi-i bună ?

— Să nu te prind că iei ceva, păcătoaso, că te duc la poliție. A clocotit apa ?

— Și acuma colcăie...

— Du-te și-o adă.

Roza aduse din greu, ținând de cele două torti, o oală mare cu apă din care ieșeau aburi dogoritori. Ea o așeză jos, răsufliind ușurată. Apoi doamna Cuparencu, întocmai cum ar oficia un ritual misterios pentru imblinzirea geniilor răufăcătoare, își acoperi părul cu o bonetă de cauciuc, pe urmă și-l învăli legindu-l strins într-un ștergar vărgat, ale cărui capete rămase în sus ca două urechi lungi. Părindu-i-se că nu-i destul de apărută, se mai înfășură pe deasupra și cu un șervet gros care luă forma unui original turban. Ținând gata pregătite alte trei prosoape păroase, porunci Rozei să răstoarne vasul în lighean. Și doamna Cuparencu se repezi cu obrazii în vaporii înfierbîntați, făcînd semne desperate bucătăresei s-o innădușe cu prosoapele grele, ca să nu se irosească nici o părțică din emanațiile fierbinți...

Ea stătu câteva clipe deasupra ligheanului încins, apoi se trase puțin în lături, reveni și se retrase din nou, iarăși se plecă peste lighean și iarăși se îndepărtă, părăind într-adevăr că îndeplinește cu minuțiozitate formula unui descîntec.

După ce-și aburi bine obrazul, încît apa îi curgea în șiroaie, se liberă de învălișurile superflue, alergînd apoi la oglindă să vadă efectul imediat. Și admirînd puterea vaporilor într-un sens diferit de învățatul francez (și el cu oala lui), se tamponă ușor cu un burete moale, care scoase la iveală un obraz fraged și rumenit, convingîndu-se mai tîrziu că și opera bigudiurilor rămăsese intactă...

Obosită de atîtea operații extenuante, se lăsă pe scaun comprimîndu-și pieptul. Rămase așa cu capul pe spate într-un pseudo-leșin. Dar vreme de stat nu e multă, căci oarele sînt aproape șase...

Doamna Cuparencu se așeză comod înaintea oglinzii, după ce mai întăi își puse la îndămină două cutii rotunde, câteva borcănașe, un flacon de parfum în cutioara lui, o periută cu coada ruptă, două chibrituri stîNSE și o migdală prăjită.

Prioritatea o avu borcanul cel mare care și ieși din rînd. Doamna luă cu trei degete din el o alifie și o întinse pe toată fața insistînd mai ales pe subț ochi și prin jurul nasului. Rezemîndu-și capul pe speteaza scaunului făcu o pauză de câteva minute pentru ca unsoarea să-și producă efectul. După asta se șterse ușor cu un șervețel de olandă plecîndu-și așa de tare obrazul înspre oglindă, ca și cum ar fi voit să-l treacă printr-însa. Își desfășură apoi părul fluturîndu-l ca pe un stindard glorios, avînd însă grijă să nu i se desfacă creții. După ce-l parfumă ușurel cu dopul flaconului, își alege o cărare riguroasă, adunîndu-l la spate într-un moțoc provizor ce părea totuși grandios, din pricina iuțelii cu care fusese ticluit. Pieptănătura... e hotărîtă : à la Cléo.

Acum se începea adevărata artă. De aceea veniră la rînd pudra roză, pudra albă, care fură împrăștiate cu profuziune pe figură și pe urmă alungate de pe unde nu trebuia de periută invalidă ; iar dintr-o cutiuță mică, cît o monedă, un cocoloș de vată, colorată roș, atinse umerii obrazilor, bărbia urechii, prea puțin barba, ceva mai accentuat pe sub sprincene, și cocoloșul fu abandonat în folosul migdalei. Cu vîrfurile ei se încunjură ochii, se încondeiară sprîncenele, trecîndu-l c-o mină sigură și prin gene, dînd un mic ajutor acestora din urmă și cele două chibrituri...

Doamna Cuparencu își desfăcu în urmă cocul și își scutură părul plecîndu-și capul într-o parte, trebuind acuma să-și reguleze definitiv coafura. Dar, înainte de a începe această operă capitală, sună. După un minut, bucătăreasa deschise ușa, gata să execute porunca.

Stăpîna îi spuse :

— Rozo, du-te și te spală pe mini. Ia huște din putina cu borș și freacă-te bine. Pe urmă să vii aici.

Cînd femeia ajunsese în bucătărie, tocmai se întorcea domnul Cuparencu. El întrebă pe bucătăreasă :

— Ce face cucoana ?

Roza răspunse prompt :

— Se dă cu grețarim.

Domnul Cuparencu veni în odaie la doamna. Își aruncă pălăria în capătul neocupat al sofalei, și voi să se așeze pe pat, lîngă rochia de bai, dar nevasta răcni :

— Nu acolo !

Domnul Cuparencu se îndreptă spre scaun. Doamna îi spuse însă cu același ton :

— Nici acolo !

Soțul își aruncă ochii la sofa : și ea era ocupată. Văzînd că pentru dînsul nu-i loc, se duse posomorît în odaia de alături.

Roza veni cu minile purpurii.

— Ia arată-mi-le, zise doamna Cuparencu.

Bucătăreasa îi întinse palmele : stăpîna i le miroși, strîmbă puțin din nas, apoi spuse :

— Ia soponul meu și mai spală-te. Freacă-te bine.

Roza trecu în odaia cu ligheanul, iar cucoana zise către bărbatul său, care se lungise dincolo, pe pat.

— Iorgule, să te speli și tu pe mini... ai să-mi strîngi laseurile.

Slujnica se întoarse de la a doua purificare, iar doamna, pentru toată siguranța, îi turră și puțină colonie parfumată în pumni. Roza își duse minile la nas zicînd veselă :

— No... că mîndru ninosă !

Doamna Cuparencu, pieptănată cu tîmple, ca faimoasa favorită regală, se încălță cu pantofii punîndu-și, vai, ciorapii de la Horoviț ! Pe urmă, cu ajutorul Rozei, își fixă centura ce trebuia să-i comprime puțin formele : într-adevăr în unele locuri, ele ieșeau cam mult în relief. În așteptarea acestei operații, ea își chemă bărbatul :

— Iorgule, vină.

Soțul se prezintă. Dar doamna își aduce aminte :

— Nu te-ai spălat... Treci dincolo. Roză, toarnă domnului să se spele pe mini.

Domnul Cuparencu îndeplini întocmai imperioasa dorință a doamnei... așa că, după câteva minute veni și el cu minile stacojii. Doamna, fără a i le mai miroase, îi turnă și lui în palme din lichidul admirat de bucătăreasă. Și... întocmai ca și Roza, își duse și domnul minile la nas.

După ce s-a clătuit cu apa parfumată, soțul puse mâna pe lațuri și, măcar că fără chef, începu să întindă de o parte și de alta, ajutat de bunăvoința doamnei care se sugea mereu. El strinse scrișnind din măsele pînă cînd doamna Cuparencu zise „Destul!“ Apoi ea, părăsind preocupările egoiste :

— De-acuma îmbracă-te și tu.

Bărbatul întrebă :

— Am tot ce-mi trebuie ?

Soția îi răspunse punîndu-și *dessous-ul* :

— Ai.

— Și unde-s ?

— Sînt toate acolo...

— Cămeșa e curată ?

— Ți-a adus-o Roza de la spălătorie.

— Dar cravata albă ?

— E în dulap.

— Mînușile mi le-ai spălat ?

— Pentru ce?... le-ai pus doar numai de cîteva ori. Ai tot, tot ce-ți trebuie.

Soțul mai dori să afle ceva, în legătură cu altă ordine de idei :

— Noi ce mîncăm ?

— Întrebă pe Roza... eu nu mănînc nimica.

Domnul Cuparencu se scobori în sufragerie, de unde peste vreo zece minute se întoarse încă și mai rău dispus. Ceasurile sînt opt și un sfert : trebuie să se gătească și el. Își scoase fracul din garderob și îl cercetă : o mîneacă era cam șifonată, iar pe umeri avea o ușoară pată surie. Îl așeză pe pat, în odaia sa. Alături își puse cămeșa scrobîtită. Ca să-și găsească cravata, a trebuit să răscolească toate albiturile. Mînușile, murdare pe la degete. El se opri o clipă locului, uitîndu-se cu un sentiment de milă la aceste obiecte de mare ținută aruncate unele peste altele pe pat. Apoi începu să se plimbe prin odaie, frămîntînd niște idei care n-aveau nici o legătură cu balul de la Prefectura județului...

Dincoace, doamna Cuparencu făcea acuma proba florilor. Luă came-lia și o duse la cap, cercînd să vadă cum o prinde : în față și în profil. De la cap o purtă la umăr, întorcîndu-se în diferite direcții, iar de la umăr o scobori la piept, fără să poată încă spune care ar fi poziția cea mai avantajoasă. Iar trandafirul îl puse întăi la piept, apoi la umăr și pe urmă la cap, cînd înaintînd, cînd dîndu-se îndărăt în fața oglinzii.

Domnul Cuparencu mai aruncă o privire disprețuitoare asupra ținu-tei sale de gală, și cu mișcarea omului care face ceva împotriva voin-ței hotări să se îmbrace. Începu întăi cu aranjamentele preliminare. Își prinse manșetele la cămeșă, pe care o împodobi și cu seria bumbilor de rigoare. Cînd să-și așeze însă butonul de la gît, el trecu cu totul prin gaură. Mai cercă odată, însă... zadarnic : butoniera ajunsese de două ori cît trebuie. Domnul Cuparencu rămase gînditor, cu cămeșa de mare ținută în mîna și cu ochii la ruptură. Și ca și cum ar fi avut în față o oglindă magică, își văzu acolo imaginea vieții. Își aminti de insură-

toare... o prostie enormă... apoi de neînțelegerile și de svezile veșnice care îl amărau făcîndu-l de multe ori să-și blesteme traiul. Ii apărură dezordinea în care trăia, încurcăturile bănești, din pricina cheltuielilor nesăbuite, și se opri la masa tristă din astă sară, cînd singur a trebuit să umble prin oale și să minînce... o porcărie. El se înduioșă de viața sa stricată din pricina femeii care dincolo se gătea cu ardoare, ca să pară cît mai frumoasă... Și pentru cine făcea asta?... Pentru dînsul ?

Domnul Cuparencu aruncă cît colo cămeșa din mîna și spuse tare soției sale :

— Eu nu mai merg...

Urmă o liniște după care el zise cu glas mai ridicat :

— Auzi?... Nu mai merg la bal.

Doamna Cuparencu, tot în *dessous*, deschise ușa cu trandafirul în mîna, și întrebă :

— Ce spui ?

— Eu nu mai merg în astă sară...

Soția îl fulgeră c-o privire tăioasă :

— Se vede că nu ești în toate mințile.

— Sînt... ori nu sînt... e altăceva... în sara asta însă nu merg.

Și ca să arăte că lucrul e serios, domnul Cuparencu își desfăcu pa-tul. Femeia totuși nu voi să creadă...

— Desigur... glumești...

— Ba nu glumesc de loc.

— Atunci trebuie să fii nebun.

— Și asta se poate.

— Și (pentru ce, mă rog ?

— Treaba mea.

— Iorgule, nu mă fă să-nnebunesc și eu...

— Mi se pare c-au izbutit alții înaintea mea...

Doamna Cuparencu, dînd cu ochii de cămeșa aruncată și avînd o vagă intuiție, schimbă tonul :

— Ei... haide... haide.. Te rog ! Se vede că asta aștepti...

Și ea voi să se apropie de dînsul. Domnul Cuparencu se înfurie :

— Poți să-mi cazii în genunchi... nu merg !... Și... ca să fii bine incredințată... uite...

El se repezi și își rupse cămeșa de bal din poale pîn' la guler.

Doamna Cuparencu, schimbată la față, zise :

— Așa ? și trecu furioasă dincolo, de unde se întoarse cu lighianul cu apă. Și, pîn' să mai zică ceva, domnul Cuparencu se trezi cu conținutul ligheanului în față, pe urmă și cu vasul în cap. Iar doamna Cuparencu fugi în odaie de unde venise, strigînd cătră Roza :

— Pune-te-n ușă !

Amîndouă femeile se înțepeniră cu spatele la intrare, căutînd să nu le fugă tălpile pe scînduri. Domnul Cuparencu rămase nemișcat în mijlocul odăii, fără nici un gînd de reacțiune. Pentru a ușura scurgerea apei prin pantaloni, își îndepărtă picioarele unul de altul zicînd încet :

„Ce ticăloșie !“

TEATRU

ÎN TRE FILOLOGI
COMEDIE ÎNTR-UN ACT

PERSOANELE

Profesor Serafim Holban
Cleopatra, fiica lui
Isidor Bumbac } filologi
Pavel Cireșanu }
Polina, servitoare

Acțiunea, în București, în zilele noastre, acasă la Holban.

SCENA I

HOLBAN, CLEOPATRA, POLINA

Scena reprezintă odaia de lucru a lui Holban. Un birou încărcat cu cărți, reviste, fișe. O canapea mare, rafturi cu cărți etc.

La ridicarea cortinei, HOLBAN, la birou, cu un laringoscop, înaintea unei oglinzi și a unei lumânări aprinse, face experiențe fiziologice pentru pronunțarea sunetelor.

Holban, în vîrstă, înalt. Poartă barbison și ochelari. Are un gest devenit un tic.

HOLBAN : *Ă... a... ă... Ce măgărie, ce măgărie ! (Punîndu-și iar laringoscopul). Î... e... e... Auzi dumneata ! Unde a văzut mișelul larinx lăsat în jos?... Să vie aici... să-i bag laringoscopul pe gît... (Se ridică de la birou și se plimbă prin casă pufnînd.). Ce măgărie, ce măgărie ! (Vine repede la birou și ia din nou laringoscopul.). O... o... i... (Intră Cleopatra.).*

CLEOPATRA : Papa, trebuie să te hotărăști odată și să-i răspunzi într-un fel domnului Cireșanu. Dacă consimți și tu... atunci ar fi bine să fixăm și ziua nunții. Ce zici ?

HOLBAN (*urmîndu-și ideea de mai-nainte*) : Zic că e un timpit, și-n loc să scrie prostii... mai bine se făcea văcar ori porcar la Heidelberg... E clar ca lumina... sînt vocale nerotunzite... cu buzele neutre... iar larinxul nu e mai jos la ă... decît la o și e... et caetera... (*Își pune iar laringoscopul.*) *Ă... ă... i... (Plin de indignare nestăpînită.).* Poftim... Poftim !...

CLEOPATRA : Papa...

HOLBAN (*absorbît*) : Vra să zică, în ă... limba are poziția lui o...

CLEOPATRA : Papa, trebuie să dai și tu un răspuns domnului Cireșanu... el ar vrea să hotărască și ziua nunții...

HOLBAN (*furios*) : Dar trebuie să țină limba în poziția lui o !

CLEOPATRA (*rizînd*) : Dragă papa, lasă un moment poziția lui o și gîndește-te nițel și la poziția mea...

HOLBAN (*schimbînd tonul*) : Ce este, dragă fetiță ?

CLEOPATRA : E vorba de nuntă...
 HOLBAN (*distrat, dar plin de afabilitate*) : Care nuntă ?
 CLEOPATRA (*rizînd*) : Cum care nuntă, papa ? Nunta mea...
 HOLBAN (*dîndu-și o palmă peste cap*) : Iartă-mă, dragă fetiță... mă gîndeam la imbecilul de Schlumberger... Auzi dumneata, cap de neamț prost !... Să zică el că *ă* și *î*... sînt tot felul de vocale pronunțate cu larinxul lăsat în jos...
 CLEOPATRA : Și unde a scris el prostia asta ?
 HOLBAN : În *Zeitschrift für romanische und germanische Philologie*... Poftim !... (*Îi arată revista*).
 CLEOPATRA : Și cum e în realitate, papa ?
 HOLBAN : Cum e ? Uite... o să te convingi singură... Zi *ă* !...
 CLEOPATRA (*docilă*) : *Ă—ă—ă*...
 HOLBAN : Bravo, bravo !... Zi acuma *e*...
 CLEOPATRA : *E—e—e*...
 HOLBAN : Imbecilul ! Larinxul nu se lasă mai jos la *ă* decît la *e*... (*Cu bucurie*). Zi acuma *ă* cu gura căscată tare ! (*Cleopatra face precum zice tatăl ei*.) Zi-l cu buzele apropiate. (*Holban se muncește să vadă rezultatul*.) Zi cu colțurile gurii îndepărtate... Zi cu fălcile strîmbate... Ce măgărie, ce măgărie ! (*Se plîmbă furios prin odaie*.) Vra să zică... ai văzut... Poți să caști gura cît vrei... poți să apropii buzele... poți să te strîmbi dînd o falcă într-o parte și alta în cealaltă parte et caetera, et caetera, pe *ă* îl produci numai să îți limba în poziția lui o și buzele nerotunzite...
 CLEOPATRA : Și... pentru ce trebuie toate astea... papa ?
 HOLBAN (*înfuriîndu-se din nou*) : Cum pentru ce trebuie?... Auzi întrebare ! Pentru fiziologia sonurilor, mititico... care este problema de căpetenie... Zi *e* !...
 CLEOPATRA : *E—e—e*...
 HOLBAN : Poftim... uită-te ! Limbă posterioară se apropie de partea anterioară a cerului gurii, iar larinxul nu e mai jos la *ă* decît la *e*. Bravo, fetițo ! Bravo, mititico. Pe măgari trebuie să-i arătăm în fața lumii așa cum sînt. Și... ce spuneai tu mai adineoarea ?...
 CLEOPATRA : Ziceam, dragă papa, că trebuie odată să hotărâști ce-i cu nunta...
 HOLBAN (*cu gîndul aiurea*) : Cu nunta ?
 CLEOPATRA : Da, papa... mie îmi place d-nul Cireșanu...
 HOLBAN : Îți place ?
 CLEOPATRA : Da, papa.
 HOLBAN (*izbucînd*) : Ce măgărie ! Ce măgărie !
 CLEOPATRA : Lasă-l încolo pe Schlumberger... dragă papa... e vorba de domnul Cireșanu...
 HOLBAN (*revenînd la realitate*) : Cireșanu, dragă fetiță, într-adevăr e un tînăr deștept, plăcut, harnic... et caetera... pare sănătos... nu-i cunosc părinții. În sfîrșit... e bine... nu pot să zic... Are să aibă catedră universitară la Cluj... dă !... e nepotul lui Iuliu Pop... dar uită-te... are un defect... știu și eu... o...
 CLEOPATRA : Ce defect are, papa ?

HOLBAN : Are el o prezumție... o ușurință... et caetera... n-are destulă seriozitate științifică... și asta îl face... nu zic antipatic... nu, ferească Dumnezeu... dar oricum... În sfîrșit... eu nu mai spun nimica... Dacă-ți place ție, mititico...
 CLEOPATRA (*cu modestie*) : Mie îmi place, papa...
 HOLBAN : Atunci foarte bine, fetițo, foarte bine ! Decît... cum a putut să susție el că *apuc* vine din *occupo*?... Vezi... Asta e nota rea pentru dînsul.
 CLEOPATRA : Și nu vine de-acolo, papa ?
 HOLBAN : Se-nțelege că nu vine... El nu știe... prostul... că numai în două cazuri un *o* latin a trecut în românește în *a* ; *colostra*, care a dat *corastă*... adică *coraslă*... știi... lapte corăslit... nu covăsit... și ad...
 CLEOPATRA (*întrerupîndu-l*) : Ei bine, papa, poate că are și el părerile lui...
 HOLBAN : În filologie nu merge, dragă fetițo, cu păreri... trebuie să fii om serios... cînd spui o vorbă, să fie spusă... Altfel rîde lumea, dragă fetiță... ne facem de rîsul Chioarei... De unde a scos el că *apuc* vine din *occupo*, cînd și cel mai neprocopsit student de la facultate știe că vine din *aucupo*, cu metateză *apucuo*... iar *aucupo*... de la substantivul masculin *auceps-aucupis*, care însemnează prinzător de păseri, și care și el e compus la rîndul lui din *avis-avis* și *capocapere* et caetera. Prin urmare... cînd scrii tu... că *apuc* e din *occupo*... atunci faci știința de ocară... de rîd apoi toți nespălații de noi...
 CLEOPATRA : Cred eu, papa, că numai pentru atîta lucru nu mai rîde nimeni. Ce mi-i *apuco*... ce mi-i *papuco* ?
 HOLBAN (*cu convingere*) : Te înșeli, dragă fetițo... te înșeli foarte mult... O țară se face cunoscută în afară nu numai prin meșteșugurile ei... nici numai prin ceea ce vinde cu cotul ori cu litrul... et caetera, sau numai prin oile, caii ori prin porcii ei et caetera... ci și prin știință... mai ales prin știință... că omul are în cap și nițică glagore. Și cînd în știință ai numai măgari, care susțin că *occupo* a dat în românește pe *apuc*... apoi atunci, dragă fetițo, uite... îți spun drept că mai-mai îmi vine să-mi-ntorc cuvîntul...
 CLEOPATRA : Dacă ar fi numai asta, dragă papa, țara ar merge foarte bine și leul nostru n-ar fi...
 HOLBAN : Tocmai, ai pus degetul pe călcîiul lui Achile. Valuta nu este numai reflexul importului și al exportului et caetera... ci și al justiției... al poliției... al siguranței omului... că azi te dezbracă ziua nămeaza mare... al contractelor dintre cetățeni... adică dacă sînt ori dacă nu sînt pehlivani... și la noi... slavă Domnului... al tractatelor încheiate cu statele vecine... al artei, al literaturii... și mai ales al științei. Acuma, închipuiește-ți tu ce impresie faci în străinătate cînd un Meyer Lübke... un Tabler... ori un Weigand cetesc asemenea prostii în revistele noastre ! Uite Bumbac... e cu totul altfel... îmi place băietul... și am băgat de seamă că și tu îi

placi... da—da... nu trebuie să te jenezi... și drept să-ți spun... nu m-aș simți rău să-l am de ginere...
 CLEOPATRA : Lasă-mă, dragă papa, cu Bumbac... prea e caraghioz...
 Și pe urmă nu vreau să iau un văduvoi...
 HOLBAN : Dar omul are vederi juste. (*Își scoate ochelarii.*) Niciodată n-ar fi putut el să susție că *occupo* a dat în românește pe *apuc*... și asta e mult, fetițo... foarte mult...
 CLEOPATRA : Bine, papa, nu zic că n-ai dreptate... dar în căsătorie mai trebuie și alte lucruri... pe care Bumbac... de !... ce să spun ?
 Și-apoi... îmi face impresia că el umblă mai mult după zestrea pe care știe că mi-a lăsat-o unchiul Zăgănescu... decît după...
 HOLBAN : La urma urmei, dragă fetițo... de cînd s-a dus biata maică-ta (*suspînă*), numai pe tine te am, și voi să te văd decît fericită... deși fericirea adevărată nu este decît în muncă cinstită pe tărîmul științific... pentru ca știința să progreseze *et caetera*. Acuma... se înțelege că... din punctul de vedere al adevărului... toate științele sînt deopotrivă de însemnate... numai interesele noastre meschine... pun o știință deasupra alteia... dar filologia are acest avantaj asupra celorlalte... că ea poate vorbi limpede și sănătos acolo unde de pildă istoria, sociologia, paleografia, paleontologia, numismatica *et caetera*, *et caetera* tac. Fiindcă, dragă fetițo, filologia este o știință vie. Iată, prin urmare, de ce cred eu că Bumbac ar fi un soț foarte bun. Dar... după cum ți-am spus, mititico, eu voi să te văd decît fericită... și (*o mîngîie pe obraz*) nu vreau să zici... că tătătorul tău... e un om rău... De aceea... nu mă opun. Consimt ca Cireșanu să te ia de soție *et caetera*.
 CLEOPATRA : Îți mulțămesc, dragă papa. (*Îl sărută pe amîndoi obrații*). Niciodată n-am să zic că ești un om rău... Și acuma... mă duc să-i răspund d-lui Cireșanu... (*Vrea să iasă*).
 HOLBAN : Stăi ! Întăi trebuie să-i facem analiza singelui...
 CLEOPATRA (*întrerupîndu-l*) : Vai de mine, papa... lasă că și-o face-o el... ce, noi trebuie să avem grija asta ?
 HOLBAN : Și pe urmă trebuie de cercetat dacă n-a avut niscaiva nebuni în familie...
 CLEOPATRA (*rîzînd*) : Lasă, papa...
 HOLBAN : Nu rîde... asta-i chestie mare, mititico...
 CLEOPATRA : Și, în cazul cînd n-a avut nici un nebun... pe cînd crezi că putem face nunta ? D-nul Cireșanu vrea cît mai degrabă...
 HOLBAN : N-am nimica de zis... Hotărîți voi. Eu trebuie să-l răfuiesc pe acest escroc de Schlumberger. Zi, te rog, încă o dată...
 CLEOPATRA (*veselă*) : Ă—ă—ă...
 HOLBAN (*vrea să se uite în gura fetei, dar n-are ochelarii*) : M-am nenorocit ! Mi-am pierdut ochelarii... I-am uitat undeva prin oraș...
 CLEOPATRA : Unde ai fost, papa ?
 HOLBAN (*căutîndu-i*) : Da' pe unde n-am fost ! ?
 CLEOPATRA (*aducîndu-și aminte*) : Dar i-ai avut adineoarea, papa... trebuie să fie pe aici... I-ai pus cine știe unde... după obicei. (*Îi caută amîndoi*.) Uite, papa, îi ai în mîină.

HOLBAN (*dîndu-și o palmă peste cap*) : Cap sec ! Am să-l învăț minte pe onorabilul Schlumberger. Păcat că nu-i aici, să-i bag nu numai laringoscopul pe gît... ci și faringoscopul... cu rinoscop cu tot. Cu Cireșanu regulează tu... Au să ridă și curcile de el. Am să public în *Jahresbericht*. Da' să știi că nici Bumbac nu-i de lepădat. Mă duc, dragă fetițo, la curs. (*O sărută pe frunte și iese prin stînga*).
 CLEOPATRA : Mă reped și eu nițel în oraș. Polino, Polino ! (*Polina intră*). Eu mă duc pînă la „Papagal“. Mă întorc repede. Dacă vine d-nul Cireșanu... roagă-l să aștepte. Să nu cumva să te duci undeva... și nici să te atingi de vreun lucru de-al lui papa... Ai auzit ?
 POLINA : Bine, domnișoară. (*Cleopatra iese prin stînga*).

SCENA II

BUMBAC, POLINA

Se aude soneria în față. Polina deschide ușa. Apare BUMBAC cu o geantă plină de cărți. Bumbac reproduce întocmai figura lui Holban, cu același barbișon, aceiași ochelari și îmbrăcăminte, numai că e mult mai scurt decît Holban și mai tînăr. Face și gestul familiar lui Holban. Pare, în totul, caricatură lui Holban.

BUMBAC (*dînd cu ochii de Polina, care, între celelalte calități, are și sînul bine conformat*) : Auleu !
 POLINA : Ce e, domnule ?
 BUMBAC : Nimica, fetițo... nimica... Br !... M-a trecut așa pe la lingurică. Știi tu unde vine lingurica ?
 POLINA (*cu nevinovăție*) : În pîntece... lingă vătămătură...
 BUMBAC : Un răspuns cît se poate de precis... Da' unde-i Marioara ?
 POLINA : A ieșit de cîteva zile... Am venit eu în locul ei... da' încă n-am condicțuță... la domnu Tănăsescu n-am avut... da' domnu zice că... numaidecît să mă duc să-mi scot poza.
 BUMBAC : Să te duci, fetițo... să te duci... că are ce scoate... (*Aparte*). Nostimă față, domnule ! (*Tare*). Te rog plătește trăsura și adă încoa ce-i în ea... (*Pune geanta cu cărți pe biuro*). Grea este știința, domnule ! Și cea mai grea din toate e filologia. (*Își dezmorește brațul*). De aceea... imbecilii și tîmpiții stau în fața ei... ca vițeei la poarta nouă. Bine spune profesorul... (*Face gestul lui Holban. Intră Polina cu un alt vraf de cărți, pe care-l pune tot pe biuro*).
 POLINA : Și tata are cărți groase. El e dascăl la Sfintu Vasile... la noi...

in Chişoreni. Sînt cărţi bisericeşti ?

BUMBAC : Nu, fetiţo... sînt mirene... dar tot aşa de interesante ca şi cele din Chişoreni.

POLINA : Şi cine ceteşte în ele ?

BUMBAC (*cu orgoliu*) : Eu şi cu magistrul... cu profesorul... mai mult eu. Uite... o vezi pe asta ? (*Scoate din geantă un dicţionar mare*). O ştiu toată pe dinafară... din scoartă în scoartă *et caetera*.

POLINA (*c-un fel de admiraţie taciturnă*) : Hm !

BUMBAC : Ce face magistrul ?

POLINA (*prosteste*) : Cine ?

BUMBAC : Magistrul... Barbişonul *et caetera*... (*Bumbac pronunţă pe „et caetera” întocmai ca Holban*).

POLINA : Domnu ?

BUMBAC : Domnul... Profesorul... (*S-apucă cu mîna de barbişon*).

POLINA : Nu e acasă.

BUMBAC : Dar domnişoara Cleopatra ?

POLINA : A ieşit şi domnişoara. Aud că se mărită... Altfel, toată ziua scrie nu ştiu ce...

BUMBAC : Cine... Domnişoara Cleopatra scrie toată ziua ?

POLINA : Nu, domnu. Şi uneori vorbeşte singur... Păcat... pare om tare bun... Da' nu-ş' ce tot scrie.

BUMBAC : Ei, fetiţo, e lucru mare ce scrie magistrul... lucru mare... Ca şi mine, fetiţo... ca şi mine...

POLINA : Şi... aci ride... aci se-nfurie... aşa singur... (*Face semne de spaimă*).

BUMBAC : E satisfacţiunea ştiinţei... fetiţo... e nobila indignare... e lucru mare, fetiţo... Ca şi mine...

POLINA : Cum, şi dumneata vorbeşti singur ? Doamne jăzeşte ! (*Se bate peste gură*). Azi şi-a băgat nişte linguri pe git... n-a ştiu... de ce... şi pe urmă a început să se vaitete... auleu şi auleu !... M-am uitat pe gaură...

BUMBAC : Ce, e bolnav ?

POLINA : Da' de unde !? Aşa i-a venit...

BUMBAC : Ei... mă speriasem... Atunci e bine... dragă fetiţo. (*O apucă de bărbie*). Nostimă de tot.

POLINA (*dîndu-se mai la o parte*) : Urită dihanie... (*Tare*). Şezi binişor...

BUMBAC : Şi cum te cheamă pe tine ? Mariţa ?

POLINA : Nu, domnule... Polina...

BUMBAC : Recte... Paulina. Frumos nume ! Paulus-Paulus... cum ar zice Mărunţelu...

POLINA (*speriată*) : Care ? Hoţu ?

BUMBAC : Nu... radicalul... *et caetera*.

POLINA : Nu-l cunosc.

BUMBAC (*urmînd mai departe filiaţia cuvîntului*) : Paulinus-Paulina — Paulinum... Paulina-Paulinae... Frumos nume !

POLINA : Mi l-a pus domnu Tănăsescu... îl cunoşti ? El îi la minister... am stat la dînsu vreo doi ani. El mi l-a pus. De-acasă mă cheamă Casandra...

BUMBAC : Casandra ? Bravo, fetiţo ! A fost odată o Casandră care era inzestrată cu darul profeţiei... dar a avut o soartă prea tristă... Desigur, tu o să ai una mult mai bună.

POLINA : Acuma îmi zic toţi numai Polina...

BUMBAC : După cît observ, îţi place mai mult ortograful galic decît cel latin... (*Aparte*). Are un haz, domnule...

POLINA : Îmi place mai mult decît Miţa ori Frusina. Astea nu-mi plac. La domnu Tănăsescu pe bucătăreasă o chema... Papulonia...

BUMBAC : Papulonia ?... *Videlicet* Apolonia... Ei nu... că are un haz aristofanic... Şi eşti măritată, fetiţo ?

POLINA : Nu, domnule !

BUMBAC : Da' vreun Paulinus mic... (*face semnul copilului*) n-ai avut pînă acuma ?... Domnul Tănăsescu...

POLINA : Vai de mine, domnule ! (*Aparte*). Trăsni-te-ar Dumnezeu ! (*Tare*). Sînt fată mare, domnule !

BUMBAC : Îţi doresc să ieşi cît mai curînd din această situaţie neplăcută... deşi foarte onorabilă *et caetera*.

POLINA : Nu cred, domnule... de-abia am intrat... nu vreau să ies aşa degrabă... Şi domnu şi domnişoara par să fie foarte buni. Şi la domnu Tănăsescu mi-a fost destul de bine... nu pot să zic... am ieşit numai din pricina cocoanei. Îl temea pe domnu...

BUMBAC : Nu, fetiţo... nu vreau să părăseşti casa magistrului... din contra. Am zis numai că doresc să te văd în uniune legitimă... *genus confarreationis*¹ cu un frumos sergent-major... c-o mustăcioară... ştii tu... uite-aşa... cam ca a mea. Ți-aş dori chiar un tambur-major... de cei cu căciula cît manşonul domnişoarei Cleopatra... păcat însă că i-au desfiinţat.

POLINA : Apoi asta... cînd o veni ceasul...

BUMBAC : De altfel... fetiţo... nu e un ceas bun... să ştii de la mine. Îl cunosc bine din experienţă...

POLINA : Da... dar nu-i sergent-major... îi brigadir la artilerie... Stă pe tun... ia aşa... l-am văzut la Zece mai... da-i furier... nu face tîohărie...

BUMBAC : Tîohărie ?... Stăi să-l trec... (*Scoate carnetul şi scrie*). Unde-i ia cu tîo şi cu ho... Bravo, fetiţo, cu un singur cuvînt ai stigmatizat teoria !

POLINA : Lui nu-i zice nimeni nimica... cică scrie tare frumos...

BUMBAC : Îi doresc să treacă cît mai bine tot *cursus honorum et caetera*. Da' domnişoara Cleopatra a ieşit de mult ?

POLINA : Domnişoara se pregăteşte de nuntă. A zis că se-ntoarce iute.

BUMBAC : Ei, fetiţo dragă, rău e să fii slobod... rău să fii priponit.

POLINA : La noi numai vitei se priponesc...

BUMBAC : Se priponesc, drăguţă, şi oamenii... cînd se însoară. Cu toate astea... uite... pe domnişoara Cleopatra tot aş lua-o de soţie.

POLINA : Dumneata cred c-ai lua-o... da' ea te-ar lua pe dumneata ?

¹ În mod legal (lat.).

BUMBAC : Și adică... de ce nu m-ar lua ? Ce, sînt eu mai puțin simandicos decît Cireșanu ? Ia uită-te la mine, fetițo. (*Se înțepeneste*). Ce zici, ai, spune drept...

POLINA (*aparte*): Parcă e cel de pe comoară. (*Tare*). Ce să zic?... Îți stă destul de bine... dar domnișoara Cleopatra aud că vrea pe altul... A fost ieri pe aici...

BUMBAC : Cine, Cireșanu ?

POLINA : Da, domnu Cireșanu. Da' dumneata de ce n-o ceri?... Cere-o... Cine știe... poate să-i plăci.

BUMBAC : Ehe, fetițo... tu să fii sănătoasă... am cerut-o eu... babacu vrea... dar se vede că i-i dat lui Cireșanu să-i pape sutișoarele de mii ale unchiului Zăgănescu... (*Scoate ceasul*). Nu vine profesorul...

POLINA : Trebuie să vie.

BUMBAC : A, eu nu sînt grăbit... mă simt foarte bine aici... pot aștepta cît de mult... mai ales că Paulina-Paulinae... (*O apucă de bărbie*). Nu... că cu gropița asta trebuie să facem noi ceva...

POLINA (*apărîndu-se*): Dea ! Parcă nu mai găsești dumneata și alte gropițe...

BUMBAC : Da'... o gură... un pupoi... ai, ce zici ? Știi tu de unde vine asta ?

POLINA : De un' să vie ? De la răutatea bărbaților.

BUMBAC : Dar dacă e de la gustul femeilor ?

POLINA : Da... da' eu nu sînt de-acele... (*Bumbac vrea s-o sărute*). Ei, d-apoi dumneata... (*Se aude soneria*). Ia, vine domnu... (*Se duce și deschide. Intră domnișoara Cleopatra*).

SCENA III

CLEOPATRA, BUMBAC, POLINA

CLEOPATRA (*scoțîndu-și pălăria*): Bună ziua, domnule Bumbac, ce mai faci ?

BUMBAC : Mulțămesc, domnișoară... (*Îi sărută mîna*).

CLEOPATRA (*cătră Polina*): Papa n-a venit ? Trebuie să vie. (*Lui Bumbac*). Te rog, ia loc. Polino, du-te la trăsură și adă pachetul. (*Polina iese*). Zilele acestea n-ai mai venit pe la noi, domnule Bumbac. Se vede că ne-ai urît.

BUMBAC (*protestînd*): A, se poate, domnișoară Cleopatră ? Magistrul e părintele meu sufletesc, iar dumneavoastră îmi sînteți ca o soră... mai mică... se-nțelege... dar ca o soră. De !... Eu am voit să vă consider altfel... ceva mai apropiat... ca o prietină... o tovarășă *et caetera*... dar... (*Polina intră cu pachetul*).

CLEOPATRA (*tăind avîntul lui Bumbac*): Du-l în odaie la mine. Domnul Cireșanu n-a fost ?

POLINA (*face semn cu capul că adică n-a venit*): A venit însă... (*Arată cu capul înspre Bumbac. Iese*).

BUMBAC : Și, cum vă spuneam, domnișoară Cleopatra, aș fi voit...

CLEOPATRA : Aș, ce are a face, domnule Bumbac... Simt că n-aș fi putut să te fac fericit... Dumneata ești un caracter serios... un om cuminte... înțelegt... și eu sînt o șturlubatică... o ființă ușurică... o...

BUMBAC : Vă calomniați, domnișoară Cleopatră... vă calomniați, iar pe mine mă încărcăți cu calități... ca să pot înghiți hapul *et caetera*... dar... în sfîrșit... fiindcă e vorba de amicul Cireșanu... vă doresc ca viața să vă fie împletită numai cu cununi de trandafiri, iar amicului... îi doresc toate fericirile... începînd bineînțeles cu cea conjugală.

CLEOPATRA : Pe domnul Cireșanu nu l-ai văzut ?

BUMBAC : Cum nu... trebuie să pice numaidecît.

CLEOPATRA : Și altfel... ce-ai mai făcut zilele acestea... de cînd n-ai mai fost pe la noi ?

BUMBAC : Am cetit... am scris... mai mult am scris... Am găsit cîteva etimologii interesante.

CLEOPATRA : Care anume ?

BUMBAC (*dintr-o răsufolare*): *Cheriș, cocaie, hălăciugă, fotoloc, stropolesc, bodîrlău, foșalău, harșag, pîrtaș, popîrlan, hurlup, corobeată*. Tocmai vreau să le arăt și domnului profesor și pe urmă să le public în *Kritisches Jahresbericht für romanische Philologie*... ori în *Zeitschrift für vergleichende Litteratur Geschichte*. Hurlupul mi-a dat mult de furcă...

CLEOPATRA : Ce-i aia hurlup ?

BUMBAC : Cum, nu știi ? Hurlup... se găsesc și formele *gurlup, golub* și *gulup*... e o prună... va să zică... o prună... da' nu o prună brumărie, bună, ochioasă *et caetera*... ci una chircită... învîrtită... răsucită... *et caetera*, va să zică diformată... de o ciupercă, căreia îi zice *excoascus pruni*, și e o variantă din neoslovenicul *golub*... hulub... porumbel... Vine, va să zică, ca un fel de porumbel... căruia i se mai zice și *cocoșel*... *chîrlaucă*... *ghirtoc* și *pîrtoc*...

CLEOPATRA (*fără convingere*): E foarte interesant.

BUMBAC : Filologia, domnișoară Cleopatră, este aproape singura știință adevărată... fiindcă aici poți urmări cuvîntul de la originea lui — oricît de îndepărtată — de la naștere, cum am zice, pînă la bătrîneț... pînă la moartea lui. Căci și cuvintele mor, domnișoară Cleopatră. Vezi astăzi un cuvînt circulînd din gură în gură... îl simți teafăr și viguros... îl auzi în armonia lui spirantă, labiantă, imitativă... e banal, neinteresant, nu-i așa?... uneori chiar trivial și plic-ticos. Ei bine, nici nu bănuiești că el are o viață plină de întîmplări și de peripeții... întocmai ca oricare altă ființă... că s-a lungit sau s-a scurtat, că s-a îngroșat ori s-a subțiat... că a pierdut capul, ca unul din acei monștri antediluvieni... sau coada, ca un mormoloc. Unul a suferit o proteză... altul o afereză... cellalt o metateză. Unuia, cu timpul, i-a venit o asibilație... altuia o disimilație. Unul a

avut o sincopă, altul o apocopă. Cutărui cuvînt... dintr-un accident fonologic... i-a sărit o vocală, de i se vede pînă azi apostroful... altuia i-a căzut pe cap o nazalizare, de vorbește ca un firniit; ori deodată i-a sunat în cap sau la partea contrară un diftong. Și toate aceste transformări și infirmități s-au produs nu la întîmplare... anarhic... ci numai conform unor legi fixe... mai nestrămutate decît destinul... legi fonetice, legi morfologice, legi sintactice *et caetera*... legi etimologice, legi semantice, legi folclorice, legi ortoepice, legi ortografice, legi toponimice, legi onomastice *et caetera*... Nici o altă știință nu posedă un cod legiuitor mai bine ferecat decît știința noastră, domnișoară Cleopatră. Și toate aceste legi cîrmuiesc și țin în friu un popor întreg de cuvinte, din timpul străvechi pînă astăzi. Iar cele mai multe din aceste cuvinte sînt născute aici, pe pămîntul nostru, sînt autohtonii noștri, băștinașii... talpa limbii... ca să zic așa...

CLEOPATRA : Asta e nostim...

BUMBAC (*prinzînd curaj*) : Deodată răsare un individ... pe care aproape nimeni nu-l cunoaște. E o vietate ciudată... îmbătrînită... slută... gîrbovită. E primit cu uimire și arătat cu degetul... e un cuvînt arhaic... Vezi pe un altul... o mutră bizară... îmbrăcat într-o haină neobișnuită... un străin... un necunoscut... care a trecut granița fără pașaport, furișîndu-se printre grănicerii de la hotare... filologii. E neologismul. Și, într-o bună zi, sprijinit de cine știe ce pană puternică, își cere încetățenirea. După cum vedeți, în toate ramurile acestei științe e numai mișcare, frămîntare, viață. Iată pentru ce, domnișoară Cleopatră, filologia este o știință pasionată. Și cînd descoperi o nouă etimologie *et caetera*... adică cînd ai izbutit să găsești diferitele schimbări ale unui cuvînt, de la apariția lui pînă astăzi, simți o mulțămire, o plăcere, o voluptate *et caetera*... *et caetera*... pe care nici o altă categorie de cunoștințe nu poate să ți-o dea. Ah, domnișoară Cleopatră... (*Oftează*).

CLEOPATRA : Ei, ce e, domnule Bumbac ?

BUMBAC : Să fi voit dumneavoastră, ce viață am fi putut duce noi amîndoi ! Ziua... ocupată cu trebile casnice, cu bucătăria *et caetera* sau... poate... cu un mic Bumbăcel... care ar fi scos niște sonori foarte propice pentru studiul fiziologiei vocalelor... sările... în nopțile lungi ale iernii... înaintea focului care pîlpii în sobă... pe cînd afară suflă uraganul... am fi cetit împreună din *Codex Sturzanus*... din *Palia din Orăștie*... din *Sinaxarul* lui Dosoftei... din *Varlaam și Ioasaaf* al lui Udriște Năsturel. Sau v-aș fi povestit despre popa Grigorie, despre bogomili, despre muierea lui dublu I, despre frații noștri ciribiri... al căror rotacism a fost studiat în amănunțime magistrală de domnul profesor, onoratul dumneavoastră părinte. și a cărui rezultat au fost publicate anul trecut în *Litteraturblatt für germanische und romanische Philologie*... Ei, dar dacă destinul... *fatum*...

CLEOPATRA (*întrerupîndu-l*) : Tabloul e foarte seducător... păcat că nu s-a putut realiza. Și-apoi eu... nu m-aș fi ocupat cu bucătăria...

BUMBAC (*cu multă bunăvoință*) : A, atunci am lua bucătăreasă.

CLEOPATRA : Îți mulțămesc, domnule Bumbac, ești foarte bun. Și dacă... cumva... din pricina mea... ai poate vreun necaz... crede-mă că-mi pare foarte rău. Dar desigur... o să te însori și dumneata. fiindcă se vede că eu n-am meritat să mă bucur de plăcerile pe care mi le-ai înșirat... o să găsești o pereche mai potrivită... și o să fii fericit. Cred că vii la nuntă.

BUMBAC : Cînd am aflat etimonul lui corobează... ghici la cine m-am gîndit ?

CLEOPATRA : De, știu și eu, domnule Bumbac ?

BUMBAC : Cum, mai stai la gînduri ? Ah, corobează !

CLEOPATRA : Ce-i aia, domnule Bumbac ?

BUMBAC : Nu-i vorba ce e... ci cu cine-i asociată. Dar se vede că bine a zis nu știu ce filolog : „Ingratitudine, numele tău e femeia”.

CLEOPATRA : Mie îmi pare bine, domnule Bumbac, că știința îți procură așa de mari mulțămiri...

BUMBAC : Știința noastră, domnișoară Cleopatră, îți dă mulțămiri cu atît mai intense cu cît surprinderea finală este mai mare. Iată, de pildă, verbul activ, de conjugarea întîia, *a dezmerda*. Știți dumneavoastră ce vrea să zică ?

CLEOPATRA : Cum nu...

BUMBAC : Vrea să zică... nu-i așa... atunci cînd mîngii pe cineva pe mină... pe obraz... pe cap *et caetera*... (*Face precum zice domnișoarei Cleopatra*).

CLEOPATRA (*ferindu-se*) : Lasă, domnule Bumbac, că știu eu ce-nseamnă...

BUMBAC : *Exempla docent*¹, domnișoară. Ei bine, știți ce-a însemnat la origină ?

CLEOPATRA : Ce-a însemnat ?

BUMBAC : Desigur... nici nu bănuieți... dar o să rămîneți mai mult decît surprinsă... dacă îl veți desface în particula separativă des... dezbrac, descalt, deshăm... și vorba latină merdo... vorbă... care... cum să zic... de... a făcut celebru pe generalul Cambrone...

CLEOPATRA : Se poate ? Și cum vine asta ?

BUMBAC (*pedant*) : Cînd strămoșii noștri daco-romani s-au tras înspre locurile muntoase, viața îmbelșugată pe care o duceau la cîmpie a dat îndărăt... și omul, din starea lui înfloritoare... s-a văzut deodată în lipsă, în sărăcie... în mizerie... Uneori... în sările cu lună... ori poate chiar în mijlocul zilei *et caetera*, străbunicele noastre... în ceasurile lor de repaos... mîngîindu-și copiii, care desigur stăteau cu capul în poalele lor, dezlipeau încetișor necurățeniile de pe obrazul lor, desfăceau curnuții... scarii... paiele *et caetera*, *et caetera*, de prin păr... de pe obraz *et caetera*, *et caetera*. îndepărtînd, într-un cuvînt... ceea ce acumulasă odraslele lor, și operația asta... bineînțeles într-un sens mult mai special... se numea *dezmerdo*. Era ceva util, dar foarte puțin poetic. Mai tîrziu... cînd vremurile s-au mai liniștit... și poporul s-a coborît de la munte la șes — deci de la mizerie la civilizație — verbul *desmerdo*

¹ Exemplele învăță (lat.).

a rămas numai cu înțelesul lui de astăzi... fără scai... fără curnuți... dar mai ales fără vorba generalului Cambronne...

CLEOPATRA : Într-adevăr, e foarte interesant. Dumneata ai descoperit asta ?

BUMBAC : Nu, profesorul. Dar cuvântul Scaraoțki... pe care mi l-a furat onorabilul Septimiu... știți de unde vine ?

CLEOPATRA : Nu.

BUMBAC : Din Iscariotul... Iuda Iscariotul. După cum vedeți, poporul a făcut din vânzătorul lui Hristos căpetenia dracilor.

CLEOPATRA : Foarte interesant ! Iscariotul ce însemnează ?

BUMBAC : Iscariotul e pentru Issachariotul... iar Issachariotul înseamnă „din tribul lui Issachar“.

CLEOPATRA : Știi că n-am știut ?

BUMBAC : De unde să știți dumneavoastră, domnișoară Cleopatră ? Filologia are tainele ei, pe care nu le descopere decât preoților care o servesc. Dar cuvântul *rață* ? De câte ori n-ați rostit acest cuvânt ? De câte ori n-ați mâncat rață pe varză călită... sau vreun ostropel bine gătit... un ostropăț, cum zic moldovenii... ori chiar un pilaf scăzut în unt... cu puțin piper... sau o rață cu curechi, cum am mâncat odată la Iași... la o gospodină vestită, de mi-am lins buri-cele degetelor, domnișoară Cleopatră. Slăbiciunea mea rămîne însă tot rață cu măslina *et caetera*... Ei bine, v-ați gândit vreodată ce e cu această vorbă ?

CLEOPATRA : Îți mărturisesc că nici nu mi-a trecut prin gând. Și ce-i cu dînsa ?

BUMBAC (*didactic*) : Problema e vastă și ceea ce a încurcat mai mult pe filologi este că numele rață se găsește la o mulțime de neamuri din Europa... la români, la sîrbi, la croați... la albaneji, la macedo-români și istrieni, la unguri, la nemți, la friulanii din Elveția și la țigani de pe tot continentul... începînd cu ai din Rusia și sfîrșind cu ai din Scoția și din Pirinei... unde alături de limba aglutinantă a bascilor... se aude și țigănescul *errata*. De unde a venit deci acest cuvînt misterios ? Să-l fi adus primii locuitori... împreună cu cîrdurile de rațe... atunci cînd în vremuri străbune, părăsind podișurile Asiei, au umplut Europa... sau cuvîntul rață s-a născut aici... pe pămîntul nostru, unde — în acest caz — s-a prăsit mai întîi palmipedul ? Și dacă este așa, care e locul fericit care a auzit întîi și întîi măcăitul ei ? A apărut ea oare pe țărmurile bătrînului Danubiu, în fericita noastră țară, de unde a zburat mai apoi înspre Adriatica și spre ocean... ori din peninsula istriană a înnotat înspre meleagurile noastre ? Iar dacă nu e adevărată această supoziți-une... atunci l-am luat noi de la unguri, cum susțin unii, ni l-au împrumutat slavonii, cum zic alții, ori ni l-au hărăzit germanii, cum spun iarăși cîțiva ? Sau... poate ne-a venit de la traci... cum cearcă unul de-ai noștri să ne dovedească ? Dar dacă, de la români, care ei înșiși l-au primit de la strămoșii lor, cuvîntul a străbătut Europa, împreună cu cetele țigănești, care, toate, în migrațiile lor nesfîrșite, au trecut pe la noi?... Atunci... ar însemna că acești

nobili copii ai cîmpiilor... împreună cu păsările furate... au dus în toată Europa numele de *rrața*, *rreța* și *errata*... pînă acolo unde valurile oceanului se sparg de stîncile perfidului Albion. Iată, domnișoară Cleopatră, o sumă de probleme, care de acum înainte vă vor veni în minte ori de câte ori va aduce la masă o rață rumenă și durdulie *et caetera*... sau veți vedea un rățoi... ori măcar o rătușcă... cum spun moldovenii...

CLEOPATRA (*cu interes*) : Și dumneata ce crezi în privința asta ?

BUMBAC (*pedant și pretențios*) : Miklosich... (*Se aude soneria*).

CLEOPATRA : Vine cineva... Pardon, domnule Bumbac. (*Se duce la ușă și deschide. Apare Holban*).

SCENA IV

CLEOPATRA, HOLBAN, BUMBAC, POLINA

BUMBAC : Vă salut, domnule profesor...

HOLBAN : Cum te mai lauzi, domnule Bumbac ? (*Își dau mîna*).

BUMBAC : M !... Ceac-pac... domnule profesor... V-am adus cărțile de care aveți trebuință.

HOLBAN : Dar tu, dragă fetiță, ai fost în oraș ? (*O sărută pe frunte*).

CLEOPATRA : Am fost, papa. Nu te poți apropia de nimic... E foc !

HOLBAN : Eu mă gîndesc la *occupo*... dar fiindcă mi-am dat consimțămîntul...

CLEOPATRA : Lasă, papa... gîndește-te la Schlumberger... (*Iese prin stînga*).

HOLBAN : Ce cărți ai adus, domnule Bumbac ?

BUMBAC (*luînd cărțile una cîte una*) : Am adus cîteva din cărțile despre care mi-ați vorbit : *Dictionarium palaeoslovenicum graecum latinum*, vindobonae, milesimo octingentesimo duo de septuagesimo : *Beiträge zur Geschichte der rumänischen Philologie*. Leipzig, neun-zehn hundert zehn : Zingarelli Pirandello, *Vocabolario napolitano-toscano-calabro-italiano*, Napoli *et caetera*... mille nove cento novaginta due ; *Prvi osnovi slovenske knjizevnosti medii Balkanskim slovenima*, Beograd, hileadu devet stötina pete gödine : *Izmenenie i Iznemojenje*...

HOLBAN (*întrerupîndu-l*) : Foarte bine, domnule Bumbac, îți mulțămesc... Mi-ai adus și *Opisanie ziemie moldawskij wierszem* ? Aș dori ca acum, după ce-am văzut limba lui Miron Costin, să-i vedem și ideile *et caetera*...

BUMBAC : V-o aduc mine, domnule profesor... Acuma v-am adus *Narodopisny vestnic ceskoslovansky et caetera*.

HOLBAN : Mi-ar trebui și dicționarul turcesc al lui Artin Hindoglu : *Türkgè ve fransâzgea ilmi sarf kitabî*, Stambul, bin sekiz, iuz otuz bir, (*cu nesiguranță*) otuz bir otuz beș. Aș dori să fac un studiu mai amănunțit asupra elementelor : *iofca, halva, caplama, musaca, tuș-*

lama, iabaşa, puşlama, mascara, paclava, haimana, mangafa, trahana. Caută-l, te rog, la Academie... trebuie să fie. Ai văzut nenorocitul de Schlumberger?

BUMBAC: Da, domnule profesor...

HOLBAN: Unde a văzut el larinx lasat în jos *et caetera*?

BUMBAC (*rizind cu poftă*): Vra să zică e prost... e timpit *et caetera*.

HOLBAN: Dacă ar fi timpit... n-ar avea nimeni nici o pretenție... dar nu e timpit... ci măgar... pur și simplu măgar. Ia zi, te rog, și dumneata ă.

BUMBAC (*foarte docil*): Ă!

HOLBAN (*uitându-se în gura lui Bumbac*): Poftim! Ia zi mă rog incaltea și e...

BUMBAC: E!

HOLBAN: Îți spun eu că e măgar... Au să-l ridă toate curcile din Heidelberg *et caetera*, am să-l fac să nu mai poată scoate capul în lume... Numai buzele sînt neutre. Apropo, domnule Bumbac, ce-ai făcut cu studiul dumitale asupra textelor mähăcene? Îl publici în revista lui Septimiu Ciubotariu?

BUMBAC: Nu, domnule profesor, fiindcă onorabilul Ciubotar mi-a furat o mulțime de etimologii și parcă nici usturoi n-a mîncat... (*Foarte indignat, crescendo*). Mi-a furat pe celembec... mi-a furat pe cocîrjat... mi-a furat pe Scaraoțki... mi-a furat ciocălăul, mi-a furat hațmațuchiul... mi-a furat țumburucul... mi-a furat buzguroiul! Iar cînd mă citează cu sic... îmi dă cu sic... Nu mai public nimic... fiindcă acest onorabil pungaș este un țilhar, un bandit, un asasin *et caetera*. Trebuie să-i dăm peste condei, domnule profesor... dar nu cu sfîrla... cu toroipanul; altfel se suie în copac. Trebuie să-i tragem la cap Ciubotarului...

HOLBAN: Să fie ciubotar... cale-valea... da-i un cîrpaci, un simplu cîrpaci. Și, dacă fiind cizmar... ar face o păreche de cizme, așa cum face filologie... mușterea i le-ar zvîrli de zece ori în cap. Dar... dă!... Acuma-i profesor și filolog... cică învață lumea și răspîndește știință... Ei... știi că facem nuntă cu Cireșanu... Bun băiet... nu pot să zic... dar nici el nu prea mînuiește bine cuțitul filologic. Și cînd acest cuțit cade în minile unui prost...

BUMBAC: Atunci rezultatul este o dihanie morfologică... genus Ciubotarium.

HOLBAN: Acuma însă... cum a fi, cum n-a fi... dă!... ce să facem? Că și dacă ții fata mult, îmbătrînește *et caetera*, și iar e rău. Noroc de săracul Zăgănescu că s-a gîndit la copilă... om de treabă, domnule!... Altfel, ce-aș fi făcut eu... cu scumpetea asta? De unde zestre? Și dacă nu-i dai zestre, cu ce să trăiască? Lefușoara asta o întindem care dincotro. Fiindcă nu mai e de trăit, domnule!... Tai de ici... pui dincoace... astupi colo, iese dincolo... Mă tem că vom ajunge să plătim și noi cutia de chibrituri... Apropo... uite că uitam... cap sec! (*Își trage o palmă*). Paulino! Paulino! (*Polina intră*). Ascultă, Paulino... (*Neaducîndu-și aminte*). Stăi, frate, ce voiam să-ți spun?... Era ceva foarte important... aha...

POLINA: Poate pentru spălătoreasă...

HOLBAN (*căutînd mereu să-și amintească*): Nu-i nici o spălătoreasă... m-ai încurcat acuma cu spălătoreasa... Îți spun eu cînd am să-mi aduc aminte. (*Polina vrea să iasă*). Aha... stai! (*Negăsind iar*). Ce dracu? Păcătosul de Schlumberger îmi încurcă toate daraverile... Ia stăi, Paulino... Apropo... vino-ncoace... (*Cătră Bumbac*). E bine ca experiențele să fie cît mai numeroase atunci cînd într-o chestiune sînt mai multe păreri... fiindcă o concluzie generală o verifici numai cu pluralitatea cazurilor individuale. (*Polinei*). Ia cască dumneata gura...

POLINA (*speriată*): Vai de mine, domnule, vrei să-mi bagi și mie lingurile pe gît?

HOLBAN (*surprins*): Care linguri?

POLINA: Ai neta niște linguri...

HOLBAN: Nu voim să-ți băgăm nimica. Fii liniștită. Zi numai ă

BUMBAC: Zi, fetițo... că doar n-o să mori! Ce dracu!?

POLINA (*cu nesiguranță*): Ă...

HOLBAN (*se uită în gura Polinei*): Poftim!... Cu toate că e de la țară... Larinxul nu e mai jos decît la dumneata, domnule Bumbac... Ia zi și e... și am terminat...

POLINA: E!

HOLBAN (*se apropie pentru verificare*): Destul! Bine faci că mîninci usturoi... usturoiul e un condiment foarte sănătos... Poți să te duci... Și băgați de samă să nu dați foc casei. (*Polina iese*). Și, cum îți spuneam, domnule Bumbac... despre ce vorbeam?...

CLEOPATRA (*dintre culise*): Papa, te rog, te rog, vină un moment... înă iartă, domnule Bumbac...

HOLBAN: Uite-mă, mititico! (*Iese*).

BUMBAC (*aparte*): Domnișoara Cleopatra... se grăbește... se grăbește... Și amicul e grăbit... iar tu, Bumbac, rămii cu Paulina... Și magistrul... care o sfătuiește să mînince usturoi... (*Soneria. Polina vine și deschide. Intră Cireșanu*).

SCENA V

BUMBAC, CIREȘANU

CIREȘANU: Bună ziua, domnule Bumbac...

BUMBAC: Salutare, colega, salutare! Care va să zică... ești de felicitat... Am aflat de la profesor. Bună partidă... bună partidă *et caetera*. Primește felicitările mele... (*Îi strînge mîna*).

CIREȘANU: Îți mulțumesc domnule Bumbac. Cred că-am nemerit-o bine... Voi să mă statornicesc... să-mi fac un cămin... și să am liniștea necesară pentru a mă consacra științei. Fiindcă... numai cînd ești mulțumit...

BUMBAC (*intrerupându-l*): Și... pe când nunta?

CIREȘANU: Cît de curînd. Încă n-am hotărît ziua... dar o să ținem seamă numai de timpul necesar pentru formalitățile de rigoare. În privința asta... sîntem înțeleși.

BUMBAC (*bătîndu-l peste umăr*): Ești grăbit, amice Cireșene... ești grăbit. Bine faci! Însurătoarea e bună... dacă persoana adversă nu-ți amintește de Erinii... genus Megera... și mai ales dacă sînt și denghi. (*Face semnul clasic*).

CIREȘANU: La asta nu mă gîndesc... Aș dori ca după nuntă... să ne ducem vreo lună de zile la Poiana-Țapulului... pentru ca să-mi pot termina lucrarea mea asupra glosei lui Dioscoride... care va lămuri bine propedula dacă...

BUMBAC (*zîmbînd cu înțeles*): Poiana-Țapulului e bine aleasă pentru luna în chestiune et caetera... Ești șmecher, amice Cireșene... În ce privește glosele lui Dioscoride... mă tem că vor rămîne cum se găsesc... cu propedulă... cu tot.

CIREȘANU: De ce? Din contra...

BUMBAC: Parcă te vîd, amice, în Poiană... mîncînd miera cu ciorbălicul. (*Rîde*).

CIREȘANU (*rîzînd și el*): În sfîrșit, planurile se fac ușor... de împlinit e mai greu. Unde e profesorul?

BUMBAC: Tata-socru?

CIREȘANU: ...și domnișoara Cleopatra... (*Vine Holban*).

SCENA VI

HOLBAN, BUMBAC, CIREȘANU, CLEOPATRA

HOLBAN: Bine ai venit, domnule Cireșanu... Mi-am dat consimțămîntul. De-acuma casa mea ți-i deschisă oricînd... nu-i vorbă că nici pînă acum nu ți-am închis-o... doar așa... cîteodată... cînd aveam prea mult de lucru. De-acuma însă... ziua și noaptea... poftim cînd vrei. Ia șezi, te rog... șezi colea... Așa. Cleopatră! Cleopatră! (*Intră Cleopatra*).

CLEOPATRA: Bună ziua, domnule Cireșanu.

CIREȘANU: Sărut mîna, domnișoară Cleopatră. (*Ii sărută mîna*).

HOLBAN: Așa... bravo! Și acuma, dragă Cleopatra și iubite domnule Cireșanu... hotărîți împreună, cînd veți crede, ziua cea mare. Eu sînt gata. Atîta am, domnule Bumbac... numai pe dînsa... biata maică-sa... (*Iși șterge ochii*). Acuma... atîta am... Pe urmă, rămîn singur... Și pentru asta, domnule Cireșanu... poți veni oricînd... și la miezul nopții dacă vrei... Și din casă ia tot ce vrei... uite... ia canapeaua asta... ia scaunul acela... numai din cărți cînd îi vrea să iei... să-mi spui și mie... pentru ca să ținem o socoteală.

CLEOPATRA: Lasă, dragă papa... că de la tine n-o să luăm nimica.

HOLBAN: Ba puteți lua... de ce nu... dar... ce voiam eu... aha... (*Lui Cireșanu*). Uite ce e... Voiam să vorbesc cu dumneata... să te întreb un lucru...

CIREȘANU: Poftim, domnule profesor...

HOLBAN: Așa... ceva nebuni... et caetera...

CIREȘANU (*nepricepînd*): Care nebuni?

HOLBAN: Doamne ferește, dă... se-ntîmplă prin unele familii.

CIREȘANU (*Cleopatrei*): Ce nebuni?

CLEOPATRA (*rîzînd*): Asta-i frica lui papa...

HOLBAN: Dă! O să aveți copii... Eu vă doresc doisprezece deodată et caetera...

CLEOPATRA: Ba foarte-ți mulțumesc, papa!

HOLBAN: Așa-i... sînt prea mulți... Acu... și unul dacă ai... e tare greu... trebuie cheltuială mare...

CIREȘANU (*înțelegînd cum e lucrul*): Acum înțeleg despre ce nebunie e vorba... Fiți cu totul liniștit, domnule profesor... (*Rîde*).

HOLBAN (*satisfăcut*): Apoi atunci, domnule Cireșanu... e foarte bine... Nu rămîne decît să-ți faci analiza...

CLEOPATRA (*fugînd*): Eu mă duc să pregătesc ceaiul.

HOLBAN: Vezi, dragă Cleopatra, să nu dai foc casei.

CLEOPATRA (*rîzînd*): Bravo, papa... frumos mă recomanzi!

HOLBAN (*voînd s-o dreagă*): Ba nu, frate... dar la vremea asta nu-i apă... (*Cleopatra iese*). Și... așa... iubite domnule Cireșanu... ce spuneam?...

CIREȘANU: Spuneați de-o analiză...

HOLBAN: Așa, că bine zici... Nu e rău... ba e foarte bine... și eu am să-mi fac... da-da... am să mi-o fac și eu...

CIREȘANU: Voiți să vă faceți vreo analiză?

HOLBAN: Cum nu... de pildă... analiza singelui... et caetera. S-o faci și dumneata... nu-i rău... să știi de la mine că nu-i rău...

CIREȘANU (*zîmbînd*): Foarte bine, domnule profesor... o să fac tot ce doriți.

BUMBAC (*aparte*): Numai să nu scape zestrea amicul.

HOLBAN: Apoi atunci, domnule Cireșanu... nu mai e nimica. De acuma ușa mea ți-i deschisă oricînd... Eu numai pe măgari nu-i primesc... dar oamenii de treabă și care muncesc... et caetera pot să vie oricînd... Da... oricum... e foarte greu. A ajuns treaba să nu poți cum-păra o căruță de lemne... să-ți faci o haină... un palton... că te jupoaie, domnule... De chirie nu mai vorbesc... eu pun în fiecare zi deoparte, ca să n-ajungă să mă dea afară. Oare ce gînd are guvernul? Eu vîd că din ce în ce e mai rău... Se scumpește viața. domnule, de-ți vine să te iei cu mîinile de păr... Și... numai bețivii o scumpesc, Bucureștii, domnule, sînt plini de bețivi... Unde te-ntorci... numai bețivi! Și nu fac nimica... mîncîncă și beau et caetera. Așa, domnule! Tu te muncești să le afli cum vorbea tată-său... și mă-sa... și bunică-sa... și el bea... bea mereu! Eu cred că-n București... să nu spun minciuni, sînt cel puțin jumătate de milion de bețivi...

BUMBAC : O fi, domnule profesor, o fi... fiindcă toate crișmele sînt pline...

HOLBAN : Văd că guvernul toarnă legi peste legi... Ce se mai face cu atîtea legi-paralegi... numai unul Dumnezeu știe... dar eu nu văd pe nimeni să vie c-o lege împotriva bețivilor...

CIREȘANU : Problema alcoolului a preocupat multe state... și chiar în America...

HOLBAN (*înfuriindu-se*): Ce alcool, domnule? Că întii guvernul îl consumă. Nu te uiți dumneata? Numai banchete și zaiafeturi! Ba că a venit cela... ba că-i sărbătoarea ceea... ba că-i aniversarea cutare... ba-i celebrare... ba-i comemorare... *et caetera, et caetera...* mai-mai nu-i zi lăsată de la Dumnezeu... să nu fie vreun chiulhan. Apoi cu ce le fac ei toate astea? Cu apă chioară?

BUMBAC : Aș, ți-ai găsit!

HOLBAN : Și tu stai că un prost... și-ți bagi laringoscopul pe gît... de sperii slugile. Ia stăi, frate! (*Lui Cireșanu*) Ai văzut ce spune Schlumberger? Dacă în fiziologia sonurilor, care este temelia tuturilor celor care se ocupă cu limba, mergi alături cu drumul, atunci ce încredere poți să mai inspire cînd te aventurezi în chestiuni mult mai complicate... în studiul rădăcinilor... al lexixelor... al morfologiei... al semanticei... al sintaxei? Și doar nu-i cine știe ce ca să afli adevărul, pentru asta trebuie să nu fii de tot timpit... și să știi să caști gura. (*Lui Cireșanu*). Ai citit ultimul număr din *Zeitschrift für romanische Philologie*?

CIREȘANU : Nu... n-am cetit.

HOLBAN : Foarte rău. El zice că *a...* și *î...* sînt tot felul de vocale *a, e, u...* oricare... cu laringxul în jos...

CIREȘANU (*cu o grabă oarecum triumfătoare*): Am cetit asta în *Daco-Romania* lui Alphonse Toulouse... Mi s-a părut că are dreptate...

HOLBAN (*înfuriindu-se*): Are dreptate? De unde are dreptate?... Ce fel de dreptate? Care dreptate? Atunci va să zică și Schlumberger are dreptate...

CIREȘANU N-am zis asta...

HOLBAN : Ba ai zis!

BUMBAC (*gest de aprobare*): *Mutatis mutandis...*

HOLBAN : Dar asta se poate verifica... Putem face proba pe loc. Trebuie s-o verificăm... De ce n-ai verificat-o și dumneata? Pofitim... experiența e foarte simplă... Cască gura și bagă-ți laringoscopul. (*Vine în mîna cu o măturică*).

CIREȘANU : Domnule profesor... mi se pare că aia-i o mătură.

HOLBAN (*tot supărat*): N-are a face... Unde-i laringoscopul? Dar nici nu e nevoie. Zi ă cu gura căscată! (*Cireșanu se execută*). Mai zi încă o dată. Verifică, Bumbac! Unde-i laringxul?

BUMBAC (*se pleacă puțințel pe vine, sprijinindu-se cu amîndouă mînile pe coapse, pentru a se putea uita mai bine în gura lui Cireșanu*): Laringxul e în sus...

HOLBAN : Cum e limba, Bumbac?

BUMBAC : Limba e cam încărcată.

HOLBAN : N-are importanță. Ce poziție are?

BUMBAC : Orizontală, cu vîrfurile în jos...

HOLBAN : Și buzele?

BUMBAC : Neutre.

HOLBAN (*lui Cireșanu, care închide în sfîrșit gura*): Ai auzit, domnule? Iată operația pe care trebuia s-o fi făcut de mult, dacă ești om de știință... mai ales că vrei să-mi fii și ginere *et caetera*. Dar în loc să fi experimentat asta... văd că dumneata te iei după măgari, și... cine se ia după măgari...

BUMBAC : *Asinus asinum fricat*¹...

CIREȘANU (*afectînd*): Îți mulțumesc, domnule Bumbac.

HOLBAN : Bravo domnule Bumbac. (*Îi strînge mîna*). Și văd că scrii lucruri care nu sînt compatibile cu știința... Nu mai vorbesc de *occupo...* *et caetera*. Acolo cel puțin ai făcut-o lată! Dar de unde și pînă unde ai scos dumneata că *gaură* vine din neoslovenicul *gara*? Prin ce hocus-pocus filologic ai ajuns la rezultatul ăsta? Asta înseamnă că cuțitul de diseecție morfologică cu care lucrezi dumneata... s-a tocit... e o cioarsă, (*Foarte sever*.) Dă-l la ascuțit... domnule... Ascute-l, domnule, ori mai bine lasă-l altuia...

CIREȘANU (*ștergîndu-și nădușeala*): Dar, domnule profesor... Laurian și Massim...

HOLBAN (*foarte indignat de obiecții*): Laurian și Massim? Dar știința n-a făcut oare nici un progres de la Laurian pînă astăzi? Sîntem tot așa de boi ca și pe vremea lui Massim? Atunci... de ce nu vorbești și dumneata cum vorbeau Laurian și Massim? De ce nu zici cizmarului *calceatoriu*, cățelului *catellu* și la chibrit *fosforellu*? Și cînd ai dumneata în latină pe *caula*... trebuie să te duci tocmai la slavoneșcu *gara*? (*Aici Bumbac își scoate carnetul și cu mare atenție se uită la Holban, apoi ia note*). După cum *gotonia* a trecut în *gotonia* și *gotonia* în *gotoniă*, iar *gotoniă*.. a dat românescul *gutuie* și după cum *scabies* ni l-a dat pe *sgaibă*... tot așa *caula* a dat *gaura*... și *gaura*... a rămas, domnule, *gaură* pînă astăzi. Iar pentru rotacismul lui *l* după cum *saluto* a dat pe *sărut*, *palus-par*, *pilus-păr*, *gelu-ger*... tot așa *caula* s-a schimbat în *gaură*. Și dumneata îi tragi mereu cu slavoneasca. (*Amenințător*). *In fontibus palaeoslovenicis non legitur*², domnule, așa să știi...

CIREȘANU (*ștergîndu-și mereu nădușeala*): Știu toate acestea, domnule profesor, însă...

HOLBAN : Dacă știi, pentru ce dintr-o încurcătură fonologică te-ai aruncat într-o dandana morfologică *et caetera*?

CIREȘANU : Credeam că rădăcina...

HOLBAN (*plin de indignare*): Vine din sanscrită, nenorocitul!

CIREȘANU : Vă rog nu vă supărați... însă mi se pare că înțelesul nu e tocmai potrivit!

HOLBAN : Pînă la înțeles te-aș ruga să-mi spui, domnule, unde ai mai

¹ Măgarul pe măgar scarpină (lat).

² În izvoare paleoslavoane nu se citește (lat).

văzut dumneata, după legile noastre morfologice, ca un *a* dintr-o limbă oarecare să treacă în diftongul *au* în limba română? Ce fel de ginere ai să-mi fii dumneata dacă habar n-ai de diftongarea lui *a*?

CIREȘANU : Acolo nu-i diftong, domnule profesor, e o epenteză...

HOLBAN (*în culmea indignării*) : E-pen-te-ză ! Ce măgărie ! Ce măgărie ! (*Se plimbă furios prin odaie gesticulînd*).

BUMBAC : (*care tot timpul a împărtășit indignarea lui Holban*) : Ce măgărie ! Ce măgărie ! (*Se plimbă și el*).

HOLBAN : Epenteză !... Hm ! Dumneata, domnule, ești un om primejdios... foarte primejdios... a... primejdios de tot ! Bumbac, e un om primejdios, ascultă-mă pe mine ! (*Semne de aprobare din partea lui Bumbac*).

CIREȘANU : Dar așa spune și Cihac, domnule profesor...

HOLBAN : De ce nu iei, nene, pe fata lui Cihac ? Bine că n-am apucat să fac nunta... *et caetera*... Eu, domnule, să știi că nu pot să-ți mai dau fața.. dumneata ești om primejdios. Epenteză ! (*Se plimbă foarte tulburat prin odaie. Apare Cleopatra, împreună cu Polina, care ține o tablă cu pahare cu ceai, pișcoturi etc. Cleopatra ia un pahar cu ceai și-l oferă lui Cireșanu ; acesta întinde mâna să-l ia*).

HOLBAN : Nu-i da ceai ! Mai bine spală cîinii cu dînsul. Eu nu-ți mai dau fata. Bumbac, pregătește-te de nuntă !...

CLEOPATRA (*consternată*) : Vai, papa (*îi vine rău*).

HOLBAN (*zăpăcit, cătră Bumbac*) : Ori nu... mai stăi... încă nu... (*Izbucnînd*). Ce măgărie ! Ce măgărie !

CINE RĂSPUNDE...

COMEDIE ÎNTR-UN ACT

PERSOANELE

Tache Constantinescu, rentier, de 41 de ani
Elvira Constantinescu, soția sa, de 40 de ani
D-na *Frosa Vasiliu*, mama d-nei Constantinescu, de 60 de ani
Georgel Ștefănescu, fiul d-nei Constantinescu din înția sa căsătorie, de 20 de ani
Ștefan Pătărlăgeanu, căpitan în rezervă
I. Ionescu-Odobesti, maestru de gimnastică și de dans
Petrache Spiridon, agrosist de cereale
Coana Șița
Domnul Pascu, nepotul coanei Șița
Maria, fată-n casă
Sofia, bucătăreasă
Un subcomisar
Un vecin

În Eucurești, în zilele noastre

SCENA I

D-na ELVIRA CONSTANTINESCU și d-na FROSA VASILIU

*Scena reprezintă o odaie, acasă la d-l Constantin-
tinescu.*

*Un birou, în partea dreaptă. Pe birou, între
altele, o fotografie cu ramă și un vas cu flori. O
canapea cu măsuță, în stînga. Pe canapea, un capo-
țel de damă cu o bucată de broderie spînzurînd și
un prosop. În casă, oarecare neregulă. Ușă de intrare
la fund și la stînga.*

*La ridicarea cortinei, d-na CONSTANTINESCU
scrie la biuro, d-na VASILIU cetește o carte. Amîn-
două sînt îmbrăcate în costume de odaie: d-na
Constantinescu într-un chimonoz japonez, d-na Vasi-
liu cu un robe de chambre alb cu mîneci scurte, cu
decolteu Watteau cam mare. Pe brațul stîng d-na
Vasiliu poartă o brațeletă de os.*

D-na VASILIU : ...M-aș duce cu plăcere, dragă Elviră, dar vreau să ter-
min mai repede cartea asta... E admirabilă... dar știi... admi-
rabilă! S-o cetești numaidecît... o să-ți folosească pentru scie-
rile tale.

ELVIRA (rece): Ce carte e aia?

D-na VASILIU : *Messalina*... Am găsit-o la băiatul tău... la Geor-
gel. E foarte interesant. *Messalina* asta este o împărăteasă tînără
și voluptoasă... parcă la egipteni... încă nu se vede bine... și
trăiește într-un lux nebun... palate... juvaeruri... otomobiluri.
Poporul o adoră... și curtezani... dragă... în toate părțile! Toc-
mai am ajuns acum unde se vorbește de amorurile ei. Bărba-
tu-său... împărat-împărat... da' purta și el coarne... (*Miste-
rios*.) Să vezi, *ma chère*...

ELVIRA (cu aceeași indiferență, continuînd să scrie): De cine-i scrisă?

D-na VASILIU : Să mă crezi că nici n-am băgat de seamă. (*Se uită pe
copertă. Cu nevinovăție.*) De Petru Rareș...

ELVIRA (ridicînd capul): Cum de Petru Rareș?

D-na VASILIU : (cu aceeași candoare): Uite! (Cetește). Traducere de Ra-reș...

ELVIRA : A, e altul.

D-na VASILIU (pune cartea pe masă): Nu știu cine e... da' halal să-i fie... știu că scrie bine! Totdeauna mi-a plăcut istorii frumoase... Asta e tot așa de interesantă ca și *Secretul contesei în mâna lacheului*... Da' tu cum stai cu romanul tău?

ELVIRA : Cu... *Dezrobotă*?

D-na VASILIU : Nu... cu celălalt... cum îi zice... cu jugu...

ELVIRA : *Sub jugul lor*?

D-na VASILIU : Da' mai aveai parcă ceva de făcut la dînsul.

ELVIRA : E gata. Trebuie numai să-i îndrepte cineva ortografia și să-i pună punctuația.

D-na VASILIU : Să rugăm pe *m-me Panțu*... ea e profesoară...

ELVIRA : A, ce are-a face? Aici trebuie un bărbat... Am să vorbesc cu Lefteriu. Asta-i treabă ușoară... E vorba ce fac cu dînsul? Constantinescu n-o să-mi dea nici acum bani să-l tipăresc... el nu pricepe nimica. Pentru dînsul literatura e pierdere de vreme. I-am cetit dăunăzi o bucată din *Mireasmă ucigătoare*... știi atunci... cînd Mariana... după ce află că-i înșelată... părăsește casa bărbatului și se retrage la moșia prietinelui său... ți-aduci aminte. Ei, crezi că i-a plăcut?

D-na VASILIU (cu mare nedumerire): Cum se poate?... E admirabilă!

ELVIRA : Ți-ai găsit!... S-a făcut c-ascultă... a început să caște cu gura închisă — am văzut că se plictisește — și-n cele din urmă mi-a spus întinzîndu-se: „Dragă Elviro... nu te supăra... eu cred că ce spui tu acolo sînt vorbe goale“. (*Indignată*.) Auzi... literatura, vorbă goală! Nici nu mai încerc. Sigur că n-o să-mi dea. Trebuie numaidecît să-mi găsec un editor.... Cui să mă adresez? Să vrea el să vorbească cu Finkelstein....

D-na VASILIU : Cu bancherul? ?

ELVIRA : Da... el e bine cu Gottlieb de la „Condeii românesc“... Altfel... și romanul ăsta o să aibă soarta tuturor celorlalte... O să stea în gardirop.

D-na VASILIU (cu resignare): Așa-i soarta noastră, dragă Elviro.

ELVIRA : Azi e păcat să fii femeie și să mai ai și talent...

D-na VASILIU : Da' cred că numai la noi... fiindcă aud că prin alte părți...

ELVIRA : Se-nțelege!... Să fiu în Franța, de mult aș fi cunoscută... Dacă ar fi fost și acolo așa... n-ar mai fi existat Madame de Sévigné... Doamna de Staël... George Sand...

D-na VASILIU : Cine-s astea, dragă?

ELVIRA : Scriitoare... Ca și mine.

D-na VASILIU : Da... parcă ai zis și de un Jorj...

ELVIRA : E tot femeie... da' și-a luat... așa... un nume bărbătesc.

D-na VASILIU : Se vede că... și pe dînsa o persecutau. Bine, *ma chère*... da' eu tot nu pricep cum de nu vrea nimeni să-ți publice ție... Poate unde ataci prea tare pe bărbați...

ELVIRA (surîzînd dureros): Hm, poate? (*Cu cea mai perfectă convingere*.) Sigur!

D-na VASILIU : Fiindcă văd că pe ale Zamveloaiei le publică... ba revista asta... cum îi zice...

ELVIRA (cu dispreț): Zamveloaia? Aia-i literatură?

D-na VASILIU : Zău, dragă Elviro... n-ai idee ce mult aș vrea să văd și eu o carte tipărită de tine...

ELVIRA (complăcîndu-se în nenorocire): Și cu toate astea... uite... n-o să vezi!

D-na VASILIU : Da' dacă ai trimite și tu o bucată iscălită cu un nume bărbătesc, ce zici?

ELVIRA (*meditînd*): Ideea nu-i rea! (*Convinsă*). Da... da... e bine. Să trimet la *Convorbiri*. O să vezi cum au să cadă în cursă... (*Rîde cu poftă, savurînd succesul acestei statageme*.) Au că cadă... cu siguranță... în cursă. (*Devenind serioasă*.) Nu știu pe cine altul să găsec care să aibă trecere la „Condeii românesc“... sau la Popovici... la urma urmei, aș publica și la Șmerț... numai să vrea. (*Scotînd succesul*.) Fiindcă... dacă public... numai unul... *Sub jugul lor*... de pildă... cum sînt sigură că o să se vîndă...

D-na VASILIU : Bărbații toți o s-o cumpere...

ELVIRA (*triumfînd ironic*): Da' n-o să le pleacă... (*Revenînd la tonul de mai sus*.)... Atunci aș publica iute și... *Dezrobotă* și *Floare de cîmp* și *Pribeagul* și un volum, două de versuri...

D-na VASILIU : *Lacrimi otrăvite*?... Frumos nume le-ai pus... dragă Elviro...

ELVIRA (*neluînd în samă remarca d-nei Vasiliu*): Sigur că mi s-ar juca și piesele de teatru. (*Schimbînd tonul*.) Să-l rogi și tu pe Constantinescu... Finkelstein e prietin cu Gottlieb... mi se pare că sînt și rude... și-a început cariera chiar cu banii lui... Gottlieb trăiește cu nevasta lui Petruță Diaconescu... știu asta de la Cheladinoia... iar fratele lui Diaconescu... Emil — ține o bulgăroaică — e tot la „Condeii românesc“. Dacă vrea Constantinescu... da' n-o să vrea... că-i îndrăcit. Să-i vorbești și tu.

D-na VASILIU (cu interes): Ascultă, Elviruțo... Oare n-ar fi mai bine să ți se joace întii o piesă de teatru?

ELVIRA (*înfuriîndu-se*): Bine, dragă, ce să mai fac? Am făcut tot ce mi-a stat în putință... N-a vorbit și prefectul poliției cu Plastarache?... Doar toată lumea știe că fac amîndoi chefuri la Șosea... A stăruit și Boierescu... Am trimes și pe Liveasca — sînt convinsă c-a fost — ce să mai fac? Ei își joacă numai piesele lor... se premiază între dînșii... se laudă la gazete... și noi rămînem ca niște proaste! (*Bătăioasă*.) Fiindcă... dac-am fi și noi altfel... să vedem... ar mai îndrăzni dumnealor să-și bată joc?... Da' așa... se-nțelege!... Să poftească atunci!... Pînă n-o să avem gazeta noastră... nu facem nimica. (*Se ridică de la birou și se plimbă*

prin odaie.) Nu mai merge... Ne trebuie numaidecît o gazetă... Și un teatru al nostru... da' numai al nostru... Picior de bărbat să nu se vadă pe afiș. Altfel...

D-na VASILIU : Să ți se joace ție *Luimnă de seară*... sau cealaltă... cum îi zice... ar muri de ciudă Emma...

ELVIRA : Orghidanca?... Sigur!... Ieri... la întrunirea noastră de la cerc... a crezut dumneai să facă pe interesanta și să mă șfi-chiuiască. Zice : „Vai, Elviro, da' ce-i cu *Lumina ta de seară*?... am auzit că ți-a respins-o și pe asta comitetul teatral”. Zic : „Sigur că mi-au respins-o... eu n-am stăruințele tale”. Zice „Care stăruinți?” Zic : „Ei, tu crezi pe toată lumea proastă, mai știm și noi cîte ceva”. Zice : „Parol dacă pricep! Comedia mea a fost găsită bună... a fost admisă... și pusă îndată în repetiție. De altfel, pe Plastarache nu l-am cunoscut decît cu ocazia asta... iar pe membrii comitetului nici acum nu-i cunosc.” Zic : „Ce-are a face, ma chère, cîteodată e de ajuns și o singură vizită la Plastarache... ca să ți se joace piesa”. Da' ea, de colo, înțepată : „Mă rog, ce vrei să zici? Și tu faci aluzie la infamia pe care mi-ați scornit-o?” Zic : „Dragă, eu nu ți-am scornit nimica... dar la răutate... îți răspund și eu cum meriți”. „Așa? Atunci... ah, ah, ah”... și unde începe să-și dea ochii peste cap și să se facă că leșină. Eu zic : „Lasă, dragă, nu mai leșina... că n-ai cui să-i cazi în brațe”. Atunci... i-au trecut numaidecît nacafalele și-a înhățat pălăria... și a ieșit... sclifosindu-se și amenințînd. Trăiește cu dînsul.

D-na VASILIU : (*cu lăcomie*) : Cu Plastarache?

ELVIRA : Sigur. Altfel... cum i-ar fi jucat piesa?

D-na VASILIU : Curios : *ma chère*... ai văzut... gazetele au zis că-i bună.

ELVIRA : Te uiți la gazete? Tot Plastarache... (*Intră Georgel.*)

SCENA II

ACELEAȘI, GEORGEL ȘTEFĂNESCU

GEORGEL (*e îmbrăcat ca un licean. În mînă are o servietă cu cărți. Intră repede. Mișcări vioaie și neastîmpărate*) : Maman... gran' maman... m-am dus!... Sînt mort! Mi s-au slăbit toate balamalele!... Azi începe seria mea. Comisiunea e compusă numai din cîni... da' știi... maman, javre turbate!... Vor să să ne nenorocească pe toți... Acuma... spuneți și voi... ce plăcere pot găsi hengherii ăștia... ca să trîntească... așa... băieții? De ce n-ar fi și ei oameni cumsecade... să ne treacă pe toți? Da unde le vine lor prin cap una ca asta?... Javre! Dacă mă trîntește... mă-mpușc!

ELVIRA : Nu vorbi prostii.

D-na VASILIU : Ferească Dumnezeu! (*Iși face cruce.*)

GEORGEL : Da' și dacă scap... Doamne-Dumnezeule, ai milă de mine!... (*Iși face și el cruce.*) Uite, dau o leturghie părintelui Costache și o luminare la Sfînta Vineri... cît cea de la cununia lui madam Balaban.

D-na VASILIU : Micuțul de el!... Poate o da Dumnezeu...

GEORGEL : Gran'maman... ce crezi matală c-o să ne dea la concurs?

D-na VASILIU : De unde să știi eu, pușorule?

GEORGEL : Mă gîndesc eu... oare ce poate să ne dea? Aici e aici... Să mă văd scăpat de concurs... că la oral... le-ndrug eu... dar concursul... cine naiba l-o mai fi scornit?... Ce poți face?... să zicem... dacă... Doamne ferește... nu știi? *Scripca manet*...¹ cum ziceau strămoșii noștri.

ELVIRA : Mă rog... ești bine pregătit... ori tot cum ți-i obiceiul?

GEORGEL : A, în privința asta... n-ai nici o grijă... maman? Sînt cît se poate de bine pregătit. Aici (*arată manșeta stîngă*) sînt toți domniî români... cu anii cîți a domnit fiecare și cu faptele principale. Noroc că cei mai mulți din ei n-au făcut nici o brînză, altfel... nu-mi ajungea manșeta. Dincoace... (*arată manșeta cealaltă*) munți... apele... și județele României mari...

ELVIRA : Cum, nici județele României nu le știi?

GEORGEL : Da' tu crezi că este cineva care să le știe? Ici (*scoate o hîrtie dintr-un buzunar de la tunică*) probleme la algebră... n-ar mai putrezii șaptezeci și șapte de mii de ani... cel care a scos la iveală și ticăloșia asta... numai pentru nenorocirea noastră... Ici... o mică mașinărie... invenție proprie... (*Arată un caietel prins cu o gumă de buzunarul de la piept, din dosul tunicii. Il manevrează înaintea celor de față, fluierînd.*) Huiti... huiti... huiti... Strună! Numai de-ar funcționa bine la momentul oportun. Și... pentru că treaba să meargă la iuțeală... știi... să nu se facă confuzie... coala (*scoate o hîrtiuță dintr-un buzunar de la pantalonii*) tabla de materii care va să zică. (*Cetește.*) Tunică numărul unu — asta înseamnă buzunarul de jos —, metale, minerale. Tunică numărul doi... botanică. Nu prea sînt tare la botanică. Vestă numărul unu... mi-am pus și vesta, măcar că-i cald... să am mai multe buzunare, vestă numărul doi — fosile... la oral merge... *diplodohus mamiferus*, *pachiderums inelata*, *temistoclis papahagi*, *minculescus dorobanți*... dar la concurs... vesta numărul doi... Pantaloni — dinapoi... capitalele Europei. (*Scoate din acest buzunar o hîrtie și cetește.*) Anglia, capitala Londra... Franța, capitala Paris...

ELVIRA : Ce dracu... nici astea nu le știi?... doar și copiii din școlile primare le-nvață...

GEORGEL : Cu atîta e mai periculos, maman! Aici însă sînt așezate toate... ca să fie ceva unitar... sistematic. Și-apoi... ce-i bine nu-i rău. Se poate întîmpla... cum să zic... ca... din cauza unor sentimente prea puternice... să-ți pierzi memoria... Au mai pățit-o și alții, maman... din cele mai bune familii. Dar crezi tu că numai

¹ Corect : *Scripta manent* — scrisul rămîne (lat.).

de-alde Londra și Paris sînt? E-he-hei! Care-i capitala Finlandei? Nu te mai chinui, maman că n-ai s-o știi o mie de ani. Îi zice... stăi s-o găsească și eu... are un nume cabalistic... (*O caută pe hîr-tiuță.*) Bog... nu, asta-i a Curlandei...

D-na VASILIU: Vai de mine, ce mai țări au mai ieșit acuma!

GEORGEL: Încă să te pună să le scrii... și atunci numai ai vedea ce fel de țări sînt... a-ha... Hel-fing-sor sau cam așa ceva... nu se prea înțelege bine. Încă asta se mai poate pronunța... dar altele... Scîrnăviț... Kîrșcăviț... Pîrscoviț... fie la ei acolo! (*Dă cu ochii de cartea pe care o cetește d-na Vasiliu.*) Gran'maman... să nu care cumva să-mi pierzi cartea... hei, unde mă-ntreabă de aicea... Săraca Mesalină... bună dacă!... Acuma... să facem o probă, o mică repetiție... Să zicem că-mi dă... de exemplu... germinația plantelor... este așa ceva. Plante?... Asta vra să zică botanică. (*Face precum zice.*) Scoatem atunci car'va să zică tabla materiei... și cetim... Botanică... tunică numără doi. Numărăm în gînd buzunările... unu... doi... și (*scoate din buzunarul de de sus o hîr-tiuță*) poftim... aici se găsește germinația despre care aveți trebuință... Prin urmare, maman... simplu... sistematic și metodic... așa cum ne învață popa Descartes.

ELVIRA: Da'... ce... Descartes a fost popă?

GEORGEL: N-a fost? N-am nici o pretenție...

ELVIRA: Ei și dacă te-or prinde?

GEORGEL (*cu ton pedant*): *Hic jacet lepus!*¹

D-na VASILIU (*își face cruce*): Ferească Dumnezeu și Maica Domnului!

GEORGEL: Da, da... bine faci, gran'maman! Rugați-vă lui Dumnezeu să nu-și bage Aghiută coada... (*Aducîndu-și amine.*) Călimara! Unde mi-i călimara? (*O găsește. Cu tonul unui scamator.*) Aceasta este o călimară... și dumnealui un dop. Perfect! Acuma, fiți cu atențiune, vă rog! (*Imitînd pe profesor.*) Ia scrie, domnule, despre propozițiunile universal-afirmative... particular-negative. Foarte bine. Atunci... scoteam dopul... (*face precum zice*), desfacem această hritiuță insignifiantă... o punem... știi așa... ca din întîmplare... pe masă... și pe urmă... trage-i, băiete... toți A sînt B... toți B sînt C... toți C sînt D... de la Aristotel pînă la... Bob Hopkins. Unde-i norocul să-mi dea ceva din știința asta parșivă! (*Spe-riîndu-se.*) M-am întîrziat! (*Sărută pe mama lui și pe bunică.*) Sigur că m-a luat Michiduță. Numai de n-aș incurca buzunările! (*Iese repede.*)

ELVIRA (*stupește după dînsul, să nu-l deoche*): Deștept e!

D-na VASILIU: Tare-i deștept... bată-l norocul! Și un crai... *ma chère*... îi curg ochii după fete. Nu știu cui îi seamănă... că nici tu, nici eu...

¹ Aici e buba (lat.).

ELVIRA: Ei, cui să-i semene? Lui bietul Ștefănescu, Dumnezeu să-l ierte!... De-ar termina mai repede cu capacitatea asta... trăs-neasc-o Dumnezeu... c-a slăbit... puișorul.

D-na VASILIU: Cît e de deștept... n-ai nici o grijă. (*Intră domnul Tache Constantinescu.*)

SCENA III

D-na ELVIRA CONSTANTINESCU, d-na FROSA VASILIU, d-i TACHE CONSTANTINESCU

TACHE: Să-i ia dracul! (*Așază un scaun la locul lui și potrivește fața de masă.*) Numai neplăceri... numai ticăloșii! Da' camizolul ăla... alt loc nu mai are? (*Către soacră-sa.*) Gheorghe a fugit de la vie... a furat o mulțime de lucruri... și a lăsat totul vraște. Am văzut adineoarea pe colonelul Dimboianu, care a venit azi de la Valea-Călugărească. Trebuie să plec numaidecît acolo. Piatră-vintă n-am găsit de loc... cică săptămîna viitoare vine. Pînă atunci... te pomenești că se strică via. Mine am procesul cu Haimovici... (*Se scarpînă după ureche.*) Nici nu știi cum dracu să te mai împarți. Și Sărăteanu ăla, care mă cheamă mereu la Călărași... (*Se plîmbă prin odaie.*) Vra să zică, 4 000 și cu 6 000... fac 10 000 și cu 8... 18 000, scade o dată cu 3 400 și cu 5 fac 8 400... din 18 000... rămîn 9 600... Azi avem 20 iunie... prima... vine la 20 septembrie... (*Către Elvira.*) Ia ascultă, Elviro... Lefteriu n-a plătit polița la bancă... azi i-a fost scadența... zice că n-are. Vezi dacă m-am potrivit ție? Acuma... plătește, Constantinescule!

ELVIRA (*ațoasă*): Te-ai potrivit mie? Da' ce, tu n-ai cap? Nu trebuia să-i dai.

TACHE: Desigur... așa trebuia să fac... da' acuma văd c-ai uitat... (*Imitînd-o.*) „Dă-i Constantinescule, c-o să stăruiască să-mi joace piesa”. Pentru prostiile tale acu să mai dau și parale.

D-na VASILIU: Vai, Tache, cum poți vorbi așa?

TACHE: Se-nțelege... dumitale așa ți-i a zice... da' ia să...

ELVIRA: Parcă tu pricepi ceva... tu să dormi și să mănînci, atîta știi.

TACHE: Ei, nu... că asta are haz... Și cu cocoana Sița... nu mai terminați. Mi-a ieșit femeia în drum și mi s-a plîns de niște apă clocotită... (*Cătră soacră-sa.*) Ce Dumnezeu, dumneta ești doar femeie bătrînă...

D-na VASILIU (*atînsă*): Dacă sînt... am îmbătrînit la casa mea... da eu știu că bărbații nu se ocupă cu apa clocotită.

ELVIRA: Apoi pînă nu și-o băga el nasul în toate alea... se poate?

TACHE: Care nas, dragă? Dacă-mi iese femeia în cale și mi se plînge... M-am săturat de-atîtea scandaluri... Și... uite că uitam... Ce-a fost cu madam Orghidan?

ELVIRA : Nu cumva îi iai apărarea ?

TACHE : Aud c-ai făcut un scandal enorm... Ce-a fost, mă rog, la cercul vostru ?

ELVIRA : Asta nu-i treaba ta.

TACHE : Ei, cum ? În loc să stai acasă și... să-ți vezi de treabă... uite casa asta în ce hal e... și copiii stau toată ziua prin ușile oamenilor... tu te ții numai de fleacuri. La dracu!... Toate au o margine... Ia te uită prosopul ăla... poftim ! (*D-na Vasiliu strânge prosopul și camizolul.*)

ELVIRA (*aspru și hotărît*) : Te rog să nu te amesteci unde nu te pricepi. Nu m-ai luat nici menajeră... nici bucătăreasă... nici dădacă la copii... Ți-am spus de-atâtea ori că nu te privesc treburile mele... Sînt stăpînă pe mine și n-am să dau socoteală nimănui. Dacă-ți place !

TACHE : Apoi dacă-i așa... întorc și eu cojocul. Uite... nu-mi place de loc... și te sfătuiesc prietenește, lasă-te de prostiile astea ale tale... că nu merge. Trebuie să te convingi odată că la tine... e un vițiu. Toată ziua, frate, scîrțai-scîrțai... scîrțai-scîrțai... nu te doare mîna ? Eu aș face scurtă... Fiindcă... de aici vin toate. Mai lasă-te, dragă, mai fă o pauză... uite... eu cum m-am lăsat de tutun ?

D-na VASILIU : Apoi bine, Tache, are a face una cu alta ?

TACHE (*plîctisît*) : Ia lasă-mă, cocoană !

D-na VASILIU (*cătră public, cu dispreț*) : Mitocan ! (*Iese înfiptă.*)

ELVIRA (*îndignată peste măsură, cu multă volubilitate, crescendo*) : Mai bine ai îngriji să nu-ți fugă vierii și să lași să-și bată joc de tine Haimovici și cu toții misiții lui. Dar așa ai fost întotdeauna... de cînd te știu... ți-ai băgat nasul unde nu trebuie... și de aceea ai ajuns unde ești... În loc să te muți toată ziua de pe un pat pe altul, mai bine ai face și tu o treabă... cum fac oamenii... că, slavă Domnului, ești cît un urs și sforăi de duruie ferestrele. (*Schimbînd tonul.*) Adu-ți aminte și de soră-ta... face pe aristocrata... ah, de nu i-aș mai vedea mutra pe aici ! Hei, să vă fi cunoscut eu de la început... fii sigur că nu mai purtam eu astăzi ilustrul nume de Constantinescu. Te superi, ai ? Poate ești boier de viță... Cantacuzino, Ghica, Ferehide... Se vede c-ai uitat „la steagul alb”... la tejghea... la babacu... (*Foarte hotărît, scandînd și acompunînd cu gestul.*) Pe la mine te poftesc să n-o mai văd, n-ai decît să-i spui — umblă numai cu minciuni și cu intrigi... Hm, aristocrată de Găiești... zău că-mi vine să mă strîmb de rîs ! A vrut să-mi momească bucătăreasa... da... da... da... nu te fă că nu pricepi... acu doi ani... pot să chem și pe Sofia. Vă știu eu pe toți cîte parale faceți... cu tată-tău și cu mă-ta la un loc. Acuma faci și tu pe grozavu... Sigur ! (*Patetic.*) Ah, fetele sărace cîte trebuie să înghită ! Săraca Marioara Zlătescu ! (*Schimbînd tonul.*) Fiindcă am fost proastă și m-am potrivit mamei... (*Imitînd pe d-na Vasiliu.*) Ia-l... ia-l... că nu-i bine să fii văduvă tinără... iaca, am ascultat-o... mare procop-

seală ! Bine spunea bietul Ștefănescu, Dumnezeu să-l ierte... (*Aici Constantinescu prinde o molie din zbor. Elvira, fără să-și întrerupă elocvența, se sparie și tresare.*) Iu ! (*Schimbînd tonul.*) Și la urma urmei... te rog... ascultă serios... da'știi... foarte serios ! De azi înainte... nu-ți permit să te mai amesteci în trebile mele nici atîtica. N-o să-mi cenzurezi viața... nici n-o să mă mai plictisești cu ceea ce fac ori cu ce nu fac. Îți place ? Bine. Nu ? (*Arată masa.*) Uite tribunalul. Pagubă în ciuperci ! (*Se plimbă iute prin casă, apoi se oprește brusc înaintea lui Constantinescu.*) Eu nu știu, frate, cum îți place să faci atîta scandal ! (*Toată vremea cît ține această tiradă, Constantinescu se uită nemișcat la soția lui, iar de la Țipătul ei cu molia o ascultă cu gura căscată.*)

TACHE : Ai terminat ? Îți spun drept că te admir !

ELVIRA (*aspră*) : Și cine ți-a raportat... mă rog... de Orghidanca ?...

TACHE : Cine... unul ? O sută... la club...

ELVIRA (*ironică*) : Sigur ! Tare bine ar fi să mă mai slăbești cu clubul. Numai cu minciuni vii de-acolo... Și-n loc să cheltuiești banii ca oamenii... să faci și tu o plăcere nevestei tale... îi dai la cărți tuturor stricaților... ca pe urmă să te-aud „n-am, n-am, n-am”.

TACHE : Acuma mă-i scoate și cartofor...

ELVIRA : Da' ce... poate nu joci ! ?

TACHE : Nu zic că nu joc...

ELVIRA (*ironică*) : Poate joci pe fasole...

TACHE : Treaba mea !

ELVIRA : Slavă Domnului, c-ai pierdut... de peste o mie de ori...

TACHE (*foarte scandalizat*) : O mie de ori ?

ELVIRA : Da poate și mai mult...

TACHE : O mie de ori... Dumnezeule și sfinte Dumitre din Tesalonic, ascultați-o ! (*Se plimbă prin odaie furios, cu mînile la ceruri.*)

ELVIRA (*încrucîșîndu-și brațele*) : Cum, nu-i adevărat ?... Spune tu că nu-i adevărat...

TACHE (*încrucîșîndu-și și el brațele, aproape unul de altul, ca doi cocoși la harță*) : O mie de ori... ei, cum poți vorbi tu așa ?...

ELVIRA : Mă rog... spune tu de cît...

TACHE (*pufnînd*) : De trei ori !

ELVIRA (*înfuriîndu-se și ea*) : Auziți-l, oameni buni ! (*Se plimbă furioasă prin odaie și iese strigînd*) : Auziți-l !

SCENA IV

CONSTANTINESCU, singur, apoi MARIA

Constantinescu (se plimbă agitat, se oprește din cînd în cînd, apoi iar pornește): *Bine ai ajuns. Constantinescule, n-am ce zice! Vra să zică... cum vin acasă... numai scandaluri. Ba acuma le face și prin tîrg... ca să te arăte oamenii și cu degetul... Mai însoară-te!... Să trăiești singur... se poate? Trebuie să petreci în sinul familiei... să te bucuri de plăcerile ei... să ai liniște... îngrijire bună... poate vii acasă supărat... însoară-te, băiete... să aibă cine să te prohodească. (Strigă). Mario!... Ia, acuma... ai nimerit-o bine. Mario!... Unde dracu ești și tu?! (Maria intră). Dă-mi un pahar cu apă... Vezi să fie rece... (Continuă să se plimbe). Foarte bine... foarte bine... da... da... (Maria aduce o sticlă cu apă și un pahar, îl umple, și Constantinescu îl dă de dușcă). Mi s-a uscat gîtlejul de atîta fericire... (Maria pune sticla și paharul pe biurou. S-aude soneria). Du-te și vezi cine sună. (Maria iese prin fund. Constantinescu se plimbă mereu prin odaie, făcînd gesturi potrivite cu starea lui sufletească).*

MARIA (se întoarce cu două cărți de vizită. Cu oarecare uimire, amestecată cu spaimă): *Domnule, vă caută doi boieri... (Îi întinde biletele).*

TACHE (cetește biletele): *Ștefan Pătărlăgeanu... căpitan în rezervă, cavalier al coroanei României, I. Ionescu-Odobeshti, profesor de gimnastică și de dans, benemerenti clasa-ntîia... (Către Maria). Cine-s ăștia?*

MARIA (perplexă): *Nu știu, domnule... Nu i-am văzut de cînd sînt. (Își face cruce). Îs îmbrăcați ca niște ciocli...*

TACHE: *Ca cine?*

MARIA: *Ca cioclii, domnule.*

TACHE: *Și ce vor?*

MARIA: *Zice că au treabă cu... dumneavoastră...*

TACHE (speriat): *Cu mine? Asta-i încă una... (Cetește încă o dată biletele). Ștefan Pătărlăgeanu... căpitan în rezervă, I. Ionescu-Odobeshti... (Le întoarce și pe fața cealaltă). Cică unu e căpitan... (Soneria sună prelung).*

MARIA: *De unde, domnule... N-are sabie...*

TACHE: *Nu cumva au greșit numărul?*

MARIA: *Nu, domnule... au întreat de dumneavoastră...*

TACHE: *Cum au zis?*

MARIA (imitînd): *Domnu Con-stan-ti-nes-cu e acasă?*

TACHE (cu curaj, înfruntînd fatalitatea): *Atunci adu-i încoace, fată hăi! (Soneria).*

MARIA (introduce pe Ștefan Pătărlăgeanu și pe Ionescu-Odobeshti. După ce a închis ușa, trece uitîndu-se lung la ei, bătîndu-se cu mîna peste gură): *Ăștia... te viră-n boale! (Iese).*

SCENA V

CONSTANTINESCU, PĂTĂRLĂGEANU, IONESCU-ODOBEȘTI

(Amîndoi intră foarte gravi și solemni. Sînt îmbrăcați cu redingote lungi, negre, pantaloni la fel și cravată de aceeași culoare. Minușile le țin cavale-rește în mînă, lingă baston. Poartă cilindre, pe care, o clipă, le păstrează pe cap. În special Pătărlăgeanu e foarte marșial: înalt, cu mustețe mari, cu sprincene stufoase, pare cam macabru. Ionescu-Odobeshti are și el un aer feroce.

Pătărlăgeanu vorbește foarte ceremonios, accentuînd cu deosebire silabele care conțin on, an, cele care au o nazală, precum și orice silabă deschisă. De asemenea, pronunță distinct sfîrșitul cuvintelor, mai ales cînd ele sînt terminate în iune, țiuine, pen-tru care are o preferință deosebită. Tot timpul e foarte grav și dă o mare însemnătate rolului pe care-l îndeplinește

Ionescu-Odobeshti pronunță pretutindeni ș în loc de s, și j în loc de z. Stă mereu încruntat și în răs-timpuri rostogolește amenințător ochii cînd la dreapta, cînd la stînga).

PĂTĂRLĂGEANU: *Mi se pare, domnul Constantinescu...*

TACHE: *Tocmai el. (Cei doi, auzind confirmarea, încrunță sprincenile).*

PĂTĂRLĂGEANU: *Permiteți-ne... vă rog... pentru ca să ne prizantăm*

Căpitanul Ștefan Pă-tăr-lăge-anu... din artilerie.

IONESCU-ODOBEȘTI: *Profesor Ionescu-Odobeshti... (Își dau mîinile cu rigiditate).*

TACHE: *Sînt vesel, domnilor, de, cunoștință... (amîndoi încrunță iarăși din sprincene). Vă rog... permițiți și luați loc. (Pătărlăgeanu și Odobeshti se așază pe canapea. O mică pauză. Constantinescu stă în așteptare; cei doi se pregătesc să înceapă vorba).*

PĂTĂRLĂGEANU: *Misiunea noastră, stimate domn, este cam insolită,*

deși o considerăm indispensabilă. (Tușește cu importanță).

TACHE (face o schimă prin care arată că așteaptă să cunoască această misiune):

PĂTĂRLĂGEANU : Un regretabil incident a avut loc ieri la orele șase și jumătate post-meridiane, în saloanele Cercului feminist „Albina laborioasă“ din strada Campoducelui numărul 5. Onorata soție a dumneavoastră...

ODOBEȘTI : Doamna Elvira Constantinescu...

PĂTĂRLĂGEANU : Pardon ! Doamna Elvira Constantinescu, onorata soție a dumneavoastră... din motive... care nu ne vom opri deocamdată asupra lor... a avut o ieșire intempestivă și... ceea ce este mai trist... în fața unui considerabil public, alcătuit din prea respectabile doamne și domnișoare... toate membre ale sus-zisului cerc... care se găseau la acea oră... pentru discuțiunea diferitelor chestiuni la ordinea zilei... (*tușește*) zic... printr-o ieșire foarte violentă... s-a făcut ecoul... cum să zic... unor zvonuri...

ODOBEȘTI (*cu autoritate*) : Cuvîntul e prea slab.

PĂTĂRLĂGEANU : Colegul meu, onoratul domn Odobești... are perfectă dreptate... Termenul zvonuri... nu corespunde nici măcar pe departe realității verosimile a lucrului. Pentru ca să fim cît mai aproape de adevăr... nu este așa?... așa putea mai degrabă întrebuița expresiunea *calomnie*, dacă acest aspru cuvînt n-ar conține în el ceva... jignitor... pentru persoana care-l profesează... și care în cazul prezinte... ar fi... onorata soție a dumneavoastră... doamna Elvira Constantinescu. (*Cătră Odobești*). Desigur... aceasta a fost intențiunea dumneavoastră... onorate colega... nu este așa ?

ODOBEȘTI : Preciș. (*Constantinescu face un gest prin care arată că n-are nimica de obiectat, chiar dacă Pătărlăgeanu ar întrebuița și acest cuvînt*).

PĂTĂRLĂGEANU (*tușește*) : În fața brutalului adevăr, sîntem nevoiți și e bine să zicem lucrurilor pe adevăratul lor nume... tocmai pentru a înlătura cu desăvîrșire orice chestiune dubioasă...

TACHE : În definitiv... vă rog... ce doriți ?...

PĂTĂRLĂGEANU (*îi face semn cu mîna ca să aibă răbdare, apoi cu multă autoritate*) : Să procedăm, vă rog, sistematic... pentru ca să nu punem chestiunea prea matur. Așadar... onorata soție a dumneavoastră, doamna Elvira Constantinescu... nu este așa?... făcîndu-se ecoul unor regretabile calomnii... a aruncat niște vorbe malițioase respectabilei doamne Otilia Emma Orghidan... care instantaneu au avut darul s-o lipsească aproape total de uzul conștiinței... și care... *nota bene* au jignit adînc urechea și morala soțului în chestiune, domnul Vasile Orghidan, preonoratul nostru amic și client. (*Tușește cu foarte multă importanță*).

TACHE : Ei, și ce vrea dumnealui de la mine ?

PĂTĂRLĂGEANU : Domnul Vasile Orghidan... onoratul nostru client...

ODOBEȘTI : Și amicul nostru...

PĂTĂRLĂGEANU (*încrețește din sprincene ca o dezaprobare împotriva intreruperii inoportune a colegului său*) : Domnul Vasile Orghidan... onoratul nostru client... în fața acestei penibile situațiuni... nu dorește altceva de la dumneavoastră... decît aceea ce poate dori orice om corect de la un alt om corect, căci... pînă la proba con-

trarie... nu este așa ? permiteți-mi, preonorate domn... pentru a vă considera și pe dumneavoastră în paragraful oamenilor corecți... TACHE : După cum văd... mi se pare că mă cam insultați... în casă la mine...

PĂTĂRLĂGEANU : Pardon... este o mică confuziune...

ODOBEȘTI : Eroarea provine din circumstanța...

PĂTĂRLĂGEANU : Pardon ! Eroarea provine, domnul meu, dintr-o generalizare, ca să zic așa... pe care mi-am permis-o numai în interesul discuțiunii și... în fața căreia... toate explicațiunile necesare fiind antamate... cred... așa putea zice... sînt sigur chiar... că în acest moment e departe de dumneavoastră mobilul... care adineoarea ni l-ați atribuit. De aceea... onorate domn... odată chestiunea aceasta elucidată... pentru tranșarea aceluia regretabil incident... veți binevoi și dumneavoastră... nu este așa?... conformîndu-vă codului și uzanțelor respective... să alegeți doi secundanți capabili dintre onorații dumneavoastră amici... care... împreună cu subsemnatul și cu onoratul nostru coleg, domnul profesor Ion Ionescu Odobești, aci prezinte... să stabilim condițiunile unei reparațiuni pe calea armelor, căci onoarea clientului nostru, preonoratul domn Vasile Orghidan, este grav atinsă...

ODOBEȘTI : Și trebuie șpalată în șinge... (*Constantinescu se uită semnificativ la domnul Odobești*).

PĂTĂRLĂGEANU : Pardon, domnul meu, eu nu sînt un sangvinar... cu atîta mai puțin încă un harpagon... deși cariera mea ar fi putut poate... nu este așa?... să mă dispui la o astfel de predispozițiune. Mai mult chiar. Nu merg nici pînă acolo... ca să zic și eu... cum foarte ritos... și-a exprimat dorința onoratul nostru client... domnul Vasile Orghidan... „trei gloanțe, trei pași“... Nu !... Dar tocmai în vederea acestei inexorable necesități care... mulțumită... unor oarecare întîmplări neprevăzute... hazardul... în sfîrșit... sau oricare altă circumstanță... poate avea un rezultat mulțumitor pentru ambele părți. Zic... tocmai pentru această eventualitate... trebuie să vă constituiți marturii dumneavoastră... care, secundanți de subsemnații, să stabilim condițiunile reparațiuni după cum am avut deja onoarea pentru ca să mă exprim.

TACHE : Ei bine, domnilor — regret — dar dumneavoastră credeți că eu am vreme să mă țin de astfel de... fleacuri ?...

PĂTĂRLĂGEANU (*scandalizat enorm*) : Pardon ! Cuvîntul este o expresiune trivială... care trebuie imediat retrasă din circulațiune. Altfel... ar însemna (*cătră Odobești*), nu este așa, onorate colega?... că noi... în momentul prezinte... participăm cu personalitățile noastre la o chestiune care...

ODOBEȘTI : ... e un fleac... o șăcătură (*Se indignează și el foarte vizibil*).

PĂTĂRLĂGEANU : Pardon ! Acest punct de vedere noi nu putem nici într-un caz pentru ca să-l împărțăm. Or... atunci... nu este așa ? această divergență extraordinară de opiniuni ar trebui să aibă cele mai regretabile consecuențe... căci confuziunea ar fi atît de enor-

mă... încît s-ar cere imperios ca toți cîți ne găsim în încăperea acestui apartament să mergem — sau măcar unii dintre noi nu spun mai mult... dar cel puțin la institutul anti-arabic... (*Tușește cu deosebită importanță*).

TACHE: Bine, domnilor, retrag cuvîntul... pentru ca să vă fiu plăcut. Dar vă-ntreb... acumă pun chestiunea din alt punct de vedere... E cuminte... e bine... e înțelept... să dăm noi... oameni serioși... atîta importanță unor... phi... cum să zic... unor intrigi... unor cancanuri... la urma urmei unui moft — socotesc că cuvîntul e bine întrebîntat aici —, mai ales cînd toate prostiile astea s-au petrecut între două literate... între două poete... ca să zic așa... cu nervii mai sensibili — cunoașteți desigur proverbul... *genus respectable*... ă... *proximus*... sau așa ceva... Eu cred că afacerile aceste...

PĂTĂRLĂGEANU: Onorate domn, permiteți-mi de astă dată pentru ca să vă întrerup... deoarece v-am... sesizat... foarte bine intențiunea. Cu toate că dictonul invocat de dumneavoastră în limba lui Cicero este perfect adevărat... și nimeni nu voiește să vă contradică cituși de puțin asupra acestui punct... totuși... nu e mai puțin adevărat că... tocmai chestiunile aceste despre care ați pomenit și... care sînteți într-o complectă eroare dacă credeți că pot fi menționate în termenul vulgar de... moft... zic... că tocmai aceste chestiuni nu pot fi soluționate decît numai în anumite condițiuni și... care condițiuni sînt prescrise în toate amănunțimile lor de cod. Altfel... vă atragem serioasa atențiune că în cazul unei exchi-vațiuni... riscați să fiți, *nota bene*... discla... fi... fi...

TACHE: Ce face?

ODOBEȘTI (*corectînd pe Pătărlăgeanu*): Dișcla... fa... fa...

TACHE: Aha, am înțeles.

PĂTĂRLĂGEANU (*tușește maiestos, ca să dreagă efectul. Amîndoi marturii își compun niște figuri impunătoare pentru această tristă circumstanță*): Prin urmare... pentru evitarea unei asemenea grave consecuențe, adecă pentru a nu aborda și dumneavoastră numărul acelor indivizi care... nu este așa... dau dosul în fața unui glonte sau a unui vîrf de spadă bine ascuțit... noi vă stăm cu totul la dispozițiune și așteptăm momentul propice pentru a lua contact cu secundanții dumneavoastră...

TACHE (*se ridică în picioare, după care se scoală și cei doi marturi*): Foarte bine, domnilor, dacă trebuie să ne batem... ei bine... ne vom bate... Azi avem luni... mîne am proces cu Haimovici... pe urmă o să plec la Valea-Călugărească... mi-a fugit vierul și trebuie să găsesc om la loc — v-aș fi foarte recunoscător dacă întîmplător mi-ați putea recomanda unu... (*atît Pătărlăgeanu, cît și Odobești la auzul acestei propuneri nepotrivite își arată uimirea*)... Mai am două-trei chestiuni urgente... așa că pe simbătă-duminică... voi fi și eu la dispozițiua dumneavoastră.

PĂTĂRLĂGEANU: Pardon! (*Cu condescendență*). Nu sînteți în curent cu chestiuni de asemenea natură. (*Foarte grav*). Afacerile aces-

tea, domnul meu, trebuie soluționate negreșit în douăzeci și patru de ore... conform regulilor stabilite din vremuri imemorabile... așa că toate chestiunile pe care ați avut onoarea de a le enumera... fatalmente trebuie să cadă pe al doilea plan. Și... pentru evitarea oricărui alt echivoc asupra acestui alineat... iată și locul unde vom avea onoarea să vă așteptăm secundanții dumneavoastră. (*Îi întinde un bilet de vizită*). De altfel... el este indicat destul de precis și pe carta pe care, prea onorata dumneavoastră servitoare (*se corectează repede*) ă... servitoarea dumneavoastră... v-a înaintat-o adineoarea... și aceasta... permiteți-mi vă rog (*scoate ceasul*) acumă avem unsprezece ore... șaptesprezece minute antemeridiane... cel mai tardiv pînă azi la orele șase și treizeci de minute postmeridiane. (*Cătră Odobești*). M-am exprimat, sper... destul de exact, onorate colega...

ODOBEȘTI (*încrunțat*): Foarte egjact... Poștmeridiane.

PĂTĂRLĂGEANU: Prin urmare, domnul meu... îmi place să cred că nu aveți nimic de obiectat.

TACHE: În sfîrșit... aproape nimica.

PĂTĂRLĂGEANU (*aspru*): Vă rog să precizăm.

ODOBEȘTI: Da... da... să precijăm.

PĂTĂRLĂGEANU: Aproape nimica... ori *proprio moto*... nimica?...

TACHE: Domnilor, vă voi trimete marturii mei la ora și locul arătat de dumneavoastră...

PĂTĂRLĂGEANU (*cătră Odobești*): Cu această ultimă formalitate... onorate colega... putem considera misiunea noastră ca împlinită. (*Cătră Constantinescu*). Și acumă, preaonorate domn... nu este așa... vă rog să binevoiți a ne scuza de deranjul pe care involuntar vi l-am cauzat și să ne permiteți pentru ca să ne retragem la locul pe care deja am avut onoarea să vi-l indicăm. (*Salută*). Preaonorate domn... avem onoarea... (*Întinde mîna cu mare etichetă*).

TACHE: Domnilor... încîntat! (*Își dau mîinile. Amîndoi marturii se îndreaptă cu gravitate spre ușă. Mai înainte de a ajunge aici, Odobești se întoarce spre Constantinescu*).

ODOBEȘTI: Poștmeridiane!...

PĂTĂRLĂGEANU (*complectîndu-l*): Cel mai tardiv... *nota bene*. (*Ajunși la ușă, marturii își pun cilindrele pe cap și se invită unul pe altul să treacă mai întîi și... din pricina acestei politeți prelungite, ies amîndoi odată lovindu-se unul de altul*).

SCENA VI

CONSTANTINESCU, PETRACHE SPIRIDON

TACHE: Poftim... uite ce-mi lipsea mie... Duel! (*Se plimbă tulburat*). Vra să zică, o să mă bat în duel. Nu e rău... e bine... ba chiar bine de tot. Și asta... tot din pricina literaturii... Ce

vreți... Un kilogram de cerneală pe lună... (*Se plimbă*). Victor Hugo... dac-ar fi... sau dracul mai știe cine... încă n-ar strica atîta... Acuma... du-te la vie... dacă poți... În loc să-mi caut de treburi... să alerg după marturi. Poftim... marturi! (*Gînditor*). Pe cine naiba să pun? (*Iși încrucisează brațele*). Și pentru ce, frate? Nu i-am făcut nimica... nu mi-a făcut nimica... Nu l-am văzut măcar o dată... nu cred să mă fi văzut nici el pe mine... Hm... Orghidan! (*Se oprește brusc*). Și dacă alege... o sabie... sau vreo șpangă... ceva... mai știi? N-am pus mîna pe ele de cînd sînt... Numai cît le văd, și mă încrîncen să nu-mi dea în ochi. (*Furios*). Ei nu... că așa... nu mai merge... Trebuie s-o curm iute, iute! Altfel... mi se suie în cap... Prea e de oaie! Auzi dumneata... Orghidan! (*Reluînd ideea de mai-nainte*). Spune-ne smintitul ăla de trei gloanțe, trei pași... (*Conchizînd adînc*). Se vede atunci că... cu pistolul vrea să-mi tragă. (*Scoate ceasul*). Acuma avem vra să zică unsprezece și jumătate... pînă la șase și jumătate... mai am... șase ceasuri... (*Socotește pe degete*) ba nu... șapte ceasuri... Să mă duc la Viforeanu... el se pricepe în de-alde astea... Numai să fie acasă. Să vorbesc cu dînsul... dacă-i pistol... să micșoreze cît mai tare numărul gloanțelor și să mărească cît mai mult numărul pașilor. (*Vrea să iasă, dar pe ușă apare Spiridon*).

TACHE : (*plictisit*) Ce poștești, domnule ?

SPIRIDON (*aspru*) : Dumneata ești Constantinescu ?

TACHE : Eu sînt, ce vrei ?

SPIRIDON : Ai un băiat...

TACHE : Am doi...

SPIRIDON : Care-s aceia ?

TACHE : Ei, da' știi că te-ntreci ? Îmi iai un interogator ?

SPIRIDON (*aspru de tot*) : Nu, domnule ! Răspunde-mi ! Ai un băiat căruia îi zice Jorjică... Georgel... Gheorghe... ori Ghiță... Gheorghită... (*Semn de dispreț*).

TACHE : A, e vorba de copilul nevastei...

SPIRIDON : Eu știu că-i a dumitale.

TACHE : Dumneata îi fi știind multe... dar uite... regret... s-a întîmplat să nu fie cum știi dumneata.

SPIRIDON : Fleacuri !... Vrei să scapi...

TACHE : Ce să scap, domnule ? Ce, am făcut ceva ?

SPIRIDON (*furios*) : M-a nenorocit ! M-a nenorocit ! (*Aleargă prin casă*).

TACHE : Ian ascultă, domnule... nu răcni... că s-aude în stradă. Și mai întîi, cine ești dumneata de intri așa prin casele oamenilor ? Te rog... spune-mi repede ce poștești... că n-am vreme de pierdut... Am un duel... și trebuie...

SPIRIDON (*ironic*) : Se-nțelege... dumitale îți arde de dueluri...

TACHE (*exasperat*) : Da' nu-mi arde de loc, domnule... dar găesc că e prea-prea... să intri tam-nesam în casă și să faci pe nebunul...

SPIRIDON : Domnule... te poftesc, bagă bine de samă ce vorbești. Uită-te la mine... Mă cunoști ?

TACHE : Acu te văd întîi...

SPIRIDON : Atunci ?

TACHE : Ei, atunci ?

SPIRIDON : Nici nu știu de unde s-o încep... (*Schimbînd pușin tonul*) Într-adevăr... sînt nebun... dar de supărare, domnule ! Dă-mi, te rog, un pahar cu apă...

TACHE : Poftim. (*Îi toarnă*). Asta-i încă una... N-am la îndemînă, că ți-aș da și dulceata...

SPIRIDON : Ce are-a face ! Sînt prea amărit... ca să mă mai pot îndulci cu ceva. (*Bea și se șterge la gură. Cu tonul ridicat, hărtăgos, nepotrivit pentru o istorisire*). Am o fată... minoră... adecă de 17 ani... va să zică minoră... Eu sînt Petrache Spiridon... din Antim... mă cunoaște toată lumea. Acu i-am vindut tot griu... lui Conu Nae. Vedeam eu că tot îi dă tîrcoale... ba în sus... ba în jos... că-i aține calea fetei... (*explicativ*) băiatul dumitale... dar credeam că-i glumă... de !... așa-s băieții... așa am fost și eu... și dumneata... adecă eu... am fost băiat serios... Zic : „Cine-i, Profiriță, țîngăul ăsta care te salută mereu ?” Zice : „E băiatul unui bogătaș care are vie la Valea-Călugărească”. „Și de unde îl cunoști tu ?”... știi, o iau din scurt. Zice : „L-am văzut la tanti Luța”. Aș... cum n-ai fost dumneata niciodată acolo... așa n-a fost nici el... Vra să zică... învățase pe fată să mă mință...

TACHE : Adică... dă-mi voie...

SPIRIDON (*aspru*) : Domnule, eu știu ce știu. Azi așa... mine așa... pînă într-o zi aud eu în pod... hodoronc-tronc... și bufnituri... știi înăbușite... buf, buf, buf ! !... zic : „Gabrielă, ce dracu s-aude în pod ?” Zice : „O fi mița, dragă Petrăchel”. — Nevastă-mea e moldoveancă din Bîrlad... fata lui Ghiță Cațichi... om cu stare. Mița, mița. Am putut zice ceva ? Peste cîteva zile... iar bufnituri... Mă uit în tavan... „Bre, ce mița să fie asta... că parcă-i cu două picioare”... Întră nevastă-mea... Zic : „Gabrielă, umblă, bre, cineva prin pod”... Nevastă-mea... sâraca... ascultă și zice : „Șobolanii, Petrache, că s-au înmulțit, bată-i Dumnezeu... țînesc din toate părțile... Ia să mai iei niște otravă... de ceea... de la «doftorul șoarecilor» !. Zic : „Mari-s, bre !” Zice : „Cît purceii, trăsni-i-ar ! Unu mai-mai să mă dea jos”. (*Aducîndu-și aminte*). Aș, ce șobolanii ! În sfîrșit, domnule... nu știu cum se face că dă Dumnezeu și ies afară... așa cam peste vreo jumătate de ceas... și cînd să intru... (*apostrofîndu-l cu energie*) pe cine crezi dumneata că văd scoborîndu-se pe scară ?

TACHE : Știu eu ?

SPIRIDON (*cu aspră nedumerire*) : Cum nu știi, domnule ?

TACHE : Apoi asta le-ntrece pe toate... De unde vrei să știu eu cine-ți umblă dumitale prin pod ?...

SPIRIDON (*ricanînd*) : A, apoi nu-i așa stimabile ! (*Schimbînd tonul ; formidabil, cu degetul întîns ca un justițiar*). Băiatul dumitale, domnule ! Iaca șobolanul !

TACHE : Ei, și ce vrei acuma de la mine ?

SPIRIDON (*cu prefăcută candoare*): Cum, mă mai întrebi? (*Reluînd tonul povestirii*). Zic: „Ce cauți, domnule, la mine și de unde vii?” Zice: „Vă salut, domnule Spiridon... am adus o carte domnișoarei Profirița... care-i trebuie“. Mă uit la față... se scoboară după din-sul... El: „Vă salut, domnule Spiridon“ și... huiți!... o șterge. Apuc fata... „Cum? ce fel?“... Hîr-mîr... că-i laie... că-i bă-laie... Zic: „Dacă nu-mi spui tot... te omor!“ În sfîrșit, îi dau o corecțiune aspră... mi-a mărturisit totul! Ce să-ți mai spun? (*Se plimbă iarăși agitat prin casă*). M-a nenorocit! (*Oprindu-se brusc*). Acuma ce facem? (*Așteaptă răspunsul lui Constantinescu cu brațele încrucișate*).

TACHE: De... știi și eu? Mă rog... da chiar... ă...

SPIRIDON: Chiar-chiar!

TACHE (*fără multă convingere*): Ei, lucru naibei... canalia...

SPIRIDON: Ei, ce facem?

TACHE (*enervat*): Ce vrei să fac eu? (*Aspru*). De ce nu v-ați păzit fata?

SPIRIDON: Da' dumneata... așa creștere îi dai băiatului... să umble prin podurile oamenilor? Eu știu atîta... am venit să ne înțelegem... fără scandal... Fata-i minoră. Prin urmare... te întreb încă o dată... ce facem?

TACHE: La urma urmei... n-ai decît să i-o legi de gît... să se învețe minte...

SPIRIDON (*cu mișcarea unui om pe care nu-l poți păcăli*): Ai vrea dumneata... un mucos... un țîngău... un ăla... să ia pe fata lui Spiridon. Da' vezi că asta nu se poate... E exclus!

TACHE: Atunci?

SPIRIDON: Să-mi înzestrezi fata...

TACHE (*ironic*): Și dacă nu...

SPIRIDON: Te chem la Parchet...

TACHE: Mă chemi la Parchet? Da' ce... eu m-am suit în pod?... Ei, comedia dracului... (*Se plimbă și el prin casă. Venindu-i o idee*). Ia ascultă... (*ezitînd*) mă gîndesc eu... știi că... se repară...

SPIRIDON (*cu multă curiozitate*): Ce?

TACHE: Ei, ce...

SPIRIDON (*înțelegînd despre ce este vorba*): Vra să zică... dumneata îți bați joc de mine... (*Exaltat*). Ai să-mi dai socoteală! Pentru asta am venit la dumneata? Să nu crezi că scapi... (*Îl apucă de surtuc, îl zguduie și-i rupe doi nasturi*). Ai să-mi înzestrezî fata, ai auzit? Ai să mi-o înzestrezî... altfel... te-mpușc!...

TACHE (*desfăcîndu-se*): Ce, ești nebun? Du-te și te plimbă!... Și dacă vrei să faci scandal... n-ai decît să-l faci... fata dumitale o să tragă întii consecințele...

SPIRIDON (*amenințîndu-l*): Te-mpușc!... te-mpușc!... te-mpușc!

TACHE: Du-te dracului de nebun!... Poftim... mi-a rupt și nasturii...

SPIRIDON (*își pune pălăria pe cap*): Ascultă, domnule... dacă nu-mi înzestrezi fata... c-o zestre bună... te-mpușc! (*Aducîndu-și aminte*). Hm!... se repară!... (*Iese trîntînd ușa*).

TACHE: Du-te opt cu-a brînzei!...

SPIRIDON (*întorcîndu-se*): Domnule, eu nu glumesc. Te-mpușc! (*Iese*).

SCENA VII

D-nele ELVIRA CONSTANTINESCU, FROSA
VASILIU, TACHE CONSTANTINESCU, MARIA

Doamnele Constantinescu și Vasiliu vin din oraș în costume de stradă, cu pălăriile pe cap. Doamna Vasiliu e îmbrăcată cu o ușoară pretenție de tine-refă.

TACHE: O să înnebunesc... o să turbez... o să mă sinucid!

D-na VASILIU: Ce este, Tache? Ce mai vrei?

TACHE: Ce mai vreau?... Adică... eu vreau prea multe și nu știți cum să mă mai mulțumiți. Zi încaltea și dumneata, cocoană! Dă-i înainte... parcă ce... te costă parale?

D-na VASILIU: Ba nu, Tache... dar zici că vrei să te sinucizi... Ne bagi în sperieți... E prea din cale-afară... Ce Dumnezeu s-a mai întîmplat?

ELVIRA: Mă rog... iar ai de gînd să faci scandal?

TACHE: Adică... tot eu fac scandal...

ELVIRA: Ce ai, omule? N-am apucat să intrăm bine în casă... și tu începi să zbieri ca unu de la Mărcuța...

TACHE (*simulînd o supunere blîndă*): Insultă-mă, madam... insultă-mă bine... da' știi... bine de tot... O merit... Zi-i! Zi-i! nu te jena! Așa!... Foarte bine... Ei, ai terminat? Acuma, ascultă! (*Formidabil*). Orghidan m-a provocat la duel...

D-na VASILIU: Vai de mine... un duel? Ca în *Cei trei mușchetari*.

ELVIRA: Și tu... ce-ai făcut?

TACHE: Ce vrei să fac?

ELVIRA (*cu dispreț*): Apoi dacă-i fi prost... și-i lăsa ca și Orghidanca să-și bată joc de tine... într-adevăr c-o meriți!

TACHE: Foarte bine... eu sînt prost... nu pretind. Tu ești însă foarte deșteaptă... (*ironic*) scriitoare... Te întreb pe tine... Ce trebuie să fac?

ELVIRA: Pe mine să nu mă-ntrebi... că dacă aș fi eu bărbat în locul tău... fii sigur că aș ști ce am de făcut...

TACHE: Bine... dar uite că nu ești bărbat... și nici nu poți să fii... De aceea... eu te-ntreb pe tine... (*simulînd*) mă sfătuiesc adică cu tine... Știi... ca bărbatul cu femeia. Orghidan mi-a trimis nasturii...

D-na VASILIU : Cred că i-ai dat afară...
TACHE : Da?... Ca să mai am vreun duel și cu dînșii...
ELVIRA : Desigur c-ai lăsat să fiu iarăși insultată...
TACHE (*cu mare uimire admirativă*): Cum, încă tot tu ești cea insultată...
ELVIRA : Ba nu... apără pe Orhidanca... ca să fii și mai simpatic.
TACHE (*slăbindu-i picioarele*): Asta întrece orice măsură...
ELVIRA (*cu dispreț*): Hm!... Tu, și duel!
TACHE : Ei, nu... că într-adevăr o să înnebunesc... Uite, chiar simt că mi se suie ceva la cap...
ELVIRA : Dragă... ți s-a suit de mult... nu de-acum... (*Disprețuitor*).
Duel... pf!
TACHE : Și stăi... că nu s-a terminat. Unde-i Georgel?
ELVIRA : Acuma se vede că nici de dînsul nu mai încapi... Unde vrei să fie? La examen...
D-na VASILIU : Doar își trece capacitatea... micuțul de el!
TACHE (*rînjind diabolic*): Capacitatea!... Hm!... N-are nevoie, cocoană... Capacitate... E foarte capabil micuțul... Capabil... (*Formidabil*). Ei, știi ce-a făcut domnul Georgel al dumitale?
D-na VASILIU : Vai de mine... ce-a făcut? (*Elvira stă nemișcată și așteaptă răspunsul lui Constantinescu*).
TACHE : A nenorocit pe fata lui Spiridon!
D-na VASILIU : Uf, mi s-a luat o piatră de pe inimă...
TACHE : Păi... se-nțelege... dumitale ți s-a luat piatra și bolovanul s-a pus în capul meu... (*Gest din partea d-nei Vasiliu*).
ELVIRA : Cine-i Spiridon ăsta?
TACHE : Cine vrei să fie?! Un om care are o fată... pe care o cheamă Profirița. Atîta știu și eu...
ELVIRA (*luîndu-l de sus*): Și cum a nenorocit-o, mă rog?
TACHE : Cum? Vrei să-ți spun cum?...
D-na VASILIU : Apoi de ce nu și-au păzit-o și ei?... Băieții atîta așteaptă...
TACHE (*băgîndu-se în sufletul ei*): Da?... Serios?... Parol?... (*Schimbînd subit tonul*). Dar dacă ar fi fost fata dumitale... nu asta... alta... să zicem una mai mică... mult mai mică.
ELVIRA (*cătră public*): Mojicul...
TACHE :... o minoră... (*accentuînd cuvîntul cu un subînțeles*) o minoră, cocoană... tot așa ai fi vorbit?
D-na VASILIU : Apoi să mă ierți... nu-i așa, dragă Tăchel...
TACHE (*izbucînd*): Ia lasă-mă cocoană!
D-na VASILIU : (*cătră public*): Mitocan...
TACHE (*soției*): Și unde crezi că se întîlneau?... Răspunde... așa... numai ca să-ți dai părerea... nu de alta... Unde?
ELVIRA : Ce mă întrebî pe mine?... Știi eu?
TACHE (*soacrei*): Spune dumneata... Alege un loc... știi... potrivit pentru treaba asta. (*Gest de nedumerire din partea d-nei Vasiliu*). În pod, cocoană!... (*Soției*). În pod!... Așa creștere i-ați dat... În pod...

ELVIRA : Și mă rog... cine ți-a spus toate brașoavele astea?...
TACHE (*către soacră-sa*): Poftim... cică-s brașoave... (*Soției*), Ei, nu-s brașoave... ar fi fost foarte bine să fie brașoave... da' nu-s brașoave... uite, nu-s brașoave... din contra... sînt prea adevărate. Acuma a ieșit Spiridon de-aici... A zbierat... a răcnit... s-au strîns vecinii și mi-a pretins să-i înzestrez fata... că altfel...

ELVIRA : Altfel?
D-na VASILIU : Altfel... ce?
TACHE : Altfel... mă-mpușcă și mă dă pe mîna Parchetului.
ELVIRA : Și tu ce i-ai spus?
TACHE : Ce vrei să-i spun? I-am spus că nu m-am suit eu în pod.
ELVIRA : Apoi... cum te cunosc... cred c-ai fi și tu în stare...
TACHE (*cătră soacră-sa*): Poftim... fata dumitale...
D-na VASILIU : Lasă, dragă Tăchel, c-așa zice ea... da' nu crede...
ELVIRA : Ba cred, cred...
TACHE : Poftim! (*Același joc. Face două tururi prin odaie*). Acu... ce facem?
ELVIRA (*disprețuitoare*): Treaba ta!
TACHE : Din ce în ce mai bine! (*Își trece mîna prin păr. Autoritar*).
Ia coasă-mi... te rog... nasturii... că mă grăbesc.
ELVIRA (*cu placiditate*): De ce i-ai rupt?
TACHE : Adică cum?... Crezi că neștiind ce să fac... pentru distracție... mi-am rupt doi nasturi?
ELVIRA (*rece*): Uite... roagă pe mama să ți-i coase. (*Strigă*). Marie! (*Iese prin fund*).
D-na VASILIU : Dragă Tăchel... nu vād să pun ață în ac... (*Maria intră prin stînga*). Spune-i Mariei să ți-i coase. (*Cătră Maria*). Marie, ia repede și coase nasturii domnului. (*Iese*).
MARIA : Domnu, n-am ac... Bucătăreasa are... da' nu vrea să-mi dea. Spuneți-i dumneavoastră să vi-i coase... și n-o să aibă încotro... (*Vrea să iasă*).
TACHE : Stăi... cheamă pe Sofia. Nu pot umbla ca un dezmațat... (*Maria iese*). Unde naiba să fie nasturii?... Lua-l-ar dracu de nebun! O fi sărit pe aici. (*Îi caută pe jos, punîndu-se în genunchi*... Nu-i găsește. Intră Sofia, cu mînecele suflecate și în mînă cu un cuțit mare de bucătărie, ținîndu-l într-o poziție agresivă, parc-ar vrea să înjunghie pe cineva).

SCENA VIII

CONSTANTINESCU, SOFIA

SOFIA : Da' ce căutați pe jos, domnule?
TACHE : Ia uită-te și dumneata... am pierdut doi nasturi... Unu l-am găsit.

SOFIA (*se pune și ea pe brînci*): Uite-l și pe-al doilea...
TACHE (*ridicîndu-se*): Sofio... am auzit că ai ac...
SOFIA: Am... sărut mîinile... și ață albă și... neagră... și degetar...
TACHE: Te rog, ia coasă-mi nasturii ăștia... trebuie să plec repede...
am un duel... dă la o parte cuțitul ăla... că-mi face rău... (*Sofia face o mică expertiză la surtuc, apoi se declară aptă*).
SOFIA: Mda... mda... se poate. Dezbrăcați-vă, sărut mîinile... vi-i cos eu numaidecît.
TACHE: Miroși a ceapă... vezi să nu miroase și haina...
SOFIA: Lăsați... nu vă temeți... sărut mîinile... mă spăl eu cu săpun de cel bun...
TACHE (*dezbrăcîndu-se*): Da' ce-i cu cocoana Sița? Mi s-a plîns că iar i-ai aruncat gunoiul în grădină și i-ați opărit florile. Mă rog... nu vă mai astîmpărați? Cînd o să înceteze toate ticăloșiile astea? Vreți să vă dau pe toți afară?
SOFIA (*face gesturi mari cu amîndouă mîinile, deci cu cuțitul și surtucul*): Cocoane, sărut mîinile, nu mai e de trăit cu baba asta... A murit Sprincenoaia... femeia tînără... a murit Buzdugănița... o știți și dumneavoastră... familie mare... cu feciori... cu gineri, cu nepoți... și pe strigoaica asta... parc-o ține dracu, Doamne iartă-mă! (*Iși face cruce mare*). Și-a făcut cotețul de găini chiar lingă grădinița noastră și... cocoana mare... să iertați... sărut mîinile... nu mai poate ceti în grădină... din pricina infecției. Și doar are loc, bătu-o-ar mama lui Dumnezeu și... cercul de lingă lună! Știi mata... dimineața... așa-i un miros... pardon... că-ți cîrnește nasul. Acuma... o săptămînă... a strîns, sărut mîinile... gunoiul lor... și l-au pus în stradă înaintea noastră... chiar pe trătoală... ca să zică... știi mata... sărut mîna, că... adică l-am pus noi... Eu... ferească Dumnezeu! Unde se pomenește? Gunoiul nostru îl pun totdeauna... să iertați... în lada de la poartă. Doar de ce-ați făcut-o? Degeaba? Ca să dați numai parale?... Da' numai de-al dracului ce-i! Acuma... de cînd a venit și domnu Pascu... nu mai e chip! Și-a luat băboiul nasul la purtare și nu-i zi... sărut mîna... să nu-și dea în petec... Nu ne-a furat și cearșaful ăl bun... al cocoanei... și l-au luat... să iertați... de ud... numai ce-l întinsesem. Cine putea să-l ia? Mama?... Săraca... e moartă de 20 de ani. Pe urmă... știți... vorba ceea, cu prăjina... tot ei au început să zbiere la cocoana mare că le-au opărit florile... că i-au aruncat gunoiul... că i-au făcut... că i-au dres... face-o-ar boț și grămadă! Uite... să-mi pocnească ochii pe păreți... sărut mîinile... dacă n-am turnat eu apă clocotită... lingă gardu nostru... da' dacă, să iertați, a trecut și peste florile ei... s-o ia dracu! Și-apoi, ce flori, cocoane? Să vezi mata... numai de nu i-ar muri mulți înainte, bătu-o-ar Maica Precista!...
TACHE: Destul... că mi-ai făcut și dumneata capul călindar. Parcă sînteți țigani... Du-te și-mi coasă nasturii și adu-mi repede haina. (*Sofia iese bodogînd*).

SCENA IX

CONSTANTINESCU, GEORGEL

TACHE (*numai în vestă. Se incalecă pe un scaun, își razemă brațele de spetează și scoate un oftat prelung, urmat de mici explozii de năduf*): Oof-of... pu-pu-pu-pu-pu-pu!... Raiul pămîntesc... nu alta! Familia este baza societății... instituție sacră... o taină divină... ai tot ce-ți trebuiește... Femeie... care face literatură... și soacră... care, pardon, cetește în grădiniță... și copii dezmațați... și apă clocotită și cearșaf ud... și gunoi... Și cînd ți se rup nasturii are cine să ți-i coasă. Dumnezeule, oare cu ce-am greșit eu înaintea ta? Sînt douăsprezece trecute... pot zice unu... și... (*Intră Georgel*).

GEORGEL (*vesel și zburdalnic, cu servieta în mînă. Aruncă șapca și servieta pe canapea*): Ura, papa! Admirabil! De-acum sînt student... am făcut o lucrare teribilă... Munții Ardealului!... Mașina a funcționat în perfecție... N-am decît o greșeală... Parîngul din Gorj l-am mutat în Țara moșilor... da' ce-are a face! Altfel... e teribilă... (*Recitează pe nerăsuflăte, incurcîndu-se la nume proprii, dezaprobînd cu capul și gesticulînd cînd cu o mînă, cînd cu cealaltă*). Munții Ardealului, Munții Ardealului sînt niște munți foarte înalți, care brăzdează cu ramurile lor măiestuoase podișul din mijlocul țării... care este o cetate... care întocmai ca o cetate... după cum a spus și marele patriot român Nicolai Bălcescu, care a murit departe de patri... de patri... departe de patria sa... Admirabil, papa!... Zece... nouă cu siguranță! (*Cu aceeași volubilitate, papagalicește*). Ei se împart în mai multe părți... care toate se găsesc răspîndite în direcția nord-vest... nu... nord-est... cu piscurile cele mai însemnate Padișahul... asta... Padeșul... opt mii trei sute optzeci și șase de metri... cu munții Zarandului... munții Bihorului... munții Trascălului... Perfect, papa... munții Trascălului!... aici am băgat Parîngul... da' poate n-or băga de seamă... Săraca manșetă... de-acuma o dau la spălat... Merită... Și-un stil, papa... un stil, sublim! (*Recitează iar, de astă dată cu multă emfază*). În căldările acestor de-pre-si-uni... care ca niște alpii grandioase... făurite de mîna meșteră a naturii... încă de pe timpul cînd strămoșii noștri... (*face din ochi*) știi, papa, cum le place lor... (*revenînd la tonul bucher de mai înainte*)... și toate colțurile, toate virfurile... toate piscurile... Boroștina... Detunata... Semenicul... Hi-chi-chi-lișul...

(*Toată vremea cît ține această tiradă, Constantinescu stă cu barba în mînă, călare pe scaun, scărpinîndu-se din cînd în cînd în barbă — ca o butelie electrică încărcată, gata-gata să izbucnească*).

TACHE CONSTANTINESCU (*întreprîndu-l*): Bine... munții ca munții. Da' în podurile oamenilor ce cauți?

GEORGEL (*interzis*): În care pod ?
TACHE (*imitând pe cineva*): În podul lui Spiridon...
GEORGEL (*cu uimire*): În podul lui Spiridon ?
TACHE: Da, da... în podul lui Spiridon... nu te fă cu nu știi...
GEORGEL: Papa, asta e o chestie... care... ca să zic așa... nu te privește.
TACHE: Da ?
GEORGEL: Mi se pare că trăim în veacul al douăzecilea...
TACHE: Și dacă trăim în veacul al douăzecilea... trebuie să nenorocști fetele oamenilor, bestie periculoasă ce ești?...
GEORGEL: Am nenorocit-o?... Cine ți-a spus ție, papa!... Din contra...
TACHE (*se ridică de pe scaun*): Cum din contra, mă ?
GEORGEL: Papa... să ne înțelegem...
TACHE (*ricanând*): Să ne înțelegem?... Fată minoră?...
GEORGEL (*cu cea mai deplină siguranță*): Nu-i adevărat... Nu-i adevărat! Are 18 ani... I-am văzut extractu...
TACHE (*ironic*): Așa ?
GEORGEL (*cu aceeași convingere*): I-a împlinit la 6 noiembrie... Îi are bătuți... dacă i-am văzut extractu...
TACHE: Ai văzut tu... ai văzut... Dar dacă pentru ceea ce-ai văzut te va da pe mâna Parchetului, pușlama ce ești, ai ?
GEORGEL: Pentru ce, papa ? Cu consimțământul ei...
TACHE (*foarte scandalizat*): Și... auzi dumneata... în pod !
GEORGEL: Altfel... dacă n-ar fi fost cu consimțământul ei... aș fi putut s-o duc eu... unde spui matale ? Nu se poate, papa ! Eu răspund de faptele mele...
TACHE (*furios*): Și tu răspunzi de faptele tale ? Și tu ? Da' cine te întreabă pe tine, secătură ? Cel mult tu poți minca o bătaie... să zaci pe coaste... șase luni...
GEORGEL (*pseudo-pocăit*): Prea mult, papa !
TACHE: Ca să te înveți minte altă dată... și foarte bine ți-ar face... bestie scârboasă ce ești!... Și încă... și mai bine... să ți-o lege de gît.
GEORGEL (*înviorat*): A, nu face nimica, papa... Alcătuim și noi o mică familie... după modelul patriei... care este familia cea mare... Dar nu cred să devie cazul așa de tragic... Pînă atunci... fii liniștit, papa...
TACHE: Așa ? Da' uite că m-apucă pe mine...
GEORGEL: Pe tine ? Ca ce ?
TACHE: Ieși afară ! (*Georgel iese precipitat și dă peste Sofia, care intră cu surtucul*).

SCENA X

TACHE CONSTANTINESCU, SOFIA, DOMNU
PASCU, COANA SIȚA, DOAMNA
CONSTANTINESCU, DOAMNA VASILIU, MARIA,
UN VECIN

SOFIA: Vai de mine, asta le-ntrece pe toate ! (*Se uită lung după Georgel, pronunțînd încet niște cuvinte misterioase, apoi întinde surtucul lui Constantinescu*). De-acuma nu se mai rup... am pus așa în două.
CONSTANTINESCU (*miroase surtucul*): Nu te-ai spălat...
SOFIA: Ba m-am spălat eu... sărut mîinile... da' nu iese. Pune și matale niște parfum... sau vreo isență de-a cocoanei mari...
TACHE: Ba că chiar!... Parfum cu ceapă... (*se îmbracă ajutat de Sofia, după care Sofia iese*). Nici nu știu pe ce lume mă găsesc... Mi-i capul darabană... și umblă... ca o virtelniță... uite așa... parc-am băut rom. (*Căutînd să-și aducă amînde*). Unde am zis că trebuie să mă duc?... Aha... la Viforeanu... (*Scandalizat*) Poftim ! (*Iși ia pălăria. Deodată se aude afară ceartă mare, țipete, răcnete ascuțite de femei, amestecate cu un glas mai gros. Se deosebesc și vorbele „holero“... „pațachino“.* Scandal mare. Constantinescu ascultă o clipă). Ce e, frate ? Se taie ? Se omoară ? (*Vrea să iasă prin stînga, dar din fund năvălește în casă domnul Pascu, cu capul gol*).
DOMNU PASCU (*extrem de agitat*): Ce-nseamnă porcăria asta, domnule Constantinescu ? Dumneata le înveți să ne opărească cu apă clocotită ? O să tragem cu paru !
TACHE (*zăpăcit*): Stăi, domnule, ce este ? (*Apare tot prin fund Coana Sița, apoi Sofia, cu cleștele în mîină, și Maria; iar prin stînga se arată furioase doamnele Constantinescu și Vasiliu*).

Coana Sița e aproape de 70 de ani: înaltă, slabă, dreaptă. Trupul ei ar dezminți vîrsta dacă n-ar fi zbîrciturile feței. E îmbrăcată cu un capot lung, portocaliu, încheiat în față; pe poale cu două volane mari, bufante; cu două buzunare încăpătoare aplicate pe ambele părți și cu minicile strîmte. Peruca blondă, vizibilă și voluminoasă lasă să apară puțin templele albe. E pudrată și încondeiată.

Coana Sița, D-na Vasiliu, Elvira și Sofia vorbesc aproape în același timp.

COANA SIȚA: O să mă duc la poliție... la procuror... la jandarmi...
O să vă învâț eu minte !
D-na VASILIU: Afară ! Afară !... (*Cătră Constantinescu*). Încă mai stai de vorbă cu dînsii ? Afară, mitocanilor !
ELVIRA: Holero, strigoaico !
COANA SIȚA (*amenințînd*): Pațachino !
ELVIRA: Mi-ai furat cearșaful !...
SOFIA (*amenințînd cu cleștele*): Și lemnele... și găinele !

UN VECIN (*apare spăriet, fără surtuc și fără vestă, cu un șervet la gât și cu o furculiță în mână*). Ce este?... Foc?... Unde arde?... (*Înțelegînd cum stau lucrurile, îi dă o tiflă lui Constantinescu*). A... na! (*Iese tot așa de repede*).

TACHE (*cu totul zăpăcit*): Ce este, frate? Stați... ce este?

DOMNU PASCU (*se oprește din mersu-i agitat drept în fața lui Constantinescu*): Ascultă... eu cu dumneata vorbesc... Dacă se mai întimplă ceva... te smintesc... te cotonogesc... te zdrobesc! (*Îi bagă pumnul sub nas și iese furios*).

COANA SIȚA (*lui Constantinescu*): Stăpin ești tu?... Ptiu, bătă-te-ar Dumnezeu! (*Scuipă și iese*).

TACHE (*nedîndu-și încă bine seama ce se petrece*): Ce este, frate?... Ce este?...

ELVIRA: Halal bărbat... n-am ce zice... nea! (*Îi dă o tiflă de foarte de aproape. Iese*).

D-na VASILIU: Zău, Tache, parcă n-ai avea nici o picătură de sînge în vine... nea! (*Îi dă și ea cu tifla, ceva mai de departe. Iese*).

SOFIA: Dacă... să fi fost în locul dumneavoastră... măturam casa cu ei. (*Iese dînd și ea o tiflă în partea opusă lui Constantinescu*).

MARIA: Nu... zău! În casa asta innebunești de-al binelea! (*Dă și ea o tiflă casei. Iese*).

TACHE (*singur*): Ce-a fost... frate? (*Se uită în tavan, în podele, împrejur, se pipăie*). Visez?... Sînt la balamuc?... Au innebunit cu toții?... (*Intră subcomisarul*).

SCENA XI

CONSTANTINESCU, SUBCOMISARUL

SUBCOMISARUL: Vă salut cu respect, coane Tache.

TACHE (*speriat*): Ce este, domnule?

SUBCOMISARUL (*placid*): Bună pace... cocoane. Aveți o citație...

TACHE (*dezmeticindu-se*): O citație?... Pentru ce?

SUBCOMISARUL (*cu multă liniște și candoare*): Mai nimica... un proces de contravenție... pentru niște gunoi.

TACHE: Care gunoi?

SUBCOMISARUL: Care l-ați depus în stradă...

TACHE: Eu, domnule?

SUBCOMISARUL: Apoi dumneavoastră răspundeți... Capu! (*Cu aceeași placiditate*). Da' nu-i cine știe ce... vă rog iscăliți-mi chitanța.

TACHE (*cu exasperare*): Nu iscălesc nimica, domnule, ai auzit? Nimica (*Aleargă prin casă*).

SUBCOMISARUL (*mîrat și oarecum atins*): Ce l-o fi găsit oare? (*Tare*)
Da' nu-i nimica, cocoane... doar nu-i cu închisoare... ia acolo...

TACHE (*izbucnind cu violență extremă*): Voiți acum să mă băgați și la închisoare?... Băgați-mă, domnilor, băgați-mă! (*Se plimbă prin odaie cu mîinile în sus*).

SUBCOMISARUL (*se uită la dînsul cu mare uimire, amestecată cu puțin dispreț*): Ia, acumai torn un proces-verbal pentru insultă în exercitiul funcțiunii... (*Continuă să privească gesturile lui Constantinescu*). Dacă nu vrei s-o primești, cocoane... eu ți-o lipesc pe ușă...

TACHE (*cu ultima violență*): Lipește-o, domnule!... Lipește-o domnule!... Lipește-o, domnule!... (*Același joc*).

SUBCOMISARUL: Phă! (*Face un gest prin care arată că la urma urmei lui puțin îi pasă. Lipește citația pe ușă, pe dinăuntru, își pune chipiul pe cap și, fără să-și ia rămas bun, iese degajat*).

ACTUL AL ȘASELEA

COMEDIE ÎNTR-UN ACT, UN PROLOG ȘI DOUĂ TABLOURI

PERSOANELE

Romeo
Julieta
Benvolio
Gaspardo
Umbra lui Montague
Doica
Livia Grimani
Lucia Benoni
Elena Pisani
Baltazar
Un actor
Un spectator

Acțiunea se petrece la Verona, în vechea casă
a Capuleților, de pe via Capello.
Romeo are 24 de ani. Julieta 20.

P R O L O G

ACTORUL și SPECTATORUL

ACTORUL : Prea încântătoare doamne, nevinovate domnișoare și voi toți pe care Venus și fiul ei cel zglobiu vă inspiră în viață, salutare ! (*Iși scoate pălăria.*) Apollo să vă împărtășească din plăcerile lui, și Minerva din înțelepciune. Sînt purtătorul unei vești fericite, așadar vă rog să-mi dați ascultare. Eroii dumneavoastră favoriți, pentru care de multe ori ați suspinat și ați vărsat lacrimi calde în batistă, Romeo și Julieta — *i due nobili amanti della città di Verona*¹ —, n-au murit, după cum v-au spus istoricul lor. Căci astăzi e pe deplin dovedit că autorul acesta, căruia îi zice domnul Shakespeare... (*rîde cu milă*) — cine nu-l cunoaște cite parale face ! — a fost un scriitor prea puțin conștiincios... Găr.. gă.. ric... ori Agaric... așa ceva... împreună cu istoricul Cascarelli... l-au făcut cu ou și cu oțet. Vă spun drept... să fiu în locul lui... n-aș mai scoate capul în lume. Mă rog... cine este acest domn Shakespeare ? Mai crud decît răposatul Tamerlan și mai sangvinar decît Barbă-Albastră, îi place să vadă numai sînge și măceluri ; și cînd mormanul de cadavre se ridică de-o prăjină — ca să sperie galeria —, dumnealui își rîde-n barbișon. D-apoi fapte eronate... contradicțiuni contradictorii... exagerațiuni grosolane și multe alte lacune... cite are ! N-am păr pe cap. (*Iși scoate pălăria ca să-și așeze părul și, din prea mult entuziasm, își ridică și peruca, așa că i se vede o clipă capul complect chel. Se acopere repede.*) Și asta numai din lipsă de metodă. Poate însă vi se pare că-l calomniez... de, mai știi?... să nu credeți cumva că sînt invidios. (*Rîde cu haz.*) Pentru asta... uite, am trecut toate prostiile lui... colea pe hîrtie... (*Scoate un sul și-l desface puțin.*) N-a spus, de pildă, că... ăla... cum îi zice... ăl cu vrăjitoarele... ăla, frate, cu pădurea care fuge...

SPECTATORUL (*din public*) : Macbeth...

ACTORUL : Așa, nenisorule... dacă știi... de ce taci ? N-a spus că Macbeth a fost un criminal... cînd pină și copiii de țîță știu că el a fost un om foarte cumsécade... iar ăl de spune că l-a ucis ăsta...

¹ Cei doi amanți din cetatea Veronei (it.).

n-a murit la domiciliu... înconjurat de patru doctori? Vorba ăluia... ce putea să facă alta?... Ei, cum își permite dumnealui să facă așa... pe oameni... criminali? N-a spus pe urmă... că Tulliu... Tulliu, de! care a băgat și el un pumnal în Cezar... s-a jurat pe Maica Domnului? Auziți, oameni buni... Maica Domnului pe vremea lui Cezar! (*Rîde cu mare poftă*). Dar corăbiile din Bohemia? Ce ziceți?

SPECTATORUL: Asta e totuna cu amiralul Elveției...

ACTORUL: Ba încă și mai rău. D-apoi când zice că Hamlet zice (*declamă*): „Moartea este o țară neexplorată... din cuprinsul căreia... nici un călător nu s-a întors încă...” să nu te strici de rîs? (*Rîde*.) Putea să spuie Hamlet una ca asta... om deștept... când cu cinci minute înainte vorbise cu răposatul taică-său? Ba nu... zău...

SPECTATORUL: Da' Hamlet e prinț danez, ai?

ACTORUL: Tot așa cum ești dumneata prinț chinez... În sfîrșit... ce mai tura-vura? Am acilea lista întreagă pe care autorul nostru... autorul nostru... mi-a dat-o să v-o cetesc. (*Se uită prin sală*). Nu-l văd pe nicăieri... n-o mai cetesc... e prea lungă (*desface un sul imens*) și apoi are și multe numiri păgînești... pe care le tot uit... Faulconbridge... Thumberland... Guildenberg... și dacă ar fi să vi le înșir pe toate... ar trebui să stați cu mine pînă mine dimineață. Mai bine, lipsă! Altă pagubă să n-aveți. Va să zică... acuma sîntem înțeleși: când zicem domnul Shakespeare... zicem erori, erori... erori, și măceluri... măceluri... măceluri. Ei, uite așa a făcut și cu amicii noștri Romeo și Julietta... otrăvuri... sînge... pumnale... masacre! Ți se face părul măciucă. Și unde credeți că-i pune dumnealui să se căsăpească unii pe alții? Într-un mormînt!... Ei, dracu a mai văzut una ca asta? Acuma iată ce se spune asupra acestei chestiuni... un om serios... istoricul Benvenuto Cascarelli Giacomuzzi... despre care v-am pomenit adineoarea... istoric, nu fleac... de la care onor domn Shakespeare (*rîde iar cu milă*) și-a șterpelit și subiectul...

Cînd șpițerul din Mantua l-a văzut pe Romeo cu părul vilvoi și cu ochii ieșiți... și a mai auzit pe deasupra că vrea și otravă... i-a luat frumusețel bănișorii din mîină și i-a dat niște ceai de mac, care pe talieneste se cheamă „apa morților” (*pedant*) *acva mortis*... știm și oleacă de limbi străine. Romeo... cum ajunge în cimitir... gil-gil-gil... și, cît ai zice Tatăl nostru... cade jos mort. Adică... vorba vine... numai domnu Shakespeare a putut crede una ca asta... fiindcă în realitate... îl doborîse moș Enache. A adormit el așa... să zicem... preț de zece ceasuri... și, după ce s-a trezit bine — Julietta era deșteaptă de mult din somnul popei Laurentiu și se uita, mititica, speriată în toate părțile — au fugit amîndoi chiar în noaptea aceea la Mantua — știți că Romeo... pentru boroboatele lui era surghiunit... Cum au ajuns aici... au început stăruințele... Prințul Veronei... sinior Vartolomei della Scalla... sau cum îi zice domnu Shakespeare (*ironic*), Escalus... știți... adică tot pe a dumi-

sale să fie... (*Furios*). Dacă-l cheamă pe om Vartolomei... cum vii dumneata și-i zici Escalus?... Ei, nu... Escalus! (*Cu durere*.) Incorigibil! În sfîrșit... stăruinți mari. Azi pune pe unul... mîne pe altul... mai trimete-i o cocoană frumoasă... mai curcani... giște — părinții... și ai băiatului și ai fetei oameni cu stare și cu voturi la colegiul întăi — săracul Onofrei ce să facă? Să nu se mai aleagă? Ce, e prost? L-a iertat pe Romeo de toate blestemățiile lui, ba încă i-a dat și o slujbă bună... și tinerii s-au întors chiar a doua zi la Verona...

Ce-a mai urmat după asta... uite... ne spune Cascarelli... punct cu punct. Capuleții și cu ăilalți s-au pupat... și pe urmă au făcut nuntă mare. Fiindcă popa Laurentiu spusese la toată lumea că i-a cununat în secret la biserică, s-au dus numai la primărie... Nuni au fost domnul și doamna Giambattista Cattaneo Cantalupi... iar domnii și domnișoarele de onoare... din cele mai bune familii, între care și arbitrul eleganței din Verona... messir Guido Calcăntaur. Pe urmă... după cununie... tinerii au luat casă cu chirie... ați fost la Verona... cum vine piața ici... în mîina stîngă... casă bună... trei odăi... antret... bucătărie... singuri în curte. Asta... se înțelege, pînă la moartea lui sinior Capulet... babacul Juliettei... care a lăsat toată averea gineri-său... alți clironomi n-au mai fost... așa că pe urmă s-au mutat în casele bătrînești. Cînd au murit și socrii Juliettei... au rămas iar case mari... acareturi... binale... gospodărie întemeiată. Julietta, să le vîndă... Romeo, să nu le vîndă... ba așa... ba așa... ceartă... sfădălie... tărăboi... vorba vine... în sfîrșit, tot pe-a lui Romeo a fost... le-a luat cu chirie unu Scromba și tinerii au rămas în casele vechi.

Iată cum s-au petrecut lucrurile, pe onoarea mea! Acuma... vra să zică... se cheamă că ei sînt însurați... trăiesc împreună de șase ani... și (*dulce*) sînt fericiți! O să-l auziți îndată pe Romeo... (*declamînd*): „De șase ori Titanul și-a plimbat cursierii lui”... știți cum vorbesc ei! Doica e cu dînsii... Copii pînă acuma n-au... nici un cred să aibă... (*Se uită semnificativ la dreapta și la stînga*.) Julietta... (*în taină*) are meșteșug...

Și acuma, după ce v-am pus în curent cu afacerile tinerilor noștri însurăței,

Cu răbdare piesa noastră vă rugăm să ascultați,

Și cumva... de n-am brodit-o, să fiți buni și să iertați.

T A B L O U L I

O sală în palatul Capulet

SCENA I

ROMEO, apoi BALTAZAR

ROMEO : De șase ori Titanul și-a plimbat cursierii cu picioare de foc, de când ieșit din gura mormintului am fost aruncat în neliniștea acestei vieți fără odihnă. Blestemată zi, blestemat spițer! Noroc că Parca cea neîndurată ți-a tăiat scurt firul zilelor tale netreb-nice, altfel nu știu dacă n-ai fi pierit victimă a miniei mele. Căci în loc să-mi dai otravă distilată din plante ascunse, care trebuia să-mi oprească pentru totdeauna bătăile inimii, tu, nenorocit spițer, temindu-te de o lege infamă mai mult decât îți permitea condiția mizerabilă a vieții tale degradate, mi-ai vîndut în schimbul celor patruzeci de ducati un soporific înșelător. Și când credeam că îmbrățișez cu disperare pe acea grozavă fecioară, mireasa genului omenesc, m-am trezit strîngînd cu brațe obosite piatra rece a mormintului. Șarlatan odios! Mulțumită numai ție îndur eu astăzi chinuri nesuferite și mă consum ca o pasăre captivă în suferinți înjositoare. *(Se plimbă melancolic prin odaie.)*

Căsătorie... Hm!... Aceasta e mare problemă. Ni se spune de cei care vor să ne înșele că e o binecuvîntare... o mîngiere... un balsam ușurător. Minciună... nerușinată minciună... de trei ori minciună! E mai degrabă o calamitate... un infern... așa cum l-a descris numai florentinul acela proscris, cu nasul acvilin, al cărui nume, pentru moment, îmi scapă din memorie. Ah, și când te gîndești cît de bune, cît de blînde, cît de duioase sînt ele, pînă a nu cădea noi în cursa pregătită cu atîta măiestrie! Dumnezeule atot-puternic, ce transformare! Dacă plăpîndul miozotis, dulcea zambilă, înfocatul bujor, parfumata iasomie, suavele lăcrămioare s-ar schimba deodată în cucuta cea deșirată, uricioasa mătrăgună, bozul cel vulgar, comestibilul susai ori bătoasa stirigoaie... dacă neprihănitul narcis s-ar preface în usturătoare urzică... încă metamorfoza ar produce mai puțină uimire. Ele se dezvălesc încetul cu încetul, și din bobocul misterios din care așteptai să iasă o floare încîntătoare apare deodată o aspidă cu mușcătura veninoasă. Și cită predispoziție, o, cerule, pentru jocurile lui Cupidon! Iată frumoasa mea Juliettă... Departe de a avea înțelepciunea Dianei — cum socoteam — departe de a fi apărută printr-o castitate bine întărită, ea nu poate înfrunta săgețile zeului zburdalnic și, pentru aceea, inima ei bate ca toaca în mînăstirile Levantului atunci cînd tinerii din acest oraș infam îi aruncă vreo ocheadă provocătoare.. Ah, nenorocire, de ce am crezut jurămintele tale! Numai pentru că obrajii tăi trandafirii se colorau mai rumen sub privirile mele pasionate, numai pentru că mîna ta era mai albă decât albeața omătului imaculat... numai pentru că frumusețea ta strălucitoare spînzura pe fruntea

acelei nopți fatale întocmai ca niște juvaeruri măiestre în urechile unei etiopiene. Iar acuma, cînd te-ai deșteptat, ușuratică ființă care te numești Romeo... acuma... mărește cu lacrimile tale roua dimineții și adaugă la nourii cerului nourii groși din sufletul tău. *(Se așază la masă, sprijinindu-și capul cu mîna. Cade pe gînduri. Deodată, prin fereastra deschisă, se aud în grădină triluri de privighetoare. Romeo ridică puțin capul și ascultă.)* E ciocîrlia? Nu... e privighetoarea... *(Infuriindu-se.)* Huci, blestemată zburătoare, țiriitoare infectă! *(Aruncă pe geam o călimară de pe masă. Privighetoarea, speriată, zboară, scofînd accente neliniștite.)* H'cea, pasăre gușată... nu mai bolborosi sunete fără nici un sens, căci cu trilurile tale insipide predispui numai... pe cei proști la nenorocire. Huci... U! — Se zice că privighetoarea este o fată bătrînă de vrăjitoare care, sub puterea blestemului părintesc, își plînge din copac în copac nenorocirea. Du-te învîrtindu-te ca semena ta de dimineată, cînd se ridică în rotogoale vijelioase spre înălțimile sublime ale azurului. O, divină ciocîrlie, cu trompeta ta matinală dai de veste muncitorului harnic ca deschizîndu-și ochii somnoroși să se gîndească iarăși la opera lui binecuvîntată! Tu înterupți acțiunea nelegiuită a furiilor și îmbrățișările vinovate ale amanților care, în clipe înșelătoare, își pregătesc lungi ceasuri de nenorocire. Tu ești dulcele sol! *(Se așază la masă, tot cu capul pe mînă.)* Unde să fie acuma Julietta? Desigur că gingașele ei picioare bat mereu caldarimul Veronei... *(Strigă.)* Baltazar! *(Bate-n palme.)* Baltazar! *(Intră Baltazar.)*

SCENA II

ROMEO, BALTAZAR

ROMEO : Unde este stăpîna ta, grațioasa mea Juliettă?

BALTAZAR : Monseniore, tînăra mea stăpînă s-a înveșmîntat ca o floare de primăvară și, împreună cu siniora doică, au pornit amîndouă în oraș. Privindu-le, ai fi zis că aprilie, împodobit frumos, merge pe urmele iernii, ce se duce șchiopătînd.

ROMEO : De mult au plecat?

BALTAZAR : Acul minutarului s-a învîrtit cam de două ori făcînd orbita completă.

RIMEO : Și ce haină purta siniora Juliettă?

BALTAZAR : Monseniore, grațioasa mea stăpînă purta cu eleganță caparola pe care ați plătit-o luna trecută cu trei sute de ducati, bani duși de mine, personal, siniorinei Pauletta, în schimbul adevărîței de primire ce v-am înmînat-o la timp.

ROMEO : Lămuririle tale sînt de ajuns. Du-te. *(Baltazar vrea să iasă.)* Ascultă, Baltazar, vino îndărăt. *(Se scoală în picioare.)* Tu totdea-

una mi-ai fost devotat și serviciile tale la Mantua nu le-am uitat. Răspunde-mi și acuma cuminte și înțelept.

BALTAZAR : Monsenior, pentru domnul și stăpînul meu, inima mi-e deschisă ca o carte.

ROMEO : Foarte bine. Ai băgat tu de seamă... cînd afacerile mă silesc să părăsesc locuința, cine vizitează mai des pe frumoasa Juliettă, stăpîna ta și iubita mea soție ?

BALTAZAR : Memoria mea este bine fixată asupra acestui punct, monsenioare. Sinioara Bruneleschi, siniora Camerlenghi... ă... siniora Livia Grimani... siniora Spolverini... Fiica contelui Gattano din via delle Quattro Spade...

ROMEO (*plictisit*) : Alții... alții...

BALTAZAR : Siniora moașa...

ROMEO : Moașa-sa !... Treci peste sexul slab și fără minte...

BALTAZAR : Din sexul înțelept... mai des vine... sinior Benvolio, preanonoratul văr al monseniorului... citeodată sinior Giordano...

ROMEO (*întrerupîndu-l*) : Ascultă, Baltazar... ai înțeles, sper, cum stă chestiunea. Pregătește-ți ochii, ascute-ți mintea și stăpînește-ți limba... Altfel... ea o să se acopere de pușchele...

BALTAZAR : Monsenior, voi avea ochiul șoimului, memoria șacalului și limba boului...

ROMEO : Prea bine, du-te. (*Se plimbă de cîteva ori prin odaie, apoi se așază la masă gînditor.*) Ieri, abia o oră după ce soarele străbătuse prin geamul de aur al răsăritului, s-a sculat tulburată, a stat de două circumvoluțiuni încheiate înaintea unei oglinzi de Veneția, apoi, ușoară, a trecut pragul locuinței, fără să-mi spuie unde se duce, nici cînd se întoarce. Desigur, se petrece ceva... Să îndeplinească ea oare niscaiva rituri amoroase cu vreunul din tinerii veroneji ? Cu care ? Să fie Gratiano, în fața căruia îi pălește subit roșeața obrazului ? Să fie nepotul lui Scaliger, înfumuratul Anselmo... care prin legăturile lui cu prințul îi măgulește desigur deșertăciunea ? Ori Martino Scaparellii care are pregătit totdeauna un trandafir anume pentru dînsa ? (*Se scoală în picioare.*) Cutia asta... poate îmi va spune. (*Deschide o cutie a Juliettei și scoate mai multe scrisori.*) Aceasta... iscălită Elena... (*o cercetează cu ochii*) nu poate să-mi descopere nimica... O notă a croitoresei... neplătită încă... Una de la siniora Foscari... (*o cetește încetișor*) nu e interesantă... Asta... cu scrisul mărunț... a !... de la vătura lui Vitruvio. Să vedem... Văduvele aceste cunoscînd printr-o experiență repetată... dulceața jocurilor amoroase... condiția lor liberă și lipsa de ocupație sînt stimulente puternice pentru neastîmpărul lor. (*Cetește.*) „Scumpa și gentila mea Juliettă... sînt fericită să te anunț că evenimentul așteptat cu atîta palpitație s-a întîmplat în sfîrșit. Frumosul Piturrichio mi-a dat ieri o dovadă delicioasă de amorul lui înflăcărat.“ (*Cătră public.*) Ce-am spus ? (*Cetește mai departe.*) „Numai tu, neprețuită Juliettă, vei înțelege fericirea mea, cînd zeul drăgălaș m-a împuns cu vîrfurile săgeții lui“. (*Cătră public.*) Zeul drăgălaș a împuns-o desigur și cu alte vîrfuri. Aceste văduve sînt totdeauna niște

consilieri primejdioși pentru femeile tinere. (*Închide cutia și se uită prin casă. Trage un saltaraș de la o măsuță, răscolește prin el și găsește o floare ofilită.*) O floare veștedă... hm ! Pentru ce a strîns-o ? Ea nu mai servește nici insectelor, ca să adună polenul ei ca pe o prețioasă comoară... nici pentru mirosul alterat... cu atît mai puțin pentru culorile ei descompuse. Numai că de această floare e legat un sentiment puternic... o amintire *extra muros conjugales*¹, și ce sentiment poate fi mai puternic la o donzelă visătoare... decît amorul cu misterele lui ? O, gelozie ! Tu, care-mi prefaci noaptea în zi, fără ca să-mi acoperi ziua cu vâlul mohorit al nopții, pentru ce îmi aprinzi imaginația înflăcărată cu atîta fecunditate ? Pentru ce, în ceasurile mele de suferință, îmi strecuri povețe rău sfătuitoare ? De ce cu ghearele tale impure îmi sfișii inima, așa cum numai vulturul aprig sfișie plîpînda turturică ? O !... Fii calm Romeo... liniștește-ți tulburarea sufletească... pregătește-ți un ochi pătrunzător... cercetează... documentează-te ! (*Se uită prin odaie ; se ridică pe un scaun și caută deasupra unui armoire, apoi se scoabă imediat și, în genunchi, se uită dedesubtul lui, măturînd cu mîna podeaua. După asta, mută scaunul la celălalt capăt al armoire-ului, se ridică din nou, ia o cutie de deasupra, o deschide și găsește în ea niște bucățele rupte dintr-o scrisoare.*) A, fragmente dintr-o scrisoare... E scrisul ei... caligrafie îngrijită... literele făcute în întregime... și fiecare din ele îmbrăcată într-o haină ceremonială... Să încercăm reconstituirea. (*Se așază la masă și se căznește, cu mare atenție, să potrivească bucățelele de hîrtie.*) „Duminică“... A, o zi fixă... să fim atenți !... „Ghe-bos“... ghebos ?... ghebos... Aici lipsește o bucată... „Nastasia veselă“... A, veselă !... Desigur veselă !... Aceasta vine aici... „scump“... tocmai sfîrșitul cuvîntului revelator lipsește. Să-l căutăm... Nu... nu e... (*Se uită la scrisoarea potrivită astfel.*) E numai o bucată... (*Cetește scrisoarea reconstituită.*) „Duminică veselă Nastasia scump ghebos“. Stăi ! „Scump ghebos, duminică veselă Nastasia“. Ce poate să însemne ? O, geniu înaripat, coboară din înălțimile aeriene și ajută-mi cu puterea ta inventivă să tîlmăcesc înțelesul ascuns al acestor cuvinte... „Scump ghebos“, cine să fie ? Să vedem... e vreunul din concetățenii mei cu această infirmitate ? Anselmo e ca un brad... Iacoppo n-are gheb... Giordano ? Antonio ?... Hm ! Să fie oare Dominic Cavazzola... a cărui spinare e puțin încovoiată ? „Duminică veselă. Nastasia“... Veselă. Cuvîntul e trunchiat... desigur... este sfînta Anastasia... (*Iluminat subit.*) A ! (*Se lovește peste frunte*) Un rendez-vous... sigur un rendez-vous ! (*Se plimbă furios.*) E vorba de piticul ghebos de la aghezmătarul lui Gabriel Caliarî din biserica sfînta Anastasia. Atunci ar veni așa : „Scumpul meu Anselmo... vino duminică la biserica Sfînta Anastasia și stăi lîngă piticul ghebos, unde Julietta ta va fi veselă să te vadă“. Asta e ! Da, da... asta e ! Desigur... duminică... spăsită ca o

¹ Dincolo de zidurile căminului (lat.).

mironosiță... își va lua cartea de rugăciune și subț piticul ghebos... va înșela deodată și pe Dumnezeu din ceruri și pe soțul ei legitim, cu care un popă blestemat s-a grăbit s-o unească. Și prin cine a putut trimite ea acest bilet?... Desigur prin doică... da-da-da... prin doică! A, mizerabilă bătrână, experimentată media-toare... frumos oficiu îplinești!... „Scump ghebos“... Sau... poate e tînărul acela necunoscut... care alaltăieri... cînd soarele atinsese culmea cursei sale... trecînd pe dinaintea ferestrelor ei... a aruncat doi ochi arzători care parcă voiau să străbată pînă în fundul atenanselor... Trebuie să vedem cine e. Imbrăcînd haina indiferenței... voi urmări cu un ochi atent toate mișcările ei... toate gesturile, toate expresiunile figurii sale viclene. Voi fi neadormit... pentru ca să-i pot surprinde conștiința. Și cînd... la momentul hotărît... va părăsi locuința... cu gînduri vinovate... travestit... voi urmări-o pas cu pas... pînă lîngă piticul ghebos „Duminică, veselă Nastasia“. Da... da... vei fi veselă... dar pînă atunci... pe arhanghelii din ceruri jur că veselia va lipsi de lîngă tine tot restul săptămîinii! Romeo, fii vigilent... deschide-ți ochii în patru!... Astfel... o cunună lemnoasă îți va împodobi în curînd scăfirlia... (*Strigă.*) Baltazar! Ei, Baltazar! (*Baltazar intră.*) Baltazar, adu-ți bine aminte... Anselmo... (*Intră Julietta și Doica, care vin din oraș. Romeo schimbă iute vorba.*) Foarte bine... foarte bine... rămîne întocmai după cum am spus... bagă de seamă... ca fieștecare să rămîie... perfect mulțămît. (*Face semne de înțelegere lui Baltazar.*) Du-te (*Baltazar iese.*)

SCENA III

ROMEO, JULIETTA, DOICA

DOICA: Oh, un scaun pentru aceste oase bătrîne...

ROMEO (*acru*): Acele oase bătrîne ar putea să mai stea și pe acasă.

JULIETTA: N-o ocări, Romeo... ea a ieșit în urma stăruințelor mele și numai ca să-mi însoțească pașii.

ROMEO: Observația mea se adresează nu numai ei.

JULIETTA: Știu, Romeo... dacă m-aș conduce după sentimentele tale, ar trebui să stau în casă de cînd soarele trage perdeaua întunecoasă de la patul aurorei pînă cînd mantia nopții acopere totul. Noroc însă că... experiența vieții mi-a deschis ochii.

ROMEO (*ricanînd*): Experiența vieții tale...

DOICA (*întrerupîndu-l*): Monseniore, nu-i arunca stăpînei mele vorbe aspre, căci e plăpîndă ca o floare de mai...

ROMEO: Înțelepciune! Diano! Minervo! Dacă vorbești, cel puțin spune ceva. Dar nu-ți deschide gura știrbă... ca să nu spui nimic...

DOICA (*neșteptîndu-se la o asemenea ripostă*): O! (*Cătră public.*) Și cînd mă gîndesc că Romeo și rozmarinul... încep amîndouă cu r!

ROMEO: S-ar putea să știu și eu unde ați fost atîtea ceasuri de cînd ați trecut pragul casei?

JULIETTA: Ne-am plimbat pe aleea de sicomori, respirînd aerul îmbălsămat și privind cavalerii și pietonii care, ca și noi, își imprăștiau uritul.

ROMEO: Și... numai în alee ați fost?

DOICA: Pe virginitatea mea, care numără optsprezece ani...

ROMEO: Pe virginitatea ta desigur painjenii au țesut o groasă rețea. Și dacă ea ar mai tenta pe cineva... ar trebui să vie întii cu măturoiul... (*Iese.*)

DOICA (*indignată*): Măturoiul... Peter, dă-mi evantaiul!

JULIETTA: Doică, viața mi-a ajuns nesuferită și se pare că soarta vitregă... întocmai ca o maștîhă¹... nu-mi rezervă nici o plăcere. Romeo s-a schimbat... nu-l mai cunosc... Ochii lui nu mai au strălucirea de altădată, care îmi înfiora trupul... obrajii și-au pierdut farmecul lor aprins. Dulceața caracterului i-a dispărut. O areală, întocmai ca un acid corosiv, îi roade măruntaiele. Pentru cele mai nevinovate plăceri, care nu aduc nimănui nici o supărare, primesc amare reproșuri. Dacă obrazului meu ofilit îi adaug uneori o ușoară albeață, și roșului buzelor o picătură de carmin, îndată îi piere veselia, și gînduri negre îi întunecă fruntea. După dînsul ar trebui să umblu îmbrăcată ca Marghita... albitoaarea rufelor noastre. Fiecare mantie... croită de Bernardino... ori de Pauletta... fiecare pălărie... sînt presurate cu sarcasme. Viața mea este un cîntec dureros, pe care-l îngin de cînd zorile purpurii își revarsă lumina lor strălucitoare pînă cînd amurgul mohorit... ca un monarh îngîndurat... începe să stăpînească pămîntul. Ah, dragă doică, pentru ce oare nenorocirea, cu aripile ei țepoase, s-a abătut asupra mea? Adeseori noaptea un riu îmbielșugat îmi curge din ochii mei și pulsul îmi bate o măsură neliniștită. Iar cînd durerea îmi este prea nesuferită... nu o dată am amestecat în gîndurile mele myrthul cu chiparosul.

DOICA: Așa e... porumbița mea... suferința e tovarășul cel mai credincios al nostru. Ai auzit... painjeni... Imi vine să-mi mușc policariul².

JULIETTA: Și ce-i mai nesuferit... gelozia... galbena gelozie... îl torturează. Nu pot primi o floare de la un tînăr cavalier... nu pot răspunde cu un suris cît de ușor unui salut amabil... nu pot privi la dreapta ori la stînga... fără ca bănuielile lui jignitoare să-mi rănească inima. Nu mai e Romeo... a devenit Othelo.

DOICA: Ah, doamnă și stăpînă... oița mea... mieluşelul meu! Cînd te-aud vorbind așa... uite... sufletul mi se rupe în două, ca o cîrpă putredă. Și cînd mă gîndesc la tinereța ta plăpîndă... doar ai crescut pe mîinile astea... astăzi sînt urite și zbircite... dar atunci ar fi putut primi și ele un dulce omagiu. Acuma... la Sfințitul Petru... ai să îplinești douăzeci de ani... cît mai avem

¹ Maștîhă — mașteră.

² Policariul degetul gros de la mîna.

pînă atunci?... optsprezece zile... atîtea îți lipsesc. Tocmai, ca Suzana mea... care dacă ar fi trăit... ar avea și ea douăzeci de ani... Dumnezeu să-i păzească sufletul în cel mai umbros loc al paradisiului! Era de o vîrstă cu tine... nu fie de-o asemănare... fiindcă îmi aduc aminte că ai fost înțercată în ziua cutremurului mare... n-am să uit niciodată...

JULIETTA : Cit e de atunci ?

DOICA : Se împlinesc acuma șaptesprezece ani ; iar de cînd ți-ai pierdut comoara castității sînt șase ani. Cum spuneam... îmi unsesem gurguiele cu pelin și cînd ai luat țîța-n gură... parcă te văd... mititica... numai ce ai apucat-o și ai și lepădat-o... făceai cî-cî-cî... și cu degețelele căutai să-ți iei amăreala de pe limbă. Și fiindcă eu rîdeam, mi-ai tras, pușorule, un pumn drept în țîță... de-am făcut hî ! Chiar atunci a început să se clatine hulubăria... eu credeam că mi se pare... de durere... iar cînd mi-am dat seama, Iesus Marie, cum am mai rupt-o de fugă ! Mă temeam să nu-mi cadă în cap șandramaua... Vai, ce spaimă !...

JULIETTA : Dar eu ce făceam ?

DOICA : În prostia mea... te uitasem acolo. Cu o sară înainte... stăteau copăcel și... nu știu cum... ai căzut... și ți-ai făcut ici... un cucui... cît un ou de cocoș. Bărbatul meu... Dumnezeu să-l odihnească... zuliar¹ mai era și el... te-a ridicat în piciorușe și te-a întrebat : „Ai căzut cu fața-n jos?... Tu ai zis... da... și n-ai mai plîns... „Las' c-o să cazi și cu fața-n sus... cînd îi crește mai mare. Iată acuma... slavă Domnului, ai căzut berechet și cu fața-n sus; strașnică fericire ! Auzi dumneata... painjeni... Numai cît mă gîndesc, și fiecare pîrtică din mine tremură de indignare.

JULIETTA (*schimbînd tonul*) : Ieri... cînd ieșeam din via Colomba... sinior Gaspardo... mi-a oferit un mănunchi de violete spunîndu-mi cu glasul lui, pe care năvala singelui i-l scoborîse : „Grațioasă sinioră... înfrumusețează aceste flori primindu-le din mîna celui mai nenorocit om“. Ah, doică, ochii lui Gaspardo... sînt ca albastrul cerului... cînd nici un nour nu-l umbrește... Am luat florile cu bătaie de inimă... am făcut o reverință stîngace și am plecat repede, simțind cum săgețile privirilor lui inflăcărate... mă pătrundeau din locul unde sta pironit. Ah, ochii lui, dragă doică... dar pentru nimica... n-aș putea călca credința conjugală...

DOICA : Sînt acu vreo zece zile... veneam de la bărbier... Îmi pusese cîteva picături de leuștean în măseaua cea stricată... ah, oița mea, mi-au mai rămas numai patru... și asta de ici... se clatină uite-așa... uite-așa... uite-așa... și... Ce spuneam ?

JULIETTA : Că veneai de la bărbier...

DOICA : A, da !... Capul ăsta s-a hodorogit de tot... și dacă nu-i nici învățătură în el... atunci... mielușelul meu... zău dacă nu-i mai bine ca șoarecii să-și facă culcuș într-însul...

JULIETTA : Dar cu bărbierul ce-i ?

¹ Zuliar — gelos.

DOICA : Așa-i... să nu-mi uit vorba. Sînt acuma... zece zile... veneam... după cum îți spun... de la bărbier... Mă gîndisem toată noaptea... s-o scot ori să n-o scot... cînd drept în colțul Sfintei Antoinette... sinior Gaspardo... văd că vine întins la mine. Eu m-am speriat... inima mi se bătea... oița mea... ca o turturică captivă. „Preonorată matroană...“ tocmai așa mi-a zis... „preonorată matroană... ce face frumoasa Julietta, dama gîndurilor mele?“ „Siniore — i-am răspuns — Julietta... pe care eu am crescut-o de cînd avea zece zile, a supt o dată cu laptele meu și înțelepciunea Esterei... Dar deocamdată... monseniorul Romeo este un gardian care, întocmai ca arhanghelul, păzește porțile paradisiului... cu sabie de foc“. Așa am cetit... mielușelul meu, în Biblia pe care Petru... Dumnezeu să-l apere de toate suferințele... a cumpărat-o de la un jidov din Bolo-
nia...

JULIETTA (*cu interes*) : Și ce-a răspuns cavalerul Gaspardo ?

DOICA : Atunci sinior Gaspardo a zis așa... uite, să-mi aduc aminte întocmai... „Preonorată matroană...“ sînt cuvintele lui... „recomandă-mă frumos gentilei Juliette“. Așa a zis. Ih, oasele mele au început acuma să mă doară și cînd stau în picioare, și cînd mă odihnesc... iar nasul cere mereu să-l pipăi cu batista. (*Își șterge nasul*).

JULIETTA : Și ce expresie i-ai cetit pe figura lui distinsă ?

DOICA : Expresia nu i-am putut-o ceti bine... căci tocmai atunci... o furnicătură mi-a străbătut piciorul ăsta de jos pînă sus... care m-a făcut să stau ca cocostîrcul... cît ai număra pînă la cinci. Dar am reținut ultimele lui cuvinte... pe care nu ți le-am spus pînă acuma și... poate nu ți le-aș fi spus nici astăzi... dacă virginitatea mea, pe care o păstrezi neatinsă de optsprezece ani, n-ar fi fost maltrată atît de grobian. Nu, zău... să fi fost altcineva... îl călcam în picioare... pînă l-aș fi făcut ferfeniță. Hm... Măturoiul !...

JULIETTA (*cu nerăbdare*) : Nu uita să-mi spui acele cuvinte...

DOICA : Sinior Gaspardo mi-a spus așa... dacă memoria asta ticăloasă mă mai slujește cum trebuie... „Preonorată matroană... dacă acela pe care-l vezi nenorocit înaintea ta... ar avea temeritatea să scrie două rînduri frumoasei Juliette... ai consimți tu oare să fii purtătorul lor?“...

JULIETTA : Și ce i-ai răspuns ?

DOICA : „Siniore... am zis eu... deși nu știu ce trebuie să vă răspund... dar... orișicum... bunăvoința mea... în cazul acesta special... care nu-i binecuvîntat de sfînta noastră biserică, atîrnă de dispoziția stăpînei mele, pe care am crescut-o de cînd avea numai zece zile. De aceea... deocamdată... nu vă pot spune nici da... nici nu“.

JULIETTA : Răspunsul tău a fost mai bun decît credeam... și... nu zic nici acuma că voi călca credința conjugală... pe care de altfel Romeo n-o mai merită... da... pentru a-mi înveseli puțin zilele în închisoarea tristă în care trăiesc, nu pot să-ți ascund că... două rînduri scrise de frumosul Gaspardo... mi-ar face mare plăcere.

DOICA : Stăpîna mea și turturica mea... dacă mi-ai cere și sfatul meu... ceea ce nu-i de loc trebuință... ți-aș răspunde fără înconjur... La

zilele tale triste, adaugă-ți și câteva ore fericite. Dacă îmi dai această permisiune... eu îți voi aduce de la siniorul Gaspardo proba sentimentelor sale.

JULIETTA : Scumpa mea doică... nu zic nici da... nici nu... dar viața mea cu Romeo este prea tristă...

DOICA : Ei... îmi aduc aminte când eram și eu o floriceică gingașă... ca o zarnacadă... Sărmanul Petru trăia cu ochii în patru. Cunosc bine cîntecul... mielușelul meu... măcar că i-am fost credincioasă... Căci așa e... cită vreme gîndul acesta nu ți-a intrat în minte... nu-i nici o primejdie... dar, cînd ți s-a infipt... nu-l mai poți scoate pînă nu-nghiți hapul. Promite plăceri prea mari pentru ca să-l disprețuiești... Tocmai așa s-a întîmplat și cu mine... bietul Petru, cît pe ce să capete o pereche de coarne cît ale unui bou de Toscana... Noroc că sinior Morando a plecat cu regimentul, și Petru... Dumnezeu să-l odihnească... a scăpat... cu unele mai mititele.

JULIETTA : Ah, doică... cred că nu voi călca niciodată credința conjugală... dar... din ce în ce mă conving mai mult... că Romeo ar merita-o

DOICA (cu filozofie) : Bătrîneța are și ea atîta... că știe să vadă bine... acolo unde un tînăr ar vedea rău. (Indignată). Hm... nu pot uita... măturoiul ! (Iese, intră Livia, Lucia și Elena).

SCENA IV

JULIETTA, LIVIA, LUCIA și ELENA

JULIETTA : Ah, scumpele mele, binecuvintez gîndul care v-a îndreptat pașii spre trista mea locuință.

LIVIA, LUCIA, ELENA (vorbesc toate odată) : Gentilă Juliettă, ce frumoasă ești !

Scumpă prietină, cît ești de drăguță !

Dragă amică, ce bine îți stă ! (Se sărută, apoi se așază).

JULIETTA : De cînd nu v-am văzut ce s-a întîmplat nou în viața voastră ?

LIVIA : Nimica de seamă... afară de balul de la Saint-Girolamo, unde n-ai fost...

ELENA : Și înmormîntarea lui Bandello... la care asemenea n-ai luat parte.

JULIETTA : În sfîrșit, muriră și Bandello !... Prea se purta rău cu nevastă-sa. Acuma se va putea mărita... Am auzit că a avut o înmormîntare elegantă...

LUCIA : Da... într-adevăr, înmormîntarea a fost cît se poate de bine. Sylvia a făcut o impresie excelentă.

JULIETTA : Cum era ?

ELENA : Cu părul despletit... *en grand douil*¹... știi... părul ei blond făcea pe negru un efect admirabil... parcă era madona lui Cavalcanti... Din cînd în cînd gema și ofta încetișor... „ah, dați-mi-l înapoi !”.

JULIETTA : Îi sta bine ?

LUCIA : Foarte bine...

JULIETTA : Să i-l fi dat însă cineva înapoi... cred că nu i-ar fi mulțămît.

LIVIA, LUCIA, ELENA (toate odată) : A, desigur !...

LIVIA : De ce n-ați venit la balul de la Girolamo ? Ați fost doar invitați...

JULIETTA : N-a vrut să meargă Romeo.

LUCIA : Păcat... a fost tare frumos și am petrecut... de minune !

ELENA : A fost și prințul și prințesa.

JULIETTA : Cum era îmbrăcată prințesa ?

LUCIA : Admirabil !

LIVIA : Avea o rochie, *ma chère*, de catifea *bleu-turquoise*... o culoare ștearsă... cu trenă lungă... acoperită toată cu dantelă de fir... afară de un colț... ici... (*arată la șold*) în jos... unde se vedea catifeaua și două palme de la trenă. Dantela avea la margine un motiv... așa... ca niște medalioane... și pe fiecare medalion... da' știi, pe fiecare, era incrustat cite un caboșon mare... verde ca smaraldul... înconjurat de perle...

LUCIA : Perlele aveau un orient admirabil...

LIVIA : Pantoful...

ELENA : Vai, pantofii erau superbi !

LUCIA : Delicioși !...

LIVIA : Deasupra fiecăruia era brodat un trandafir auriu cu staminele de perle... ce făceau un efect admirabil. Ciorapul... *couleur chair*² îți făcea impresia că decolteul e una cu piciorul gol...

JULIETTA : Cum era pieptănată ?

LIVIA : A *la chinoise*...

ELENA : Și... aici... avea diadema...

LUCIA : O diademă splendidă...

LIVIA : La șold avea o săgeată de aur... mare atîta... cu cinci smaralde... să nu exagerez... *ma chère*... cît firul de bob.

LUCIA : De cel mașcat...

ELENA : Erau numai patru.

LIVIA : Da' de unde ? Cinci... le-am numărat. Evantaiul...

ELENA : Ai văzut cum se juca cu evantaiul ?...

LUCIA : Îi sta foarte bine.

JULIETTA : Ce evantai avea ?

LIVIA : Un evantai de bagă blondă... cu pene albe de struț. La mină... ici... avea o brățară cu o picătură colosală de rubin... înconjurată

¹ În mare doliu (fr.).

² Culoarea pielii (fr.).

de diamante... iar la gît... o cruciuliță bătută toată-n briliante.
Era admirabilă...

LUCIA : Și frumoasă...

LIVIA : Vai, Julietto... frumoasă mai era!

ELENA : Și cu pufoșorul ei în colțul gurii...

LUCIA : Era delicioasă!

JULIETTA : Cine a mai fost?

ELENA : Martino Guirlandajo, cu femeia și cu cele două fete... contele Giovanni dela Mirandola cu surorile lui... Giusepe Buffalmano cu strigoaica lui... Vendramin Gorgonzolli... Fernando di Sant Martino cu gîsca lui de soție... Cirillo Boni cu soția și nepoatele lui...

LIVIA : A fost și prietenul vostru Benvolio...

ELENA : Și Placentio... cu Anselmo... și Gratiano...

JULIETTA : Da' Matilda ce rochie avea?

ELENA : Sora contelui Leonardo?

JULIETTA : Da. Era frumoasă?

LUCIA : M! (*Face un semn că nu prea*).

LIVIA : S-a prea îngrășat.

JULIETTA : Și ce rochie avea?

ELENA : O rochie *ivoir*¹...

LIVIA : ...din *crêpe de Chine*... cu un *empiecement de guipure-ă*.

LUCIA : *Guipure*-a era foarte fină.

LIVIA : Nu era cine știe ce... făcută așa... ca niște frunze... cu nervurele de fir auriu... De-o parte și de alta... un *voile* Ninon înconjură bustul... (*cu foarte mult interes*) da' știi... despărțit la spate... S-a prea îngrășat.

LUCIA : Pieptănătura nu-i sta de loc bine...

JULIETTA : Da; cum era?

LIVIA : *À la belle femme*.

JULIETTA : Cu *chignon*² mare?

LIVIA : Da... dar îi ședea rău...

ELENA : Vai, Julietto... să fi văzut pe femeia lui Baffalmano... te-ai fi stricat de ris...

LUCIA : Caraghioasă mai era, *ma chère*!

LIVIA : Ca un țîr...

LUCIA : Cu un decolteu oribil...

ELENA : Parcă avea două tibias.

LIVIA : Și îmbrăcată ca la mascaradă.

ELENA : C-o rochie albă... la vîrsta ei...

LIVIA : Cu dungi *fraise écrasée*³...

LUCIA : Îți făcea impresia unui tarlatan.

ELENA : Și cu buchete de flori... roșii, verzi... albastre...

LIVIA : Garnite cu meselină sulferin...

¹ Culoarea sidefului (fr.).

² Coc (fr.).

³ Culoarea fragilor strivite (fr.).

ELENA : Și toată cu pașpulițe¹. (*Rîd cu toatele*).

ELENA : Da' volanul de la gît?

LIVIA : Avea... dragă... un volan creț... în jurul decolteului... și pe rochie niște *choux*-uri... așezate în zigzag... iar în cap... trei pene de struț... care filfiau... parcă era un cal de la dric.

JULIETTA : Adecă... un cal... de genul feminin...

LIVIA : Nu, dragă... căci dacă avem în vedere chestia asta... atunci siniora Buffalmano e de genul... neutru. (*Toate rîd*).

LUCIA : Cine era bine... era nepoata lui Buonaventura.

LIVIA : Avea o rochie de *taffetas*... *vert-amande*²...

ELENA : Nu... era *vert-empire*³...

LIVIA (*jignită*): Te înșeli, *ma chère*... nu cred că este cineva pe lume care să poată confunda *vert-amande* cu *vert-empire*...

ELENA (*cu convingere*): Și cu toate astea... era *vert-empire*... uite, cum te văd...

LUCIA : Mie mi s-a părut... mai degrabă că era un *vert-jade*... dar acuma... mă gîndesc... are dreptate Livia... era un *vert-amande*...

LIVIA : Julietto... ascultă-mă pe mine... era *vert-amande*... încă mă gîndeam ce bine seamănă cu caisele crude.

ELENA : Nu vreau să vă contrazic... dar sînt sigură că era *vert-empire*.

LIVIA : A, da' nu ți-am spus... Să vezi, Julietto... femeia lui Boni...

LUCIA : Vai... *ma chère*... a fost scandaloasă!

ELENA : În adevăr, era un scandal... un adevărat scandal.

LIVIA : Toată noaptea... numai cu Placentio... șo-șo-șo... șo-șo-șo...

ELENA : Și chi-chi-chi... chi-chi-chi...

JULIETTA : Dar imbecilul de bărbatu-său?...

LUCIA : Cum îl știi... un mototol... unde-l pui, acolo stă. Ea era însă scandaloasă...

JULIETTA : Eu nu știu ce găsește Placentio la dînsa... Are niște ochi mici...

LIVIA : Și un nas mare...

ELENA : Și o gură... cît o șură...

LIVIA : Și-i ca o scoabă... și cu pistrui...

JULIETTA : Și clipește des din ochi. (*O imită*).

LUCIA : Și cu toate astea, Placentio moare după dînsa. Se vede că are ea ceva...

ELENA (*cu înțeles*): Ceva are. (*Rîd cu toatele*).

JULIETTA : Ei, dragele mele... așa-s bărbații...

ELENA : Afară de Romeo... care știe ce-a ales. (*Sărută pe Julietta*).

LIVIA : Da' tu, Julietta, ce rochie ți-ai mai făcut?

JULIETTA : Mi-am cumpărat zilele acestea un *bleu-nattier*... vreau să-mi fac un dolman... încă nu l-am dat lui Bernardino...

LIVIA : Ai ștofa? Ad-o s-o vedem și noi... (*Julietta se scoală și trece în altă odaie*).

LUCIA (*misterioasă*): Nu știu ce are Julietta... îmi pare tristă...

¹ Pașpulițe — garnitură de șirețel.

² Verde de migdală (fr.).

³ Verde imperial (fr.).

ELENA : Nu trăiesc bine...
 LIVIA : Am auzit că Romeo e cam bețiv.
 LUCIA : și cam *coureur* ¹...
 ELENA : De asta a slăbit așa Julietta.
 LUCIA : Și cum s-a sluițit ! Nu mai are tenul ei de altădată... nici ochii...
 ELENA : Și i-a ieșit nasul înainte...
 LIVIA : Știi că Gaspardo îi face curte... am aflat lucruri interesante... țst !... vine... (întră Julietta cu o stofă pe care o desface. Toate o maniază și o admiră uitându-se la dînsa și în bătaia luminei).
 ELENA, LIVIA, LUCIA : Admirabilă ! O să te prindă de minune, dragă Juliettă. (O sărută tustrele).
 ELENA : Știi, Julietto... că la bal a fost și Gaspardo...
 JULIETTA (cu indiferență) : Da ?
 ELENA : Da... și era foarte trist...
 LIVIA (cu înțeles) : O fi avînd și el durerile lui...
 ELENA, LUCIA, LIVIA (în cor) : Ce frumos bărbat e Gaspardo ! Ce elegant e Gaspardo ! Ce mustăcioară spirituală are Gaspardo !

SCENA V

ACELEAȘI, ROMEO, BENVOLIO

ROMEO : A, încîntătoare doamne... primiți îndoitele noastre omagii... ale frumuseții și ale castității... Desigur, a fost aici un fermecător concert de păsărele.
 BENVOLIO : Și încă niște păsărele... care nu sînt de loc sperioase...
 ELENA : Sinior Romeo... în schimb, dumneavoastră v-ați sălbătăcit... De-o bucată de vreme... Verona nu vă mai vede nici la balurile ei... nici la plimbările ei... nici la solemnitățile ei. Este drept că ați transformat palatul acesta sublim într-o aspră minăstire ?
 LIVIA : După cît se pare... aparențele întăresc versiunea...
 ROMEO : Grațioasa mea sinioră... dacă aș avea intenția să fac aici minăstirea... despre care mă asigur cu o încîntătoare guriță că versiunea aleargă deja prin lume... v-aș oferi demnitatea de egumen. Devotîunea mea atunci... într-adevăr n-ar mai cunoaște margini.
 JULIETTA (ațoasă) : Romeo, după cît văd... ești meșter de tot să întorci complimentul unei femei frumoase...
 BENVOLIO : Și cu toate acestea... dacă aparențele ar întări versiunea... realitatea nu poate fi decît contra. Căci dacă n-ar exista frumoasa Juliettă, pentru a-l întoarce cu farmecul ei de la gîndurile

¹ Afemeiat (fr.).

lui austere, poate atunci Rozalina... pe care am întîlnit-o adineoarea... s-ar încerca să convingă pe amicul nostru Romeo că viața are plăceri destul de atrăgătoare...
 JULIETTA (ridicînd capul) : Rozalina ?
 ROMEO : Scumpul meu Benvolio... Rozalina este ca un boboc detrandafir pe care un vierme gelos îl roade înainte ca el să-și fi deschis îmbălsămatele petale... așa că mă îndoiesc dacă își va închina vreodată frumusețea soarelui...
 ELENA : Într-adevăr... nu știam pentru ce bobocul a început să tinjească... Vra să zică... e un vierme la mijloc.
 JULIETTA (cu înțeles) : Așa veșted și ros de viermele lui Romeo... se pare că mirosul bobocului... e foarte plăcut pentru unii...
 ROMEO (remarcînd aluziunea) : Hm, pentru unii ! (Tare) Benvolio... mi se pare că remarca ta... fără să știi... a avut darul să adune niște nouri groși, care amenință să întunece cerul conjugal subț care mă adăpostesc.
 JULIETTA : Benvolio n-are nici o vină... scumpul meu Romeo. Nourii sînt aduși totdeauna de vînturi... care plimbă praful încolo și înoace. De altfel... noi purtăm totdeauna în noi vina faptelor noastre...
 ROMEO (aparte) : Am ajuns vra să zică și la aforisme. Semn rău. (Tare) Mi se pare, frumoasă Juliettă, că un musafir nevăzut a mărit numărul prietenilor noștri... păcat că fața-i e bolnavă de gălbenare...
 JULIETTA (cu acreală) : Se poate. (Livia, Lucia și Elena se ridică).
 LIVIA : Scumpa mea Julietă... cînd vei voi să ne plimbăm împreună pe alee... trimite-mi un cuvînt. Voi fi îndată lîngă tine.
 ELENA : Mai vino și la noi, Julietto... ori vrei și tu să te faci nonă ? (Se sărută tustrele cu Julietta, apoi doamnele fac o reverență domnilor și ies).
 JULIETTA : Dragul nostru Benvolio... te las cu Romeo. Poate ai de făcut și alte destăinuiri, care nu trebuiesc auzite de o ureche indiscretă. (Gest de protestare din partea lui Benvolio. Julietta iese țifnoasă).

SCENA VI

ROMEO, BENVOLIO, BALTAZAR

ROMEO : Ai atins, fără să vrei, una din corzile cele mai sensibile ale tinerei mele soții — căci pasiunea mea pentru Rozalina — cu toate că amorțită de mult, a produs totdeauna în sufletul Juliettei... motive de îngîndurare.
 BENVOLIO : Cum, Julietta se îndoiește de iubirea ta ?
 ROMEO : Scumpul meu... cînd Junona va lua sub protecția ei și locuința ta... lucru care... spre binele tău... doresc să se întîmple cît

mai tirziu... să nu uiți cuvîntul plin de înțelepciune al aceluia filozof arab... care, gîndindu-se la căsătorie, a asemănat-o cu o cetate asediată. Cei ce se găsesc înăuntru ei vor să iasă afară, și cei dinafară vor să intre înăuntru. Pentru moment... noi... — Julietta și cu mine — ne găsim închiși în această cetate înconjurată și... fiecare zi... cu lumina ei deosebită... ne aduce o dorință tot mai vie de a trece dincolo de ziduri. Ah, Benvolio... nu voi să-ți ascund... am avut un gînd nenorocit... strecurat de un spirit răufăcător... ..cînd, împreună cu tine și cu neuitatul Mercutio, am pătruns mascați în acea noapte tristă la sărbătoarea Capuleților. Ceasul acela a fost unul din cele mai nenorocite pe care... Timpul le-a văzut vreodată în pelerinajul său. Și cînd mă gîndesc ce ne-a împins la acest act nechibzuit! Numai întîlnirea nefastă cu acel păcătos servitor care, neștiind să cetească, a recurs la cunoștințele mele pentru a-i spune pe cine invitase stăpînul său la balul lor tradițional. Ce bine ar fi fost să fiu analfabet! Vai, Benvolio... de ce lucruri mici sînt determinate cele mai însemnate acte ale vieții noastre! Mai bine rămîneam să-mi plimb mai departe, printre arborii seculari ai pădurilor... durerea mea pentru Rozalina... decît să stîng un foc aprinzînd altul mai mistuitor...

BENVOLIO : Mi-aduc aminte cu ce putere Arcașul orb te-a săgetat la vederea Juliettei...

ROMEO : Da... și cum am fost singurul consilier al sentimentelor mele, a urmat povestea pe care o cunoști. Dar, scumpul meu Benvolio, nu sînt nici cel dintîi, nici cel de pe urmă nenorocit care am căzut în cursa fatală. Căci amorul... această haină otrăvită, care consumă mai rău decît tunica lui Nessus, nu este decît un joc perfid al naturii, cu care ea îndeplinește, în dauna noastră, ascunsele ei scopuri. Pentru asta ea pune un vâl gros pe ochii amantului... sau... dacă-i lasă privirile libere... îi arată una din acele oglinzi meșteșugite... pe care jidovii din Veneția le poartă prin iarmaroc... care mărește totul și desfigurează... Și atunci... un glas care zbiară... e melodia paradisiacă a serafimilor; un ochi sașiu... o privire plină de farmec; o alunică cu un pămătuf flocos, o gingășie născută printr-un decret special al Providenței; niște dinți stricați ca boabele de cafea neprăjită... perle strălucitoare din mările depărtate ale Orientului, iar un gît osos și cartilagos devine gîtul lebedei. Și, cînd colo... mai totdeauna lebăda ta este un corb! Căci dacă amorul ar vedea lucruri urite și respingătoare... cum sînt ele în realitate... ar mai putea perfida natură să populeze cu ființe nenorocite acest pămînt mocirlos? Pentru asta ea rîde de noi. Și dacă agentul ei pe lîngă fiecare individ consumat de flacărele amoroase... este unul din acel *daimonioi* despre care vorbea bătrînul urît și năsos pe care athenienii l-au hrănit cu cucută... atunci sînt sigur, scumpe Benvolio, că geniul care a asistat la toate tribulațiile mele desperate a trebuit să se strice de rîs! Ah, Benvolio, cît de lungi sînt ceasurile triste! Căci de îndată ce vâlul care acoperă ochii amorului este dat la o parte... o tristeță nesfirșită se

așază în sufletul tău ca într-o locuință încăpătoare și foarte comodă. Iată pentru ce tu ai acuma în fața ta un nenorocit mizerabil... care oftează ziua și suspină noaptea, vărsînd din ochi destulă apă sărată. Oh, am o inimă de plumb! De multe ori... cînd dimineața, cu ochiul ei cenușiu...

BENVOLIO : Romeo, suferința ta mă înduioșează... fără ca explicațiile tale să mă satisfacă... căci filozofia... acest lapte dulce al adversității... nu este un aliment potrivit pentru stomahul meu.

ROMEO : Se poate, Benvolio. Uite... astăzi ai văzut și tu pe Rozalina. Îți amintești, scumpul meu văr, cît am suferit și pentru dînsa... Și cu ce inimă nesimțitoare răspundea ea privirilor mele înflăcărâte și suspinelor aprinse! Iar acuma... cînd aproape am uitat cu totul aceste dureri trecute, iar Rozalina a intrat de mult în ceata obscură și fără număr a tuturor femeilor, acuma ai putut vedea și tu că ea ar fi gata să mă facă să-mi conduc barca mea obosită de valurile aprigi ale unei mări furioase... spre stîncile amorului său deșteptat și deci să silesc din nou pe demonul meu să se strîmbe de rîs. Ah, Benvolio, totul este alcătuit astfel în lume... ca să producă numai durere.

BENVOLIO : Romeo, tu mă pui pe gînduri cu tristețea ta.

ROMEO : De multe ori... îmi vin în minte vorbele fratelui Laurentiu... care... acuma abia își găsesc adevărata lor aplicare : „durerea s-a îndrăgostit de persoana ta, și tu ai sleit nenorocirea“. (*Intră Baltazar*)

BALTAZAR : Monsenior, un om grăbit... ce nu părea solul nenorocirii, a adus o scrisoare. A zis s-o dau în mîna monseniorului numai cînd monseniorul va fi singur. Dar omul nu e niciodată singur. Gîndurile lui sînt de multe ori un tovarăș neplăcut. Monsenior, pot să v-o prezint de față cu siniorul Benvolio?

ROMEO : Filozofule, întrebarea ta ar merita o bună răsplată cu nulaua. Adă scrisoarea. Din întîmplare... acuma... n-ai greșit-o. (*Baltazar îi dă scrisoarea și iese. Romeo o cetește*). Poftim, Benvolio! Rozalina îmi dă o întîlnire...

BENVOLIO : Îți doresc, scumpe Romeo, ca pînza corăbiei tale să fie îndreptată spre cuibul unde te așteaptă frumoasa Rozalină... (*Îi strînge mîna și iese*).

ROMEO (*se plimbă gînditor prin odaie*) : Să mă duc... ori să nu mă duc?... Aceasta-i întrebarea! Să răscolesc cenușa unui amor aproape stîns, pentru ca să aprind iarăși un incendiu dogoritor... în care avere... nume... prieteni... totul să se nimicească? Să încep din nou același joc primejdios... care s-a isprăvit odată în suferință și dezgust? A iubi... a suferi! Aceste două vorbe s-ar putea foarte ușor înlocui una prin alta. Căci amorul pare un cîntec dulce... dar melodia lui este făcută numai din suspine... Să mă duc... iarăși să aștept pe la geamurile ei... ceasuri întregi... în ploaie și vînturi, pentru ca să-i pot vedea fața pală... iarăși să umblu noaptea ca un lunatic, luînd de marturi ai suferinței mele cerul și pămîntul... Și

urmarea? A, urmarea e încă în astre... și nici un cetitor cît de meșter... n-ar putea s-o cunoască întocmai. (*Se plimbă iarăși prin odaie*). Stelelor, vă desfid! Da, mă voi duce... fie chiar pentru a-mi satisface numai o simplă curiozitate. Frumusețea-i n-a părăsit-o de loc... dimpotrivă... vîrsta i-a mărit căldura singelui său clocotitor. O, Rozalină... niciodată un picior mai ușor decît al tău n-a lăsat o urmă mai divină pe scoarța acestui pămînt înflorit! Da, voi veni... căutînd de astă dată să împărechez puterea rațiunii cu flacăra sentimentelor mele... făcînd astfel din cea dintâi o înțeleaptă călăuză pentru cea de a doua... E bine să-i răspund... pentru ca îndoiala... otrăvitoare îndoială... să nu-i tulbure liniștea nopții. (*Se așază la masă și scrie*). Aceste câteva cuvinte își vor produce efectul. Baltazar!... Ei, Baltazar! (*Baltazar intră*).

ROMEO (*îi dă scrisoarea*): Ascultă, Baltazar. Ia această scrisoare și du-o la adresa ei, care se cetește destul de lămurit, pe ulița Franciscanilor, acolo unde trei plopi înalți împodobesc intrarea unei frumoase locuințe. Dar dacă limba ta nu-ți stă liniștită în gură... ci bătălbănindu-se vei spune cuiva despre locul unde ai fost... persoana căreia îi este adresată și... poate și rostul acestei scrisori... născocit desigur de fantezia ta... atunci... *porca madonna*... află că te voi tăia membru cu membru și bucățică cu bucățică și voi arunca în țintirim hartamurile tale spurcate. Ai înțeles?

BALTAZAR: Am înțeles, monseniore.

ROMEO: Atunci pleacă... aleargă! Te-ai întors?

BALTAZAR: Plec... zbor... ca săgeata unui Tartar... (*Baltazar pleacă, Romeo iese prin stînga, Julietta intră prin dreapta*).

SCENA VII

JULIETTA, DOICA, ROMEO

JULIETTA: Vra să zică, Romeo nu poate vedea o tinărară... fără ca inima-i ușoară să tresalte de plăcere vinovată. Am observat adineoarea cu frumoasa Elenă... și... din vorbele lui Benvolio am înțeles că același lucru s-a petrecut și cînd le-a ieșit în cale Rozalina. Și asta nu-i pentru întîia oară... Ochii mei, fără să vreau, au surprins de multe ori privirile pătimașe pe care Romeo nu și le poate stăpîni... cînd în fața lui are o femeie grațioasă... mai ales dacă e puțin și corpolentă. Dar unde o fi doica? Prezența ei în casa asta tristă... este singura mea mîngiere. (*Intră Doica*).

DOICA: Uf, nu mai pot! Oboșelele mă îmbătrînesc. Desigur că n-ai să ghicești nici unde am fost, nici pe cine am văzut și nici ce am în buzunarul ăsta... din dreapta. Ah, dar bărbații sînt toți niște șperjuri și niște ipocriți. (*Își pipăie buzunarul*). Nu cumva am pierdut-o? Cît sînt de ramolită... n-ar fi de loc de mirare. Dar numai supărările tale mă zăpăcesc... mielușelul meu... (*Căutîndu-se*). Nu...

că mai adineoarea m-am mai uitat o dată la dînsa și încă mi-am zis că trebuie s-o pun bine. (*Se caută prin buzunar*). Ah, și buzunarul ăsta... parcă e traista unui cerșetor. (*Scoate o scrisoare*). Gicește de la cine-i?

JULIETTA (*emoționată*): Nu pot gîci... dar inima prin bătaile ei violente... îmi spune parcă de la cine poate să fie. Dă-mi-o mai iute. (*O ia, o deschide și se uită la iscălitură. O sărută de trei ori*). Ah, doică... scumpă și drăguță doică... este de la dînsul... de la frumosul Gaspardo. Amor, dă-mi noi puteri! (*Intră Romeo*).

ROMEO: Ce ai ascuns acolo, Julietto, cu mișcări atît de vii și de precipitate?

JULIETTA: Încă mai ai curajul să mă întreb, Romeo? Crezi tu oare că am uitat complimentele de adineoarea pe care, fără un pic de sfială, le-ai adresat în fața soției tale legiuite frumoasei Elena? Și socoți că n-am înțeles din vorbele... pe care ușurința lui Benvolio le-a dat la iveală... cele ce s-au întîmplat la întîlnirea voastră cu Rozalina? Vrei ca să faci din mine o martiră... pentru ca mănăstirea pe care o plănuiești să-și aibă întîia ei victimă? Ah, conte Paris? De ce ai dispărut, ucis de-o mină criminală? Mai bine luai pe Rozalina... dar vezi... că mîndria ei a făcut-o ca... în loc să-ți întindă mina... să-ți dea cu piciorul...

ROMEO (*fierbînd*): Îmi joci o scenă?

JULIETTA: Văd că vrei să-mi faci tu una...

DOICA: Monseniore...

ROMEO: Băboiule, ieși afară!

DOICA (*indignată*): Carnefici! (*Iese furioasă*).

ROMEO: Pe Dumnezeu din ceruri! Dacă respectul datorit îți va lipsi și glasul tău nu va fi ceva mai potolit... voi părăsi îndată acest locaș al nenorocirii și mă voi duce acolo unde desperarea îmi va îndrepta pașii... Ah, blestemat șpițer!...

JULIETTA: După ce... din pricina ta... n-am luat pe Paris, cu care desigur aș fi fost fericită...

ROMEO (*ridică brațul*): Maledicțiune!

JULIETTA: Vrei să mă omori și pe mine, ca pe Thybalt?

ROMEO: Julietto, ai rănit adînc pe soțul tău...

JULIETTA: Romeo, ai ofensat pe soția ta...

ROMEO: Haide, haide... încetează cu vorba-ți nerușinată!

JULIETTA: Încetează și tu cu amenințările tale varvare...

ROMEO: Pe moaștele părintelui meu... (*Intră Umbra lui Montague. Romeo o vede, își trece mîna prin păr*). O!...

SCENA VIII

UMBRA LUI MONTAGUE, ROMEO, JULIETTA

(*Umbra lui Montague în halat, papuci tiriți și cu scufia pe cap. E bine făcută și destul de corpolentă. În mână ține un ciubuc aprins. Se oprește drept la intrare.*)

ROMEO : Îngeri și demoni ai lui Dumnezeu, apărați-mă ! O, umbră venerabilă ! Pentru ce oasele tale sfinte, afundate în liniștea morții, au rupt giulgiul în care ai fost înfășurat și s-au ridicat iarăși în capul lor ?... De ce mormintul... locașul veșniciei... și-a deschis fălcile lui grele de marmură... pentru ca din nou să calci pământul impur cu scumpele tale picioare ? Ești tu oare un spirit binefăcător, sau un spectru infernal ? Aduci aici adierile dulci ale cerului sau miasele infernului ? Răspunde... o, răspunde-mi ! Nu cumva subț această formă iubită ești un demon răufăcător care... cu intenții primejdioase... vine să-mi arunce sufletul în gheena cea nepotolită ? Răspunde... o, umbră sfintă... (*Umbra începe să se miște încet către mijlocul odăii*). A... se mișcă... înaintează...

JULIETTA : Romeo, pentru ce privirea ta fixă sondează aerul impalpabil cu atita încordare ? De ce... privind păreții... îți cu ei o convorbire zadarnică ? Părul capului ți-e zburliț și ochii înflăcărați ? Răspunde-mi, Romeo, cu cine vorbești ?

ROMEO : Uită-te... privește această figură solemnă... cu gesturi auguste... această umbră divină... a cărei privire... întocmai ca Hipperion... (*Umbra ajunge în mijlocul scenei, se oprește și face un semn cu ciubucul*). O, îmi faci semn... dorești să-mi vorbești ?... Vorbește !...

UMBRA (*lugubru*) : Romeo, Romeo, Romeo !...

ROMEO : A, te ascult !... (*Umbra scoate câteva fumuri din ciubuc*).

JULIETTA : În numele Fecioarei neprihănite... cu cine vorbești ?

ROMEO : Cum, tu nu vezi nimica ?

JULIETTA : Nimica... și cu toate aceste văd totul aici... vederea îmi este deci foarte bună...

ROMEO : N-ai auzit nimica ?

JULIETTA : Nimic decât glasul tău... care zadarnic așteaptă răspunsuri închipuite... (*Umbra face iarăși semn cu ciubucul*).

ROMEO : Vorbește... te ascult...

UMBRA (*în mijlocul odăii*) : Romeo, Romeo, Romeo ! Sînt spiritul tatălui tău și îndoiala ta mă uimește. Cum, nu cunoști tu această haină (*arată halatul*) în care obișnuiam să-mi petrec ziua... de dimineață pînă seara... cu toate protestele maicei tale, Adelaida... Și acest acoperiș binefăcător al capului (*arată tichia*), pe care tu, adesea, în zburdălnicia copilăriei, mi-l ascundeai în locuri nepotrivite... și nu-l scoteai la iveală decât numai după ce primeai o gravă penalitate ? Ai uitat tu oare acest instrument plăcut (*arată ciubucul*) pe care

necredinciosul Nazir-Sukri-Bey... otomanul din Rodos... mi l-a dăruit într-o zi solemnă... împreună cu o chisea plină de buruiana care face delicii chiar regilor... și din care te-am prins și pe tine împărtășindu-te în ascuns ? Să fi uitat tu și această încălțăminte ușoară (*ridică un picior în sus*) care... de cele mai multe ori... spre marea mea mulțămire... era scoasă tocmai din fundul subpatului ?... Oribil, oribil... oribil !...

ROMEO : O, gardieni cerești... acuma te recunosc ! Vorbește, umbră sfintă, și spune-mi ce durere... ce suferință... ce mister te-a silit să-ți părăsești liniștea mormintului ?

JULIETTA : Romeo, pentru Dumnezeu...

ROMEO (*Umbrei*) : Vorbește !...

UMBRA (*macabru și melodramatic*) : Sînt spiritul tatălui tău, condamnat pentru cîtăva vreme să ard în flăcări nestinse, pînă ce greșalele făcute în viață vor fi purificate prin foc. Dacă nu mi-ar fi aspru interzis, ți-aș descoperi multe taine de pe ceea lume, care ți-ar îngheța singele în vine... ți-ar face părul măciucă și ochii ți-ar ieși din orbitele lor mai mari decît bulbii pe care-i taie bucătăresele pentru mîncărurile voastre de pe pămînt. Dar... pentru că destăinuirea acestor grozăvii nu trebuie să ajungă la urechi de carne și de sînge, de aceea nu-ți voi spune decît un singur lucru... Ascultă, Romeo, oh, ascultă...

ROMEO : Vorbește... te ascult...

UMBRA : Singura mea mulțămire pe care o am în mijlocul flăcărilor sulfuroase... care mă ard... fără să mă consume...

ROMEO : O !...

UMBRA : ... este că Adelaida soția mea... nu mai e împreună cu mine. Pentru limba ei cea ascuțită care, în viață, tăia ca o sabie, de dimineața pînă seara... ea... sărmana... zace acuma într-o căldare cu smoală clocotită... în fundul Tartarului... unde se vor duce și celelalte femei care necăjesc pe bărbații lor și nu-i lasă în pace...

ROMEO : O !...

UMBRA : Oribil, oribil, oribil !... (*Umbra scoate fum pe nas*).

JULIETTA : Romeo, gemi parcă ai fi mandragora cînd o rupi de la pămînt. Spune-mi... ce vezi... ce e... Sînt eu... Julietta... femeia ta...

ROMEO : Tu n-ai auzit nimica ?

JULIETTA : Nimic... afară de vorbele tale fără șir...

ROMEO : Cum, tu nu vezi nimic ? Nu simți nimic ? Iată, încăperea acestei odăi este plină de mirosul parfumat al plantei columbiene... pe care Nazir-Sukri-Bey...

JULIETTA : Care Sukri-Bey ?...

ROMEO : Cum, tu nu simți nimica ? (*Aspiră de câteva ori aerul*).

JULIETTA : (*aspirînd aerul și ea*) : Nu, nimic... Sukri-Bey... (*Aparte*).

Romeo și-a pierdut mintea. Dumnezeu, ce mă mai așteaptă ?...

ROMEO (*Umbrei*) : Dar... nu numai pentru asta ai părăsit tu lăcașurile morții... Ce doreai să-mi împărtășești ? Ce mister ai să-mi descoperi ? Vorbește, umbră venerabilă... și... jur pe memoria ta...

UMBRA (*întrerupîndu-l*): Da, așa e... ai ghicit... nu numai pentru asta am venit. Cele ce se petrec în casa ta m-au umplut de durere și de amărăciune... Vezi, băiete... dacă n-ai ascultat pe tatăl tău... să iai de soție pe fata lui Giamparelli... care împreună cu o inimă nobilă... ți-ar fi adus și o zestre foarte respectabilă... fiind din toate punctele de vedere o bună partidă. Tu... încrezător în neștiința ta juvenilă... ai preferat să-ți alegi nevasta din neamul uricios al Capuleților... trecînd cu ușurință peste jurămintele bătrînești... pe care strămoșii ni le-au lăsat ca să le respectăm, nu să le călcăm în picioare... Dar acum... degeaba vorbesc. Destinele s-au împlinit. Pentru ca lucrul însă să nu se înrăutățească mai mult, și suferințele tale să crească... alungă departe de casa ta pe cotoroașta de doică...

ROMEO: A, sentimentele mele!... Vra să zică e adevărat... că doica... acest fundament al infernului...

UMBRA: Da, e prea adevărat... Uită-te la soția ta, care este spăimîntată... N-o înfricoșa mai mult cu privirile tale fioroase... Poartă-te bine cu dînsa... dar dă afară tălpoiul...

ROMEO: A!...

UMBRA: Citeodată însă... cînd vei vedea că se prea întrece cu gluma, fie că vorbește prea tare... cum li-i obiceiul... fie că te sîciie prea mult... atunci... (*Face un semn cu amîndouă minile, parcă ar rupe ceva, însoțind gestul de un sunet care aduce cu acela cu care băieții obraznici sperie miștele*).

ROMEO: Da... da... înțeleg...

UMBRA: Iar în ce privește pe Rozalina... căreia tu astăzi i-ai trimes o scrisorică... du-te din cînd în cînd pe la dînsa... așa cum făceam și eu... cînd... din pricina maicei tale... în ceasurile mele de plictiseală, vizitam în taină pe văduva lui Porchessi și cîteva sătence de pe moșiile mele...

ROMEO: Umbră sfîntă! Voi urma sfaturile tale întocmai...

UMBRA: Și acum (*o găină circîie*) circiitul acestei găini este semnul că trebuie să mă întorc iarăși în mijlocul flacărilor mele expiatoare. Adio... Adio... Adio... și nu uita... (*Face iar semnul, scoțînd același sunet de mai sus. Pornește apoi încet înspre ușa din stînga*).

ROMEO: Adio!... (*Uitîndu-se fix la umbră*). Pleacă... Se oprește iar. (*Umbră face semnul știut*). Dispare... A dispărut... (*Umblă agitat prin odaie*).

JULIETTA: Privirile tale mă înspăimîntă... (*Iese prin stînga, Doica intră prin dreapta*).

DOICA: Monsenior...

ROMEO: Bătrînă decrepită... mediatoare interlopă... Piei din fața mea, pentru ca spinarea ta să nu găsească vreun loc de descărcare a miniei mele!...

DOICA: Ah, ah!... (*Îi vine rău*). Aqua vitae! (*Iese*).

ROMEO: Mă duc la Rozalina. (*Iese și el prin fund*).

T A B L O U L II

Grădina casei Capulet, înconjurată de ziduri. Arbori seculari. În dreapta, fața casei cu balconul.

SCENA IX

JULIETTA, GASPARDO

GASPARDO (*sare peste zid, apoi înaintează timid prin grădină. De umăr îi atîrnă o mandolină*): Încetișor... Romeo nu e acasă... Totuși, prudența este o virtute care niciodată nu trebuie disprețuită. (*Se oprește*). Ce lumină strălucește acolo... la fereastra din față?... Da, e amorul meu... e sufletul meu... gingașa și fermecătoarea Juliettă... O, dacă ar ști că înfruntînd înălțimea acestui zid... temeritatea m-a adus lîngă balconul de unde ochii ei în noapțile luminoase admiră luna sacră, argintînd virfurile pomilor fructiferi!... Făptură divină! Aruncă-ți cele două stele strălucitoare și vezi pe acela care nu mai trăiește decît în umbra pașilor tăi. O, arată-te o clipă... numai o clipă... (*Stă un moment pe gînduri*). Dacă i-aș face cunoscută prezența mea... prin coardele acestui instrument plăcut?... (*Cîntă o serenadă*).

JULIETTA: (*apare pe balcon, Gaspardo se ascunde după un copac*): Ce sunete încîntătoare mi-au mîngîiat auzul alungîndu-mi tristețea descărătoare din suflet? Să fie vîntul care a adus pe aripile lui suavele cîntări ale heruvimilor din ceruri?... O, Gaspardo... unde ești tu, Gaspardo?

GASPARDO (*de după copac*): Sint aici... aproape de paradisul meu... pe care nu l-aș schimba cu toate paradisurile zeilor...

JULIETTA: (*plecîndu-se peste balcon*): Ce om ești tu, care, ascuns în desimea copacilor, ai surprins secretul meu? (*Gaspardo iese la lumină*). Gaspardo!

GASPARDO: Divină Juliettă!

JULIETTA: O, dacă te-ar vedea cineva... ar fi moartea... Așteaptă puțin! (*Dispare un moment și vine apoi cu o scară de mătasă pe care o aruncă peste balcon*). Urcă-te iute... Romeo nu e acasă...

GASPARDO: Moarte... întîrzie-ți pașii! (*Se urcă sus*).

CORESPONDENȚĂ

CĂTRE I. TOROUȚIU

15 iulie 1923, Văratec

Iubite domnule Torouțiu,¹

Am ajuns cu bine la minăstire, după oarecare peripeții pe drum, căci podul de la Timișești de peste Moldova fiind stricat, am izbutit să trecem cu mare greutate.

Domnul Coandă², ca să nu treacă pe acolo, a trebuit să ocolească prin Boroaia, adică vreo 50 km în plus.

Sînt foarte mulțămît, căci vremea e frumoasă, munții sînt incîntători și mă găsesc numai între prieteni.

Dacă voi avea chef de lucru, voi face lucruri bune, mă tem însă să nu mă biruiască minăstirile de primprejur, piscurile din depărtare și poienile cele dumnezeiești de prin aceste locuri, căci atunci penița va rugini.

Te rugăm, atît domnul Coandă cît și eu, să te gîndești cum să soluționăm mai bine chestiunea atelierului tipografic din Iași și înlocuirea lui Moldovan. Niculescu a plecat la Viena și poate să zăbovească. Pe cine mai ai d-ta în vedere?

De asemenea te rog să nu uîți cu cărțile noastre de școală, cetirile și gramaticile. Corecturile mi le vei trimete aici — de unde le vei avea îndată înapoi.

Te mai rog, vezi și pe Steinberg³ și stăruiește să-ți trimeată hîrtia, precum și să deie la făcut hărțile și planșele. Spune-i că, dacă nu se grăbește, iar vor ieși noaptea și deci prost.

Aștept răspunsul dumitale.

Te rog transmite salutările mele d-lor Lazăr, Ghiță, Alexandru și Benone, iar d-ta primește îmbrățișările mele.

D. D. Pătrășcanu
MINĂSTIREA VĂRATEC
la maica Evghenia Ionescu
de la „Schimbarea la față“

¹ I. Torouțiu (1888— ?), profesor germanist, fost director al revistei *Floarea-soarelui* și *Convorbiri literare*.

² Gr. T. Coandă, directorul Băncii populare din Pitești, asociat al Editurii *Viața Românească*.

³ Editor din București.

4 august 1923.

Iubite domnule Torouțiu,

Îmi spunea d-ra Stoika¹ despre o scrisoare pe care mi-ai scris-o d-ta și pe care — spre marea mea părere de rău — n-am primit-o. Ce era în ea?

Te rog fii bun și răspunde-mi ce se aude cu tipărirea cărților mele? Mi-e frică ca să nu se întârzie și să sufere răspîndirea lor, căci pentru mine ar fi o mare pagubă, mai ales în noua mea situație. De aceea, mi-ai face mare plăcere dacă aș primi câteva rînduri de la d-ta, dar mai ales dacă aș primi corecturile la aceste cărți.

Până acuma eu am scris o piesă de teatru — o comedie într-un act; cred că am reușit, dar știi că în materie de teatru, numai publicul spectator are cuvîntul. Acuma vreau să mai fac alte două comedii, tot în cîte un act, pentru a avea un spectacol complet seral².

Pe aci vremea este splendidă. Azi a plouat puțin, dar încolo avem un cer italian. D-ra Stoika este aici și-ți trimete salutări. De asemenea, și toți ai mei. Dacă aș putea m-aș repezi zilele aceste la București și asupra acestei chestiuni i-am scris d-lui Săljean o scrisoare pe care i-am trimis-o acasă.

Te rog, deci, iubite domnule Torouțiu, nu mă lăsa neliniștit. Și iarăși apropo de *Istorie*. Ce e cu dînsa? Steinberg ți-a dat hîrtie sau nu? Ți-aș rămînea recunoscător dacă ai vroi să te ocupi puțin și de această chestiune. Steinberg este un fel de imbecil și dacă-l lași îi mănîncă cîinii din traistă.

Te rog transmite-i d-nei Torouțiu omagiile mele respectuoase, iar d-ta primește îmbrățișări de la al d-tale,

D. D. Pătrășcanu

Minăstirea Văratec
la maica Evghenia Ionescu
de la „Schimbarea la față“

Îți alătur scrisoarea lui Georgescu, pentru a ține seama de ea.

¹ Cornelia Stoika, sora soției scriitorului.

² Cele trei comedii: *Între filologi*, *Cine răspunde*, *Actul al șaselea*, care apar în 1924.

6 iulie 1924

Iubite domnule Torouțiu,

Intr-adevăr, te înțeleg; e grozav! 35° la ora 6 1/4, la umbră. Și se zice că vine un val de arșiță și mai și...

Totuși ne pare rău că nu ne-am văzut. Să sperăm că asta se va întîmpla, poate, înainte de plecarea noastră — a d-voastră și a noastră.

Am primit și eu *Junimea literară*¹, așa că, mulțumindu-ți de bună-tate, îți trimet numărul îndărăt chiar acuma. Lui Lecca Morariu² îi sînt recunoscător.

Sărutări de miini d-nei Elvira, complimente din partea cucoanelor, iar d-ta primește o strîngere de mină prietenească,

D. D. Pătrășcanu

¹ *Junimea literară*, nr. 3—4, martie—priar 1924, în care se publică la p. 174—177 recenzia lui N. N. Răutu, D. D. Pătrășcanu, „Trei comedii“.

² Lecca Morariu (1888—?) profesor, secretar de redacție al *Junimii literare*.

CĂTRE I. L. CARAGIALE

București, 12 dec. 1909.

Stimate domnule Caragiale,

O dată cu aceasta v-am trimes un volum din ale mele... *Schițe și amintiri*, apărute în editura *Vieței românești*. Doresc să nu regretați timpul pierdut cu cetirea lui.

Kir Ianulea e pur și simplu *măiastră*!

Primiți salutările mele,

D. D. Pătrășcanu

Deputat,
Aleea Blank A, nr. 38
București

CĂTRE G. IBRĂILEANU

[Bacău, 24 februarie 1906]

Dragă amice,

În sfîrșit, am scăpat, dar prin cîte am trecut! Nevastă-mea e în afară de pericol, căci a intrat în a 10 zi astăzi, și pericolul a fost numai în cele 8 zile. Coca e bine complect, numai trebuie să se mai păzească încă de răceală. Mare lucru că am scăpat teafăr după cîte am tras: zău, mari dobitoci sîntem cînd ne însurăm! Dar să las aceste lucruri deo-partă și să vin la revistă. Vreau să-ți spun ceva despre colaborarea mea.

Tu cunoști revista *Natura*¹. Acum vro lună și ceva am trimis și eu ceva acolo, iscăbind numai cu inițialele mele, dar punînd adresa mea

pe copertă. După citva timp Țițeica mi-a scris o scrisoare, unde-mi spune că bucata mea e „foarte interesantă“ (nu extrem) și scrisă într-o limbă care... etc., etc. Mă ruga să las deoparte însă perdeaua anonimatului și altele. După ce am făcut cunoștință i-am mai trimis încă o bucată. Cea dintâi va apărea în n-rul acesta (la 13 sau 14 februarie)², iar cealaltă, în n-rul din marte³. La aceasta din urmă, Țițeica mi-a scris că-i „un adevărat mărgăritar“, că comitetul *Naturii* e fericit... că are o strălucire deosebită, și-mi spunea că în volumul pe care-l vor forma la sfârșitul anului bucățile mele vor ieși în relief dintre ale tuturor. Într-un cuvânt *mă laudă* cum de mult nu m-a lăudat nimeni (!).

Dar poate tu vei gândi că ce te privesc pe tine acestea. Iată ce: cetește *Natura* din luna aceasta și vezi: în genul acesta nu se poate publica în revista noastră? Poate că bucata aceasta, care se potrivește bine pentru *Natura*, e prost aleasă ca mostră. În tot cazul, tu inchipuiește-ți-o mai literară sau mai puțin literară, mai poetică sau mai puțin poetică, dar fondul cam același. Dacă nu, voi rămînea cu *Natura*⁴, căci după cum văd, eu îs cel mai breaz acolo (iar mă laud). În tot cazul, vă voi da cite ceva din cînd în cînd, chiar dacă genul acesta nu va prinde. Pentru moment, eu am ceva pe care am să ți-l trimet ție ca să vezi.

Dacă îmi trimiteți *Revista istorică*, să-mi spui pînă cînd să-ți trimet recenzia⁵.

Ți-am alcătuit o listă de nume, dar nu-i completă. Miine voi completa-o și-ți voi trimete-o. Pînă acuma n-am avut vreme să mă ocup cu această chestie, dar tot am vorbit cu citiva care așteaptă numărul de probă. Voi trebuie să-i faceți reclamă de pe acuma, căci contați și pe cetitori cu numărul, nu numai pe abonați. Pentru asta, faceți anuniuri și le trimeteți prin orașe pe la librării, anunțînd că la atîta martie va apare *Viața contemporană*⁶, ori cum veți boteza-o. Puneți și colaboratorii. Acest lucru e esențial pentru vînzarea ei.

Am cetit în *Curentul nou* pe frații Botez⁷: ai dracului cum au ieșit ei *deodată* amindoi... scriitori (mă rog!). Se vede că s-au concertat asupra acestui lucru. Ce zice Sanielevici de apariția revistei noastre? Ai putea să-mi dai oarecare deslușiri, pentru ca să am ce spune pe la oameni. Miine sau cel mai tirziu poimiine îți voi trimete lista completă. De-acum voi începe să vorbesc în dreapta și stînga.

Te salut,

D. D. Pat

¹ Revista de popularizare a științelor, apărută în 1905, condusă de matematicienii G. Țițeica (1873—1939), G. Longinescu (1869—1939) și acad. prof. Octavian Onicescu.

² *Diamantul*, în *Natura*, I, nr. 5, februarie 1906, p. 161—169.

³ *Mărgăritarul*, *idem*, nr. 6, martie 1906, p. 177—184.

⁴ D. D. Patrașcanu a mai colaborat la *Natura* cu lucrarea *Chihlimbarul* în nr. 7, aprilie 1906, p. 217—277.

⁵ Recenzia nu a mai apărut în *Viața românească*.

⁶ Titlu propus pentru *Viața românească*.

⁷ Iancu și Const. Botez, viitori membri fondatori ai revistei *Viața românească*. Au colaborat și la *Curentul nou* al lui H. Sanielevici. În nr. 3 din 20 ianuarie 1906, la care face aluzie D. D. Pătrășcanu, Iancu Botez publică articolul *Studiul limbilor — cu prilejul anchetei învățămîntului* (p. 171—181), iar Const. Botez, o recenzie la studiul lui G. Pascu, *Limba comună și dicționarul nostru* (p. 197—199).

(Bacău), 906, mai 3

Dragă Ibrăileanu,

Azi am gătit cu *Poveștile*¹. Vroiam numaidecît să ți le trimet în astă-sară, dar, avînd de corectat cite ceva, am scăpat poșta. Miine ți le trimet, iar poimiine vei avea manuscrisul. Îți spun aceasta, căci doresc *mult* să iasă în nr. 4.

Salutare,

D. D. Pat

¹ D. D. Pătrășcanu, *Despre poveștile noastre*, în *Viața românească*, I, nr. 4, iunie 1906, p. 21—31.

[Bacău, 25 iunie 1906]

Dragă Ibrăileanu,

Sînt indignat de ceea ce ați făcut cu bucata mea, cu atît mai mult cu cît știi că pentru treaba asta, bolnav fiind, am venit la Iași. Nu înțeleg ce a avut Stere în vedere cînd și-a bătut astfel joc de ceea ce scrisesem. Măcar, dacă a tăiet atîta, cel puțin cineva din voi să fi văzut dacă nu i s-a stricat logica articolului, căci îmi inchipui că Stere a cetit din fugă și a tăiet iarăși din fugă. Căci ce rost are să se vorbească de „încă un punct de vedere din care se pot studia poveștile“ cînd punctul întăi a fost suprimat pe de-a-ntregul? Apoi, la cine se mai referă aluziile mele din această parte, cînd de Șeineanu¹ nu se vorbește nicăieri? Culmea caraghioslicului este că la pag. 23 se vorbește de: „vezi Șeineanu, *op. cit.*“, iar „opul“ nu-i nicăieri, căci a fost suprimat. De celelalte lucruri nu mai vorbesc, dar nu înțeleg de ce și titlul mi l-a schimbat, căci *Ceva despre...* era un titlu modest, pe cînd titlul actual, față mai ales cu cuprinsul de acuma, e pur și simplu caraghios. Ziceam mai sus că nu știu ce a avut în vedere Stere, îmi inchipui că economia de hîrtie; pentru 2—3 pagini a făcut din bucata mea ceva cu totul străin de mine, pe care n-o mai recunosc aproape. Or, poate că după ce a tăiet Stere, a venit și Bujor² și a mai tăiet și el. Tu trebuia să mă anunți de acest lucru, așa era corect din partea ta, dat fiind că venisem la Iași, căci în acest caz n-aș fi consimțit să se publice sub numele meu, ci sub un pseudonim, sau mai bine să nu se mai publice aceasta. Dacă ți le spun acestea, este că acuma „*Speranța*“ de care m-am legat poate foarte ușor să-și bată joc de mine față de incoerența articolului.

Cred că-mi dai măcar cît de cît dreptate, dacă nu mi-o recunoști întregă.

Din partea mea te rog spune-i lui Stere că faptul acesta mi-a arătat puțină considerație ce are el pentru mine.

Te salut,

D. D. Pat

¹ Lazăr-Șeineanu, *Basmelor românești în comparație cu legendele antice clasice*, București, 1895.

² Paul Bujor (1862—1952), biolog și scriitor, director al *Vieții românești* în primul an de apariție.

³ Theodor Speranția, *Introducere în literatura populară română. Studiu comparativ*, București, Tipografia Clemența, 1904.

[Oct. 1906]

Dragă Ibrăileanu,

Îți trimet *Amintirile*¹. Dorința mea este să nu se mai schimbe nimic, căci nu mă mai pot ocupa de ele. Am refăcut sfârșitul cu Donat; efectul care ți l-a produs ție și lui *m-me* Stere este și din pricină că partea aceea cu cofetăria era scrisă foarte rău în manuscrisul meu, și la cetit mă încurcam. De aici ieșea impresia slabă. Nu vreau s-o scoți, căci e o notă bună pentru sârmanul Casian, mort așa de tânăr!

În privința lui Stere, tu m-ai asigurat că-i vor plăcea *Amintirile*. Deși ar trebui să te cred, îmi vine în minte părerea lui Stere în privința lui Mironescu. Cu toate acestea, tu îi vei spune din partea mea că nu va face nici cea mai mică schimbare fără să știu și eu. Aceasta ți-o spun pentru că aceste *Amintiri* îndeplinesc sfatul lui Horațiu: au fost văzute și revăzute, și mai fiecare cuvânt cântărit; căci eu țin foarte mult și la armonia frazei, pe care numai unele cuvinte, scrise în anumite forme, pot s-o producă. Prin urmare, nu veți face nici o schimbare fără să știu eu; să nu-ți pară de curios că insist atîta, dar tu știi proverbul cu borșul și cu laptele acru. Dacă Stere nu va să ție samă (aceasta e o simplă presupunere a mea) și va vroi să-mi... rezume vro bucată, din interese... tipografice, atunci bucata să mi se trimată înapoi. Ai putea să-i amintesti, însă, că dintre toți colaboratorii revistei pe mine singur publicarea lor mă ține... parale, aceasta ca ultimul argument pentru a nu fi cu „mină așa de fier“.

Tu vei rîde de mine cetind acestea, dar eu cunosc oleacă pe Stere. Dacă bucata ar veni de la cineva străin, nici nu s-ar mai discuta lucrul, dar cu prietenii ești totdeauna mai neîncrezător.

Îți trimet și schița² de care ți-am vorbit. Dacă o vei găsi bună, să o publici, în nici un caz, însă, nu înainte „*Amintirilor*“. Țin foarte mult la acest lucru. Dacă bucata nu e bună... coșnița! și nu mă mai pîri la nimeni. Doresc însă foarte mult să cunosc părerea ta asupra acestei bucăți, tu, un critic așa de fin și de la o revistă așa de... însemnată (înțelegi ce sînt acestea). Deși schița e scrisă cam neglijent, dar principiul lui Horațiu l-a îndeplinit și ea.

Cînd îmi vei scrie, răspunde-mi și de *m-me* Cornea și de *m-me* Polțer. Ce-i făcut cu Dimachi?

Salutări,

D. D. Pat

La *Amintiri*, unde am însemnat cu roșu, să se puie trei stelute. La schiță, unde am tras două liniuțe cu roșu, să se înceapă de la capăt.

Corectarea să o faci tu, să mi-o trimieți mie.

¹ Din *amintirile lui Constantin Casian (Copilăria)*, în *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1907, p. 46—72.

² D. D. Pătrășcanu, *Plimbare*, în *Viața românească*, nr. 3, martie 1907, p. 480—484.

[Bacău, 4 decembrie 1906]

Dragă Ibrăileanu,

Tu nu te poți îndoi că eu vreau să fiu printre scriitorii revistei. Dar trebuie să-ți spun că dacă voi veți continua să fiți animați de spiritul acesta pe care-l observ față de mine, atunci, cu cea mai mare părere de rău pentru mine, colaborarea mea pentru viitor va înceta.

În ce privește *Amintirile*, văd că m-ați luat chiar de la titlu, ca și rîndul trecut.

Iată ce am de spus:

Nu pot admite să-mi istorisească Casian, căci nu-i verosimil ca un om să istorisească atît de multe lucruri, și mai ales sub forma [în] care sînt date. Procedeu e întrebuițat de Maupassant, dar numai pentru o întîmplare, două, cel mult, iar nu pentru 20, cum sînt la mine.

Nu pot lăsa introducerea cu cireșul, pentru [că] nu pot să public aceste *Amintiri* decît sub forma aceasta discretă — e un scrupul al meu, de care voi trebuie să țineți samă. Văd că și Gane a publicat niște *Amintiri* tot așa, și văd că lui i-ați admis. Adică pentru că bucata mea nu e așa de bună ca a lui, trebuie să treceți peste acest scrupul de conștiință? Ori și aceasta o faceți tot în baza... prieteniei?

Nu pot spune că Nemțanu a murit, sau așa ceva, căci aici n-am înțeles ce vrei să spui tu. Tu știi că eu n-am inventat nimic și deci nu vreau să spun lucruri neadevărate (doar sînt amintiri!) pentru a cîștiga bucata în verosimilitate. Cine va vroi să creadă, bine, cine nu, atîta pagubă! Nu pot lăsa din începutul *Amintirilor* partea tăietă de tine, căci mi se pare atunci fără început. Eu știu de altmîntrelea că partea de la început, pînă unde vin amintirile din liceu, e mai slabă, dar în tot ce ați publicat voi în revistă fiecare rînd reprezintă o valoare? Și dacă sînteți mai puțin pretențioși cu alții, pentru ce cu mine vă dați aere și mă luați chiar de la titlu? Ce dracu, nici un titlu nu pot eu să dau cumsecade? Aceasta nu înseamnă că eu nu primesc observații și nu admit schimbări (tu știi că eu am schimbat multe după vorba ta), dar să văd că observațiile făcute sînt mai bune decît am făcut eu. Dar să-mi deie Sterea...

despre ucenicia... etc. cred că a fost o simplă glumă pentru a ride, dar n-a putut fi un moment o chestie serioasă. Nu-i vorbă că și în rîndul trecut mi s-a pus în loc de titlul meu bun unul nepotrivit și mi s-au făcut schimbări care mă fac că și acuma port pe suflet no. 4 al revistei, de care am oroare. Prin urmare, dacă voi veți căuta să găsiți greșeli, întrebîndu-vă și voi dacă din Nazareth poate ieși ceva bun, și dacă cei zece bărbați de care tot mi-ai vorbit vor continua să-și deie aere față de mine, atunci pe mine puteți să nu mai contați la nimic. Nu că le-aș tăgădui acestor decemviri meritele lor, dar în ce privește cele ce voi mai trimete eu, nu vreau să am alt judecător decît pe tine, cu care mă pot înțelege. Nu l-aș refuza nici pe Stere, care știu că poate avea păreri personale, dar Stere a dovedit față de mine că poate greși, căci... ucenicia lui nici acum nu mi-a ieșit din minte.

Prin urmare, eu îți trimet *Amintirile* ca să le publici, cu condiția că să le publici așa cum ți le trimet, *fără a schimba nimic din ele*. Dacă direcția nu va admite și va hotărî să schimbi *măcar cît de cît*, atunci tu trimite-mi-le înapoi pe socoteala mea. Le voi publica în *Luceafărul*¹.

Schița voi face-o cum mi-ai spus. Voi schimba și cuvintele cele două, macar că mi se pare că n-ai dreptate.

Te rog răspunde-mi îndată ce vei putea la următoarele chestiuni:

1. Dacă le publicai sau nu.

2. Cînd le publicai, adevărat în ce număr au să iasă.

Îți spuseseam că voi face o dovadă: am cetit *Amintirile* mele la trei cetitori ai revistei din Bacău, dintre cei mai inteligenți și cu o cultură literară; apoi am cetit scrisoarea ta; părerea lor a fost că voi mă șicanați. Eu nu cred aceasta, dar iată că și eu vă vorbesc în numele unor cetitori.

La pag. 21, 25, 45 am *mai adăugat cîte ceva*.

Cum îți pare vorba de la pag. 25 „o venit *oleacă* la Leda?“. Dacă crezi că-i rău, schimbă tu.

Salutare,

D. D. Pat

¹ Revista *Luceafărul* apare în 1902 la Budapesta, sub conducerea lui Oct. C. Tăzlăuanu și Octavian Goga. În nr. 28 al acestei reviste, din 1 septembrie 1912, Pătrășcanu publică schița *Moștenirea lui Docan*, p. 537—540.

[București, 8 ianuarie 1916]

Iubite amice,

Oricît de greu ți-ar veni, trebuie să vii negreșit la București. Dacă pînă acuma n-am dat semne de viață, este că nu eram siguri de hirtie. Chestiunea aceasta însă am rezolvat-o.

Editorul nostru, „naivul Steinberg“ (de-am fi și noi naivi ca dînsul ar fi desigur ceva mai bine), stăruie cu energie să nu scăpăm momentul, care e grozav de priincios pentru literatura românească. El cere să-i dăm numaidecît material pentru întăiul volum. Lipsa cărților străine, abun-

dența extraordinară de numerar (surse pure și... impure), închiderea granițelor pentru revărsarea bănetului în afară, banalizarea evenimentelor externe și alte cauze mai mici fac ca producția intelectuală și artistică românească să se constată în chip prodigios. Un exemplu dintr-o sută: pictorul Lăzărescu — mai mult farsor decît pictor — a vîndut pînă acuma din expoziția lui de... 200 000 de lei (cetește două sute de mii!).

Știu că te deplasezi greu, dar e indispensabil și sînt convins că va fi și spre binele tău. Pentru diverse motive, nici eu, nici Sanielevici nu putem părăsi capitala. Iar pe pan Zaborovski¹ nu-l lasă nevasta. Ne obligăm să-ți facem șederea cît mai plăcută și mai ușoară. Mă duc chiar azi la sanator pentru a regula să dormi numai acolo, iar restul zilei să fii liber. Vom lucra zilnic, o ședință sau două, fără să neglijăm activitatea noastră separată. Pînă în două luni gătim un volum. Nu te speria, nu vei sta atîta la București! Topirceanu va sta la mine. Numai strîngîndu-ne cu toții la un loc, vom putea începe lucrarea.

Știu că Iașul convine foarte bine literaturii, dar mai știu că atmosfera de acolo nu se potrivește cu desfășurarea energiei, și noi avem nevoie acum de multă energie.

Venînd, vom mai putea cere bani, căci sînt convins mai mult decît oricînd că ne așteaptă venituri frumoase de pe urma acestui tezaur². În toate părțile este așteptat cu mare nerăbdare, și, dacă vom izbuti să facem o lucrare serioasă, va fi și un titlu de glorie față cu contemporanii noștri. Pentru a-ți ușura cheltuielile (care vor fi mici) îți propun următoarea soluție, care mi-a venit în minte din simpatie amicală: pregătește-ți material pentru un volum sau două din ce ai publicat în *V.r.* și adă-l la București. Steinberg sau Sfetea³ îl va tipări; vei lua deci *imediat* bani berechet și îți vei împlini și alte nevoi.

Deci scutură-te de toropeala orientală a Iașului! Gîndește-te că aurul curge în valuri imense pe ulițele Bucureștiului, căutînd buzunare să se adăpostească. Iar tu, în vremea asta, ucizi fără mustrare de cuget timpul prețios, fumînd țigări peste țigări și privind în gol ca un derviş.

Salutări prietenești,

D. D. Patraș.

Biletele de drum le vei primi în curînd.

¹ Virgil Zaborowski, eseist și diplomat, colaborator al *Vieții românești*.

² O antologie a literaturii române, rămasă în proiect.

³ Const. Șfetea (1864—1924), editor bucureștean.

București, 6 martie 1920

Amice,

Zilele acestea a fost o nebunie pentru mine. Dacă nu pot căpăta un băiet care să mă ajute, măcar cu alergătura, mă surmenez.

Pentru articole am vorbit cu Antipa¹, Caracostea, Davidescu, Madgearu, Tzigara², Graur etc. Mi-au făgăduit toți, dar încă nu mi-au dat nimică niciunul.

Trimete-mi lista cu onorariile. Brătescu-Voinești a rămas să se înțeleagă cu Duiliu pentru manifestul *Clarté*³. Până acum n-a făcut nimica însă. Îi suride ideea, dar e român ca toți ceilalți : se lasă mereu pe tînjală. Manifestul va fi iscălit de el, de Duiliu și de tine. Cred că pentru numărul 2 vom avea o nuvelă de Brătescu⁴. Mă țin mereu de capul lui, mi-a spus subiectul, dar mi-e frică ! Sub nici un cuvînt să nu apărem în editură numai cu un singur volum. Dacă se va tipări, îl ținem pînă cînd găsim încă 2—3. Pînă atunci coperta va fi gata.

Am vorbit cu Teișanu⁵ pentru biblioteca copiilor. O va ilustra el în culori. Am regulat totul, de acord cu Ilescu⁶ va fi o inovație.

Traducerea lui Caragiale, *Pan*⁷, e gata. E la Gherea. N-am avut vreme s-o iau.

Ilescu și Coandă pleacă la Viena. Am regulat împreună totul ce au de făcut. Pleacă luni dimineață. Lumea a început să piardă răbdarea cu revista. Trebuie să apară mai curînd. Prospectul pînă azi n-a apărut nici el.

Eu ți-am răspuns la toate chestiile, căci pînă cînd a venit Ilescu în București, în fiecare zi ți-am trimis cîte o scrisoare, *recomandată însă*, după dorința ta. Le-ai primit, nu le-ai primit, D-zeu știe !

Am scris la toți prefectii în Ardeal și Bucovina. Detalii, la Petreanu⁸.

Miine îți scriu iarăși prin Scriban⁹; sint grozav de obosit.

D. D. Pat

P.S. A trimis Petreanu un chitanțier lui D. C. Ionescu, str. Vinători, 8, Brăila ? Să trimeată *numaidecît*.

Sanda Filiti nu vrea să facă parte din Asociație : o opresc statutele nu știu cărei societăți. Va scrie însă la revistă.

¹ Grigore Antipa (1867—1944), profesor, doctor în științe naturale al Universității din Iena, director al Muzeului de istorie naturală, membru al Academiei Române și al multor academii din străinătate.

² Tzigara-Samurcaș, istoric de artă, profesor de istoria artelor.

³ Apel lansat de Romain Rolland, H. Barbusse, G. Duhamel intelectualilor din întreaga lume, în scopul creării unei Internaționale a intelectualilor; *Viața românească* răspunde acestei chemări în nr. 1, martie, 1920, p. 169—171.

⁴ Nu a mai apărut.

⁵ N. Teișanu, pictor ilustrator.

⁶ P. Ilescu, membru al consiliului de administrație al Institutului de arte grafice și editură „Viața românească”, proprietarul tipografiei Dacia și al Librăriei Noi din Iași, administrator-delegat tehnic și comercial al Institutului.

⁷ *Pan*, roman de Knut Hamsun, tradus de I. L. Caragiale, editura *Viața românească*, 1920.

⁸ Petreanu, membru în consiliul de administrație și director general administrativ al Institutului „Viața românească”.

⁹ A. Scriban, lexicograf, profesor de latină la Liceul internat din Iași.

București, 4 april 1920

Amice,

Numărul 1 a produs o impresie colosală în oraș. Cîte numere ați scos ? 10 000 ? Ori ați scos mai puține ? În acest caz ați făcut o mare greșală. Aici a fost o adevărată bătaie pentru a căpăta la librării un exemplar. Ce fel de socoteală a făcut administrația cînd a trimis într-un oraș ca Bucureștii 300 de exemplare ? De ce am mai făcut atîta tîmbălău și reclamă ? Ca să se vîndă 300 de exemplare ? Atîta se vinde și din revista cea mai idioată. Dacă în București s-ar fi trimis 2 000 de exemplare, și încă ar fi fost foarte puțin. Am cerut telegrafic, urgent, 500, apoi prin Moțet¹ am spus să mi se trimeată îndată 1 000 de bucăți. De atunci sint mai multe zile și n-am primit nimic. Nici nu știu ce să spun librarilor și celor care cer numărul. Aud că în toate părțile a fost tot așa. Jean Bart îmi spune același lucru de Galați, Grosu² a vîndut tot ce i-a trimis într-un ceas, apoi n-a mai avut ce da.

Va trebui să se scoată o nouă ediție. Să se vadă cam ce număr de exemplare va trebui să tragem în viitor. Eu socot că 20 000. Dau cifra aceasta, dar voi, de la Iași, puteți mai bine să vă dați samă de toată țara după răspunsurile primite. Trimet reviste nemțești și italiene. Botez tot nu se lasă de ticăloșii. Ai văzut ce-a publicat în *Izbînda*³ ? Notița e dată de Teodorescu, care pocnește de necaz. De altfel, toți dușmanii noștri au rămas paf : Numai laude primesc din toate părțile pentru chipul cum le-a plăcut numărul 1. A plăcut mult Rosetti⁴, Duiliu⁵, Topîrceanu⁶, Pamfil⁷ și Kornblum⁸ al meu a plăcut. Mai puțin Brătescu⁹, Sadoveanu¹⁰, Coșbuc¹¹. Cronică feminină¹² a ta e minunată și Cîrlova¹³ la fel.

Bucata d-rului Tatușescu trebuie scoasă în 50 de exemplare separat. Ține la acest lucru și nu-i putem refuza. (*Helium-ul*). Te rog ia tu măsuri să nu se uite.

Revista a ieșit, de altfel, prost de tot în privința tiparului, cernelei, hîrtiei etc. Mare păcat ! Ce vom face la numerele viitoare ? Vă trimet și scrisoarea lui Ilescu din Praga. Mare lucru n-a făcut.

Eu am fost ocupat cu procesul meu. Miine sara am termenul, dar aud că Alexandrescu e bolnav. Mare încurcătură mi-a făcut chestia asta. Nici la revistă nu mă pot gîndi, nici la proces. Te-am rugat ceva pentru Costică Botez¹⁴. Îmi trebuie negreșit, măcar că tu nu vei înțelege nimic de ce e vorba.

Ai primit scrisoarea în care îți ceream numele poetului italian ?

Băiatului lui Gherea¹⁵ i-am dat 1 000 de lei. Scrie-mi ce fac cu Caracostea. Vrea parale, dar eu nu știu în ce măsură să-i dau.

Umblu după manuscrise. Trebuie să grăbiți numărul, care să iasă pe viitor la dată fixă. E prima condiție. Apoi trebuie să vă decideți să puneți chiar pe copertă undeva, mai la dos, pentru autorități, instituții etc., prețul abonamentului : anual lei 200. Trebuie numaidecît asta.

Scrisoarea asta ți-o scriu în grabă. Dacă mă liniștesc, îți voi scrie mai mult și mai cu sistem. Cu expediția numărului întâi a fost aici o nebulie : a trebuit să fac eu și cu băiatul meu toate formalitățile poștei,

căci poșta n-a voit să l[e] facă, deși n-a fost lipsită de bunăvoință. Am primit retururi puține. Mi se pare că s-au făcut erori și cu trimeterea și alegerea adreselor : au fost făcute puțin inteligent.

Salutări,
D. D. Pat

Pune întotdeauna dată la scrisori.

Te rog pune numaidecît în numărul II recenzia cărții lui Antonescu, *Roumanie en images*¹⁶, pe care ți-am adus-o eu de la Galaction. Ne facem de rîs, altfel, cu Antonescu.

¹ C. Moțet, funcționar, fost coleg de școală cu M. Sadoveanu.

² Librar gălățean.

³ Se referă la nota apărută în *Izbînda*, nr. 474, 2 aprilie 1920, prin care I. Botez făcea cunoscut că poezia *In opresores* fusese trimisă de Coșbuc nu revistei, ci lui personal, pentru a fi publicată în orice revistă.

Pătrășcanu dezmente categoric această afirmație în *Izbînda*, nr. 475, 3 aprilie 1920.

⁴ R. Rosetti, *Un suflet mărinimos, Viața românească*, nr. 1, martie 1920, p. 81—91.

⁵ Duiliu Zamfirescu, *Ce-a mai fost ?...*, *idem*, p. 11—12.

⁶ G. Topîrceanu, *Infîrnul*, *idem*, p. 101—107.

⁷ T. Pamfile, *Delegațiile de la Eupurenii (Documente omenești)*, *idem*, p. 51—56.

⁸ Personajul principal din schița lui D. D. Pătrășcanu, *Un temperament egal*, *idem*, p. 23—37.

⁹ I. Al. Brătescu-Voinești, *Rătăcire...*, *idem*, p. 5—10.

¹⁰ M. Sadoveanu, *Primăvara*, *idem*, p. 124—130.

¹¹ G. Coșbuc, *In opresores* (inedit), *idem*, p. 57—58.

¹² C. Vraja, *În zigzag* („Cronica feministă”), *idem*, p. 146—147.

¹³ G. Ibrăileanu, *Cîrlova*, *idem*, p. 95—100.

¹⁴ Constantin Botez.

¹⁵ I. D. Gherea.

¹⁶ *La Roumanie en images*, album editat la Paris de arhitectul Petre Antonescu, în colaborare cu Ion Ursu și Maria Bengescu, recenzat în *Viața românească*, nr. 2, aprilie 1920, p. 329 de G. Galaction.

București, 9 iunie 1920

Iubite amice,

Sînt singur de la 1 iunie. Băiatul meu și-a dat demisiunea, așa că totul a rămas să fac eu. Înțelegi ce va să zică asta ? O scrisoare recomandată sau o telegramă (n-am nici om și nu găsesc) mă fac să pierd cîte 1/4 de zi, căci trebuie să fac coadă la poștă. Totul, și lucruri mici și mai mari, tot — numai eu ! De aceea, dacă nu găsesc vreun ajutor, voi lăsa dracului și revista și editura, căci înțelegi, cred, că chiar un om năzdrăvan dacă aș fi, și tot greu aș putea aduce la îndeplinire trebile dintr-o zi. Zilele acestea le-am pierdut cu Casa Școalelor, căci acum s-a distribuit hîrtia pentru autori. Nu pot să-ți spun nici cit de revoltat am

fost. Dar, în sfîrșit, cred că am izbutit să cîpătăm și noi puțină hîrtie, care cit pe ce să se ducă la alții. Îți voi scrie nume cîtă e.

Cu Brătescu nu se poate face, după părerea mea, nimica. Capul lui nu mai e la asemenea lucruri. Acuma aud că e numit și director-general al teatrelor ! E deci director prin excelență ! Cred că numai într-un singur fel l-am putea hotărî să mai scrie : să repetăm rețeta întrebuintată în nr. 1 ! Face ? Dacă crezi, răspunde-mi !

Clîșeul lui Radu Rosetti l-am trimis prin Filitti². Cred că l-ați primit.

Împrumutul lui Löbel l-am dat de-atunci : îți anexez chitanța lui.

Voi lua lista colaboratorilor și mă voi duce la ei. M-am adresat pînă acum lui Tzigara (nu-mi dă, scoate el o revistă de artă), Mehedintzi („e grozav de ocupat”), Rotman (scrie un articol : *Generatorii de energie din România mare*³ etc.), Antipa (mi-a dat articolul pe care ți-l alătur⁴). Cred că e bun, căci e de actualitate și a făcut aici zgomot. E concis scris și e bine să publicăm și noi despre Racovitză, căci am de gînd să mă adrez lui. Articolul acesta, raportul lui Antipa, nu va apărea în *Analele Academiei*, căci mi l-a dat mie pentru revistă.

Mă voi adresa și la ceilalți de parte științifică.

Ca să mă ocup în primul rînd de revistă, știu, așa e, dar te întreb, pot ? Dacă zilele acestea nu mă duceam la Casa Școalelor mereu, atunci ce făceam cu Nădejde⁵ ? Ne turna un proces de ne mergea pomina. Prin urmare, totul cu măsură. Dar eu am aici o mie de chestiuni și sînt singur. Asupra cuvîntului din urmă te rog să meditezi, mai ales față de numeroasele telegrame pe care zilnic le primesc de la Iași.

Reviste nu sosesc. Cărțile comandate n-au sosit. Îndată ce vor sosi revistele, vi le voi expedia ca și mai nainte. Ce pot face dacă nu vin ? Probabil grevele de prin Italia, Franța etc. sînt pricina. Lămuririle în privința lui Filitti cred că vi le-a dat singur.

Volumele lui Topîrceanu⁶ și Sadoveanu⁷ au fost puține, și am trebuit să le dau și pe ale mele (care erau destinate gazetelor). Acuma au sosit, și gazetele vor vorbi. Voi da și un anunț special într-un ziar, două.

În privința autorilor străini, mă voi interesa.

Voi da lui Rosetti lista cărților pentru Berlin.

Amintirile alăturate (D. Tatușescu) nu cred că merg. Cetește-le, de altfel, și tu.

Radu Rosetti e supărat pe voi că nu i-ați trimis corecturile. Pe chestia aceasta e intratabil.

Gherea (Ionel) s-ar angaja să traducă din nemțește : Seide Borowitz-Shobl, *Nuwele fantastice* de Meyrink⁸, de asemenea din rusește (cu ajutorul mamei lui). Ce zici ? Dorește să știe dacă nu-i putem da însă un procent de atîta la sută. Cît ? Rămîne să vedem noi. Răspunde-mi repede la aceasta, căci tot vine după răspuns.

Am luat notă de *Biblia* lui Galaction.

Îți trimet și propunerea lui Caracostea. Vezi ce vrea din scrisoarea adresată mie. Dacă crezi că face, răspunde-mi. Tot ce-ți trimet eu și nu publici pui deoparte și îmi dai înapoi când vin la Iași sau cu altă ocazie.

Salutare,

D. D. Pat.

¹ De a i se publica schițele în fruntea revistei și de a fi bine remunerate.

² I. C. Filitti (1879), istoric, diplomat, membru corespondent al Academiei, colaborator al *Vieții românești*.

³ Nu a apărut.

⁴ Gr. Antipa, *Dr. Emil Racovitza*, cu prilejul alegerii sale ca membru al Academiei Române, *Viața românească*, nr. 4, iunie 1920, p. 82—90.

⁵ I. Nădejde și Amelia Gesticone Nădejde, *Dicționar latin-român*, Iași, editura Viața românească, 1920.

⁶ G. Topîrceanu, *Strofe alese, Balade vesele și triste*, Iași, Editura Viața românească, 1920.

⁷ M. Sadoveanu, *Umbre*, Iași, Editura Viața românească, 1920.

⁸ Nu a apărut.

⁹ Nu a apărut.

NOTE

DIN AMINTIRILE LUI CONSTANTIN CASIAN

(Copilăria)

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1907, p. 46—72. Reprodusă în volumul *Schițe și amintiri*, ediția I-a, Iași, *Viața românească*, 1909, p. 154—205; ediția a II-a, București, Steinberg, 1918, p. 149—202 și ediția a III-a, București, *Viața românească*, 1922, p. 191—245.

Despre această povestire autorul afirma, în interviul publicat în *Săptămîna literară*, nr. 3, 6 ianuarie 1929, p. 1—2, că prima bucată în domeniul literaturii a fost *Amintirile lui Casian* care, spre supriinderea mea, a avut un succes răsunător.

Dacă această lucrare ar fi trecut neobservată de publicul celtor, sau chiar primită mai rece, cred că aș fi încetat să mai scriu. Așa însă, am fost stimulat să perseverez.

Din acest punct de vedere presupunînd, firește, că scrierile mele au vreo valoare, a fost poate un bine că am început cariera mea literară cu *Amintiri*, adică cu un subiect care a putut pătrunde mai ușor în inima publicului, dar cu care în mod normal, alți confrăți își încheie opera lor.

I. Massof, cu ocazia punerii în scenă a comediilor lui Patrașcanu, relatea în revista *Teatrul Național*, nr. 4, 1945, p. 11—13, cum a început să scrie Pătrășcanu și rolul pe care l-a avut Ibrăileanu.

I. Massof deținea informația chiar de la scriitor, de care-l lega „o amicitie duioasă, admirativă și dezinteresată dintre ucenic și maestru”...

„I-am pus scriitorului banala întrebare: cum a început să scrie?”

Mi-a răspuns că revelația i-a venit de la Gogol, ale cărui *Suflete moarte* le citise la 17 ani, rămînînd adînc impresionat.

Se ducea să-l vadă pe criticul Ibrăileanu, dar nu cu intenții literare. Stăteau ore întregi de vorbă, despre una, despre alta.

Într-o seară Ibrăileanu i-a spus: «Mă, tu dacă ai scrie lucrurile astea așa cum mi le-ai povestit mie, dar fără să schimbi o iotă, ai avea mare succes».

Pătrașcanu a ascultat de îndemnul criticului și a scris *Amintirile lui Casian*, pe care le-a publicat la *Viața românească*.

Caracterul autobiografic al *Amintirilor lui Casian* este recunoscut de autor în interviul luat de Profira Sadoveanu și publicat în *Adevărul literar și artistic*, nr. 774, 6 octombrie 1935, p. 1—2.

Introducerea unui povestitor care să nareze toate întâmplările se datorează sugestiei lui Ibrăileanu, pe care o acceptă cu greu la început. „Nu pot admite să istorisească Casian, căci nu-i verosimil ca un om să istorisească atât de multe lucruri și mai ales sub forma în care sînt date. Procedul e întrebuițat de Maupassant, dar numai pentru o întâmplare, două cel mult, iar nu pentru 20, cum sînt la mine”. (*Scrisoarea către G. Ibrăileanu*, Bacău, 5 decembrie 1906). În cele din urmă acceptă procedul, precum și eliminarea introducerii din manuscris, cerută de Ibrăileanu, „Fă schimbările următoare în *Amintirile*” mele: Pune titlu: *Din amintirile lui Constantin Casian*, taie apoi (fără milă) întreaga introducere... pînă la «Din vîrsta copilăriei mele»... (*Scrisoare către G. Ibrăileanu*, 5—15 decembrie 1906).

DIN AMINTIRILE LUI CONSTANTIN CASIAN

(Un episod din tinereță)

Apare prima oară în *Viața românească*, nr. 10, octombrie 1909, p. 52—76 (partea I) și nr. 11, noiembrie 1909, p. 238—260 (partea a II-a).

Reprodusă în volumul *Schițe și amintiri*, cele trei ediții citate anterior — ediția I, p. 206—290; ediția a II-a, p. 201—287; ediția a III-a, p. 249—339.

G. Ibrăileanu, în recenzia pe care o face volumului *Schițe și amintiri*, publicată în *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1910, p. 146—147, mărturisește emoția declanșată de lectura episodului din tinereță al *Amintirilor lui Casian*, care reînvia propria sa tinerețe, atât de puternic legată de Patrașcanu. „Este Iașul nostru de pe atunci... cu acea nobilă „Boltă Rece”, care azi nu mai este, și unde s-au spus atîtea lucruri naive dar mari, unde s-au destăinuit între prieteni atîtea amoruri primăvăratice, unde s-a recitat atîtea nopți întregi Eminescu, unde am visat un viitor strălucit sub stelele blinde”.

Emoția îl împiedică pe Ibrăileanu, afirmă el, să judece obiectiv opera: „Iubite amice, nu ți-am făcut o critică, n-am răgazul trebuitor și probabil că nici n-aș putea s-o fac. Am asistat atât de aproape și am fost atât de mult amestecat în lucrurile pe care le-ai povestit, încît n-am nici perspectiva, nici, poate, imparțialitatea necesară ca să te judec.”

Îți mulțumesc însă din inimă și pentru momentele de plăcere pe care mi le-au produs schițele tale și mai ales pentru momen-

tele de dulce tristeță, cu care am cetit istoria anilor noștri tineri”.

Articolul *Cîteva aprecieri literare ale lui Caragiale din Adevărul literar și artistic*, nr. 241, 19 iulie 1925, p. 5, menționează că marele satiric afirma despre *Amintirile lui Casian* că „nu sînt doi scriitori care ar fi putut să le scrie”.

PLIMBARE

A fost publicată prima dată în *Viața românească*, nr. 3, martie 1907, p. 480—484. Reprodusă în volumul *Schițe și amintiri*, Iași, *Viața românească*, 1909, p. 5—13, în ediția a II-a a aceluiași volum, p. 5—13, și în ediția a III-a, p. 11—19.

Este inclusă în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 28—34. A fost republicată în volumul *Invingătorul lui Napoleon*, București, Editura Tineretului, 1967, p. 32—42.

DECORAȚIA LUI VARTOLOMEI

Apare pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 6, iunie 1907, p. 442—446. A fost republicată în volumul *Schițe și amintiri*, ediția I, p. 26—37; ediția a II-a, p. 25—36 și ediția a III-a, p. 37—44.

Reprodusă în volumul *Decorația lui Vartolomei*, București, Cartea românească, 1924, p. 3—13 („Scriitorii români”). Republicată în volumul *Un prinz de gală*. București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 44—52.

Inclusă în volum *Invingătorul lui Napoleon*, București, Editura Tineretului, 1967, p. 72—85.

UN CAZ SPECIAL

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 12, decembrie 1907, p. 392—397. A fost republicată în volumul *Schițe și amintiri*, Iași, *Viața românească*, 1909, p. 14—25; în ediția a II-a a aceluiași volum, p. 14—24 și în ediția a III-a, p. 23—34. Inclusă în volumul *Ce cere publicul de la un deputat* București, Alcalay, 1912, p. 79—92 („Biblioteca pentru toți”).

Reprodusă în volumul *Decorația lui Vartolomei*, București, Cartea românească, 1924, p. 22—31, („Pagini alese din scriitorii ro-

mâni", nr. 149). Republicată în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 35—43. Inclusă în sumarul volumului *Invingătorul lui Napoleon*, București, Editura Tineretului, 1967, p. 43—56.

O AUDIENȚĂ LA MINISTERUL DE RĂZBOI

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 3, martie 1908, p. 379—383. Inclusă în volumul *Schițe și amintiri*, *Viața românească*, 1909, p. 50—58. Republicată în ediția a II-a a aceluiași volum, p. 48—56 și în ediția a III-a, p. 67—76. Republicată în volumul *Ce cere publicul de la un deputat*, București, Alcalay, 1912, p. 65—75. Inclusă în sumarul volumului *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 62—68. Cuprinsă în sumarul volumului *Invingătorul lui Napoleon*, București, Editura Tineretului, 1967, p. 86—96.

INVINGĂTORUL LUI NAPOLEON

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 7, iulie 1908, p. 71—76, inclusă în cuprinsul volumului *Schițe și amintiri*, Iași, *Viața românească*, 1909, p. 38—49; în ediția a II-a a aceluiași volum, p. 48—56 și în ediția a III-a, p. 53—64.

A fost republicată în antologia *Umorul românesc*, București, Casa Școalelor, 1915, p. 257—265, a lui P. Locușteanu.

Retipărită în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 53—61. Republicată în volumul *Invingătorul lui Napoleon*, București, Editura Tineretului, 1967, p. 72—85.

Tradusă în limba italiană de V. Grillo, apare sub titlul *Il vincitore di Napoleone*, Editura Novelle di due lire, 1928, p. 28—32. O nouă traducere în limba italiană se datorește Venei Isopescu, și este inclusă în volumul *La signora Cuparencu*, Perugia, Venezia, La nuova Italia, 1929, p. 101—111.

CE CERE PUBLICUL DE LA UN DEPUTAT

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 10, octombrie 1908, p. 23—39. Reprodușă în volumul *Schițe și amintiri*, ediția I, p. 59—89; ediția a II-a, p. 58—86 și ediția a III-a, p. 79—109.

Retipărită în volumul *Ce cere publicul de la un deputat*, București, Alcalay, 1912, p. 5—40 („Biblioteca pentru toți, nr. 786"). Inclusă în sumarul volumului *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 69—92. Retipărită în volumul *Invingătorul lui Napoleon*, București Editura Tineretului, 1967, p. 97—131.

Recunoscînd în interviul publicat în *Adevărul literar și artistic*, nr. 774, din 6 octombrie 1935, p. 1—2, că în mare măsură opera sa reprezintă o transpunere în artă a întâmplărilor trăite sau auzite de el, Pătrășcanu menționa că și această schiță „este din experiență proprie“.

Caracterul de document social este subliniat în recenzia lui Pătrășcanu, publicată în *Cumpăna*, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 44—45. „*Ce cere publicul de la un deputat* și *Stăruinți* sînt două documente sociale care se disting prin adevărul și prin nota de satiră ascuțită“.

I. Chendi de asemenea reliefa în nota critică *Proza domnului Pătrășcanu*, publicată în *Cumpăna*, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 86—88, satira politică transparentă în *Ce cere publicul de la un deputat*: „Actualitatea celor mai multe pagini este iarăși un merit al autorului. Schițe ca *Ce cere publicul de la un deputat* și celelalte sînt zeflemele din cele mai nimerite la adresa moravurilor noastre politice de astăzi“.

STĂRUINȚI

A apărut pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 11, noiembrie 1908, p. 207—215. Republicată în volumul *Schițe și amintiri*, ediția I, p. 90—105; în ediția a II-a, p. 87—101 și în ediția a III-a, p. 113—128. Inclusă în volumul *Ce cere publicul de la un deputat*, Alcalay, 1912, p. 43—61 („Biblioteca pentru toți", nr. 786).

IN TREN

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1909, p. 80—84. Reprodușă în volumul *Schițe și amintiri*, ediția I, p. 106—114; ediția a II-a, p. 102—110 și ediția a III-a, p. 131—140. Republicată în volumul *Decorația lui Vartolomei*, București, Cartea românească, 1924, 14—21 („Pagini alese din Scriitorii români, nr. 149").

INSPECȚIE

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 6, iunie 1909, p. 321—327. Republicată în volumul *Schițe și amintiri*, ediția I, p. 130—142; ediția a II-a, p. 125—137 și ediția a III-a, p. 161—174.

UN MARTIR AL HIGIENII

Apare pentru prima oară în volumul *Schițe și amintiri*, ediția I, p. 115—129. Republicată în ediția a II-a a aceluiași volum, p. 111—124 și în ediția a III-a, p. 143—157.

Este inclusă în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 93—103. Tradusă în limba italiană de Venera Isopescu, este inclusă în volumul *La signora Cuparencu*, Perugia, Venezia, La nuova Italia, 1929, p. 86—98, sub titlul *Un martire dell'igiene*.

REȚETA PENTRU UN DISCURS PARLAMENTAR

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 8, august 1910, p. 200—210. Republicată în volumul *Timothei mucenicul*, Iași, *Viața românească*, 1912, p. 41—61, ediția I. Inclusă în ediția a II-a a volumului *Timothei mucenicul*, București, Steinberg, 1919, p. 39—58.

Reprodusă în ediția a III-a a volumului *Timothei mucenicul*, București, *Viața românească*, 1922, p. 43—62. Introdusă în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 125—137.

Unii recenzenți plasează apariția ediției I a volumului *Timothei mucenicul* în 1913: Izabele Sadoveanu — „*Timothei mucenicul*”, *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1913, p. 141—142; B. Delavrancea în raportul din ședința Academiei din 28 mai 1914, publicat în *Analele Academiei*, tom. XXXVI, p. 242 și în *Flacăra*, nr. 34, 7 iunie 1914, p. 273—275.

Data de 1913 este menținută și în volumul antologic *Proza umoristică română*, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 499 (volumul I).

Volumul *Timothei mucenicul* (ediția I) apare la sfârșitul anului 1912. Este recenzat de C. Hasnaș în *Flacăra*, nr. 2, 22 decembrie 1912, p. 80.

TRIBULAȚIILE UNUI AVIATOR

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 8, august 1910, p. 263—271. Este reprodusă în sumarul volumului *Timothei mucenicul*, în cele trei ediții citate anterior, ediția I, p. 175—194, ediția a II-a, p. 165—183; ediția a III-a, p. 171—189.

CONDICA DOAMNEI POMPILIU

A fost publicată pentru prima dată în *Viața românească*, nr. 8, august 1911, p. 161—172. Este reprodusă în sumarul volumului *Timothei mucenicul*, ediția I, p. 65—87; ediția a II-a, p. 61—82; ediția a III-a, p. 65—87. Este inclusă în volumul antologic al lui P. Locusteanu *Umorul românesc*, București, Casa Școalelor, 1915, p. 265—281. Retipărită în volumul *Condica doamnei Pompiliu*, București, Steinberg, 1921, p. 1—30 (Biblioteca Căminul, nr. 86).

Inclusă în *Crestomația* lui N. Dunăreanu și L. Marian, Chișinău, Tipografia Glasul țării, 1921, p. 79—85.

Reprodusă în volumul *Un prinz de gală* București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 138—152. Republicată în volumul *Invingătorul lui Napoleon*, București, Editura Tineretului, 1967, p. 134—156.

Tradusă în limba italiană de Venera Isopescu, apare sub titlul *Il registro della signora Pompiliu* în volumul *La Signora Cuparencu*, Perugia, Venezia, La nuova Italia, 1929, p. 53—72.

Pătrășcanu arăta în interviul publicat de Profira Sadoveanu în *Adevărul literar și artistic*, nr. 774, 6 octombrie 1935, p. 1—2, că schița fixează o întâmplare din viața sa, din epoca în care exercita funcția de inspector școlar... „e tot din experiență, scriitorul se duse într-o inspecție la Bîrlad și l-a acaparat cu totul, el neavînd curajul să facă nimic pentru a scăpa”.

ARHANGHELUL MIHAIL

Apare pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 8 august 1911, p. 221—227. Republicată în volumul *Timothei mucenicul*, ediția I, p. 229—242; ediția a II-a, p. 217—229; ediția a III-a, p. 223—235. Este inclusă în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 208—211.

Izabela Sadoveanu în nota critică pe marginea volumului *Timothei mucenicul*, publicată în *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1913, p. 141—142, descoperea în această schiță „revolta împotriva

autorității". „...se simte furtunatică și nemuritoare pornire de răzvrătire a celor care cu aceasta și-au început viața”.

În exegeza operei lui Pătrășcanu, publicată cu prilejul morții sale în *Adevărul literar și artistic*, nr. 885, 21 noiembrie 1937, p. 6, G. Călinescu apreciind deosebit această schiță arată că „adevăratul Pătrășcanu nu este acela care ride”, reliefind influența lui Sadoveanu, manifestă mai ales în această povestire. „De la Sadoveanu (fiind el și moldovean) ia iubirea de ființe arhaice, semisălbatică, de povestire în limbaj dulce”.

TELEGRAMA

Este publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 3, martie 1912, p. 403—410. Republicată în volumul *Timothei mucenicul*, ediția I, p. 123—136; ediția a II-a, p. 115—128; ediția a III-a, p. 121—134. Inclusă în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 171—179.

EXCURSIUNE DE PLĂCERE

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 4, aprilie 1912, p. 100—114.

Pătrășcanu nu consimte să facă modificările cerute de redacție nici să suprimă unele fragmente, nici să modifice unii termeni (*ataraxie relativă*, în loc de *blîndă ataraxie*, care rămîne în text). „Ce dracu?! Prin urmare ori se publică așa cum am trimes-o acum, ori nu se publică deloc. Socot că am dreptul acesta”, îi scrie el lui Ibrăileanu în scrisoarea din 31 mai 1912, cînd îi trimite manuscrisul în ultima formă, Reprodușă în volumul *Strategie, O excursie de plăcere*, Iași, *Viața românească*, 1920, p. 21—46 (Foi volante).

Republicată în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura Națională-Ciornei, 1928, p. 167—193 (sub titlul *Excursiune de plăcere*). Inclusă cu același titlu și în ediția a II-a a volumului *Un prinz de gală*, București, Editura Națională-Ciornei, 1929, p. 167—193.

ÎNTRE COPII

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 8, august 1912, p. 138—146. Republicată în volumul *Timothei mucenicul*, ediția I, p. 139—154; ediția a II-a, p. 131—145 și ediția a III-a, p. 137—151. Inclusă în sumarul volumului *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 180—189.

Pătrășcanu arăta în interviul publicat de Profira Sadoveanu în *Adevărul literar și artistic*, nr. 774, 6 octombrie 1935, p. 1—2, de unde își luase izvorul de inspirație pentru această schiță. „Ca să-ți spun, încep povestitorul, știu de pildă, că de mic era un neastîmpărat și un poznaș, așa cum zugrăvește el în bucata *Între copii* pe cele trei odrasle ale lui”.

ÎNZĂPĂDIȚI

A fost publicată pentru prima dată în *Viața românească*, nr. 9, septembrie 1912, p. 277—289. Republicată în volumul *Timothei mucenicul*, ediția I, p. 91—119; ediția a II-a, p. 85—112; ediția a III-a, p. 91—118. Retipărită în volumul *Înzăpădiți*, București, Alcalay, 1916, p. 2—32. (Colecția „Scriitori români”).

A fost inclusă în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 153—170.

Retipărită în volumul *Invingătorul lui Napoleon*, București, Editura Tineretului, 1967, p. 157—185.

În exegeza consacrată operei lui Pătrășcanu, publicată în *Adevărul literar și artistic*, nr. 885, 21 noiembrie 1937, p. 6, criticul G. Călinescu exemplifică prin această schiță arta asimilării influențelor, pînă la transformarea lor în substanță și manieră proprie. „Cine din generația noastră n-a citit în preajma războiului neuitata schiță *Înzăpădiți*. În fond e aici tot Caragiale. Descrierea fazelor unui chef.... E Caragiale, dar un Caragiale moldovenizat, îmblînzit, devenit cu farmec. Schița merită să intre în antologia literaturii noastre”.

Al. Săndulescu reia în prefața volumului *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 5—11, ideea filiației Caragiale — Pătrășcanu, aparentă în schiță. „Nepotrivirea dintre intenție și realitate produce un umor tonifiant subzistent în atitudinea, dar mai ales în dialog și în stilul verbal, comparabil cu al *Momentelor*”.

MOȘTENIREA LUI DOCAN

A fost publicată pentru prima oară în *Luceafărul*, nr. 28, 1 septembrie 1912, p. 537—540. Republicată în volumul *Timothei mucenicul*, ediția I, p. 157—171; ediția a II-a, p. 149—162 și ediția a III-a, p. 155—168.

O notiță din *Liberalul* relativă la o moștenire îi dă prilejul lui Pătrășcanu să cunoască și alte trăsături ale sufletului omenesc. El îi anunța lui Ibrăileanu în scrisoarea din 12 mai 1907: „Toți se uită la mine cu alți ochi. Topliceanu (adversarul politic al lui Pătrășcanu și directorul liceului din Bacău), de pildă, nu mă mai combate acuma, fascinat de milioanele mele“.

IN FAȚA AUTORITĂȚILOR

A fost publicată pentru prima oară în volumul *Timothei mucenicul*, ediția I, p. 197—225; ediția a II-a, p. 187—214 și ediția a III-a, p. 193—220. Republicată în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 190—207.

Ancheta care i se înscenează lui Pătrășcanu în februarie 1905, pe când era profesor la liceul din Bacău, servește de material acestei schițe.

Pătrășcanu a intenționat la început să publice schița în *Viața românească*. El îi scria lui Ibrăileanu în 5 aprilie 1912: „Îți trimet în oșebit plic un manuscris *In fața autorităților*. Cetește-o cu creionul.... Dedicția mă privește și răspund eu. (Președintele Secției de apel e Burada). Să mi se publice ca document, va avea mai mult efect“.

Peste patru zile, își retrace schița de la tipar, pentru a nu provoca neplăceri lui Ibrăileanu. „Oprește bucată *In fața autorităților* de la tipar. Nu voi să-ți fac rău. E un lucru prea serios. Vineri dimineața vin în Iași. Aduc altă bucată care e gata complet“ (*Scrisoare către G. Ibrăileanu*, București, 9 aprilie 1912. Fond. ms. Biblioteca Universității Iași. Schița trimisă în loc este *O excursie de plăcere*).

TIMOTHEI MUCENICUL

A fost publicată pentru prima oară în volumul *Timothei mucenicul*, ediția I, Iași, *Viața românească*, 1912, p. 5—38.

Reprodusă în ediția a II-a a volumului *Timothei mucenicul*, București, Steinberg, 1919, p. 5—36 și în ediția a III-a a volumului *Timothei mucenicul*, București, *Viața românească*, 1922, p.

9—40. Inclusă în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 104—124.

Reprodusă în volumul *Proza umoristică română*, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 501—530.

Amintind în interviul citat anterior, acordat Profirei Sadoveanu, că cele mai multe dintre bucățile sale sînt inspirate din întâmplări auzite ori povestite, scriitorul preciza că: „Pozna cu Timothei mucenicul a fost aflată de la un preot și s-a întîmplat unui mitropolit. I-a povestit-o la un Paști, printre altele mai mult sau mai puțin nostime. D-l D. Pătrășcanu a avut îndată viziunea bucății... care avea să fie una dintre cele mai bune ale sale“.

Povestirea deschidea volumul cu același titlu căruia i s-a acordat premiul Academiei în 1914. B. Delavrancea, în raportul său, prezentat Academiei în 28 mai 1914, prin care recomanda volumul spre premierie (raport publicat în *Analele Academiei*, tom. XXXVI, 1914, p. 242, și republicat în *Flacăra*, nr. 34, 7 iunie 1914, p. 273—275, arăta: „cruzimea și fanfaronada sînt prinse ca după realitate cu o vlagă excepțională de a învia ceea ce a auzit povestindu-i-se“.

G. Călinescu ilustra și prin această povestire filiația Sadoveanu—Pătrășcanu, subliniind valoarea deosebită a ei. „*Timothei mucenicul*, *Arhanghelul Mihail* sînt schițe ieșite din lectura operei sadoveniene. Dar cită siguranță în continuarea artei altuia! Era atunci o epocă în care scriitorul își cunoștea limba și abcedarul expresiei și o schiță devenea ceva încheiat, ca o poezie în care nu poți adăuga, nu poți scoate nimic“ (*D. D. Pătrășcanu, Adevărul literar și artistic*, nr. 885, 21 noiembrie 1937, p. 6).

ADUCÎNDU-MI AMINTE

Această evocare a personalității lui Spiru Haret apare în *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1913, p. 49—53. Cu ocazia morții lui Spiru Haret, acest număr al *Vieții românești* a fost, în mare parte, închinat proeminenței personalității culturale dispărute.

IN GHEARELE TIRANULUI

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 1, 2, 3, ianuarie—februarie—martie, 1916, p. 106—115. Republicată în volumul *Candidat fără noroc și alte povestiri folositoare*, București, Steinberg, 1916, p. 169—195. Reprodusă în ediția a

II-a a volumului *Candidat fără noroc*, București, Steinberg, 1918, p. 127—146. Retipărită în volumul *Candidat fără noroc*, ediția a III-a, București, *Viața românească*, 1922, p. 127—146.

CANDIDAT FĂRĂ NOROC

Fragmente din această năvelă au fost publicate, înainte de apariția ei în volum, în *Ziarul meu*, nr. 4, 20 martie 1916, p. 2—4 și în *Flacăra*, nr. 26, 9 aprilie 1916, p. 299—300.

Nuvela, în întregime, a fost publicată pentru prima oară în volumul *Candidat fără noroc*, București, Steinberg, 1916, p. 9—165 (ediția I). Republicată în volumul *Candidat fără noroc* (ediția a II-a), București, Steinberg, 1918, p. 9—124. Inclusă în volumul *Candidat fără noroc*, București, *Viața românească*, 1922, p. 9—124 (ediția a III-a). Introdusă în cuprinsul volumului *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 217—291.

UN FIGZONOMIST

Este publicată sub titlul *Un fizionomist* pentru prima oară în volumul *Candidat fără noroc*, ediția I, București, Steinberg, 1916, p. 199—224.

Republicată în ediția a II-a a volumului *Candidat fără noroc*, București, Steinberg, 1918, p. 150—167. Reprodușă în ediția a III-a a volumului *Candidat fără noroc*, București, *Viața românească*, 1922, p. 149—167.

TEMPERAMENT EGAL

A fost publicată pentru prima oară în *Viața românească*, nr. 1, martie 1920, p. 23—27. A fost republicată în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura Națională—Ciornei, 1928, p. 55—87 (Colecția „scriitorilor români”). Inclusă în ediția a II-a a volumului *Un prinz de gală*, București, Editura Națională—Ciornei, 1929, p. 55—87.

D. D. Pătrășcanu anunța lui Ibrăileanu în scrisoarea din 4 aprilie 1920, cu ocazia reapariției *Vieții românești*, că primul număr produsese în București, „o impresie colosală” și menționa cu acest prilej că „Rossetti, Duiliu, Topfrecianu, Pamfil și Kornblum al meu au plăcut”.

UN PRÎNZ DE GALĂ

A fost publicată pentru prima oară în *Adevărul literar și artistic*, nr. 240, 12 iulie 1925, p. 1—2. Republicată în volumul *Un prinz de gală*, ediția I, p. 9—28 și în ediția a II-a, p. 9—28. Retipărită în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 13—27. Inclusă în volumul *Învingătorul lui Napoleon*, București, Editura Tineretului, 1967, p. 11—31. Tradusă în limba italiană de V. Isopescu, apare sub titlul *Un pranzo di gala*, în volumul *La signora Cuparencu*, Perugia, Venezia, La Nuova Italia, 1929, p. 145—162.

În interviul acordat de Pătrășcanu, Profira Sadoveanu notează (*Adevărul literar și artistic*, nr. 774, din 6 octombrie 1935, p. 2): „Un prinz de gală e sugerată de o masă pe care a luat-o la un franțuz, unde lucrurile s-au petrecut cam tot așa, cu deosebire că în schița satiricului toate au cu mult mai mult haz”.

ADMIRATORII

A fost publicată pentru prima oară în volumul *Un prinz de gală*, ediția I, p. 221—229. Republicată în ediția a II-a a aceluiași volum, p. 221—229. Retipărită în volumul *Un prinz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 292—297.

Tradusă în limba italiană de V. Isopescu, apare sub titlul *Il poeta e i suoi ammiratori*, în volumul *La signora Cuparencu*, Perugia, Venezia, Editura La nuova Italia, 1929, p. 76—81.

PENTRU BAL

A fost publicată pentru prima oară în volumul *Un prinz de gală*, ediția I, p. 197—217. Inclusă în ediția a II-a a aceluiași volum, p. 197—217.

Tradusă în limba italiană de V. Isopescu, apare sub titlul *La signora Cuparencu*, în volumul cu același titlu citat anterior, p. 13—30.

TEATRU

INTRE FILOLOGI

A fost publicată în volumul *Trei comedii*, București, Steinberg, 1924, p. 9—62.

În 4 august 1923, Pătrășcanu îi scria lui Torouțiu de la Mânăstirea Văratec „Pînă acuma eu am scris o piesă de teatru — o comedie într-un act; cred că am reușit, dar știi că în materie de teatru numai publicul spectator are cuvîntul.

Acuma vreau să mai fac alte două comedii; tot în cite un act, pentru a avea un spectacol complet seral“.

Comedia este pusă în scenă după 7 ani de la moartea scriitorului de regizorul Chirilov; se prezintă pe scena Teatrului Național—Studio, cu regularitate, de două—trei ori pe săptămîină, de la 26 octombrie 1944 pînă la 6 mai 1945, uneori sub formă de spectacol *coupé* cum l-a dorit autorul, o dată cu celelalte comedii, *Cine răspunde* și *Actul al șase-lea*.

Regizorul i-a acordat tînărului actor M. Balaban rolul lui Serafim Holban.

CINE RĂSPUNDE...

Comedia aceasta a fost publicată în volumul *Trei comedii*, București, Steinberg, 1924, p. 65—133.

Jucată pe scena *Teatrului Național — Studio*, în cadrul spectacolelor *coupé*, menționate anterior, între 2 martie 1945—6 mai 1945. Rolul lui Tache Constantinescu a fost interpretat de actorul C. Antoniu.

ACTUL AL ȘASELEA

Publicată în volumul *Trei comedii*, citat anterior p. 137—204. Sub regia lui Chirilov se reprezintă pe scena *Teatrului Național—Studio*, între 2 martie 1945 (cînd are loc premiera) și 6 mai 1945 — de 8 ori în cadrul spectacolelor *coupé* — o dată cu celelalte două comedii și de 4 ori numai cu comedia *Cine răspunde*. Rolul lui Romeo a fost deținut de actorul Radu Beligan.

BIBLIOGRAFIA LUI D. D. PĂTRĂȘCANU

1906

- Diamantul*, *Natura*, nr. 5, februarie 1906, p. 161—169.
Mărgăritarul, *Natura*, nr. 6, martie 1906, p. 177—184.
Chihlimbarul, *Natura*, nr. 7, aprilie 1906, p. 217—227.
Despre poveștile noastre, *Viața românească*, nr. 4, aprilie 1906, p. 21—31.

1907

- Din amintirile lui Constantin Casian (Copilăria)*, *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1907, p. 46—72.
Plimbare, *Viața românească*, nr. 3, martie 1907, p. 480—484.
Decorafția lui Vartolomei, *Viața românească*, nr. 6, iunie 1907, p. 442—446.
Un caz special, *Viața românească*, nr. 12, decembrie 1907, p. 392—397.

1908

- O audiență la Ministerul de război*, *Viața românească*, nr. 3, martie 1908, p. 379—383.
Învingătorul lui Napoleon, *Viața românească*, nr. 7, iulie 1908, p. 71—76.
Ce cere publicul de la un deputat, *Viața românească*, nr. 10, octombrie 1908, p. 23—39.
Stăruinți, *Viața românească*, nr. 11, noiembrie 1908, p. 207—215.

1909

- În tren*, *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1909, p. 80—84.

Simfonie wagneriană, Viața românească, nr. 3, martie 1909, p. 378—382.

Inspeție, Viața românească, nr. 6, iunie 1909, p. 321—327.

Din amintirile lui Constantin Casian (Un episod din tinereță), *Viața românească*, nr. 10, octombrie 1909, p. 52—76.

Din amintirile lui Constantin Casian (Un episod din tinereță), Partea a II-a, *Viața românească*, nr. 11, noiembrie 1909, p. 238—260.

Schițe și amintiri (ediția I), Iași, *Viața românească*, 1909, 292 p.

Sumar: *Plimbare; Un caz special; Decorația lui Vartolomei; Invingătorul lui Napoleon; O audiență la Ministerul de război; Ce cere publicul de la un deputat; Stăruinți; În tren; Un martir al higienii; Inspeție; Simfonie wagneriană; Din amintirile lui Constantin Casian (Copilăria); Din amintirile lui Constantin Casian (Un episod din tinereță).*

1910

Rețetă pentru un discurs parlamentar, Viața românească, nr. 8, august 1910, p. 200—210.

Tribulațiile unui aviator, Viața românească, nr. 8, august 1910, p. 263—271.

1911

Condica doamnei Pompiliu, Viața românească, nr. 8, august 1911, p. 161—172.

Arhanghelul Mihail, Viața românească, nr. 8, august 1911, p. 221—227.

1912

Telegramă, Viața românească, nr. 3, martie 1912, p. 403—410.

O excursie de plăcere, Viața românească, nr. 4, aprilie 1912, p. 100—114.

Între copii, Viața românească, nr. 8, august 1912, p. 138—146.

Inzăpădiți, Viața românească, nr. 9, septembrie 1912, p. 277—289.

Moștenirea lui Docan, Luceafărul, nr. 28, 1 septembrie 1912, p. 537—540.

Ce cere publicul de la un deputat și ale schițe, București, Alcalay, 1912, p. 93 („Biblioteca pentru toți”, nr. 786).

Sumar: *Ce cere publicul de la un deputat; Stăruinți; O audiență la Ministerul de război; Un caz special.*

Timothei mucenicul, ed. I, Iași, *Viața românească*, 1912, 243 p.

Sumar: *Timothei mucenicul; Rețetă pentru un discurs parlamentar; Condica doamnei Pompiliu; Inzăpădiți; Telegramă; Între copii; Moștenirea lui Docan; Tribulațiile unui aviator; În fața autorităților; Arhanghelul Mihail.*

Aducindu-mi aminte, Viața românească, nr. 1, ianuarie 1913, p. 49—53.

1915

O critică și un profesor, București, Tipografia Provi-dența, 1915, 22 p.

1916

În ghearele tiranului, *Viața românească*, nr. 1, 2, 3, ianuarie, februarie, martie 1916, p. 106—115.

Candidat fără noroc (Fragment), *Ziarul meu*, nr. 4, 20 martie 1916, p. 2—4.

Candidat fără noroc (fragment), *Flacăra*, nr. 26, 9 aprilie 1916, p. 299—300.

Candidat fără noroc și alte povestiri folositoare (ediția I), București, Steinberg, 1916, 250 p.

Sumar: *Candidat fără noroc; În ghearele tiranului; Un figzonomist; Un refren diabolic.*

Inzăpădiți, București, Alcalay, 1916, 32 p. („Scriitori români”), 1917.

Domnu Nae, Lumina, nr. 2, 2 septembrie 1917, p. 1—2.

Politica mulțimii, Lumina, nr. 5, 5 septembrie 1917, p. 1.

Popa Trăsnea, Lumina, nr. 10, 10 septembrie 1917, p. 1—2.

Five o'clock, Lumina, nr. 16, 17 septembrie 1917, p. 1—2.

- Curcanul*, *Lumina*, nr. 30, 1 octombrie 1917, p. 1—2.
Citația, *Lumina*, nr. 37, 8 octombrie 1917, p. 1.
Explicație; Atotputernicia marelui sftenic nu scu-
tește de răspundere pe sftenicii mici, *Lumina*,
 nr. 72, 12 noiembrie 1917, p. 1.
Explicație; Politica afacerilor a determinat politica
dezastrului, *Lumina*, nr. 73, 13 noiembrie 1917,
 p. 1.
Explicație; Cînd a angajat domnul Brătianu țara,
Lumina, nr. 74, 14 noiembrie 1917, p. 1.
Explicație; Tăria și slăbiciunea d. Brătianu, *Lumina*,
 nr. 72, 15 noiembrie 1917, p. 1.
Semne bune, *Lumina*, nr. 74, 17 noiembrie 1917, p. 1.
La domnu Nae, *Lumina*, nr. 86, 26 noiembrie 1917,
 p. 1—2.
În București, *Lumina*, nr. 97, 7 decembrie 1917, p. 1.
Frica lui Gogu Tăsică, *Lumina*, nr. 97, 7 decembrie
 1917, p. 1—2.
Filologie, *Lumina*, nr. 107, 17 decembrie 1917, p. 1—2.
Jalnica tragedie a căpitanului Ponbriant, *Lumina*, nr.
 120, 31 decembrie 1917, p. 1—2.

1918

- Iășii*, *Lumina*, nr. 138, 19 ianuarie 1918, p. 1
Vremuri nouă, *Lumina*, nr. 140, 21 ianuarie 1918,
 p. 1.
Rățiunea istorică, *Lumina*, nr. 151, 31 ianuarie 1918,
 p. 1.
Greșeala, *Lumina*, nr. 151, 1 februarie 1918, p. 1.
Datoria noastră, *Lumina*, nr. 154, 4 februarie 1918,
 p. 1.
În sfîrșit, *Lumina*, nr. 162, 12 februarie 1918, p. 1.
Cuvîntul lor, *Lumina*, nr. 175, 25 februarie 1918, p. 1.
Cuvîntul lor, *Lumina*, nr. 176, 26 februarie 1918, p. 1.
Cuvîntul lor, *Lumina*, nr. 177, 27 februarie 1918, p. 1.
Cuvîntul lor, *Lumina*, nr. 179, 1 martie 1918, p. 1.
În Moldova, *Lumina*, nr. 236, 28 aprilie 1918, p. 1.
Comică protestare, *Lumina*, nr. 238, 30 aprilie 1918,
 p. 1.
Declarațiile d-lui Fernic, *Lumina*, nr. 247, 11 iunie
 1918, p. 1.
Candidaturile noastre, *Lumina*, nr. 270, 3 iunie 1918,
 p. 1.
Obîrșia mea, *Lumina*, nr. 274, 7 iunie 1918, p. 1.
Către alegătorii colegiului II, *Lumina*, nr. 275, 8 iu-
 nie 1918, p. 1.

- Vinovații*, București, Editura ziarului *Lumina*, 1918,
 138 p.
 Sumar: *Părerii și replici; Pentru ce am intrat în răz-*
boi; Tragedia României; O polemică; Im-
presii.
Schițe și amintiri (ed. a II-a) București, Steinberg,
 1918, 287 p.
 (sumarul ediției I).
Candidat fără noroc (ed. a II-a) București, Steinberg,
 1918, 188 p. (Sumarul ediției I).

1919

- Timothei mucenicul* (ed. a II-a), București, Steinberg
 1919, 229 p. (sumarul ediției I).

1920

- Temperament egal, Viața românească*, nr. 1, martie
 1920, p. 23—37.
 (Răspuns la informația tendențioasă în jurul unei
 poezii a lui Coșbuc), *Izbînda*, nr. 475, 3 aprilie
 1920, p. 3.
Strategie și O excursie de plăcere, Iași, *Viața ro-*
mânească, 1920, 46 p. („Foi volante“).

1921

- Domnu Nae — Scene din vremea ocupației* (ed. I),
 București, Steinberg, 1921, 198 p.
 Sumar: *Prolog; Domnu Nae; Popa Trăsnea; Five*
o'clock; Curcanul; Frica lui Gogu Tăsică; Jal-
nica tragedie a căpitanului Ponbriant; La dom-
nu Nae; Filologie; Un Gambetta travestit; Epi-
log; Post—scriptum (o scrisoare fără răspuns).
Condica doamnei Pompîlu, București, Steinberg, 1921,
 30 p. („Căminul, nr. 8).
Schițe și amintiri (ediția a III-a), București, *Viața*
românească 1922, 339 p. (cu o scrisoare a lui
 Caragiale) (sumarul ediției I).
Timothei mucenicul (ediția a III-a), București, *Viața*
românească 1922, 188 p. (sumarul ed. I).
Candidat fără noroc și alte povestiri folositoare (edi-
 ția a III-a), București, *Viața românească*, 1922,
 188 p. (sumarul ediției I).

Istoria celor șapte coconi din Efes, Viața românească, nr. 3, martie 1923, p. 323—331.

1924

Decorația lui Vartolomei, București, Cartea românească, 1924, 31 p. („Scriitorii români”).

Sumar : *Prefață ; Decorația lui Vartolomei ; În tren ; Un caz special.*

Din viețile sfinților (I, Spre Emaus), București, Cartea românească, 1924, 262 p. (în colaborare cu M. Sadoveanu).

Sumar : *Istoria celor șapte coconi din Efes ; Slăvitul mucenic Chiprian ; Cuviosul preot Moise Harapul ; Minunatele întâmplări ale sfântului Alexandru ; Cumplitele pătimiri ale sfinților Anichit și Fotie ; Viața și moartea sfântului Andrei Stratilat ; Sfântul mucenic Patriche.*

În fața națiunii, București, Steinberg, 1924, 314 p.

Sumar : *Tilcuind semnele vremii ; Pentru cei ce m-au ales ; De la tribună ; Fapte și documente ; Din aceeași vreme ; Guvernul Marghiloman și Parlamentul din Iași.*

Trei comedii, București, Steinberg, 1924, 204 p.

Domnu Nae — Scene din vremea ocupației (ediția a II-a), (sumarul ediției I). București, Steinberg, 1924, 199 p.

Rolul Angliei în orientul apropiat, *Adevărul*, nr. 12566, 17 decembrie 1924, p. 1.

Națiunile mici sînt ca bătăturile, *Adevărul*, nr. 15567, 18 decembrie 1924, p. 1.

Răspuns unui recenzent de bună credință, *Gîndirea*, nr. 9, 1924—1925, p. 280—281.

1925

Un prînz de gală, *Adevărul literar și artistic*, nr. 240, 12 iulie 1925, p. 1—2.

Trage-i cinci perechi de palme, *Adevărul literar și artistic*, nr. 242, 26 iulie 1925, p. 12.

Marele mucenic Eustache Plachida, *Viața românească*, nr. 7, iulie 1925, p. 27—45.

Viața și moartea sfântului Simeon Stilpnicul, *Adevărul literar și artistic*, nr. 245, 9 august 1925, p. 4—5.

Ostenelele cuvioasei Teodora, *Adevărul literar și artistic*, nr. 257, 8 noiembrie 1925, p. 5.

Umorul francez, *București, Adevărul*, 1925, 32 p., „Lectura”, nr. 7, (traducere de D. D. Pătrășcanu).

Sumar : *Tristan Bernard ; Medicii specialiști ; Istoria celor doi frați siamezi ; Georges Courteline ; Micuțul bolnav ; M. și A. Fischer ; Părerea lui Prosper Mariolle, Jules Moineax ; Cînele tuns leu ; Rip ; Slujnica credincioasă ; Cami ; Un soț sfios.*

1926

Sfintele amintiri, București, Editura librăriei Socec., 1926, 253 p. (în colaborare cu M. Sadoveanu).

D. D. Pătrășcanu : *Viața și moartea Sfântului Simeon Stilpnicul ; Ostenelele cuvioasei Teodora ; Marele mucenic Eustache Plachida.*

1928

Geologus horridus, teutonicus, *Adevărul literar și artistic*, nr. 375, 12 februarie 1928, p. 1—2.

Geologus horridus, teutonicus, *Adevărul literar și artistic*, nr. 376, 19 februarie 1928, p. 1—2.

Un prînz de gală (ediția I), București, Editura Națională—Ciornei, 1928, 246 p. („Colecția autorilor români”).

Sumar : *Un prînz de gală ; Trage-i cinci perechi de palme ; Temperament egal ; Strategie ; Poemă orientală ; Geologus horridus teutonicus ; Excursiune de plăcere ; Pentru bal ; Admiratorii ; În memoriam.*

1929

Un prînz de gală (ediția a II-a), București, Editura Națională—Ciornei, 1929, 246 p. (sumarul ediției I).

D. D. Pătrășcanu *despre... Săptămîna literară*, nr. 3, 6 ianuarie 1929, p. 1—2.

1958

Un prînz de gală (nuvele și povestiri). București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, 297 p. (Prefață de Al. Al. Săndulescu).

Invingătorul lui Napoleon — București, Editura Tineretului, 1967, 185 p.

TRADUCERI

Il vincitore di Napoleone — Due lire di Novelle, Milano, Edizione Maia, 1928, p. 28—32 (tradus de A. Grillo).

La signora Cuparencu, Novelle umoristiche, Perugia, Venezia, La nuova Italia, 1929, 163 p. (traducere de Venera Isopescu; prefață de Umberto Biscottini).

Sumar: *La signora Cuparencu; Tra gli artigli del tirano; Il registro della signora Pompiliu; Il poeta e i suoi ammiratori; Un martire dell'igiene; Il vincitore di Napoleone; L'ebreo di Bucarest; Un pranzo di gale.*

REFERINȚE DESPRE D. D. PATRAȘCANU

- *** „Din amintirile lui Casian” — D. D. Pătrășcanu. *Convorbiri critice*, nr. 3, 1 februarie 1907, p. 221.
- *** „Schife și amintiri” — D. D. Patrașcanu, Iași, *Viața românească*, 1909, *Convorbiri critice*, nr. 12, 25 decembrie 1909, p. 831—832.
- E. P. [Porn] „Schife și amintiri” de D. D. Patrașcanu, *Noua revistă română*, nr. 10, 27 decembrie 1909, p. 146.
- G. Ibrăileanu D. D. Patrașcanu — „Schife și amintiri”, Iași, *Viața românească*, 1909, *Viața românească*, nr. 1, 1 ianuarie 1910, p. 146—147.
- C. Făgețel D. D. Patrașcanu, „Schife și amintiri”, *Ramuri*, nr. 2, 15 ianuarie 1910, p. 44—45.
- *** D. D. Patrașcanu, „Schife și amintiri”, *Viața nouă*, nr. 3, 15 martie 1910, p. 58—59.
- I. Chendi *Proza domnului Patrașcanu, Cumpăna*, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 86—88. Reprodus în *Schife de critică literară*, București, Editura Națională—Ciornei, 1924, p. 68—70.
- C., *Săptămîna (Revista revistelor)*, *Viața românească*, nr. 1, 1 ianuarie 1910, p. 160.
- *** „Schife și amintiri” de D. D. Patrașcanu, *Neamul românesc*, nr. 2, 10 ianuarie 1910, p. 31.
- G. Panu *Moldovenismele, Săptămîna*, nr. 3, 22 ianuarie 1910 p. 636.
- T. Podrîgă, [Sanielevici] „Schife și amintiri” de D. D. Patrașcanu, *Viața românească*, nr. 10, oct. 1912, p. 67—79. Republicat în *Cercetări critice și filozofice*, București, Steinberg, 1916, p. 217—243, și în *Noi studii critice*, București, Socec., 1920, p. 225—252.

- C. Hasnaș „*Timothei mucenicul*“, D. D. Patrașcanu, *Flacăra*, nr. 2, 22 decembrie 1912, p. 80.
- P. L. [Petre Locusteanu] *Figuri contemporane* — D. D. Patrașcanu, *Flacăra*, nr. 13, 12 ianuarie 1913, p. 100.
- *** *Ecouri* (Notiță despre D. D. Patrașcanu, ca autor de manuale), *Flacăra*, nr. 48, 14 septembrie 1913, p. 385.
- L. Iliescu „*Timothei mucenicul*“ de D. D. Patrașcanu, *Universul literar*, nr. 3, 20 ianuarie 1913, p. 6.
- Izabele Sadoveanu D. D. Patrașcanu, „*Timothei mucenicul*“, *Viața românească*, nr. 1, 1 ianuarie 1913, p. 141—142.
- *** D. D. Patrașcanu, „*Timothei mucenicul*“, *Viața nouă*, nr. 23, 16 ianuarie 1913, p. 422.
- O. C. T. *Trei prozatori*: D. D. Patrașcanu, „*Schițe și amintiri*“ și „*Timothei mucenicul*“; I. Chirișescu, „*Grănicerul*“ și G. Galaction, „*Biserițuța din răzoare*“, *Luceafărul*, nr. 2, 16 ianuarie 1914, p. 55—56.
- *** (Se publică numele celor ce-și vor da concursul la a doua șezătoare a revistei *Flacăra*) *Flacăra*, nr. 22, 15 martie 1914, p. 184.
- Barbu Delavrancea D. D. Patrașcanu, „*Timothei mucenicul*“ (Raport la Academie) *Analele Academiei*, tom. XXXVI, partea administrativă, 1914, p. 242, publicat și în *Flacăra*, nr. 34, 7 iunie 1914, p. 273—275.
- *** *Ecouri*: *Literatură didactică* (Notiță despre Patrașcanu, autor de manuale) *Flacăra*, nr. 80—81, 4 octombrie 1914, p. 404.
- H. Sanielevici „*Timothei mucenicul*“ de D. D. Patrașcanu, *Flacăra*, nr. 17, 7 februarie 1915, p. 130.
- I. Trivale „*Timothei mucenicul*“ — *Cronici literare*, București, Tipografia Cooperativa, 1915, p. 122—129.
- G. T. [Topîrceanu], D. D. Patrașcanu — *O critică și un profesor*, *Viața românească*, nr. 7, 8, 9, septembrie 1915, p. 298—299.
- Em. Panaitescu *Istoria antică în învățămîntul nostru. Analiza unei cărți de școală*. (Extras din Buletinul Seminarului pedagogic, București, Tipografia Dem. Ionescu, 1915, 14 p.)
- B. N. *Critica literaturii didactice*, *Noua revistă română*, nr. 13, 6—13 septembrie 1915, p. 170.
- P. Locusteanu D. D. Patrașcanu, *Umorul românesc*, București, Casa Școalelor, 1915, p. XXXIX și 256.
- *** *Ce face D. D. Patrașcanu?* *Flacăra*, nr. 13, 9 ianuarie 1916, p. 152.
- G. Topîrceanu D. D. Pătrășcanu, *Parodii originale*, București, Steinberg, aprilie 1916, p. 35.
- C. Hasnaș „*Candidat fără noroc*“ și alte povestiri folositoare de D. D. Pătrășcanu, *Flacăra*, nr. 27, 16 aprilie 1916, p. 328.
- P. Locusteanu *Cu prilejul volumului „Candidat fără noroc”*, *Ziarul meu*, nr. 4, 1 mai 1916, p. 60—61.
- P. L. [Locusteanu] *Caragiale despre Patrașcanu — O scrisoare inedită*, *Ziarul meu*, nr. 6, 1 iunie 1916, p. 85—86.
- N. D., D. D. Patrașcanu — *Candidat fără noroc*, *Noua revistă română*, nr. 8, 29 mai și 5 iunie 1916, p. 132.
- Em. Panaitescu *Istoria antică în învățămîntul nostru*. Lămuriri provocate de o polemică. București, Tipografia D. Ionescu, 1916, 20 p.
- L. Negreanu „*Vinovații*“ de D. D. Patrașcanu, *Lumina*, nr. 280, 13 iunie 1918, p. 2.
- N. Savel D. D. Patrașcanu, *Luceafărul*, nr. 7, 8, 1919, p. 166—167, Reprodus în „*Contemporanii*“ Arad, Librăria diecezană, 1920, p. 98—100.
- Eugen Lovinescu D. D. Patrașcanu, *Sburătorul*, nr. 22, 13 septembrie 1919, p. 1.
- Tudor Arghezi *Stere, Slavici, Arghezi și S.S.R.* (Se publică scrisoarea lui Arghezi prin care el protestează împotriva excluderii scriitorilor de mai sus și a lui D. D. Patrașcanu din S.S.R.) *Izbînda*, nr. 477, 5 aprilie 1920, p. 1.
- D. I. C., D. D. Patrașcanu, „*Domnu Nae*“, *Gîndirea*, nr. 1, mai 1921, p. 16.
- *** „*Domnu Nae*“ de D. D. Patrașcanu, *Ideea europeană*, nr. 66, 8—15 mai 1921, p. 4.
- G. Galaction D. D. Patrașcanu, *Domnu Nae*. Editura Steinberg, București, *Viața românească*, nr. 5, mai 1921, p. 291—292.
- G. Topîrceanu D. D. Patrașcanu, „*Strategie*“, „*O excursie de plăcere*“, „*Biblioteca Foi volante*“, Editura *Viața românească*, Iași, *Viața românească*, nr. 7, iulie 1921, p. 133.
- N. Davidescu „*Domnu Nae*“ de D. D. Patrașcanu, *Aspecte și discuții literare*, București, *Viața românească*, 1921, p. 148.

- Magda Popescu *Încercare de comparație între „Călătorului îi șade bine cu drumul” de Brătescu-Voinești și „Inzăpădiți” de D. D. Patrașcanu*, *Buletinul Institutului de literatură*, nr. 17, 1922, p. 173—185.
- *** *Povestirile din viața sfinților; „Spre Emaus” de M. Sadoveanu și D. D. Patrașcanu*, *Ideea europeană*, nr. 136, 13—20 ianuarie, 1924, p. 4.
- Scarlat Froda *D. D. Patrașcanu, „Domnu Nae”, Steinberg* (ediția a II-a). *Adevărul literar și artistic*, nr. 175, 13 aprilie 1924, p. 7.
- M. Ralea *M. Sadoveanu și D. D. Patrașcanu, „Viețile sfinților”*. Ed. Cartea românească, București, 1924, *Viața românească*, nr. 8, august 1924, p. 270—271.
- M. Murărașu *„Spre Emaus” de M. Sadoveanu și D. D. Patrașcanu*, Ed. Cartea românească, 1924, *Buletinul Institutului de literatură*, nr. 70, 9 decembrie 1924, p. 73.
- N. Răutu *D. D. Patrașcanu, „Trei comedii”, Junimea literară*, nr. 3—4, martie-prier 1924, p. 174—177.
- *** *D. D. Patrașcanu, Prefață la „Decorația lui Vartolomei”, Pagini alese din scriitorii români*, nr. 149.
- Const. Bacalbașa *D. D. Patrașcanu face politică*, *Adevărul*, nr. 12546, 27 noiembrie 1924, p. 1.
- S. S., *D. D. Patrașcanu, „În fața națiunii”, Steinberg, Mișcarea literară*, nr. 9, 10 ianuarie 1925, p. 3.
- Ion Darie *D. D. Patrașcanu, „În fața națiunii”, București, Steinberg, Gîndirea*, nr. 8, 1924—1925, p. 294—250.
- Rudolf Brandisch *Angesichts der Nation, Deutsche Rundschau*: nr. 51, iulie 1925, p. 46—51.
- *** *Cîteva aprecieri literare ale lui Caragiale, (Despre „Amintirile lui Casian”) Adevărul literar și artistic*, nr. 241, 19 iulie 1925, p. 5.
(Se anunță reorganizarea revistei *Adevărul literar și artistic* și numele noilor colaboratori, cu un comentariu asupra operei lor). *Adevărul literar și artistic*, nr. 237, 22 iunie 1925, p. 8.
- Demostene Botez *De vorbă cu d. Ibrăileanu, Adevărul literar și artistic*, nr. 269, 31 ianuarie 1926, p. 1.
- Al. Brătescu-Voinești *Scrisoare către D. D. Patrașcanu, Adevărul literar și artistic*, nr. 328, 20 martie 1927, p. 1.
- E. Lovinescu *D. D. Patrașcanu, Istoria literaturii*, București, Ancora, 1928, p. 136.
- H. Blazian *D. D. Patrașcanu, „Un prinz de gală”, Săptămîna literară*, nr. 2, 30 decembrie 1928, p. 5.
- *** *Criza cărții, Adevărul literar*, nr. 424, 20 ianuarie 1929, p. 8.
- Perpessicius *M. Sadoveanu și D. D. Patrașcanu „Sfintele amintiri”, Mențiuni critice, seria I*, București, Casa Școalelor, 1928, p. 291.
- C. C. *„Humorul” de D. D. Patrașcanu, Viața literară*, nr. 101, 19 ianuarie 1929, p. 3.
- Izabela Sadoveanu *D. D. Patrașcanu, „Un prinz de gală”, „Colecția autorilor români”, Editura Națională-Ciornei; „Trei comedii” — Editura Steinberg, București, Adevărul literar și artistic* nr. 433, 24 martie 1929, p. 7.
- C. C. Petrovic *D. D. Patrașcanu, „Un prinz de gală”, Convorbiri literare*, anul LXII, 1929, p. 198.
- Izabela Sadoveanu *M. Sadoveanu și D. D. Patrașcanu, „Din viețile sfinților” (Sfintele amintiri), Adevărul literar și artistic*, nr. 435, 7 aprilie 1929, p. 7.
- C. Drăgan *D. D. Patrașcanu, „Un prinz de gală”, Floarea-soarelui, Fascicula I, iulie 1929, p. 41—42.*
- Umberto Biscottini *Prefazione, La signora Cuparencu, Perugia, Venezia*, Editura la Nuova Italia, 1929, p. 5—9.
- C. Săineanu *„Un prinz de gală”. Noi recenzii*, București, Editura Adevărul, 1930, p. 273—275.
- Al. Philippide *O schiță bună, Adevărul literar și artistic*, nr. 556, 2 august, 1931, p. 8.
- Perpessicius *L. D. Patrașcanu, „Un prinz de gală”, Mențiuni critice, vol. II, București, Fundația pentru literatură*, 1934, p. 314.
- Valer Donea, (Profira Sadoveanu) *D. D. Patrașcanu, literatul și omul. Adevărul literar și artistic*, nr. 774, 6 octombrie 1935, p. 1—2.
- Octavian Botez *G. Ibrăileanu: Amintiri, Adevărul literar și artistic*, nr. 799, 29 martie 1936, p. 2.
- Ilie Popescu *Necrolog. Daco-România, 1936—1938*, p. 668.

- B. L. Moartea scriitorului D. D. Patrașcanu, *Adevărul*, nr. 16493, 4 noiembrie 1937, p. 6.
- *** D. D. Patrașcanu — Reporter, nr. 37, 7 noiembrie 1937, p. 2.
- M. Sadoveanu Colaborarea cu D. D. Patrașcanu, *Adevărul literar și artistic*, nr. 884, 14 noiembrie 1937, p. 2.
- Maria Vătafu D. D. Patrașcanu, *Gînd românesc*, nr. 6, iunie 1937, p. 626.
- R. Cioflec *Omagiul unui ardelean*, *Adevărul literar și artistic*, nr. 884, 14 noiembrie 1937, p. 2.
- B. Lăzăreanu *Debutul*, *Adevărul literar și artistic*, nr. 884, 14 noiembrie 1937, p. 6.
- Izabela Sadoveanu *Personalitatea dispărutului*, *Adevărul literar și artistic*, nr. 884, 14 noiembrie 1937, p. 6.
- G. Călinescu D. D. Patrașcanu, *Adevărul literar și artistic*, nr. 885, 21 noiembrie 1937, p. 6.
- C. Chirișescu *Reabilitarea unui neîndreptățit*, *Adevărul literar și artistic*, nr. 885, 21 noiembrie 1937, p. 4.
- *** D. D. Patrașcanu, *Viața românească*, nr. 12, decembrie 1937, p. 116—119.
- L. Predescu D. D. Patrașcanu, *Istoria literaturii române*, București, Cugetarea, 1939, p. 249—252.
- G. Călinescu D. D. Patrașcanu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Editura Fundația regală pentru literatură și artă, 1941, p. 587—596.
- T. Vianu *Arta prozatorilor români, Ironiști și humorști*, București, Editura contemporană, 1941, p. 287—289.
- *** *Procesul-verbal al ședinței din 7 aprilie 1943, al comitetului de lectură al Teatrului Național, Registrul de procese-verbale ale Comitetului de lectură, arhiva Teatrului Național, Muzeul Teatrului Național, București.*
- Tudor Șoimaru „*Intre filologi*“, comedie într-un act de D. D. Patrașcanu, *Bis, Artă, — Teatru, Cinema*, nr. 86, 29 octombrie 1944, p. 3.
- *** *Registrul-repertoriu al Teatrului Național 1944—1945, Arhiva Teatrului Național, Muzeul București.*
- *** *Programul spectacolului Teatrului Național, Studio*, din 2 martie 1945, *Arhiva Teatrului Național, Muzeu, București.*
- I. Massoff *Amintiri despre D. D. Patrașcanu*, *Teatrul Național*, nr. 4, 1945, p. 11—13.
- M. Sevastos *Amintiri de la „Viața românească“*, București, Editura pentru Literatură, 1956, p. 30, 304.
- A. I. Săndulescu D. D. Patrașcanu, „*Un prinz de gală*“ (*Prefață*), București, Editura pentru Literatură, 1958, p. 5—13.
- G. Dimișianu D. D. Patrașcanu, „*Un prinz de gală*“, *Gazeta literară*, nr. 47, 20 noiembrie 1958, p. 2.
- S. Bratu *Ibrăileanu omul*, București, Editura Tineretului, 1959, p. 86, 296, 357.
- S. Iosifescu D. D. Patrașcanu, *Proza umoristică română*, vol. I, Editura pentru Literatură, 1965, p. 499.
- D. Micu D. D. Patrașcanu, *Istoria literaturii*, vol. II, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1965, p. 96—97.
- C. Ciopraga G. Topîrceanu, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 163.
- M. Sevastos *Amintiri de la „Viața românească“*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 135—142.
- R. Preușescu *Stilpi ai „Vieții românești“ : D. D. Patrașcanu*, *Viața românească*, nr. 3, martie 1966, p. 180.
- I. Roman „*Învingătorul lui Napoleon*“, București, Editura Tineretului, 1967 (*Prefață*), p. 1—11.

CUPRINS

Nuvele, schițe, povestiri

Timothei mucenicul	7
În fața autorităților	21
Aducându-mi aminte	33
În ghearele tiranului	38
Candidat fără noroc	47
Un figzonomist	97
Temperament egal	106
Un prînz de gală	121
Admiratorii	131
Pentru bal	135

Teatru

Între filologi	147
Cine răspunde	169
Actul al șaselea	199

<i>Correspondența</i>	227
<i>Note</i>	243
<i>Bibliografie</i>	259

